

Міністерство освіти і науки України
Наукова бібліотека ім. М. Максимовича
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Наукова бібліотека
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Секція університетських бібліотек
Української бібліотечної асоціації
Електронна бібліотека України «ELibUKR»

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ БІБЛІОТЕК ЗВО
(Одеса, 4–6 липня 2018 р.)

Одеса
ОНУ
2018

УДК 027.7:378.4-047.37(082)

Б594

Рекомендовано до друку вченою радою ОНУ імені І. І. Мечникова
Протокол № 3 від 27.11.2018 р.

Редакційна колегія:

Л. Г. Бакуменко, канд. наук із соц. комунікацій; С. І. Барабаш, канд. наук із соц. комунікацій; О. В. Засць, канд. іст. наук; М. Б. Зушман, канд. філол. наук; Т. О. Колесникова, канд. наук із соц. комунікацій; Т. О. Костирко, канд. наук із соц. комунікацій; К. С. Кучмай, канд. філос. наук; Л. М. Лучка, канд. іст. наук; О. В. Полевищикова, канд. іст. наук; М. М. Починкова, канд. пед. наук; Б. Пшевозник, Сілезького ун-ту; І. О. Тихонкова, канд. біол. наук.

Відповідальний редактор:

М. О. Подрезова, Заслужений працівник культури України

Науковий редактор:

О. О. Сербін, д-р наук із соц. комунікацій

Бібліографічні редактори:

А. С. Ложешник, канд. іст. наук; О. С. Мурашко

Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. б-к ЗВО (Одеса, 4–6 лип. 2018 р.) / Наук. б-ка ім. М. Максимовича КНУ ім. Тараса Шевченка ; Наук. б-ка ОНУ ім. І. І. Мечникова ; Секція унів. б-к УБА ; Електрон. б-ка України «ELibUKR» ; редкол.: Л. Г. Бакуменко [та ін.] ; наук. ред. О. О. Сербін ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред.: А. С. Ложешник, О. С. Мурашко. – Одеса : ОНУ, 2018. – 258 с..
ISBN 978-617-689-301-1

Збірник містить матеріали III Міжнародної наукової конференції «Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи», що проходила в Одесі 4–6 липня 2018 р.

У доповідях розглянуто сучасні стратегії розвитку та доступ до інформаційних ресурсів університетських бібліотек: комплектування, створення, використання та відображення в бібліотечних каталогах і базах даних. Подано результати вивчення та збереження книжкової спадщини бібліотек ЗВО. Розкрито значення маркетингових комунікацій в практичній діяльності бібліотек.

Видання призначено для науковців, студентів та спеціалістів бібліотечно-інформаційної галузі.

УДК 027.7:378.4-047.37(082)

© Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ
імені Тараса Шевченка, 2018

ISBN 978-617-689-301-1

© Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова, 2018

ЗМІСТ

Сербін О. О.

ПРОФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАПОРУКА БІБЛОТЕЧНОЇ
ПРОГРЕСИВНОСТІ 6

Бакуменко Л. Г.

АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ФОНДУ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ
УНІВЕРСИТЕТУ: БІБЛІО- ТА НАУКОМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД 8

Білоус В. С.

АСПЕКТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛОТЕКИ ВІННИЦЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО 22

Боровик О. Б., Резутіна Т. Ю.

МАРКЕТИНГ ОСОБИСТОСТІ БІБЛОТЕКАРЯ – ВИМОГА ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ БІБЛОТЕКИ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 41

Задерей С. І., Ширєнкова А. О.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ ВИЩОГО ДЕРЖАВНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ УКРАЇНИ «БУКОВИНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ» У ПІДВИЩЕННІ
ЯКОСТІ НАУКОВИХ РОБІТ 52

Зушман М. Б.

НАУКОВА БІБЛОТЕКА ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА В УМОВАХ КРИЗИ:
ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 67

Кравчук Н. М., Шаповалова В. Ю.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛОТЕКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-
АНАЛІТИЧНИЙ СЕРВІС 80

Костирко Т. М.

ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ З ПІДВИЩЕННЯ
ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НУК ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА 91

Ковальчук О. М.

БІБЛІОТЕЧНИЙ СЕРВІС ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ –
ГАРМОНІЗАЦІЯ МОЖЛИВОСТЕЙ В ДІЯЛЬНОСТІ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ 106

Кулаженко В. Г.

ИНТЕГРАЦИЯ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ
В ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ КАК СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИЙ 114

Морозов О. С.

КОЛЕКЦІЇ – КНИЖКОВІ ПАМ'ЯТКИ У ФОНДОВОМУ ЗІБРАННІ
БІБЛІОТЕКИ НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ: «БІБЛІОТЕКА НІЖИНСЬКОГО
ГРЕЦЬКОГО ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО УЧИЛИЩА» 121

Pawłowska M.

BIBLIOTEKA XXI WIEKU: WYZWANIA, PERSPEKTYWY,
ZAGROŻENIA 138

Подрезова М. О.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОСТІ: НОВА РЕАЛЬНІСТЬ –
НОВІ ПОГЛЯДИ 154

Починкова М. М., Малютіна О. Ф., Шелякіна І. О.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОДИН
ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОБОТИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 172

Сербін О. О.

БІБЛІОТЕКА СЬОГОДНІ В МІНЛИВОМУ ЗАБАРВЛЕННІ
РЕФОРМ 182

Чала Н. М., Агоян О. М.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК
РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАПОРІЗЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 193

Ширенкова А. О., Задерей С. І.

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ В НАУКОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ 212

Штангей О. М.

ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ
УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ФУНКЦІЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ 220

Юрик І. В., Лазарєв В. С.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КОМФОРТНОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТІ:
ВНЕСОК БІБЛІОТЕКИ 233

ФОТОІСТОРІЯ 248

ПРОФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАПОРУКА БІБЛІОТЕЧНОЇ ПРОГРЕСИВНОСТІ

Кожен з нас повинен повною мірою усвідомлювати важливість і значення нашої професії в буремній реальності та динамічній мінливості процесів й явищ, що наповнюють нашу дійсність. Ми, Бібліотекарі, не просто володарі книжкової магії та бібліотечного затишку. Наша місія – стратегічно мислити та тактично діяти в інтересах не бібліотеки як організації, а в інтересах Читача-користувача. Саме Читач є для нас тим орієнтиром на який ми звертаємо свій стурбований погляд і прагнемо зробити його перебування в бібліотеці не тільки корисним, але й приємним.

На сьогоднішній день ми, на щастя, маємо ситуацію, коли бібліотека як інституція змістовності зобов'язана змінюватися. Іноді руйнуючи заскоружлі стереотипи в роботі, іноді здійснюючи непопулярні кроки щодо кадрової оптимізації, іноді ризикуючи бути не почутою в даний момент часу. Але найголовніше, що сучасна бібліотека з адекватним колективом свідома того, що подальший розвиток неминучий без історичної пам'яті, на базисі якої потрібно здійснювати подальші кроки у майбутнє. Це основна заповідь ствердлого сьогодення і основа для того, щоб Бібліотека не існувала, не жевріла, не «проїдала» бюджет, а невтомно рухалась вперед.

Зрозуміло, що не всі бібліотеки в однакових умовах. Не у всіх однакові можливості. Колективи не всіх бібліотек знають, прагнуть і можуть. Саме для того, щоб комусь «відкрити очі», комусь окреслити дороговказ, комусь порадити не займатися бібліотечною справою – справою обраних, а займатися чимось іншим, існує професійний діалог та можливість себе показати й на інших подивитися.

Тому, наша літня бібліотечна конференція від початку свого заснування і була націлена на формат «професійного релаксу», коли серйозність наукових доповідей прикрашена неформальністю вечірок на березі моря, а фундаментальність

домовленостей базується на ширості усмішок та здорового глузду колег-бібліотекарів. Ми ставимо перед собою серйозні завдання і виконуємо їх. Ми формулюємо бачення стратегічного розвитку і реалізуємо наміри на практиці. Ми знаємо, що кожен з нас професіонал, але професіонал, що не позбавлений людського обличчя і ширості своїх обіймів. Такий діалог є лейтмотивом нашої літньої бібліотечної конференції в південній перлині – Одесі.

І після конференції є життя, є обмін досвідом, є діалог. Проявом цього закономірно може бути збірник наукових праць, який ви тримаєте у руках. Це свідчення не тільки результативності нашої конференції, але й систематичності роботи як організаційного комітету, так і кожного з учасників конференції. Тож, в добру путь. І до зустрічі в наступному році на найкращій міжнародній бібліотечній конференції!

З повагою та любов'ю,
Сербін Олег Олегович
*доктор наук із соціальних комунікацій,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
директор Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича
КНУ імені Тараса Шевченка,
професор кафедри видавничої справи та редагування
КНУ імені Тараса Шевченка,
професор кафедри інформаційних технологій КНУКіМ,
керівник Секції університетських бібліотек
Української бібліотечної асоціації*

Бакуменко Лариса Григорівна

канд. наук із соціальних комунікацій,
дир. Наук. б-ки Харк. держ. ун-ту харчування та торгівлі,
вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051, Україна,
тел.: (057) 349-45-35, e-mail: bakumenkol@ukr.net
ORCID_Bakumenko Larisa <http://orcid.org/0000-0002-3993-3022>

**АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ФОНДУ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ: БІБЛІО-
ТА НАУКОМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД**

У статті, використовуючи сучасні методи бібліо- та наукометрії, здійснено аналіз дисертаційного фонду наукової бібліотеки Харківського державного університету харчування та торгівлі, визначено продуктивність науково-дослідної роботи науковців університету. Отримані результати бібліо- та наукометричного аналізу дозволили виявити кількісні характеристики та параметри наукової продуктивності науковців закладу вищої освіти.

Ключові слова: бібліометрія, наукометрія, дисертації, бібліотечні фонди, заклади вищої освіти.

Враховуючи стан підготовки наукових кадрів в Україні, спираючись на статистичні показники, можна наголосити на тому, що наша держава має значний науковий потенціал: із 170 тис. науковців – 60 тис. кандидати наук, 20 тис. доктори наук; а також українці щорічно патентують 10–15 тис. винаходів та ідей [3].

Суттєва роль у цьому належить закладам вищої освіти (ЗВО), одним із основних завдань яких є здійснення наукової і науково-технічної діяльності. Розвиток будь-якої науки значною мірою реалізується через здійснення досліджень, які базуються на аналізі накопичених досягнень та подальшій розробці і впровадженні новітніх ідей, і результатом яких є захищені дисертації – інтелектуальний інформаційний науковий продукт – як різновид документного потоку.

В останні роки в усьому світі спостерігається сплеск інтересу до так званих «метрій» (бібліометрії, наукометрії та ін.). Їх сутність полягає в підрахунку, поєднанні, тлумаченні та порівнянні різних елементів документопотоку. Вони уможливають отримання кількісної інформації про публікаційну активність учених на рівні країн, регіонів, міст або інститутів, що використовується для порівняльного аналізу наукової продуктивності. Дані, отримані за допомогою метричних досліджень, ефективно застосовуються в різних оціночних процесах, дають змогу визначати розвиток або регресію того чи іншого наукового напрямку [1].

Сьогодні підвищується рівень вимог до наукових публікацій, критеріїв якості наукових робіт. Необхідно визнати, що проблема оцінки якості наукових досліджень і дисертаційних робіт на сьогодні є найбільш актуальною. Якщо інформація про кількість науковців, аспірантів і докторантів, вікові характеристики науково-педагогічних співробітників відслідковується і реєструється держстатистикою, то відомості щодо продуктивності наукової роботи та публікаційної активності дисертантів вкрай обмежені [5]. Тому актуальність питань аналізу дисертаційних робіт, їх якості не викликає заперечень.

Враховуючи все вищесказане, нами з метою оцінки продуктивності науково-дослідної роботи здійснено бібліо- та наукометричний аналіз дисертацій, захищених науковцями Харківського державного університету харчування та торгівлі (ХДУХТ), і дисертаційного фонду Наукової бібліотеки вишу.

Бібліо- та наукометричний аналіз дисертацій здійснено за період з моменту створення університету у 1967 р. і до 2017 р. У 2017 р. ХДУХТ відмічав 50-річний ювілей, до цієї події співробітниками наукової бібліотеки за підтримки керівництва університету було укладено та видано «Літопис дисертацій Харківського державного університету харчування та торгівлі (1967–2016 рр.)» [6], який слугував основою для здійснення аналізу. В ході дослідження було з'ясовано:

- динаміку захисту дисертацій в університеті та захисту дисертацій науковців ХДУХТ в інших установах та організаціях за період з 1967 до 2017 р.;

- динаміку дисертаційного фонду за періоди: 1967–1999 рр., 2000–2017 рр.;

- динаміку захисту дисертацій за спеціальностями;
- дисертаційні роботи, захищені іноземними громадянами;
- співвідношення кількості кандидатських і докторських дисертацій;

- статистичне дослідження географії захисту дисертацій науковців ХДУХТ в інших установах та організаціях.

Загальна кількість розглянутих дисертацій становить 600 примірників, із них: 439 – захищені в ХДУХТ (наявні у фонді Наукової бібліотеки університету), 161 – захищені в інших установах та організаціях України та зарубіжжя [Рис. 1].

Рис. 1. Динаміка захисту дисертацій науковцями університету у ХДУХТ та в інших установах та організаціях

Для порівняльного аналізу нами виділено 4 періоди захисту дисертацій в ХДУХТ та захисту дисертацій науковців ХДУХТ в інших установах та організаціях: 1967–1989 рр., 1990–1999 рр., 2000–2009 рр., 2010–2017 рр. [Рис. 2]. У кількісному співвідношенні з 1967 до 1989 рр. захищено дисертацій: докторських – 4, кандидатських – 86; з 1990 до 1999 рр.: докторських – 18, кандидатських – 99; з 2000 до 2009 рр.: докторських – 15, кандидатських – 170; з 2010 до 2017 рр.: докторських – 31, кандидатських – 177.

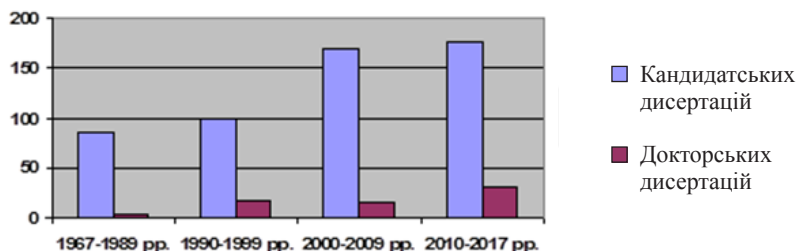

Рис. 2. Динаміка захисту дисертацій у ХДУХТ та захисту дисертацій науковців ХДУХТ в інших установах та організаціях: 1967–1989 рр., 1990–1999 рр., 2000–2009 рр., 2010–2017 рр.

Графік свідчить про те, що збільшення обсягу захищених докторських дисертацій припадає на сучасний період розвитку науки (2010–2017 рр.), кандидатських – на початок ХХІ ст. (2000–2017 рр.). Саме інтенсивність розвитку науки у цей час сприяє появі оригінальних тем наукових досліджень, їх новизні та значимості, а отже і написанню наукових робіт.

Взагалі захищено докторських дисертацій – 68, кандидатських – 532 [Рис. 3].

Рис. 3. Співвідношення докторських та кандидатських дисертацій, захищених науковцями ХДУХТ

Якщо розглянути кількість захищених дисертацій до 2000 р. (207) у порівнянні з кількістю дисертацій, захищених з 2000 р. (393), то з 2000 р. ці показники зросли майже в 2 рази [Рис. 4].

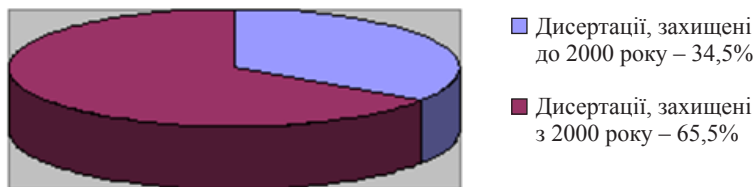

Рис. 4. Співвідношення дисертацій, захищених до 2000 р. та дисертацій, захищених з 2000 р.

В університеті мають можливість навчатись, здійснювати дисертаційні дослідження та їх захист іноземні громадяни. Такі захисти відбувались у 2002 р. – 1 дисертація, 2003 р. – 1, 2004 р. – 2, 2010 р. – 1, 2012 р. – 2. Ці документи є складовою дисертаційного фонду наукової бібліотеки університету [Рис. 5].

Рис. 5. Співвідношення загальної кількості дисертацій та дисертацій, захищених іноземними громадянами

Початок формування дисертаційного фонду НБ ХДУХТ припадає на 90-ті рр. XX ст., коли відповідно до наказу ректора №68 від 20 березня 1989 р. при тоді ще Харківському інституті громадського харчування була відкрита аспірантура за спеціальностями: 05.18.12 «Процеси, машини та агрегати харчової промисловості»; 05.18.16 «Технологія продуктів громадського харчування», а у 1990 р. відбулися перші захисти дисертацій. Роком пізніше було відкрито докторантуру за тими ж спеціальностями. На сьогодні в ХДУХТ сформували-

ся та успішно діють три спеціалізованих вчених ради.

Кожного року наш заклад вищої освіти (ЗВО) поповнюється молодими науковцями, а фонди наукової бібліотеки університету збагачуються інформацією про результати їх досліджень, зафіксовані в дисертаціях.

Поступовий вихід із кризи періоду перебудови (80-ті, початок 90-х рр.), в якій перебувала наука України, сприяє активізації тематики досліджень, зростанню їх ефективності та значимості для розвитку суспільства. Дані, вказані в Таблиці 1 свідчать про те, що пік захисту кандидатських дисертацій та їх надходжень до фонду наукової бібліотеки (1990–2000 рр.) припадає саме на постперебудовний період: 1999 р. (15 дисертацій) та 1998 р. (14 дисертацій) і 1997 р. (13 дисертацій). Найбільше докторських дисертацій до бібліотечного фонду надійшло у 1991 р. (4 дисертації).

XXI ст. – століття бурхливого розвитку науки, техніки, високих технологій. Формується сучасне інформаційне суспіль-

Таблиця 1

Кількість кандидатських та докторських дисертацій, що надійшли до фонду Наукової бібліотеки ХДУХТ з 1990 до 2000 рр.

Рік	Докторські дисертації	Кандидатські дисертації	Всього
1990	1	9	10
1991	4	3	7
1992	2	7	9
1993	-	5	5
1994	-	9	9
1995	1	6	7
1996	2	6	8
1997	1	13	14
1998	-	14	14
1999	1	15	16
Всього	12	87	99

ство, якому властиві риси глибоких знань, високої динаміки розвитку, передового виробництва, усебічного розвитку особистості [2].

Одним із пріоритетів, визначених місією ХДУХТ є підтримка високого наукового потенціалу як фундаменту розбудови української держави [7]. Багато зусиль в університеті спрямовано на підвищення якості та підготовку молодих науково-педагогічних кадрів. Наукові здобутки, викладені в дисертаціях, які надходять до наукової бібліотеки, є цінністю бібліотечного фонду.

Таблиця 2

Кількість кандидатських та докторських дисертацій, що надійшли до фонду Наукової бібліотеки ХДУХТ з 2000 до 2017 рр.

Рік	Докторські дисертації	Кандидатські дисертації	Всього
2000	-	12	12
2001	3	22	25
2002	2	16	18
2003	1	21	22
2004	1	13	14
2005	2	3	5
2006	1	23	24
2007	1	13	14
2008	1	15	16
2009	2	14	16
2010	2	15	17
2011	-	16	16
2012	1	28	29
2013	2	12	14
2014	3	31	34
2015	2	20	22
2016	6	26	32
2017	2	8	10
Всього	32	308	340

Якщо порівняти таблиці 1 та 2, то бачимо, що з 2000 до 2017 рр. надходження дисертацій до фонду наукової бібліотеки збільшилось в 3 рази. Починаючи з 2000-ного щороку до бібліотечного фонду надходить до 15 кандидатських дисертацій, пік надходжень припадає на 2014 р. – 31 дисертація; 2012 р. – 28; 2016 р. – 26; 2015, 2006, 2003, 2001 рр. – понад 20 дисертацій. Переважна кількість докторських дисертацій, що поповнюють фонд бібліотеки є стабільною – 2–3 на рік, пік надходжень припадає на 2016 р. – 6 дисертацій.

Аналіз дисертаційного фонду наукової бібліотеки дозволив визначити 10 найпріоритетніших наукових спеціальностей, за якими відбувався захист дисертацій науковцями в університеті [Рис. 6].

Здійснений аналіз є свідченням того, що не втрачає своєї актуальності захист дисертацій за спеціальностями 05.18.12 «Процеси та обладнання харчових, мікробіологічних та фармацевтичних виробництв», 05.18.15 «Товарознавство харчових продуктів», 05.18.16 «Технологія харчової продукції», 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)», а також за спеціальностями, введеними з 2011 р.: 05.18.01 «Технологія хлібопекарських продуктів, кондитерських виробів та харчових концентратів», 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)» (захисти відбуваються щорічно) та 05.18.13 «Технологія консервованих продуктів і охолоджених харчових продуктів» (захисти відбуваються через рік починаючи з 2012 року). Втратили актуальність спеціальності 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» та 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг», захист за якими відбувався з 1996 до 2004 рр. включно.

Наші науковці активно захищаються в інших установах та організаціях. За останні 10 років пріоритетними до захисту є дисертації за спеціальностями: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»,

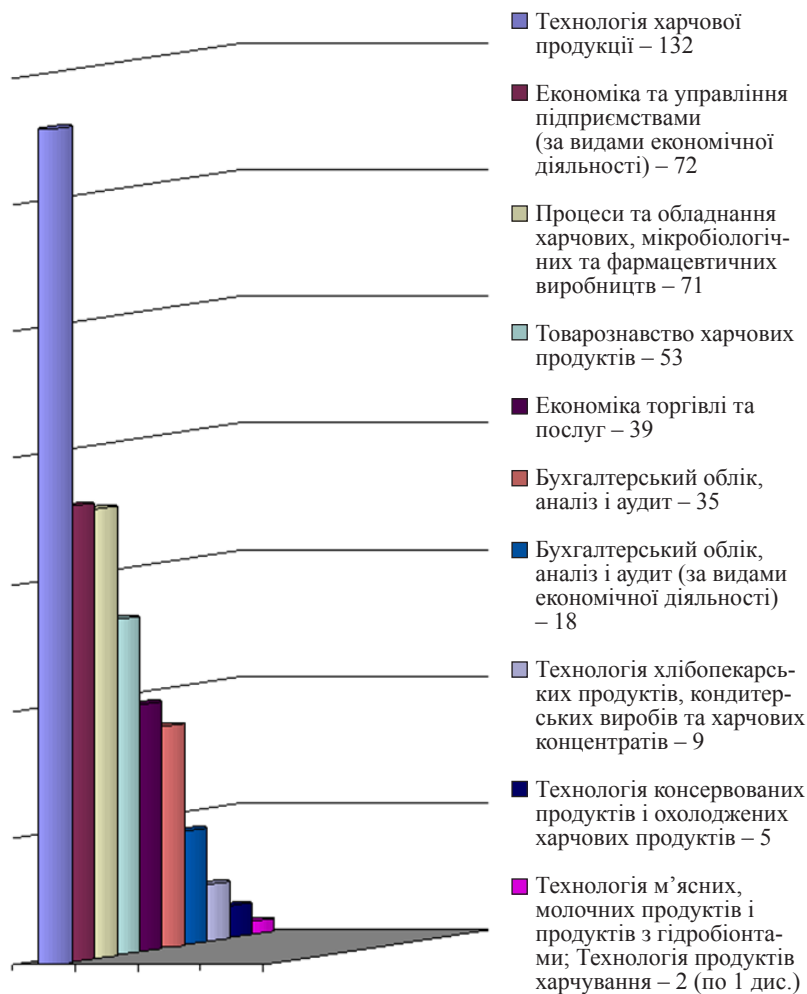

Рис. 6. Кількість дисертацій, наявних у фонді наукової бібліотеки зі спеціальностей, за якими відбувався захист у ХДУХТ

08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)», 05.18.13 «Технологія консервованих продуктів і охолоджених харчових продуктів», 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки», 08.00.03

«Економіка та управління національним господарством», 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти», 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія», 07.00.01 «Історія України», 10.01.02 «Російська література», 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит», 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», 25.00.02 «Механізми державного управління», 05.18.15 «Товарознавство харчових продуктів» [Рис. 7]. Всього в інших наукових установах та організаціях захищено

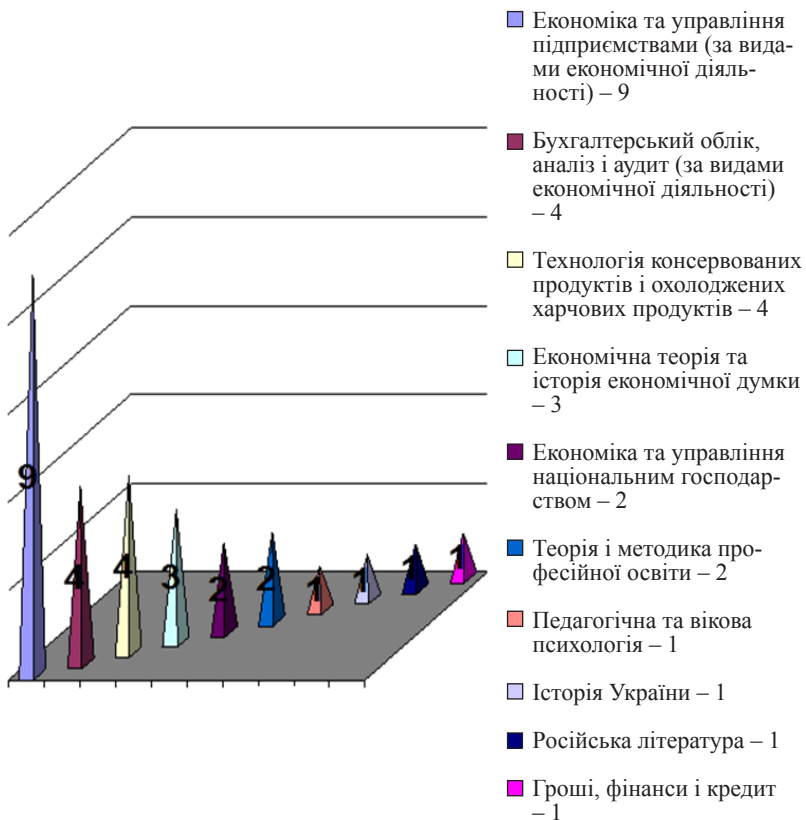

Рис. 7. Пріоритетні спеціальності, за якими захищені дисертації науковців ХДУХТ в інших установах та організаціях за останні 10 років

дисертацій за 64 спеціальностями з фізико-математичних, хімічних, технічних, історичних, економічних, філософських, філологічних, педагогічних, медичних, ветеринарних, психологічних наук та державного управління і соціальних комунікацій.

Статистичні дані географії захисту дисертацій науковців ХДУХТ в інших установах та організаціях свідчать, що переважна більшість дисертацій захищена в Харкові, Москві, Одесі та Києві і невеликий відсоток в інших місцях України та зарубіжжя [Рис. 8].

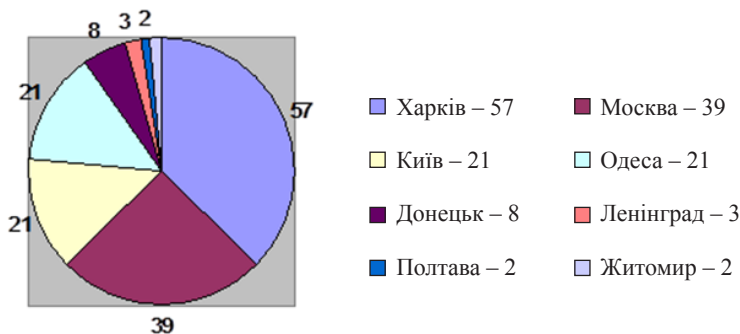

Рис. 8. Географія захисту дисертацій науковців ХДУХТ

По одному захисту відбулося в Тбілісі, Львові, Дніпропетровську, Луганську, Запоріжжі, Тернополі, Херсоні, Ростові на Дону.

Таким чином, проведений бібліо- та наукометричний аналіз дозволив визначити ступінь актуальності і важливості здійснених досліджень науковцями ХДУХТ, рівень вивченості напрямів наукових досліджень, ефективність і результативність наукової діяльності університету в цілому, перспективні напрями наукових розвідок учених вишу. Аналіз дисертаційного фонду показав, що університет має потужний науковий потенціал, у процесі виконання дисертаційних досліджень розв'язуються актуальні проблеми, пов'язані зі спеціалізацією університету.

Спираючись на показники, визначені в результаті бібліо- та наукометричного аналізу дисертаційного фонду, враховуючи історичне значення отриманої інформації, її цінність, з'являється можливість прогнозувати теми наукових розвідок, сприяти розвитку наукового потенціалу через підтримку новітніх досліджень, що ініціюють молоді науковці. Це сприятиме підвищенню рівня представленості наукових здобутків вишу в науковому середовищі та зростанню авторитету вітчизняної науки у світі.

Список використаної літератури

1. Асеев Г. Наукометрія, інформетрія, бібліометрія: визначення і розмежування / Г. Асеев // Бібл. вісн. – 2016. – № 2. – С. 3–10. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_2_3 (дата звернення: 16.07.2018). – Загол. з екрана.
2. Досвід, перевірений життям / Ю. Алексєєв, Б. Патон, В. Горбулін, О. Дегтярьов // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – 8–15 листоп. (№ 41). – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <https://dt.ua/TECHNOLOGIES/dosvid-perevireniy-zhittiam-.html> (дата звернення: 16.07.2018). – Загол. з екрана.
3. Жамба О. Наука України вчора, сьогодні, завтра / О. Жамба // Хай-Вей : інтернет-вид. портал громад. журналістики. – Електрон. дан. – Україна, 2007, 8 трав. – Режим доступу: h.ua/story/40718 (дата звернення: 16.07.2018). – Загол. з екрана.
4. Костирко Т. М. Наукометричний аналіз дисертаційного фонду наукової бібліотеки НУК / Т. М. Костирко // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф. (Севастополь, 7–10 жовт. 2013 р.). – Севастополь : Купол, 2013. – С. 34–41 ; Костирко Т. М. Наукометричний аналіз дисертаційного фонду наукової бібліотеки НУК на допомогу поліпшенню публікаційної активності науковців університету / Т. М. Костирко, І. В. Бондар // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 1. – С. 104–118.
5. Літопис дисертацій Харківського державного університету харчування та торгівлі (1967–2016 рр.) : до 50-річчя заснування університету / відп. ред. О. І. Черевко. – Харків : ХДУХТ, 2017. – 373 с.

6. Харківський державний університет харчування та торгівлі. Історичні кроки становлення та розвитку / О. І. Черевко, Л. М. Янчева, В. М. Михайлов [та ін.] ; за ред. О. І. Черевка ; відп. ред. А. С. Міноєн. – Харків : Світ Книг, 2017. – 234 с.

Bakumenko Larysa Hryhorivna

**THE ANALYSIS OF THE DISSERTATION FUND
OF SCIENTIFIC LIBRARY OF THE UNIVERSITY:
BIBLIOMETRIC AND SCIENTIMETRIC APPROACH**

Employees of the scientific library of the Kharkiv State University of Food Technology and Trade with a view to assessing the performance of research work carried out a bibliometric and scientometric analysis of the dissertations defended by the scientists of the Kharkiv State University of Food Technology and Trade and the dissertation fund of the Scientific Library of the University.

The bibliographic and scientometric analysis of the dissertations were carried out from the university foundation in 1967 and until 2017.

The study found out:

- the dynamics of the defense of dissertations at the university and the defense of the dissertations of the scientists of Kharkiv State University of Food Technology and Trade in other institutions and organizations for the period from 1967 to 2017;
- dynamics of the dissertation fund for periods: 1967–1999, 2000–2017;
- dynamics of the defense of dissertations in specialties;
- dissertation papers defended by foreign citizens;
- the ratio of the number of candidate and doctoral dissertations;
- a statistical study of geography of the defense of dissertations of the Kharkiv State University of Food Technology and Trade scientists in other institutions and organizations.

The conducted bibliometric and scientometric analysis made it possible to determine the degree of relevance and importance of the research carried out by the researchers of the Kharkiv State University of Food Technology and Trade, the level of study of the directions of scientific research, the efficiency and effectiveness of the university's scientific activity as a whole, and the perspective directions of scientific researches of higher education. The analysis of the dissertation fund showed that

the university has a strong scientific potential, during the implementation of the dissertation research the actual problems connected with the specialization of the university are solved.

Based on the indicators, determined as a result of the bibliographic and scientometric analysis of the dissertation fund, taking into account the historical significance of the information received, its value, there is an opportunity to predict the topics of scientific research, promote the development of scientific potential through the support of the latest research initiated by young scientists. This will help to increase the level of scientific achievements in higher education in the scientific environment and increase the authority of national science in the world.

Keywords: bibliometry, science economics, dissertations, library funds, institutions of higher education.

Білоус Валентина Степанівна

дир. б-ки Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця 21001, Україна,
тел.: (0432) 61-29-98; 097-439-47-63, e-mail: vspu.lib@gmail.com,
orcid.org/0000-0003-2998-400X

**АСПЕКТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ
ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

У статті показано роль та місце бібліотеки закладу вищої освіти у виконанні важливих завдань сьогодення. Акцентовано увагу на науковій діяльності бібліотеки Вінницького педуніверситету. Піднято актуальність розвитку інформаційно-бібліотечного сервісу на допомогу науково-дослідній роботі університету, підвищенню рейтингу вченого та навчального закладу.

Ключові слова: інформаційно-бібліотечний сервіс, наукові дослідження, електронні ресурси, інституційний репозитарій, наукометричні методи, рейтинг університету, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Актуальність дослідження. Потужним стимулом до визначення нових завдань і перспектив виступають здійснювані нині в державі кроки з реформування наукової та освітньої сфер. Потрібно розібратися в тому, що відбувається в науково-інформаційному просторі, не упустити нічого нового, зрозуміти місце і роль бібліотек у цих процесах [6, с. 39]. Глобалізація інформаційно-комунікаційних технологій, реформування вищої школи, передбачають суттєві зміни та активізацію всього потенціалу бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО), зумовлюють необхідність зміщення акцентів у функціонуванні університетської книгозбірні. Сьогодні актуальним є наукова діяльність бібліотеки вищої школи, питання збільшення її внеску у розвиток інституціональних місій і цілей, впровадження нового спектра послуг, спрямованих на

підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору формування позитивного іміджу установи у країні та світі [7, с. 15].

На часі важливе значення має створення інноваційних бібліотечних сервісів, серед яких – впровадження наукометричних досліджень для підвищення ефективності діяльності як університету так і, власне, бібліотеки. До проблематики наукометрії належить коло питань, що стосуються інформаційної моделі розвитку науки, зростання масивів даних, цитованості літератури, вивчення внутрішніх зв'язків у науці на основі бібліографічних посилай, оцінювання внеску до світового інформаційного потоку, процесу статистичного аналізу наукових напрямів [5, с. 25].

Мета статті – показати важливість та значення наукової діяльності у роботі бібліотеки закладу вищої освіти, висвітлити один із пріоритетних напрямів сьогодення – впровадження наукометричних досліджень, розповісти про досвід роботи освітянської книгозбірні щодо використання метричних вимірювань.

Аналіз досліджень. Питання наукової діяльності бібліотеки закладу вищої освіти – діяльність сучасної бібліотеки загалом, активно висвітлюється у наукових фахових виданнях науковцями та практиками бібліотечної справи. Особливого значення для осмислення проблеми діяльності бібліотеки в структурі сучасних інформаційних комунікацій, створення бібліотечних сервісів, адаптації бібліотек у сучасному інформаційному просторі набувають дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених. Дану проблематику розглядають Т. Бондаренко, О. Бруй, С. Головаха, Т. Колесникова, К. Лобузін, В. Попик, О. Сербін, Н. Шевченко, Т. Ярошенко та інші. Проблемі використання метричних методів у діяльності бібліотеки та створення інноваційно-комунікаційних бібліотечних сервісів присвячено чимало робіт, тема розглядається на наукових

конференціях, інтернет-конференціях, семінарах. Методологію та інструментарій наукометрії та бібліометрії вивчають і відображають Г. Асєєв, О. Жабін, Л. Костенко, В. Копанєва, О. Кузнєцов, С. Назаровець, Т. Симоненко та інші.

Виклад основного матеріалу. У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського склалася усталена інформаційна інфраструктура, в якій одним з основних системоутворюючих елементів, інформаційною базою науково-дослідницької та навчальної роботи є бібліотека. Робота освітянської книгозбірні позначається постійним пошуком та засвоєнням нових напрямів діяльності, вибором нових форм і методів.

Бібліотека не тільки виконує інформаційно-бібліотечне забезпечення навчально-виховного процесу та наукової діяльності, а й здійснює науково-дослідну роботу, що є складовою багатогранної діяльності бібліотеки, яка розглядається у дослідницькому, методичному, організаційному, освітньому, просвітницькому та видавничому аспектах. Наукова діяльність університетської бібліотеки реалізується шляхом:

- сприяння науковій та навчально-методичній діяльності університету;
- розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу;
- формування фондів, виявлення цінних та рідкісних видань;
- зберігання наукових надбань (цифрових колекцій статей науковців університету), створення архіву видань університету;
- створення власних інформаційних баз даних;
- бібліографування творчого доробку працівників університету, укладання та видання бібліографічних покажчиків;
- участі у корпоративній каталогізації наукових бібліотек;
- наукового дослідження історії бібліотеки;
- участі у наукових конференціях, семінарах, презентаціях;
- впровадження менеджменту і маркетингу у діяльність бі-

бліотеки, моніторингу діяльності бібліотеки;

- впровадження метричних методів вимірювання.

Діяльність бібліотеки спрямована на вироблення та впорядкування нових знань, продуктів та послуг. Матеріалізований результат наукової діяльності бібліотеки – видавнича продукція, яка систематизує та популяризує наукові знання освітян університету, методичні матеріали на допомогу навчальному процесу та науковій діяльності університету. Бібліотекою започатковані серії «Основи бібліотечно-бібліографічних знань» та «Педагоги Вінниччини». З 1972 р. видаються бібліографічні покажчики «Праці викладачів ВДПУ», підготовлено шість випусків. Для молодих науковців підготовлено «Психолого-педагогічний глосарій: нові та маловідомі терміни з педагогіки і психології» та методичні рекомендації «На допомогу молодому науковцю». Для різних спеціальностей здобувачів вищої освіти видані БП «Наступність у навчанні», «Практика у літньому оздоровчому таборі», «Педагогічна практика», «Інформаційні технології в навчально-виховному процесі». У серії «Педагоги Вінниччини» видаються довідники «Ювіляри ВДПУ» та біобібліографічні покажчики науковців університету (І. І. Заєць, Н. Л. Іваницька, Н. М. Шунда, Т. П. Пірус та ін.). У серії «Основи бібліотечно-бібліографічних знань» бібліотекою видані ряд методичних рекомендацій та матеріалів з досвіду роботи книгозбірні («Маркетинговий інструментарій у практиці роботи бібліотеки ВДПУ», «Видавнича діяльність бібліотеки ВНЗ як сфера наукового знання і практичної діяльності», «Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів», «Створення презентацій за допомогою програми Microsoft Power Point» та ін.). Серед видань бібліотеки останніх років – бібліографічний дайджест «Героям слава», БП «Книги XIX – початку XX ст. у фондах бібліотеки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського», «100 % ORIGINAL» (покажчик англomовної художньої літератури).

Відзначення 100-літнього ювілею бібліотеки (2013 р.) став приводом для узагальнення та вивчення накопиченого досвіду освітянської книгозбірні. Результат багаторічних досліджень історії бібліотеки викладено у книгах «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті» [1] та «Сто років духовності: спогади про бібліотеку ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського» [9].

Досліджуючи історію бібліотеки активно використовували метод усної історії. Через відсутність комплексу архівних документів з історії бібліотеки Вінницького педуніверситету, матеріал, здебільшого, ґрунтувався на спогадах працівників бібліотеки, викладачів та випускників навчального закладу [3, с. 61].

На разі у полі зору бібліотеки – дослідження та вивчення тем, пов'язаних з науковим опрацюванням документів, аналізом світових бібліотечних тенденцій. Бібліотека бере активну участь у регіональних, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах, інтернет-конференціях та вебінарах, нарадах директорів бібліотек ЗВО, де піднімаються питання діяльності бібліотек у світлі модернізації вищої освіти.

Виконуючи постанову Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 р. № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації» та наказу Міністерства освіти і науки України від 26.06.2017 р. № 929, бібліотека розробила комплекс заходів щодо впровадження УДК та організувала навчання в рамках підвищення кваліфікації. Так, на базі бібліотеки провідний фахівець Української Книжкової палати завідувач відділу класифікаційних систем В. М. Муравйова провела ряд занять для бібліотекарів Вінниччини. Головний бібліотекар нашої бібліотеки І. В. Зарванська для бібліотечних працівників методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінни-

ці підготувала виступ-презентацію «Упровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи бібліотеки ВДПУ: стан та перспективи розвитку».

Сучасна структура бібліотеки включає: відділ обслуговування навчально-методичною літературою та зберігання фондів, відділ обслуговування науковою та художньою літературою, інформаційно-бібліографічний відділ, відділ комплектування та наукової обробки документів, відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотечних процесів. Диференційна система обслуговування користувачів, яка налічує 2 абонементи та 6 читальних залів, у т. ч. 2 електронні зали та зона Wi-Fi. Локальні та мережеві інформаційні ресурси відкритого доступу дозволяють щорічно обслуговувати всіма підрозділами бібліотеки більш 40 тис. користувачів та забезпечувати документовидачу понад 1 млн. прим. різних видів видань.

Беручи активну участь у побудові єдиного інформаційно-освітнянського простору університету, бібліотека вбачає пріоритети своєї діяльності у створенні умов для повного і оперативного інформаційного забезпечення студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, наукових працівників на основі прогресивних інформаційно-комунікативних технологій.

Для задоволення інформаційних потреб наукових працівників університету, забезпечення оперативного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотека вивчає і досліджує процеси створення ресурсів, розвиток та використання мережевих технологій, забезпечує доступ до власних та світових продуктів, здійснює пошук ефективних методів обслуговування користувачів, а також впроваджує різноманітні методи вимірювання для оцінки ефективності та якості роботи. Бібліографічно-інформаційна робота пов'язана з науковою проблематикою студентів, кафедр, науковими інтересами провідних вчених університету.

В освітянській книгозбірні сформовано гнучку технологічну систему формування фондів, які на сьогоднішній день являють собою зібрання наукової та навчальної літератури, дисертацій, авторефератів, періодичних видань, електронних ресурсів – всього більш 500 тис. одиниць зберігання. Виділено в окрему колекцію фонд рідкісних видань, який акумулюється у фондосховищі та експонується у виставковій читальній залі бібліотеки.

Науковий вектор діяльності університетської бібліотеки спрямовується на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету, що впливає на якість надання бібліотекою інформаційних послуг відповідно до міжнародного стандарту ISO та передбачає впровадження інноваційних технологій у інформаційне забезпечення наукової діяльності університету та дослідницьку діяльність власне бібліотеки.

Важливу частину сучасних бібліотечних фондів складають електронні ресурси на різних типах носіїв, на основі яких формується електронна бібліотека. Формування електронних ресурсів, створення потужної електронної бібліотеки, оперативне забезпечення доступності до якісної інформації і наукових знань залишається пріоритетним напрямом діяльності, який визначається її статусом і станом фінансування, профілем комплектування та обсягом фондів, рівнем комп'ютеризації та програмного забезпечення, контингентом користувачів і їхніми освітніми потребами в інформації. Продовжується активна робота з обслуговування та наповнення баз даних електронного каталогу, створення власних ресурсів бібліотеки. Електронний каталог ведеться з 2004 р. і відображає фонди практично всіх підрозділів бібліотеки. Наразі електронний ресурс бібліотеки становить понад 323 тис. записів, у т. ч. ЕК – близько 300 тис. записів. До послуг користувачів 18 власних БД ЕК.

Продовжується корпоративна взаємодія з бібліотеками

різних систем і відомств зі створення Центрального всеукраїнського та регіонального корпоративних каталогів, співробітництво з освітянськими бібліотеками з питань формування інформаційного ресурсу з психолого-педагогічних питань та надання до нього вільного і багатоаспектного доступу. Спільно з освітянськими та науковими бібліотеками продовжується робота зі створення інтегрованого інформаційного ресурсу з психолого-педагогічної тематики, реферативного продукту БД «Україніка наукова», для якої реферувалися статті зі збірника «ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія». Спільно з освітянськими бібліотеками формувалася «Зведена база даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології». Бібліотека бере активну участь у Регіональній каталогізації зі створення краєзнавчої БД.

Інноваційні зміни у бібліотеці відбуваються на основі проектного, кадрового менеджменту, ініціативної діяльності бібліотекарів. Складовою наукової роботи є програмно-проектна діяльність. Здійснюється впровадження проекту «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу», спрямованого на створення бібліотеки закладу вищої освіти, яка відповідає сучасним вимогам, діють окремі міні-проекти, що передбачають впровадження інновацій та відображають діяльність бібліотеки на новому етапі соціальних комунікацій як науково-інформаційного центру, території успіху. Один із таких проектів – «Бібліотека Web 2.0 – стратегія розбудови електронної бібліотеки університету». Одна з головних ідей проекту – вихід за рамки читальних залів, просування власних бібліотечно-інформаційних ресурсів, послуг і продуктів на сайтах, у блогах, соціальних мережах, усередині бібліотечних співтовариств. «Бібліотека Web 2.0» – це філософія, в якій користувач є рівноправним учасником бібліотечного процесу, а сам простір бібліотеки стає здебільшого інтерактивним, що відповідає потребам сучасного вірту-

ального читацького середовища. Продовжуючи впровадження проекту та формуючи модель сучасної бібліотеки ЗВО, персонал бібліотеки займає активну позицію в інформуванні наукових працівників і пропонує ряд нових послуг з інформаційного забезпечення. Це й забезпечення доступу до ЕК, електронної бібліотеки, локальних і мережових ресурсів (придбаних і власної генерації), електронних резервних колекцій.

Бібліотека брала участь у проекті молодіжної секції УБА «Програма обміну для молодих бібліотечних лідерів», мета якого – налагодити професійні зв'язки між бібліотекарями різних куточків України та сформувати робочі тандеми для реалізації спільних ідей. Бібліотекою було підготовлено проєкт «Мій край – моя історія жива. На шляху розвитку нових технологій краєзнавчої роботи».

Бібліотека також долучилася до проекту наукових бібліотек України «Бібліосинергія: підтримка наукових досліджень», основним слоганом якого є «Ділимося досвідом, набуваємо знання, зростаємо разом» (створений Науково-технічною бібліотекою Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна).

Впровадження інноваційних проєктів відбувається за умов адаптування бібліотеки до реалій сучасного цифрового ландшафту, магістральним напрямом якого виступає інформатизація бібліотечної діяльності, використання інформаційно-комунікаційних технологій, інтеграція університетської науки у всесвітній простір, впровадження наукометричних методів вимірювання.

Активне зростання затребуваності бібліотеки як навігатора та інформаційного посередника у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності між користувачем та безмежним світом інформації обумовлено багатьма факторами, серед яких можна виділити наступні: розвиток інтеграційних процесів національної освіти у європейське і світове освітнє товариство; запобігання інформаційній ізолюваності учених

та прискорення їх інтеграції до світової наукової спільноти.

В електронному середовищі традиційні види бібліотечних послуг набувають нових якостей, які характеризуються доступністю до них необмеженої кількості користувачів у будь-який період часу та оперативністю отримання інформації. На сьогодні віртуальні електронні ресурси та колекції є невід'ємною частиною фондів університетських бібліотек. Тенденцією просування бібліотеки у цифровому середовищі є формування контент-стратегії бібліотеки та створення електронних колекцій, що орієнтовані на інформаційні потреби університету. Здійснюється формування повнотекстового ресурсу цифрових копій видань цінного та рідкісного фонду.

Робота бібліотеки направлена на формування відкритого інформаційного простору, що надає можливість доступу до інформації на різних типах носіїв та їх комплексне поєднання, сприяє створенню гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення науковців університету, успішному задоволенню їх інформаційних потреб та запитів, розширенню спектра послуг та сервісів бібліотеки.

Систематично оновлюється та підтримується сайт бібліотеки як багатофункціональний інструмент для просування електронних ресурсів, організації доступу до них, надання різних продуктів та послуг. На основі рейтингу проведено розгорнутий аналіз використання ресурсів сайту, що дало змогу отримати реальну статистику відвідувань та використання основних структурних блоків сайту за декількома параметрами. На сайті сформовано списки галузевої бібліографії за основними розділами знань навчально-методичної, наукової літератури та статей з періодики.

Бібліотека вивчає сучасні інноваційні технології в галузі наукометрії та проводить моніторинг ресурсів всесвітньої мережі Інтернет освітнього та наукового спрямування, відбирає корисні ресурси та додає їх до розділу «Сайти для науковців». На допомогу науковцям створено та розміщено на сайті бі-

бліотеки (блок «Електронні ресурси», розділ «Методичні модулі») презентацію «Індекс цитування. Імпакт-фактор. Наукометричні БД. Міжнародний науковий рейтинг ЗВО та шляхи його підвищення».

З метою створення комфортного середовища для користувачів наукових веббібліографічних ресурсів сайту сформовано групу банерів швидкого доступу до важливих ресурсів: Google-академія, Scopus, Бібліометрика української науки, Google-перекладач, Онлайн УДК, Трансліт Укрліт.ORG.

Особлива увага звертається на якість текстового контенту – культуру тексту сайту як єдності його форми, зручності користування та сприйняття користувачем. Проводиться робота з метою спрощення умов використання ресурсів сайту для користувачів мобільних пристроїв. На сьогодні існує декілька варіантів вирішення проблем відображення ресурсів сайту на моніторах різних розмірів:

- формування мобільної версії сайту (процес формування паралельної версії сайту);
- адаптивна верстка (відносні розміри всіх елементів сторінок сайту, починаючи з розміру вікна відображення, закінчуючи графічними об'єктами), яка потребує менших часових затрат та більш проста в своїй реалізації.

Розроблено комплексну методику пошуку та відбору видань у базах даних електронного каталогу та мережі Інтернет за темами науково-дослідної діяльності. Основними серед них є: інформаційно-бібліографічний сервіс «Віртуальна довідка»; «Джерела наукової інформації», «Наукові реферативні огляди». З метою сприяння краєзнавчим дослідженням створено рубрику сайту «Вінниччина в БД ЕК» (Вінниччина в базах даних електронного каталогу). Реалізуючи плани інноваційного міні-проєкту «Бібліотека Web 2.0», зокрема його соціальної частини, до блоку «Інтернет-навігатор» сайту додано розділ «Працевлаштування», а до розділу «Освітні сайти» – добірки «Професійна орієнтація» та «Інклюзивна освіта».

Відкритий доступ до електронних ресурсів – один з пріоритетів сучасної академічної та наукової спільноти України та нашого ЗВО в т. ч. Всесвітня мережа Інтернет надає можливість науковим працівникам університету надати відкритий доступ до результатів досліджень. Працівники бібліотеки активно наповнюють Електронну бібліотеку та організують безперервний відкритий доступ до її Інтернет складової.

Електронна бібліотека університету формується як традиційним способом (на базі АБІС ІРБІС), так і у формі Інституційного репозитарію університету, що є одним із ефективних шляхів розповсюдження результатів досліджень наукових працівників університету, максимізації їх відкритості та наукового впливу, інтерактивним інструментарієм та джерелом забезпечення вільного доступу до повнотекстових електронних здобутків. Інституційний репозитарій університету формується за інституційно-колекційним принципом. Сформовано факультетські та кафедральні колекції. Значна увага приділяється якісному формуванню метаданих кожного документа. Пошуковий образ документа формується трьома мовами: українською, російською та англійською. Інформацію та посилання на репозитарій ВДПУ додано до статті Вікіпедії «Українські Інституційні репозитарії». Електронні колекції, що формуються бібліотекою, насамперед орієнтовані на інформаційні потреби університету. Здійснюється формування повнотекстового ресурсу цифрових копій видань цінного та рідкісного фонду.

Бібліотека долучилася до відзначення Міжнародного Тижня відкритого доступу. У рамках Тижня проведено День відкритих наукових видань, День відкритості і знань, Віکیدень. Проведено круглий стіл «Відкриваємо доступ, відкриваємо можливості», за участю представників бібліотеки, наукового відділу університету та заступників з наукової роботи інституту та факультетів університету. Під час круглого столу працівники бібліотеки розповіли про відкритий доступ, переваги

та актуальність даного сервісу, підготували виступ-презентацію «Міжнародний Тиждень Відкритого доступу: «Відкритий щоб...».

У рамках Тижня бібліотека подала заявки та заповнила реєстраційні форми на включення репозитарію ВДПУ до ROAR, DOAR та до Українського каталогу метаданих Інституційних репозитаріїв на базі Житомирського державного університету ім. І. Франка.

З жовтня 2017 р. МОН України реалізує проект із підвищення публікаційної активності в міжнародному науковому просторі науковців закладів вищої освіти України. З цією метою проведено відбірковий конкурс та надано річний доступ до відомих наукометричних платформ Web of Science та Scopus понад 90 закладам вищої освіти України.

Зокрема, наш університет отримав річний доступ до БД Web of Science (WoS). Посилання на ресурс (доступ за IP) розміщено на головній сторінці сайту бібліотеки університету. Бібліотека виступила координатором даного процесу. Так, за ініціативи бібліотеки науковці університету стали учасниками вебінарів, присвячених можливостям та методиці використання платформи WoS:

- Пошук і аналіз наукової літератури в WoS;
- Підбір та аналіз наукових видань для публікації власних досліджень;
- ResearcherID та EndNote – генеруємо публікаційні звіти.

Бібліотека надає допомогу науковцям університету з питань пошуку та відбору публікацій, збереження результатів пошуків, визначення індексів цитувань, h-індексу університету й окремих науковців, реєстрації та наповнення профілю науковця ResearcherID. Бібліотекою сформовано окрему сторінку доступу та методичної допомоги з різних питань WoS, проведено афіляцію назв та уточнення даних профілю університету в WoS.

Робота бібліотеки щодо інформаційного забезпечення на-

укових досліджень університету направлена на формування відкритого інформаційного простору, можливості доступу до інформації на різних типах носіїв та їх комплексне поєднання, сприяє створенню гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення професорсько-викладацького складу, аспірантів, магістрантів та студентів університету, успішному задоволенню їх інформаційних потреб та запитів, розширенню спектру послуг та сервісів бібліотеки.

Бібліотека організовує та здійснює інформування про індивідуальні та групові безоплатні тестові доступи до комерційних електронних ресурсів, у т. ч. до повнотекстових електронних наукових журналів. Інтернет-ресурси бібліотеки сьогодні є інструментами організаційного, інформаційно-бібліографічного та культурно-просвітницького інформування користувачів бібліотеки. Бібліотека використовує Google-drive для обміну та спільного формування файлів. Постійно вдосконалюється структура блогу бібліотеки, створюються флеш-альбоми та Google-альбоми.

Використання web-технологій надає доступ користувачу до різнопланової інформації як бібліографічної, так і повнотекстової, активно пропагує фонди за допомогою віртуальних сервісів. Електронні колекції, що формуються бібліотекою, насамперед орієнтовані на інформаційні потреби наукових досліджень та навчального процесу університету.

Бібліотека підвищує рівень інформаційного супроводу науково-дослідницької, педагогічної та навчальної діяльності університету, активізуючи впровадження сучасних інформаційних технологій. Нові сервіси потребують інноваційних змін і надають університетській бібліотеці нових рис: зміщення вектора уваги бібліотек до пріоритетності надання послуг автору-вченому; активне партнерство бібліотек на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: інформування та надання доступу до документів, розповсюдження, аналіз та оцінки результатів досліджень [4].

З метою розповсюдження та збільшення відкритості наукових публікацій заклади вищої освіти розвивають інституційні політики та стратегії щодо контролю за якістю результатів досліджень, доступності та наукового впливу, активно використовуючи при цьому різноманітні методи наукометричних вимірювань. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки, яка передбачає моніторинг основних бібліотечних процесів, зокрема, періодичних видань та інформаційних порталів, інтелектуальних ресурсів мережі Інтернет, спрямована на задоволення універсальних інформаційних потреб користувачів, пов'язаних з активізацією науково-дослідницької роботи.

Враховуючи вимоги часу освітянська книгозбірня надає інформаційну допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, розвиває сервіси з підтримки наукових публікацій, знайомить з особливостями інтеграційних процесів з метою покращення розвитку публікаційної активності та цитування наукових працівників університету.

Бібліотека прагне і надалі бути активним партнером на всіх стадіях життєвого циклу наукових досліджень вчених навчального закладу, надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, інформує про умови публікацій, про систему наукометричних показників тощо.

Бібліотека взяла на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених інституту у світовому інфопросторі. Спільно зі студентським науковим товариством для усіх факультетів університету проведено міні семінари-тренінги з базових питань наукометрії.

У міру своєї компетентності у виступах-презентаціях провідні фахівці бібліотеки розповідали про правила опису та створення бібліографічних списків літератури, про таблиці бібліотечно-бібліографічної класифікації (УДК), про те, що впливає на якість публікацій вченого, про важливість подання публікацій до Інституційного репозитарію.

Фахівці бібліотеки надавали консультації та практично

допомагали зареєструватися в наукометричних БД (Google Scholar, Scopus), міжнародній наукометричній БД «Index Copernicus», створювали профіль вчених, установи та наукового фахового видання, надсилали списки щодо активізації авторських профілів та їх корегування у «Бібліометриці української науки» тощо. Першочергове завдання вбачалося у тому, щоб фахові збірники увійшли до якомога ширшого кола реферативних та наукометричних баз наукової літератури, а у перспективі – до Scopus та WoS. Слід відзначити, що вплив технологічних факторів інформаційного середовища позначився на показниках росту наукової активності університету: стабільно зростає попит наукових співробітників та викладачів на наукову інформацію, збільшуються індекси цитування науковців університету.

Освітнянська книгозбірня, виконуючи свою основну місію, сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу та формуванню бренду вченого. Бібліотекою створено примірну схему можливих шляхів актуалізації публікацій науковців у міжнародних наукометричних БД та підвищення рейтингу навчального закладу, це:

- реєстрація в ORCID;
- створення та наповнення профілів у відомих наукометричних платформах;
- просування наукового журналу в БД Scopus;
- формування Інституційного репозитарію ЗВО та реєстрація репозитарію в ROAR, DOAR (анонсовано створення національного репозитарію України) тощо.

Зважаючи на діяльність університетської бібліотеки на методичній раді бібліотеки було розглянуто та винесено на розгляд Вченої ради університету питання зміни назви «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» на «Наукова бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського». Зміна назви бібліотеки не тягне за собою зміни

правового статусу, штатного розпису бібліотеки, назви посад працівників, їх прав і обов'язків. Зміна назви свідчатиме лише про підвищення престижу бібліотеки та університету. Необхідність зміни назви бібліотеки пояснюється змістовною, структурно-організаційною, технологічною модернізацією всіх процесів і напрямів роботи бібліотеки.

Висновок. Забезпечення якості бібліотечних послуг та формування сучасної моделі бібліотеки ЗВО – пріоритетний напрям роботи освітянської книгозбірні, стратегія її розвитку. За останні роки відбулися значні зміни в функціональних пріоритетах бібліотеки, помітно підвищився науковий рівень роботи бібліотеки, про що свідчить інформаційно-бібліографічна, краєзнавча, наукометрична, маркетингова, проектна діяльність бібліотеки. Питання наукової діяльності – важливий напрям бібліотеки закладу вищої освіти.

Бібліотека Вінницького педуніверситету швидкими кроками просувається до того, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвиває новий напрям діяльності, бере на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених інституції, адаптує університетську науку у світовий інформаційний простір [2, с. 61], що супроводжується впровадженням нових сервісів, які найбільш затребувані користувачами у ході наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті (до 100-річного ювілею) : наук.-краєзнав. дослідж. / В. С. Білоус. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. – 102 с.
2. Білоус В. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / В. Білоус, Н. Лазаренко, А. Коломієць // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Полтава, 2017. – Вип. 19. – С. 60–66.

3. Білоус В. С Усна історія як метод краєзнавчого дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. С. Білоус // Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 21–22 жовт. 2014 р.). – Вінниця, 2015. – С. 59–63.
4. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень [Електронний ресурс] / Т. Колесникова // Вища шк. – 2014. – № 4. – С. 7–26. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/2416> (дата звернення: 18.07.2018). – Загол. з екрана.
5. Наукометрія : методологія та інструментарій / Л. Костенко, О. Жабін, О. Кузнєцов, Є. Кухарчук, Т. Симоненко // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 25–29.
6. Поперечна Л. Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» / Л. Поперечна // Бібл. вісн. – 2017. – № 6. – С. 39–40.
7. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С. 12–15.
8. Симоненко Т. Бібліометричні системи Scopus і Google Scholar : сфери використання / Т. Симоненко // Бібл. вісн. – 2015. – № 2. – С. 10–13.
9. Сто років духовності : спогади про бібліотеку ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського / ред. Л. М. Воробйова ; уклад. В. С. Гадомський ; відп. за вип. В. С. Білоус. – Вінниця, 2013. – 67 с.

Bilous Valentyna Stepanivna

ASPECTS OF SCIENTIFIC WORK OF THE LIBRARY OF VINNYTSIA MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Purpose. The level of development of science and technology is crucial to the progress of society. There is a need to increase the presence of science in the global scientific information space and increase its influence in the world. The article shows a role of the library of the institution of

higher education in fulfilling the important tasks of the present. Attention is focused on the scientific activities of the library of the Vinnytsia Pedagogical University. The relevance of the development of information and library services for research and development, raising the University's ranking has been raised. The use of metric methods of research in the library of a higher school.

Methodology. The use of scientific methods of analysis, synthesis, analogy, comparison, forecasting allowed us to examine the results of implementation of innovative communications initiatives in the library of the university.

Finding. Current and future activities of the library of the higher school in integration of scientific publications to international information space are highlighted. Their practical implementation on the example of the library of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University is discussed.

Scientific novelty. The role of the university library in the process of increasing the representation of the Ukrainian science in the world of scholarly communication. The proposed strategy, the implementation of which should characterize a modern librarian as a «role model» for the community of the university in the implementation of electronic models of scientific communication.

Conclusions. Innovative transformations in the content, forms and methods of library activities, using metric measurements affect the improvement of scientific activities of the institution and give significant social results.

Introduction to the practice of library activities in certain areas will prevent the «dissipation» of documentary scientific information resources of the university, contribute to their consolidating and will increase the importance of scientific publications and the authority of the Ukrainian science in General.

Keywords: information and library service, scientific research, electronic resources, institutional repository, scientometric methods, university rating, library of Vinnytsia Pedagogical University.

УДК 027.7-051:023.4

Боровик Ольга Борисівна

дир. б-ки Вищ. держ. навч. закл. України «Укр. мед. стоматолог. акад.»,
вул. Шевченка, 23, м. Полтава, 36000, Україна,
тел.: (05322) 52-17-33, e-mail: borovik@umsa.edu.ua
orcid.org/0000-0002-1088-6381

Резутіна Тетяна Юріївна

пров. бібліотекар Вищ. держ. навч. закл. України «Укр. мед. стоматолог. акад.»,
вул. Шевченка, 23, м. Полтава, 36000, Україна,
тел.: (05322) 52-17-33, e-mail: rezutina@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1589-2369

**МАРКЕТИНГ ОСОБИСТОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ –
ВИМОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті розглядаються загальнотеоретичні питання некомерційного напрямку маркетингової діяльності бібліотеки – маркетинг особистості бібліотечного фахівця, як внутрішній складник іміджу бібліотечної установи та місце маркетингу особистості у практичній роботі бібліотеки ВДНЗУ «УМСА». Наведені приклади ефективного підтримання та рекламування особистості бібліотекаря академічній громаді.

Ключові слова: маркетинг особистості, маркетингова політика бібліотеки ВДНЗУ «УМСА», рекламування бібліотечного фахівця, імідж бібліотеки, народний аматорський хор працівників бібліотеки «Криниця».

У своїй практичній діяльності маркетологи використовують різні підходи у класифікації видів маркетингу. М. О. Турченко, М. Д. Швець розрізняють маркетинг організацій, маркетинг особистості, масовий маркетинг, віртуальний маркетинг, некомерційний маркетинг. Маркетинг організацій – вид діяльності, спрямований на створення та підтримання позитивного іміджу підприємства. Маркетинг особистості – вид діяльності для створення іміджу особистості. Масовий маркетинг харак-

теризується масовим виробництвом одного виробу, призначеного для всіх покупців у різних сегментах ринку. Віртуальний маркетинг – система знань про пропозицію, місце товару на ринку на основі інформаційних технологій. Некомерційний маркетинг – діяльність, спрямована на створення і підтримання позитивної думки та іміджу в окремих груп населення про діяльність підприємств та організацій, їх професійну активність [8].

Останнє десятиріччя характеризується значною увагою бібліотечних фахівців до проблем маркетингу та функціонування бібліотек у новому соціокультурному, ринковому середовищі. Використання основ маркетингу в бібліотечній справі відкриває для бібліотек широкі можливості. У бібліотекознавстві загальнотеоретичні основи маркетингу вже загалом розроблено: нагромаджено певний досвід, узагальнено значний емпіричний матеріал, зроблено цікаві висновки й корисні практичні рекомендації.

Маркетингова стратегія в бібліотеці передбачає два види маркетингу: комерційний і некомерційний. Метою комерційного бібліотечного маркетингу є отримання додаткової фінансової підтримки для бібліотеки, зокрема доходу від комерційної діяльності бібліотеки (платні послуги, продаж інтелектуальних продуктів бібліотеки, збір коштів (фандрейзинг) тощо. Некомерційний бібліотечний маркетинг може здійснюватися у напрямках (Ф. Котляр):

1. Організаційний бібліотечний маркетинг – створення і підтримання позитивного іміджу бібліотеки; роль і значення бібліотеки у суспільстві.

2. Маркетинг ідей – участь бібліотеки у створенні й обміні соціальними ідеями та інноваціями, винахід і застосування інноваційних ідей.

3. Маркетинг товарів і послуг – розроблення та впровадження бібліотечних продуктів і послуг для користувачів.

4. Маркетинг місць і територій – підтримання або зміна

ставлення користувача до конкретної бібліотеки, її будівлі та приміщення.

5. Маркетинг бібліотечного персоналу – підтримання бібліотечного управління та бібліотечних фахівців (маркетинг особистості) задля зростання престижу професії.

Розглянемо окремий напрям маркетингової діяльності бібліотечних установ – маркетинг особистості як один із головних чинників професійної діяльності сучасної бібліотеки.

Учені-маркетологи зауважили, що багатофункціональність маркетингових методів і технологій (маркетингові дослідження, паблік рілейшнз (PR), продукт-плейсмент, сегментація ринку тощо) можуть розглядатися й щодо особистості. Так виник особливий сектор маркетингу під назвою «маркетинг особистості». Маркетинг окремої особистості – діяльність, що здійснюється задля створення, підтримання або зміни ставлення громадськості до конкретних осіб. Більшість підприємств та організацій з метою підвищення своєї популярності й розвитку бізнесу використовують маркетинг окремої особистості: політичні діячі, артисти, лікарі, викладачі, спортсмени, адвокати, бізнесмени тощо. Реалізація маркетингу окремої особистості аналогічна процесу маркетингу фізичних продуктів і послуг. Він також розпочинається з вивчення ринку, визначення сегментів ринку та потреб споживачів. Далі – розроблення продукту, тобто визначення особистісних якостей, що повинні відповідати запитам, і яким чином їх слід трансформувати, щоб вони найбільше задовольняли потреби споживачів. Нарешті – програма просування особистості та її «донесення» до споживача [9, С. 25].

Особистість людини – це «ресурс», «пропозиція», «товар», яким треба вміло керувати, позиціонувати і продавати. Як бізнес-організації продукують величезну різноманітність товарів, так і людина демонструє безліч моделей і стилів поведінки, ролей, поглядів на ті чи інші сторони життя, професійних і особистісних якостей. Тож кожному окрему людину

можна розглядати як бренд для просування певної ідеї. За радянських часів був поширений штамп: «Кадри вирішують все!». Дійсно, це справедливо і для прибуткової діяльності, і для покращення іміджу бібліотеки. Професіонали, закохані у свою справу, здатні у купі мотлоху віднайти «діамант», який задовольнить споживача на сто відсотків. Це внутрішній складник іміджу, створення якого є дуже важливим і необхідним компонентом маркетингу.

У бібліотеці працюють фахівці, які продукують інтелектуальні моделі або усталені типи світогляду, що сформувалися завдяки досвіду колективу та кожної особистості. Саме провідні спеціалісти зі своїм ставленням і професійними поглядами або формують позитивний імідж бібліотеки та бібліотечної професії, демонструють її активну позицію, прагнення до продуктивної діяльності, або ж уповільнюють і, навіть, гальмують її розвиток. Сьогодні в бібліотеках закладів вищої освіти потрібні висококваліфіковані фахівці, здатні до інноваційної творчості. Зрештою, сучасний співробітник бібліотеки ЗВО повинен бути мотивованим задля підтримання авторитету професії та забезпечення розвитку закладу до сучасного світового рівня.

Т. Колесникова переконує, що «створювати інноваційну модель університетської бібліотеки повинен новий тип бібліотечно-інформаційного фахівця – освічена..., креативна особистість, сконцентрована на інформаційних потребах користувачів..., особистість, здатна мислити, як вчений, бути дослідником, надавати реальну допомогу в процесах обміну знаннями...» [6]. На думку деяких бібліотекознавців, «бібліотечний працівник, як і будь-який інший професіонал, якому люди довіряють, повинен нести відповідальність за результати своєї діяльності перед собою, своїми колегами і перед суспільством» [2]. Ще більша відповідальність покладена на працівника бібліотеки закладу вищої освіти, адже саме тут студент отримує знання, необхідні для його майбутньої про-

фесійної діяльності.

Ділові якості, висока результативність праці, підвищення професійних знань, творчий підхід до роботи, уміння приймати професійні рішення, уміння зорієнтувати читача у великому масиві інформації – показники висококваліфікованого працівника та культури бібліотечного фахівця, якого потрібно «просувати» задля рекламування та формування загального позитивного іміджу бібліотеки.

Зарекомендувати себе, привернути увагу – ось основні напрями, які допомагають досягати успіху. Авторитет бібліотеки формують насамперед її співробітники. Це можливо, якщо люди яскраві, розумні, амбітні. Від їхньої активної життєвої позиції і професіоналізму залежить успіх та престиж бібліотеки. Це і є ефективний самомаркетинг, і саме це є пріоритетним завданням бібліотеки Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія».

Ефективною формою у цьому напрямі є заняття з підвищення кваліфікації, основним завданням яких є не тільки ознайомлення з новими актуальними процесами в бібліотечній справі та соціокультурним життям країни і світу загалом, а й надання можливості співробітникам бібліотеки презентувати колективу свої професійні, творчі здібності. Репрезентування є індикатором задля визначення професійної і комунікативної компетентності бібліотекаря. Цікаві, змістовні виступи, оригінальність викладу, які привертають увагу надалі можуть бути використані у процесі підготування культурно-просвітницьких заходів у бібліотеці.

Бібліотекар стає своєрідною «візитівкою» книгозбірні. У бібліотеці академії є чимало інтелігентних, високоосвічених співробітників, з тільки їм притаманним стилем, лексикою і тембром голосу – справжніх інтелектуалів і фанатів своєї справи. Читачі цінують спілкування з таким бібліотекарем, бо він не обмежується своїми функціональними обов'язками, а своїм зовнішнім виглядом, мовою – своєю особистістю –

формує у користувачів позитивне ставлення до бібліотечного фахівця і, як результат, до бібліотеки загалом.

Ураховуючи певні напрацювання та потенціал щодо забезпечення відповідної творчої атмосфери, книгозбірня рекламує особистість бібліотекаря, яка максимально реалізує власну творчу фантазію. Через проект «Глибини таланту й душі», змістом якого є організація майстер-класів, зустрічей; через організацію виставок творчих робіт співробітників бібліотеки на різноманітних акціях, культурно-просвітницьких заходах; на блозі бібліотеки популяризує мистецькі уподобання й таланти творчо обдарованих співробітників книгозбірні. Відвідувачі книгозбірні мають можливість познайомитися з бібліотекарями-однодумцями, обмінятися враженнями. Неодноразово співробітники бібліотеки презентували власні поетичні твори в академічній газеті «Трибуна лікаря», публікувалися у багатьох поетичних збірках.

Невичерпний ентузіазм, ініціативність та значна кількість нестандартних заходів, які викликають жвавий інтерес свідчать про затребуваність бібліотеки і участі її в загальноакадемічних проектах. Чотири бібліотечних спеціаліста на чолі з директором бібліотеки увійшли до сектору зв'язків із громадськістю та засобами масової інформації Центру управління освітньо-виховною та гуманітарною роботою з молоддю ВДНЗУ «УМСА». Як бачимо, натеper книгозбірня не обмежується своїми посадовими обов'язками, а й освоює нові, не притаманні бібліотечній роботі функції та бере активну участь у житті ВДНЗУ «УМСА»: налагодження зв'язків з міськими, обласними та загальнодержавними редакціями газет, телебаченням, інтернет-агенціями з метою висвітлення найважливіших подій життєдіяльності академії; адміністрування академічного сервера з накопичення фото- і відеоматеріалів (упорядкування, класифікація та розміщення на сервері візуальних матеріалів про ВДНЗУ «УМСА»); робота з адміністрування сторінок академії у соцмережах; організація та впоряд-

кування видань академічних буклетів, проспектів, альбомів; підготування, редагування та подання прес-релізів до міських, обласних, загальнодержавних засобів масової інформації.

Якісно нові й різноманітні послуги, що надають бібліотечні фахівці сьогодні – це результат вдало організованої маркетингової політики бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» з просування особистості бібліотекаря академічній громаді.

Чим вимірюється сучасність бібліотеки? Безумовно, не лише комп'ютерами. У контексті професіоналізму буде доречним згадати таке поняття як креативність (*creatio*-лат.) – творення, створення.

За великим тлумачним словником української мови креативність – це творча, новаторська діяльність. Цим терміном також позначають технологічний елемент творчості. В основі творчого процесу – натхнення автора, здібності, традиції. Головним складником креативності є прагматичний елемент, тобто розуміння того, для чого і для кого щось створювати, що саме створювати.

Креативною творчою знахідкою стало впровадження проекту з організації на базі бібліотеки академії самодіяльного українського хору «Криниця», прем'єра виступу якого відбулася у 2008 р. Метою проекту є створення іміджу бібліотеки як сучасного інформаційного центру науки, освіти і культури, формування особистим прикладом у студентів-медиків відданості своїй справі й виховання любові до історії та традицій української культури. Завдання проекту – спрямувати творчі здібності колективу на розкриття художніх образів та багатств пісенної культури українців, «зламати» стереотипи зневажливого ставлення до бібліотечної професії як рутинної і неперспективної.

Звісно, цьому проекту передувало декілька акцій. Співробітники бібліотеки взяли участь у загальноакадемічних соціокультурних заходах, де презентували себе, як творчо обдарованих, натхнених, національно свідомих громадян.

Наприклад, на святі «З Масляною, будьте здорові!» продемонстрували присутнім чудовий танок «Зі свічками», який символізував обряд ворожіння українських жінок, думки яких спрямовані на обрання свого коханого, створення сім'ї, продовження роду. Бібліотекарі, прагнучи до творчого самовтілення, взяли участь у святі Андріївських вечорниць, виконали ліричну пісню «Буду милого ждати». Саме з цього моменту зародилося спільне бажання створити хоровий колектив при книгозбірні. Бібліотека академії – той щасливий випадок, коли інноваційні ідеї підтримує адміністрація академії. Як результат – десять років творчої діяльності хору «Криниця» співробітників бібліотеки, якому за вагомий внесок у розвиток культури українського народу в 2014 р. присвоєно звання «Народний аматорський колектив».

За роки свого існування учасниками колективу було проведено більше 70 виступів у концертних програмах, фольклорно-етнографічних заходах, благодійних концертах для полтавського місцевого осередку Всеукраїнської організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України». Хор кожного року бере участь у фестивалі мистецтв закладів охорони здоров'я Полтавської області «Душі криниця» і отримує дипломи I ступеня у хоровому жанрі. А на XII фестивалі у 2018 р. разом із ансамблем народного танцю «Візерунки» викладачів ВДНЗУ «УМСА» здобули перемогу й за високу виконавську майстерність отримали Гран-прі. У 2017 р. народний аматорський хор «Криниця» виступив у міжнародному фестивалі-конкурсі мистецтв «Мистецтва обрії безкраї» і став лауреатом I ступеня в номінації «Вокальне мистецтво» у жанрі «Народний вокал» та отримав сертифікат для участі у міжнародному телевізійному фестивалі-конкурсі «Зоряний бриз» (Болгарія).

Поповнюючи репертуар новими творами, хоровий колектив на власному прикладі демонструє послідовне та самовіддане служіння народній пісні, а через неї – служіння національній ідеї.

Реалії сьогодення свідчать «що участь книгозбірень значною мірою залежить від вироблення ретельно продуманої і довгострокової стратегії «виживання». Тобто, створення антикризового, детального плану діяльності бібліотеки з перегрупуванням сил, зміною системи управління і переформатуванням кадрів та з чітко визначеними цілями, які за необхідності можуть гнучко коригуватися» [1, С. 243].

Отже, формуючи маркетингову політику бібліотеки, необхідно враховувати основні її складники і турбуватися не тільки про інноваційні технології, веб-простір, бібліометричні та наукометричні дані, про накопичення ресурсного потенціалу, надаючи оперативну та якісну інформацію, але й замислюватися над створенням образу бібліотекаря – головного посередника між джерелом інформації і споживачем, адже найкраща маркетингова стратегія бібліотеки – професійно підготовлені та дружньо налаштовані працівники бібліотеки. І чи матиме бібліотека майбутнє, а чи залишиться пережитком минулого, залежить певною мірою від людей, які в ній працюють.

Список використаної літератури

1. Боровик О. Б. Маркетингові комунікації в практичній діяльності бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» / О. Б. Боровик // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство – 2017. – Т. 22, вип. 2 (18). – С. 242–249. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/6064> (дата звернення: 18.07.2018). – Загол. з екрана.
2. Вилегжаніна Т. В. Менеджмент бібліотеки в сучасних умовах: розподілення керівництва і відповідальність / Т. В. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2009. – № 1. – С. 5–7.
3. Исаев В. В. Маркетинг личности : учеб. пособие / В. В. Исаев. – СПб. : СПбГИЭУ, 2003. – 259 с.
4. Кавінська В. І. Проблемний простір психології бібліотекаря вишу [Електронний ресурс] / В. І. Кавінська. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2015-6/kavynska.pdf (дата звернення: 18.07.2018). – Загол. з екрана.

5. Ключев В. К. Маркетинговые аспекты развития информационной деятельности библиотеки : науч.-практ. пособие / В. К. Ключев. – М. : ИПКИР ; МГИК, 1994. – 112 с.
6. Колесникова Т. Концепция интеллектуализации библиотечной профессии и её реализация в университете [Електронний ресурс] / Т. Колесникова. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/1716/1/Konzeptz_intel.pdf (дата звернення: 18.07.2018). – Загол. з екрана.
7. Маслакова Н. Сучасні тенденції формування професійного іміджу бібліотекаря (пленарне засідання) / Н. Маслакова // Бібл. вісн. – 2002. – № 6. – С. 2–5.
8. Турченко М. О. Маркетинг : підручник / М. О. Турченко, М. Д. Швець. – Київ : Знання, 2011. – 319 с. – (Вища освіта XXI століття).
9. Флегонтова Н. М. Словник-довідник термінів педагогічного маркетингу / Н. М. Флегонтова. – Київ : Освіта України, 2008. – 80 с.

Borovyk Olha Borysivna
Rezutina Tetiana Yuriivna

MARKETING OF THE PERSONALITY OF A LIBRARIAN AS A REQUIREMENT FOR PROFESSIONAL ACTIVITY OF MODERN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION LIBRARY

Introduction. The subject of the research is the use of the basics of non-commercial marketing in the library business, the introduction of the marketing of the personality of the librarian as the main requirement for the professional activity of the modern library of the higher educational establishment.

Purpose Aim: to summarize some experience in introducing the marketing of a personality of a library specialist in the activity of the library of HSEU «UMSA», to provide useful practical recommendations for self-marketing of a library.

Methodology The method of analysis, refinement, and concretization reveals the productive activity of the library for the formation and promotion of library staff to the academic community in order to ensure

the promotion and formation of a general positive image of the library.

Finding The result of the work is the strategy of the library of HSEEU «UMSA» with regrouping forces, staff reformatting, changing the management system and defining goals for the purpose of popularizing library specialists as highly qualified professionals capable of innovative creativity.

Practical value The results of the research can be used in libraries of different profiles.

Results Every single person can be considered as a brand to promote a particular idea. The first place belongs to the level of professional training of the librarian as a specialist with marketing way of thinking. The marketing policy of the library should be based on the identity of the individual library worker and library staff in general.

Keywords: personal marketing, marketing policy of the library of HSEEU «UMSA», advertising of a library specialist, image of the library, folk amateur choir of the library «Krynytsya».

Задерей Софія Іванівна

пров. бібліотекар інформ.-бібліогр. від.
Вищ. держ. навч. заклад України «Буковин. держ. мед. ун-т»,
Театральна площа, 2, м. Чернівці, 58002, Україна,
тел.: (0372) 55-37-54; e-mail: zaderei.sofia@bsmu.edu.ua,
ORCID 0000-0003-3937-4643,
ResearcherID B-1990-2017

Ширенкова Аліна Олександрівна

зав. інформ.-бібліогр. від.
Вищ. держ. навч. заклад України «Буковин. держ. мед. ун-т»,
Театральна площа, 2, м. Чернівці, 58002, Україна,
тел.: (0372) 55-37-54; e-mail: Sh.Alina@bsmu.edu.ua,
ORCID 0000-0002-3984-1590,
ResearcherID M-9672-2016

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ВИЩОГО ДЕРЖАВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
УКРАЇНИ «БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ» У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ
НАУКОВИХ РОБІТ**

У статті відображено роль та значення інноваційних форм діяльності бібліотеки Вищого навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» у підвищенні якості наукових публікацій, відмічена новизна та роль бібліотеки у процесах збільшення представництва вчених університету в глобальному просторі наукових комунікацій, висвітлено нові тенденції в оформленні списків бібліографічних посилань у наукових працях.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, інновації в бібліотеці, наукові праці, наукові журнали, бібліографічне посилання, список використаних джерел.

Актуальність дослідження. Україна перебуває в стані бурхливої перебудови системи освіти та науки відповідно до нових стандартів, поглядів, канонів. Чіткими та впевненими кроками ми будемо українську науку, яка привертає увагу іноземних

колег. Публікація якісних, конкурентоспроможних наукових досліджень стане поштовхом до швидшого руху українських періодичних видань до великих наукометричних баз.

На сьогодні дослідження є основою сучасної університетської науки та освіти. А бібліотека, перебуваючи в центрі наукової комунікації університету, може бути включеною в усі етапи дослідження та допомагати організовувати роботу викладачам, аспірантам, докторантам і студентам таким чином, щоб вони з мінімальними витратами ресурсів досягали вищих результатів.

Вузівські бібліотеки добре розуміють свою місію і завдання, які ставить перед ними сучасна система вищої освіти в Україні. Вони прагнуть ефективно виконувати своє основне завдання зі створення надійної інформаційної бази для подальшого вдосконалення навчального процесу, розширення вільного доступу до інформації, забезпечення науково-дослідної роботи вузу [3].

Для підвищення авторитету українського науковця, забезпечення міжнародної співпраці й відкритого неупередженого діалогу запроваджують міжнародні критерії, серед яких такі показники, як кількість і цитованість статей у вітчизняних і закордонних наукових журналах, що входять до міжнародних баз даних.

Наукові публікації дедалі частіше стають мірилом якості й ефективної діяльності окремих вчених і наукових колективів, а також основою для порівняння позицій країн, регіонів і ВНЗ у світовій науці в умовах глобальної конкуренції.

Саме якісний пошук наукової інформації серед профільних реферативних та наукометричних баз даних дає основу для написання власного конкурентоспроможного наукового дослідження. Правильне цитування робіт колег стає аргументом власних досліджень, дотримання наукової етики – проявом поваги, коригування власної роботи або колег, визначення внеску попередників.

Мета статті – показати один із основних напрямків в діяльності наукової бібліотеки Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» щодо підвищення якості наукових робіт, розглянути проблемні питання в розвитку цього напрямку й окреслити подальші перспективи в поширенні результатів праць науковців університету у світовому науковому інформаційному просторі.

Аналіз досліджень. На сьогоднішній день питання діяльності бібліотеки в структурі сучасних інформаційних комунікацій, створення бібліотечних сервісів, адаптації бібліотек у сучасному інформаційному просторі досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними вченими і практиками бібліотечної справи. О. Бруй, Т. Колесникова, С. Назаровець, О. Сербін, Т. Ярошенко та багато інших доводять необхідність впровадження у бібліотеках ВНЗ України нових цифрових послуг із супроводження університетської науки [7, 10].

Виклад основного матеріалу. Останнім часом відбулися значні зміни в уявленні про завдання бібліотек, їх роль і місце в інфраструктурі вузу. Наукові бібліотеки разом з навчальними закладами динамічно розвиваються й еволюціонують у системі вищої освіти. Їх діяльність визначається завданнями, що стоять перед вищими навчальними закладами, співвідноситься зі стандартами й сучасними програмами навчання.

Уряд схвалив «Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Відповідне розпорядження визначає ключові напрямки розвитку бібліотечної справи в Україні, вплив бібліотек на рівень соціально-економічного розвитку та інформаційної безпеки держави, розвитку науки, освіти, культури та збереження культурної спадщини [2].

Реалізація стратегії передбачає кардинальне переосмислення існування та діяльності бібліотеки, її трансформацію в процесно-орієнтований інтелектуальний, комунікаційний,

інноваційний центр, визнаний університетською та фаховою спільнотами, який гнучко реагує на нові потреби та очікування користувачів.

Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет» визначається своїми науковими здобутками та потужним науково-педагогічним потенціалом. Тут ефективно працюють наукові школи, які започатковані корифеями національної науки, щорічно захищаються докторські й кандидатські дисертації, публікуються монографії та наукові статті, зареєстровані й виходять фахові збірники наукових праць. Щорічно на базі університету проводяться міжнародні семінари, науково-практичні конференції, форуми, круглі столи.

Час вимагає від наукових працівників не лише друкованих видань, а й відображення своїх публікацій у відкритому просторі, доступність та цитованість наукових публікацій, впровадження досліджень та використання цих досліджень, про що свідчить індекс цитування публікацій.

Відомо, що на формування наукового рейтингу вченого впливають: загальна кількість публікацій; індекс цитування праць; індекс Гірше; імпакт-фактор журналу, в якому роботи опубліковані; кількість отриманих грантів, стипендій, премій; участь у міжнародній співпраці; участь у редколегіях наукових журналів; вебометричний рейтинг [7].

Одним із перших кроків створення умов роботи з якісною науковою інформацією було підписання угоди з ТОВ «ЕБЕ-РУМ» для отримання доступу до наукометричної бази даних Web of Science від компанії Clarivet Analitics. Цей ресурс дає змогу нашим ученим не лише здійснювати пошук актуальної, нової та достовірної інформації у світі науки, а й представити свої дослідження, налагодити професійні зв'язки за допомогою створення власних профілів, знайти грантодавців і бути в курсі нових перспективних рішень.

Для підвищення публікаційної активності науковців і ши-

ршого популяризування наукових часописів нашого вузу, на базі університету наприкінці 2016 р. було сформовано Координаційну раду Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» з питань представництва наукових досягнень та підвищення їх авторитетності в міжнародному науково-інформаційному просторі, до складу якої було залучено представників професорсько-викладацького складу, редакційного відділу та співробітників бібліотеки.

Розуміючи масштаби та перспективи, співробітники бібліотеки в рамках роботи Координаційної ради запланували та провели цикл семінарів, метою яких було допомогти у набутті навичок коректного пошуку і якісного відбору матеріалів для дослідження. Під час занять використовували можливості платформи Web of Science: слухачі опанували навички роботи із системою пошуку інформації в медичних і мультидисциплінарних електронних каталогах бібліотек, повнотекстових базах даних, різноманітних репозитаріях, електронних бібліотеках, бібліографічних і реферативних базах даних тощо [9].

Саме через брак часу та відсутність навичок якісного пошуку наші науковці (викладацька діяльність, медична практика тощо) все частіше стають жертвами неякісної наукової інформації, що згодом впливає на результати та рейтинги як науковця, так і наукових закладів. Такий аналіз привів до висновку, що нашим співробітникам потрібна не лише одноразова інформаційна допомога, а й постійний супровід у пошуку якісної наукової інформації з власних фондів бібліотеки та інших БД. Наразі продовжено проведення семінарів, але відповідно до профілю кафедри.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стан-

дарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або одним зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, наведеного у додатку 3 до цих Вимог [1].

У межах нашого університету, Координаційною радою та представниками редакцій часописів, було прийнято рішення про застосування одного із 11 стилів оформлення списку наукових публікацій – Ванкувер стиль (Vancouver style), сфера застосування якого – медицина та фізичні науки.

Під час проведення семінарів для науковців університету, зверталась увага на загальні правила цитування використаних джерел, посилання при оформленні наукової роботи (дисертацій, авторефератів, статей, тез тощо) за ДСТУ 8302:2015 та міжнародними стандартами.

Для полегшення роботи науковців були розроблені приклади правильності опису, згідно з новим національним стандартом ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», пов'язані зі специфікою опису медичної літератури (медичні протоколи, раціональні пропозиції тощо). Досвід показав, що даний стандарт дуже зручний для опису та приближений до міжнародних стандартів.

З 2017 р. згідно з політикою наукових часописів Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» при подачі рукописів автор зобов'язаний звернути увагу на вимоги при оформленні літератури:

- один список (Список використаних джерел) – згідно з рекомендаціями з оформлення посилань у наукових роботах за Vancouver style (Citing and referencing: Vancouver: a guide to the styles recommended by Monash schools and departments for students and researchers/Monash University Library. 2015. URL: <http://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/vancouver>

(viewed on 13.10.2016).

- другий – із заголовком «References» – для міжнародних баз даних/систем цитування (Scopus, Web of Science). Подаються всі джерела літератури, при цьому вони повинні бути представлені не тільки мовою оригіналу, але і в латиниці (романським алфавітом) та перекладені англійською мовою. Джерела латиницею подаються відповідно до вимог Національної медичної бібліотеки США.

Список використаних джерел складається з урахуванням «Єдиних вимог до рукописів, що подаються у біомедичні журнали» Міжнародного комітету редакторів медичних журналів (Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals) [5].

Вивчення літератури та складання бібліографічних списків – важлива складова процесу написання наукової праці, вона дає можливість авторові документально підтвердити достовірність і точність цитованих матеріалів (текстів, таблиць, ілюстрацій тощо), характеризує ступінь вивчення конкретної проблеми автором, має самостійну цінність як довідковий апарат для інших дослідників. Тому правильний опис джерел у списках використаної літератури є одним із елементів якісного оформлення публікації, яка буде процитована і вплине на наукову діяльність її автора та організації в цілому.

Використані дослідником джерела – це найкращий доказ наукової обґрунтованості роботи, її достовірності та новизни. Відкриті наукові дані потребують оформлення, зрозумілого науковцям у всьому світі. Тому навички оформлення цитувань і посилань у наукових роботах згідно з міжнародними стилями важливі для вітчизняних дослідників [4].

Науковцям наголошується, що список використаних джерел надає інформацію, необхідну для того, щоб знайти й отримати будь-яке джерело, процитоване в тексті документа. Кожне джерело, процитоване в роботі, має бути відображене у списку використаних джерел. Так само, кожен запис у списку

використаних джерел має бути згаданим у тексті роботи [4]. Все це наближає наші часописи до міжнародних стандартів опису, допомагає відстежити достовірність використаних та якісно процитованих в тексті джерел, а також мати шанс бути процитованими та в подальшому увійти до міжнародних пошукових систем.

Кожний науковий журнал, дотримуючись певної політики, ставить свої вимоги перед автором при поданні рукопису до редакції і тому на семінарах ми акцентували увагу на етиці наукового письма й академічній доброчесності.

Варто зазначити, що науковці, подаючи власний рукопис до періодичного видання, здебільшого ігнорують такий фактор, як цільова аудиторія того чи іншого журналу, що значно зменшує шанси бути процитованим. Те саме стосується й підбору ключових слів, більшість яких погано індексують міжнародні системи. Тому нашим слухачам було запропоновано використовувати міжнародний рубрикатор MeSH, враховуючи специфіку термінології в галузі медицини.

З огляду на сучасні вимоги й необхідність висвітлювати власні дослідження в міжнародних наукових виданнях, для вчених було проведено ряд консультацій із правильності підбору й оформлення ресурсів відповідно до міжнародних стандартів опису, незалежно від можливості скористатися одним із референт-менеджерів (Reference Manager: Zotero, EndNote, Mendeley), які завжди мають попит у науковців.

За період семінарів і консультацій, які продовжують надавати співробітники бібліотеки, окрім набутих навичок роботи в інтернет-середовищі з інформаційними ресурсами, всі науковці університету почали активно створювати та наповнювати власні профілі (ResearcherID, ORCID, AuthorID тощо) [9].

Зрозуміло, що такий ідентифікатор науковця – це легкий доступ до статей окремого вченого, включених у відповідні бази даних; можливість залучатися до роботи як рецензент, редактор, перекладач, що врешті-решт позитивно позначить-

ся на динаміці змін індексу цитування. Якісний профіль – це запорука того, що статті не «губитимуться» в масивах інформації, це імідж науковця й університету в цілому.

Підбиваючи результати проведення семінарів для науковців вузу, зроблено висновки:

- робота в меншому колі науковців одного напрямку дає кращий результат, у процесі діалогу легше сприймається і засвоюється інформація, яка їм необхідна;

- науковці економлять час при пошуку баз даних, працівники бібліотеки надають вже підібрані варіанти, якими вони можуть скористатися в першу чергу;

- надання практичних навичок роботи зі створення та просування власних профілів та наукових робіт;

- отримання навичок з розпізнання справжніх журналів від хижацьких;

- основні ключові моменти та вимоги щодо правильності оформлення статей у наукових часописах;

- допомога в перевірці на плагіат із використанням програмного забезпечення «Anti-Plagiarism»;

- тісна співпраця спеціалістів бібліотечної справи із науковцями, яким вкрай необхідна подібна підтримка та супровід.

Ще одним кроком до покращення результатів наукових досліджень та їх поширення серед ширшого загалу науковців стала можливість представити наші часописи на платформі «Наукова періодика України». Як кваліфіковані спеціалісти працівники бібліотеки беруть активну участь у формуванні випусків наукових часописів університету: «Буковинський медичний вісник», «Клінічна та експериментальна патологія», «Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина», «Клінічна анатомія та оперативна хірургія», «Актуальні питання суспільних наук та історії медицини» в електронних версіях, які представлено на платформі QJS.

Основним завданням стає перевірка пристатейної бібліографії на етапі препринту, достовірності використаних джерел

та відповідності вимогам журналу. Адже правильне складання списків дасть змогу не просто аргументувати викладену ідею, зіставити з аналогами, що існують, означити місце даного дослідження, а й запобігти плагіату й мати більше шансів бути поміченим у наукометричних базах, особливо якщо були використані матеріали робіт високоцитованих учених або власні роботи з попередніх досліджень.

Усі часописи вузу долучилися до міжнародних вимог і почали застосовувати ідентифікатор DOI (англ. *Digital object identifier, DOI*), серійний номер, що використовують для постійної та унікальної ідентифікації об'єктів будь-якого типу.

Надаючи допомогу науковцям у підвищенні якості наукової праці, бібліотека встановила міцні відносини з науковцями вузу по заповненню прогалин в оформленні списку використаних джерел згідно з редакційною політикою періодичного видання.

Ці нові відносини продовжують рости і служать для бібліотеки в якості центру даних в підвищенні показника ефективності наукової діяльності (публікаційної активності) й індексу цитування науковців, що дасть можливість об'єктивно визначити рівень, значущість і популярність наукового дослідження.

Нині перед науковцями досить гостро стоїть питання плагіату, авторського права й інтелектуальної власності. Щоб краще зрозуміти як захистити права на власний рукопис у стінах як університету, так і бібліотеки практикуються зустрічі та семінари з представниками юридичної сфери та власного патентного відділу: «Публікаційна етика науковця», «Інтелектуальна власність і авторське право на наукове дослідження та його результати». Проведена он-лайн конференція «Плагіат у наукових публікаціях» за участі Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності, Національної академії правових наук України і Громадської організації «Клуб інтелектуальної власності», під час якої науковці змогли отримати вичерпну

відповідь практикуючих юристів.

В читальному залі для професорсько-викладацького складу встановлено програму Anti-Plagiarism, яка стала інструментом для запобігання плагіату в науковій діяльності та повинна допомогти в досягненні якісного рівня робіт.

Для покращення якості бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг, розгортання міжбібліотечного співробітництва колектив бібліотеки долучився до співпраці з Бібліотечною корпорацією шляхом аналітичного розпису статей з періодичних видань, наповнюючи власний електронний каталог. Це дає можливість всім користувачам мережі Інтернет в зручний для них час швидко і якісно задовільнити потреби про наявність документів у фондах бібліотеки, здійснюючи як класичний, так і тематичний пошук.

Як один із комунікативних елементів в діяльності бібліотеки університету та її інформаційної взаємодії з користувачами виступає веб-сайт (<http://dspace.bsmu.edu.ua:8080/xmlui>), який перейшов на якісно вищий рівень інформаційного обслуговування: користувачам за рахунок електронного середовища надається унікальна можливість доступу до власних ресурсів, баз даних, наповненість фондів.

Висновок. Перед сучасними українськими вченими постає непросте завдання – донести результати своєї дослідницької діяльності до міжнародної наукової спільноти.

Метою бібліотеки університету стає допомога у здійсненні правильного пошуку та якісного відбору матеріалів для дослідження, оформлення роботи згідно з міжнародними стандартами та створення умов для її подальшого життя в науково-інформаційному Інтернет-середовищі.

Формуючи модель сучасної бібліотеки ЗВО співробітники бібліотеки займають активну позицію у створенні єдиного інтерактивного інформаційного середовища, центру навчального, наукового та соціального життя університету і пропонують ряд нових бібліотечних послуг та продуктів, є надійним парт-

нером науковців університету, сприяють підвищенню значимості бібліотеки та рейтингу Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет».

За результатами проведення співробітниками бібліотеки Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» циклу семінарів для науковців можна сміливо стверджувати, що отримані навички роботи з електронними ресурсами та подальшим їх використанням і правильним оформленням у власних роботах є вкрай необхідними як для науковців, так і студентів.

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновок, що діяльність бібліотеки була спрямована на те, що розуміння науковцем принципу підготовки наукової публікації у подальшому дасть змогу підвищити показник ефективності наукової діяльності (публікаційної активності) й індексу цитування і можливість об'єктивно визначити рівень, значущість і популярність наукового дослідження.

Пріоритетним завданням бібліотеки є також прийняття на себе ролі консультативно-освітнього центру при роботі з будь-якими видами інформаційних ресурсів, які забезпечують усім бажаючим не тільки доступ, але й кваліфіковану інформаційно-консультативну підтримку й допомогу при оволодінні навичками інформаційної грамотності.

Крім того, і в подальшому акцент у діяльності бібліотеки Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» буде спрямовано на постійний супровід науковців від моменту пошуку та оформлення наукових матеріалів до їх виходу в друк і подальшого розповсюдження, що дасть можливість для підвищення видимості й індексованості їх публікацій пошуковими системами.

Список використаної літератури

1. Про затвердження вимог до оформлення дисертації : наказ М-ва освіти і науки України // Офіц. вісн. України. – 2017. – № 20. – С. 136. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17> (дата звернення: 03.09.2018). – Загол. з екрана.
2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Каб. Міністрів України // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 26. – С. 165. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p> (дата звернення: 03.09.2018). – Загол. з екрана.
3. Білоус В. С. Бібліотечні сервіси на допомогу адаптації університетської науки у глобальний інформаційний простір / В. С. Білоус // Вимірювання в бібліотеках : оцінка ефективності та якості роботи : матеріали Інтернет-конф. (Харків, 6–10 черв. 2017 р.) / Харків. нац. ун-т радіоелектроніки, Наук. б-ка. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3668> (дата звернення: 03.09.2018). – Загол. з екрана.
4. Боженко О. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах / О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець. – Київ : УБА, 2016. – 117 с. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <https://bit.ly/2NdFcpE> (дата звернення: 03.09.2018). – Загол. з екрана.
5. Задерей С. І. Державні стандарти, які регламентують створення бібліографічних записів, їх використання при підготовці робіт науковцями ВНЗ України на базі медичного університету / С. І. Задерей // Основні напрямки бібліографічної роботи: теорія і практика : матеріали семінару для бібліогр. (Київ, 20-21 верес. 2017 р.). – Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2018. – С. 131–134.
6. Карнаух І. А. Особливості оформлення списку використаних джерел в українських наукових виданнях / І. А. Карнаух // Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання : міжнар. інтернет-конф., Харків, 25 трав. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. – Харків, 2016. – С. 37–45. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <https://bit.ly/2MJNixR> (дата звернення: 03.09.2018). – Загол. з екрана.
7. Колесникова Т. О. Цифрові сервіси бібліотек ВНЗ із забезпечення розвитку науки / Т. О. Колесникова // Бібліотеки ВНЗ України у

- процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р.). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. – С. 147–150.
8. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С.24–26.
 9. Ширенкова А. О. Традиційні та інноваційні форми інформаційно-бібліографічного обслуговування на базі медичного університету / А. О. Ширенкова // Основні напрямки бібліографічної роботи: теорія і практика : матеріали семінару для бібліогр. (Київ, 20–21 верес. 2017 р.). – Київ: Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2018. – С. 55–59.
 10. Read K. A new hat for librarians: providing REDCap support to establish the library as a ctntral data hub / K. Read // J Med Libr Assoc. – 2018. – Vol. 106, № 1. – P. 120–126.

**Zaderei Sofiia Ivanivna,
Shyrienkova Alina Oleksandrivna**

ACTIVITY OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION OF UKRAINE “BUKOVINA STATE MEDICAL UNIVERSITY” IN IMPROVING THE QUALITY OF SCIENTIFIC WORKS

There is a new aim for modern Ukrainian scientists – to convey the results of their research activities to the international scientific community.

Observing the frequency of cases of unfair publishing practice, there was a need for skills in the qualitative selection of scientific information and scientific periodicals for the further publication of their own research data, the university administration decided to establish the Coordinating Council of the Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovina State Medical University” to deal with the issues of representation of scientific achievements in the international scientific and information space. The representatives of the library entered this structure.

As a part of this area of work of the Coordinating Council, a series of seminars and a series of consultations were planned and conducted, the

purpose of which was to help in acquiring the skills of correct search and qualitative selection of materials for scientific work. During the classes the Web of Science platform was used: students learned how to work with the documentary information retrieval system in medical and multidisciplinary electronic library catalogues, full-text databases, various repositories, electronic libraries, bibliographic and abstract databases etc. Taking into account the need to represent our own research in international scientific publications, a number of consultations were held for the scientists of the university with the correct selection and design of resources in accordance with international standards of description, despite the possibility of using one of Managers: Reference Manager, Zotero, EndNote, Mendeley, which always are in demand among scientists.

Summing up, it can be concluded that the activity of the library was aimed at the fact that understanding the principle of preparing a scientific publication by scientists in the future will increase the effectiveness of scientific activity (publication activity), the citation index and the possibility to objectively determine the level of significance and popularity of scientific research.

Keywords: library of higher educational institution, innovations in the library, scientific works, scientific journals, bibliographic reference, references.

УДК 027.7:378.4(477.85–25)

Зушман Михайло Богданович

канд. філол. наук, доц.,
дир. Наук. б-ки Чернівець. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича,
вул. Лесі Українки, 23, м. Чернівці, 58008, Україна,
тел.: (037) 258-47-60, e-mail: m.zushman@chnu.edu.ua

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА В УМОВАХ КРИЗИ:
ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

У статті висвітлено основні етапи роботи Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету. Зроблено спробу визначити візію, місію, цінності та стратегію дій з урахуванням цілей та пріоритетів в умовах кризи галузі, а також запровадити комплексний підхід до надання послуг, що відповідають викликам кризового часу. Акцентовано увагу на тому, що бібліотека має забезпечувати вільний безкоштовний доступ до легальних інформаційних ресурсів, формувати актуальні колекції документів на різних носіях інформації, сприяти реалізації програм професійної підготовки працівників і науковців, а також здійснювати ефективну передачу знань із науково-дослідницької в практичну площину.

Ключові слова: комплексний аналіз, інформаційний простір, сервісність, бібліотека, відкрита наука, цифрове покоління, репозитарій.

Криза в українському суспільстві зачепила всі, без винятку, сфери суспільного життя і, зокрема, торкнулася бібліотек закладів вищої освіти. Наразі ми вже не перший рік відзначаємо характерні ознаки економічної, соціальної, організаційної, психологічної кризи, що підсилюються веденням військових дій на території нашої країни та інформаційною війною.

Водночас криза створює можливості для змін та інновацій, до того ж вона вимагає їх невідкладного впровадження, швидкого й гнучкого реагування, пошуків додаткового фінансування.

Саме тому за період 2014–2017 рр. діяльність Наукової бібліотеки університету була спрямована на підвищення якості обслуговування користувачів на основі впровадження сучасних інформаційних технологій, придбанні нового потужного обладнання за позауніверситетські кошти.

Починаючи з 2003 р., коли бібліотека отримала перші 16 комп'ютерів та було придбано Автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему ІРБІС, розпочинається впровадження інформаційних технологій у бібліотечну роботу, змонтована локальна мережа бібліотеки.

Станом на нинішній час технічний парк бібліотеки складає 85 комп'ютерів, 19 принтерів, 1 БФП, комплект обладнання для пропускну системи, потужний цифровий сканер.

Протягом останніх двох років за кошти бюджетної програми «Дослідження, наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами та державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка преси, розвитку наукової інфраструктури, наукових об'єктів, що становлять національне надбання» придбано потужний книжковий сканер Metis EDS Alpha – один з найшвидших у світі сканерів формату А-2 для оцифровування книг і документів з обмеженим кутом розкриття (624 951,00 грн.). Окрім того, за кошти цієї програми придбано 2 стаціонарні виставкові вітрини, палітурні матеріали та виготовлено рекламну продукцію. У планах на 2018 р. – придбання нового потужного серверного обладнання та багатофункціонального УПС, створення цифрового порталу бібліотеки.

Порівняльні дані за 2003–2017 рр. щодо кількості техніки наведені в рис. 1.

Основоположним для розвитку автоматизації та інформаційних технологій у бібліотеці є створення електронного каталогу. Електронний каталог НБ ЧНУ складається з власне електронного каталогу книг та баз даних (аналітичні описи журналів, наукових вісників, матеріалів конференцій тощо).

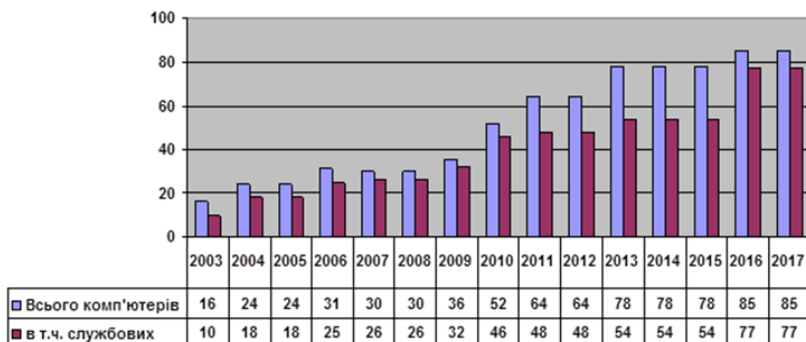

Рис. 1

На 31 грудня 2017 р. електронний каталог бібліотеки містить 690 236 записів. Зростання кількості записів за роки звітного періоду зображено на рис. 2.

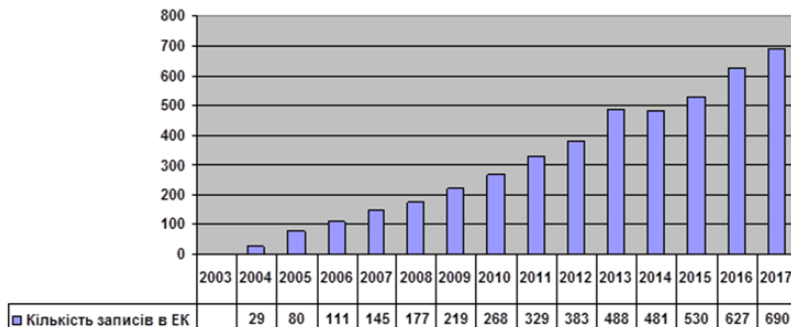

Рис. 2

Відвідувачі мають можливість скористатись електронним каталогом у мережі Інтернет та залогом електронної інформації НБ ЧНУ.

З 2005 р. розпочата робота з рекаталогізації фондів читальних залів і абонементів бібліотеки, тобто внесення до електронного каталогу документів, що надійшли в бібліотеку до

2003 р. Станом на кінець 2017 р. завершено рекаталогізацію в читальних залах наукової та навчальної літератури, завершується така робота в абонементі № 2, № 3, № 5, розпочато – в абонементі № 1 та інформаційно-бібліографічному відділі. Також триває каталогізація фонду відділу рідкісних і цінних книг та відділу зберігання фондів. З 2009 р. розпочато штрих-кодування книг, що дозволить автоматизувати книговидачу документів, проведення перевірки фондів і, відповідно, зменшити затрати часу на ці процеси.

Одночасно з формуванням традиційного фонду в Науковій бібліотеці ЧНУ розпочинається формування фонду електронних ресурсів та доступу до баз даних, проводиться оцифрування підручників, які знаходились у бібліотеці в одиничних примірниках. Нині база даних повнотекстових документів в електронному каталозі налічує 885 назв.

З метою забезпечення збереженості, з одного боку, і розширення та поліпшення доступу з 2004 р. розпочато оцифрування першої українськомовної газети краю «Буковина». Перші два роки видання (1885–1886 рр.) виставлено на сайті бібліотеки в мережі Інтернет для інформації та популяризації ресурсу. Доступ до оцифрованої колекції за період з 1887 до 1910 рр. здійснюється в читальному залі відділу цінних і рідкісних книг.

Проводиться також оцифровування цінних та рідкісних книг у рамках збереження наукового об'єкта, що становить національне надбання України. Оцифровано понад 200 видань, зокрема – «Три галицькі граматика» О. Маковея, «Науки надгробні» І. Воробкевича, книги директора університетської бібліотеки в 1875–1903 рр. К. Райфенкугеля про університетську та крайову бібліотеки, альбом відомого художника О. Ласке «Висовина» та ін.

Протягом 2004–2017 рр. бібліотека приділяла велику увагу організації доступу студентів і викладачів університету до світових інформаційних баз даних і колекцій електронних

журналів. Зокрема, пропонувались інформаційні ресурси видавництва Elsevier, Oxford University Press, JSTOR, Nature Publishing Group, колекції IOPscience Journals та Emerald, «Passport GMID: Глобальна інформаційна база даних ринкової інформації», Oxford Journals, бази даних EBSCO (2005–2010 pp.), колекція підручників Cul Online.

Концепція заміни частини передплати друкованих видань на доступ до їх електронних версій дозволила як зекономити кошти, так і поліпшити доступ до інформації (база даних «Издания по общественным и гуманитарным наукам» від East View – російські наукові журнали із суспільно-політичних і гуманітарних наук (2009–2011 pp.)).

Найбільший попит інформаційних ресурсів склали, зокрема в 2010 р., бази даних – EBSCO (4,6 тис. пошуків, отримано понад 2 тис. документів), «Издания по общественным и гуманитарным наукам» (отримано понад 25 тис. статей); IOPscience Journals (отримано понад 8 тис. документів); «Passport GMID: Глобальна інформаційна база даних ринкової інформації» (отримано понад 2 тис. матеріалів); Oxford Journals (отримано близько 1,5 тис. матеріалів); колекція підручників Cul Online (зафіксовано близько 50 тис. переходів з наших IP-адрес).

Для ознайомлення студентів та викладачів ЧНУ з базами даних, особливостями їх використання, методикою пошуку наукової інформації на всіх факультетах регулярно проводяться інформаційно-консультативні заняття на теми: «Електронні ресурси: доступ та використання», «Доступ до інформаційних ресурсів в рамках реалізації проекту ELibUkr», «Бібліотека вищого навчального закладу – ресурси до освіти та науки», «Питання відкритого доступу та інституційний репозитарій Чернівецького університету: ARChNU (Academic Research Repository at the ChNu) – цілі, завдання, функціонування» тощо.

Веб-сайт бібліотеки діє з жовтня 2007 р. За три останні роки сторінку відвідали понад 50 тис. користувачів, переглянуто –

понад 150 тис. сторінок сайту. Тобто приблизно 1 відвідувач переглянув 3 сторінки. Крім українських користувачів, багато відвідувачів із Росії, США, Румунії, Польщі, Чехії, Австрії, Німеччини, Франції та інших країн. Географія користування віртуальними виставками на порталі SlideShare: США, Німеччина, Росія, Канада, Польща, Нідерланди, Корея, Італія, Португалія, Пакистан.

Із жовтня 2017 р. Чернівецький університет отримав доступ до реферативних, наукометричних баз даних Web of Science та Scopus терміном на рік. Бібліотекою була проведена робота по налагодженню доступу в локальній мережі університету, організовано навчання й консультування викладачів і студентів стосовно можливостей та особливостей користування наукометричними базами даних.

Бібліотека університету співпрацює з іншими бібліотеками та організаціями в різних проектах. З 2004 р. розпочинається корпоративна робота у сфері каталогізації: згідно з угодою про спільний проект «Краєзнавча картотека» між НБ ЧНУ та Чернівецькою обласною універсальною науковою бібліотекою продовжується обмін аналітичними описами періодичних видань краєзнавчого характеру та наукових вісників ЧНУ; у межах Всеукраїнського проекту «Центральний український корпоративний каталог» проводиться обмін аналітичних описів українських наукових журналів. Це дозволяє зменшити затрати часу на формування електронного каталогу бібліотеки, збільшити його обсяг. Щорічно бібліотека отримує до свого електронного каталогу від партнерів близько 13 тис. одиниць записів та передає майже 3 тис. одиниць записів.

Бібліотека університету є одним з організаторів проекту «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України» (з 2009 р.). Мета проекту – інтеграція української академічної спільноти до світової науки, подолання відірваності від світового наукового контексту. У межах проекту студенти та науковці університету мали змогу

отримати доступ до світових інформаційних ресурсів, а також триває робота над створенням наукового архіву (репозитарію) Чернівецького національного університету.

9 листопада 2017 р. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича офіційно приєднався до Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні SAIUP. Надано доступ до програмного забезпечення Unicheck та Antiplagiat. Згідно з цим проектом було перевірено на плагіат (за допомогою програми Unicheck) 2 130 дипломних та магістерських робіт. За допомогою ПЗ antiplagiat.ru перевірено – 48 кандидатських робіт.

Науково-дослідна робота університетської бібліотеки є однією з важливих складових її діяльності. Основні напрями наукової роботи:

- удосконалення бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування з метою підвищення рівня задоволення читацьких потреб;
- вивчення окремих книжкових колекцій видатних діячів науки і культури з метою розкриття та популяризації фондів;
- укладання бібліографічних покажчиків;
- участь в наукових конференціях, семінарах, презентаціях в університеті;
- історія Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Широке коло питань, які є предметом науково-дослідницької роботи, об'єднує єдина мета – якісне та оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки, відповідність інформаційного ресурсу бібліотеки потребам користувачів.

Наукова тема:

1. Фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань та фонд «Буковинензія» Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (НБ ЧНУ) визнано науковими об'єктами, що становлять національне надбання

(Розпорядження Кабінету Міністрів України № 472-р від 19 серпня 2002 р.), Міністерство освіти і науки України видало свідоцтво № 17, Серія МН від 14 січня 2009 р. «Про внесення фонду рукописів, стародруків, рідкісних видань та фонду «Буковинензія» НБ ЧНУ до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання».

Проектна діяльність:

1. Із 2016 року НБ ЧНУ бере участь у науково-дослідному корпоративному проєкті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Книжкові пам'ятки України». Корпоративний проєкт «Книжкові пам'ятки України» надає можливість користувачам розподілено формувати записи реєстру книжкових пам'яток України: вводити опис документа відповідно до методичних рекомендацій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Матеріали до реєстру». Дані проєкту збираються лише з науково-дослідною метою.

2. Участь у проєкті Національної парламентської бібліотеки України зі створення електронної бібліотеки «Культура України».

3. Участь у проєкті «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України».

4. Інформаційний стенд «Україна-НАТО».

5. Інформаційний центр Європейського Союзу.

Проводиться пошукова робота матеріалів для укладання бібліографічних покажчиків, які видаються у двох серіях:

Серія «Вчені Чернівецького університету»:

- «Йозеф Алоїз Шумпетер» (2011);
- «Фрідріх Кляйнвехтер» (2013);
- «Анатолій Добрянський» (2014);
- «Ганс Гросс» (2015);
- Євген Ерліх (2018).

Серія «Буковина»:

- «Храм краси і науки: до 135-ї річниці від дня заснування Чернівецького національного університету імені Юрія

Федьковича» (2011);

– «Ольга Кобилянська» (2015);

– «Тарас Шевченко – поет, художник, мислитель» (з матеріалів газети «Буковина») (2015);

– Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : до 140-річчя від дня заснування (2015).

Бібліотека бере активну участь у загально-університетських заходах, наукових конференціях шляхом організації книжкових виставок, відкритих переглядів літератури. Бібліотека долучається до проведення виховних годин у бібліотеці разом із викладачами коледжу ЧНУ, де представлено літературу за темами. Також інформацію про проведення заходів можна побачити на сайті бібліотеки та сайті університету.

Із 2008 року відповідно до затвердженого наказу Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до складу НМБК» від 21.08.2008 р. №758 на Наукову бібліотеку Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича покладено виконання обов'язків обласного методичного центру.

При методичному об'єднанні працює 3 секції з основних напрямків бібліотечної роботи:

- комп'ютеризація бібліотечно-інформаційних процесів;
- обслуговування користувачів;
- бібліотечні фонди й каталоги.

У межах роботи Чернівецького обласного методичного об'єднання проводяться науково-практичні семінари, круглі столи, науково-практичні конференції. Тематика проведених конференцій за останні роки: всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: історія та сучасність» (2012); «Тенденції розвитку сучасної вузівської бібліотеки: реалії та перспективи» (2017).

У 2018 р. та наступні роки наукова бібліотека ЧНУ про-

довжить свою діяльність у консорціумі e-VERUM. Головною метою діяльності Консорціуму є покращення забезпечення електронними інформаційними ресурсами університетських та науково-дослідних установ України, сприяння збільшенню кількості публікацій у провідних наукових виданнях, поліпшення показників української науки в міжнародних рейтингах, а з огляду на те, що бібліотеки сучасних університетів уже давно не просто сховища книжок, а провідні університети в усьому світі розвивають свої бібліотеки як інтелектуальні центри, то ми також мусимо йти в цьому напрямку розвитку. Саме такою має і може бути наукова бібліотека ЧНУ.

Останні півроку ми активно працюємо над стратегією розвитку нашої бібліотеки, розробили оновлене положення про наукову бібліотеку ЧНУ. У стратегії розвитку бібліотеки ставимо собі за мету якісно оновити її діяльність відповідно до потреб користувачів та університету за допомогою інноваційних рішень і сучасних технологій. У цьому ми орієнтуємося на світові тенденції та кращі практики в науковій, освітній та інформаційно-бібліотечній сферах. Реалізація стратегії передбачає кардинальне переосмислення існування та діяльності бібліотеки, її трансформацію в процесно-орієнтований інтелектуальний, комунікаційний, інноваційний центр, визнаний університетською та фаховою спільнотами, який гнучко реагує на нові потреби та очікування користувачів.

Для досягнення визначених цілей нам необхідно враховувати та орієнтуватися на світові тренди, які впливатимуть на розвиток бібліотек у найближчі роки: відкрита наука (Open Science), відкрита освіта (Open Education) і ключова роль бібліотек для реалізації цих ідей, що полягає в інтенсивному розвитку та поширенні інформаційних технологій, адже більшість користувачів бібліотек сьогодні – це «цифрове покоління» (Digital Natives) та «цифрові громадяни» (Digital Citizen).

Останніми роками в Україні проводиться активне реформування освіти та науки, і Чернівецький національний універси-

тет імені Юрія Федьковича активно включений у цей процес. Варто зазначити кілька основних позицій, які є важливими для нас як університетської бібліотеки: автономія університетів; навчання на основі досліджень; впровадження інноваційних досліджень у бізнес, виробництво; академічна доброчесність та її ключова роль в освітньому й науковому процесах університету. З урахуванням усіх цих обставин та викликів ми сформулювали свою місію: задля інтегрування ЧНУ у світовий науково-освітній простір створити й розвивати для спільноти університету середовище, що сприяє дослідженню, навчанню та викладанню, через якісний інформаційний супровід, сервісність та комфортний фізичний і віртуальний простір.

Тому основними стратегічними цілями, над якими працюватиме бібліотека в період 2018–2023 років, ми визначили підвищення якості організації дослідницької діяльності та навчання й викладання в університеті. На сьогодні дослідження є основою сучасної університетської науки та освіти, а бібліотека, перебуваючи в центрі наукової комунікації університету, повинна бути включена в усі етапи дослідження та допомагати організовувати роботу викладачам, аспірантам, докторантам і студентам таким чином, щоб вони з мінімальними витратами ресурсів досягали вищих результатів.

Для цього необхідно докласти в сучасних складних фінансово-економічних умовах чимало зусиль, можливо навіть надзусиль. Перед нами стоїть низка викликів, які необхідно подолати. Основними складовими будь-якої бібліотеки є інформація, простір (фізичний та віртуальний), інформаційні технології та бібліотекарі. У сучасній бібліотеці всі ці елементи мають бути сучасними.

На сьогодні наша колекція інформаційних ресурсів (традиційна й електронна) ще не достатньо використовується в навчанні та дослідженнях університету. Саме тому нам необхідно розвивати актуальну бібліотечну колекцію на різних носіях. Частка електронних ресурсів буде постійно збільшуватись.

Це і комерційні наукові бази даних, і власні, як-то електронна бібліотека. Впровадження нових сучасних бібліотечних ІТ- систем дозволить нашим користувачам отримувати релевантну інформацію тоді, коли їм це треба, і в тому місці, де їм це треба. Маємо на увазі систему пошуку й доставки для одночасного пошуку як у зовнішніх наукових та освітніх електронних ресурсах (передплатних та відкритого доступу), так і в електронних ресурсах створених науковою бібліотекою (е-каталог, е-бібліотека, е-архів, науковий репозитарій), а також віддалений авторизований доступ до е-ресурсів, щоб ними змогли користуватися не лише в мережі університету, а й з дому, зі студентського гуртожитку, з іншої країни через Інтернет, наполегливо розвиватимемо комфортний віртуальний простір та максимально пропонуватимемо свої послуги й сервіси користувачам.

Окрім того, бібліотека має стати креативним середовищем, в якому впроваджуються і популяризуються ідеї, науковий та викладацький досвід провідних вчених нашого університету. Ми вже активно рухаємося в цьому напрямку. Протягом березня 2017 р. в читальному залі бібліотеки здійснено телевізійні записи двох публічних лекцій у межах проекту «Телевізійний університет» для всеукраїнського телеканалу УТ-1. Окрім того, 18–19 листопада 2017 р. проведено Всеукраїнський туристичний ай-ті хакатон та низку інших знакових заходів.

Люди – найважливіша і критична складова, від якої залежить, чи зможемо ми реалізувати наші ідеї та плани. На сьогодні бібліотека має достатню кількість кваліфікованих співробітників, але нові послуги, які ми запроваджуємо, потребують нових знань, умінь та навичок, якими ми ще володіємо не повною мірою. Саме тому ми вже працюємо над системою підвищення кваліфікації й атестацією працівників, яка забезпечить зростання та постійне вдосконалення професійної компетенції працівників.

Реалізація наших планів потребує значних фінансових ви-

трат. Нам життєво необхідно, щоб бюджет бібліотеки став бюджетом зростання, достатнім для покриття операційної діяльності та нововведень. Тому, окрім коштів, які на бібліотеку виділяє університет, плануємо залучати зовнішні ресурси бюджетних програм Міністерства науки та освіти України, а також грантових проєктів (в чому маємо позитивний досвід в отриманні та успішному завершенні Темпус проєкту 2011–2015 рр. із загальним фінансуванням в 50 тисяч євро).

Саме тому колектив Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з оптимізмом дивиться в майбутнє.

Zushman Mykhailo Bohdanovych

**THE SCIENTIFIC LIBRARY OF YURIY FEDKOVYCH
CHERNIVTSI NATIONAL UNIVERSITY IN TERMS
OF CRISIS: EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR
DEVELOPMENT**

The article is devoted to the complex analysis of the work performed and the prospects for further development of the Scientific Library of the Chernivtsi National University in modern conditions in order to facilitate the information of the university in the world scientific and informational context through qualitative information support, service, comfortable physical and virtual space.

Keywords: complex analysis, information space, service, library, open science, digital generation, repository.

Кравчук Неліна Миколаївна

дир. б-ки Вінниц. нац. мед. ун-ту ім. М. І. Пирогова,
вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, 21018, Україна,
тел.: (0432) 55-39-40, e-mail: libvnmu@gmail.com

Шаповалова Вікторія Юріївна

заст. дир. б-ки Вінниц. нац. мед. ун-ту ім. М. І. Пирогова,
вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, 21018, Україна,
тел.: (0432) 55-39-40, e-mail: libvnmu@gmail.com

**УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА ЯК
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СЕРВІС**

У статті представлений практичний досвід використання різних способів інформування користувачів та популяризації надбань бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова: електронні служби, автоматизовані системи, видавнича діяльність, науково-пошукова робота з метою підвищення науково-освітнього потенціалу університету та фахового рівня працівників бібліотеки.

Ключові слова: сайт, наукометрія, електронна служба вибіркового розповсюдження інформації, електронний каталог, УДК-навігатор, тематичний навігатор MESH, замовлення літератури, списання літератури, буктрейлер, бібліографічні видання, методичні видання.

Сучасний розвиток освіти, науки, медицини і суспільства в цілому вимагає відповідних змін у діяльності бібліотек. Інформаційна робота, як одна з головних напрямків, потребує не тільки своєчасного виявлення, узагальнення та надання інформації своїм читачам, але й, здебільшого, змушує працювати на випередження. Тож можливості бібліотек вищих закладів освіти в забезпеченні потреб науково-педагогічних працівників, студентської аудиторії та бібліотекарів постійно розширюються й удосконалюються відповідно до рівня кожної категорії. Місце сучасного користувача в сучасній бібліотеці здебільшого оцінюється ефективною формою дистанційного обслуговування, спектр послуг якого постійно розширюється

та удосконалюється.

Першочерговим аспектом є мобільність сайту, яка визначається своєчасною інформацією про власні та віддалені ресурси. Сучасні вимоги до науковців визначили лідера інформаційної підтримки користувачів – розділи «Інформація здобувачам» та «Наукометрія»: про Scopus, Web of Science, Google Scholar та ін. Зокрема, корисна і цінна інформація знаходить своє відображення в рекомендаційному списку «Бібліотека молодого науковця» для аспірантів, магістрантів та пошукачів університету, подаються приклади бібліографічного опису літератури в наукових працях, інформація про оформлення пристатейних списків посилань відповідно до вимог світових наукометричних баз «Оформлюємо список літератури (References) для статті у журнал системи Scopus», пропонуються наукові журнали для публікацій, рекомендації «Як знайти перелік наукових періодичних видань, що входять до міжнародних наукометричних баз даних», сайти з переліком сумнівних журналів тощо. Інформація подається і в активному он-лайн режимі, і підготовлена бібліотекою самостійно. Бібліотека тісно співпрацює з проректором з наукової роботи; постійно надає індивідуальні та групові консультації науковцям стосовно створення власних профілів, реєстрації в міжнародній базі ORCID; координувала роботу для відкриття профілю університету в базі Web of Science; проводить тренінги з модераторами щодо заповнення колекцій робіт в інституційному репозитарії тощо.

Зручність та комфортність у доступі до інформації забезпечують також автоматизовані процеси, впроваджені працівниками бібліотеки. Постійне інформування на сайті бібліотеки ВНМУ про нові надходження з анотацією та змістом книг в розділах «Нові надходження» та «Праці науковців ВНМУ» доповнила удосконалена форма роботи електронної служби вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ). Завдяки технічним можливостям програми ІРБІС-64 заявлену тему чи-

тача бібліограф прописує у вигляді предметних рубрик і цей запит відображається в електронному формулярі читача. Надалі списки книг, журналів, статей та інших матеріалів, що надійшли до фонду та відображені в електронному каталозі, щомісяця автоматично надсилаються на електронну адресу замовника. Відтепер, завдяки електронному ВРІ та участі бібліотеки в корпоративній співпраці з медичними бібліотеками, кожен користувач має можливість своєчасного та ефективного отримання інформації. Використовуються також фонди інших бібліотек для ознайомлення та подальшого замовлення літератури. Зокрема, двічі на місяць на кафедри розсилаються списки з Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Національної наукової медичної бібліотеки.

Постійно проводиться робота над удосконаленням автоматизованого пошуку інформації в електронному каталозі (ЕК). Після прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 р. № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації» спочатку велика робота була проведена на допомогу каталогізаторам бібліотеки: на основі програми ІРБІС-64 був створений алфавітно-предметний покажчик (АПП). Тепер при систематизації по ключовому слову можна вибрати потрібний шифр і його числове значення потрапляє в призначене поле.

Згодом розпочата робота над базою даних УДК, яка створена за принципом ієрархічного словника. В першу чергу було повністю розкрито медицину (налічує більше 3000 шифрів УДК), а згодом інші галузі. Ця база зручна при перекласифікації фонду і вона автоматично відображається в УДК-навігаторі на сайті бібліотеки. Тепер по будь-якому введеному ключовому слову відображаються детальні розділи для подальшого більш точного відбору літератури. Тож читач має можливість послідовно знайти конкретну тематику та, при необхідності, роздрукувати список літератури.

Пошук по УДК-навігатору наштовхнув на створення навігатора по рубриках міжнародної системи класифікації медичної літератури MESH. Оскільки предметизатори використовують понад 58 тис. рубрик MeSH, читачу без допомоги досвідченого бібліографа важко самому зорієнтуватися в цьому масиві. Тому створено пошук на основі тематичного навігатора. За ключовим словом читач має можливість відібрати всі рубрики, з яких зможе вибрати більш конкретну до його запиту й вивести на екран всю інформацію, яка є в бібліотеці. Наразі проводяться індивідуальні та групові заняття з читачами щодо пошуку інформації, а на допомогу віддаленому користувачу створено відео-інструкцію.

Технічні можливості сприяють створенню ряду сервісів для бібліотечних працівників. Оформлення «Замовлення літератури» в АРМі «Комплектатор» значно удосконалило роботу в процесі комплектування фонду. Налаштування було зроблено відповідно до власних потреб. Крім обов'язкових полів «Автор», «Назва», «Автор замовлення» та «Кількість замовлених книг» було створено нове поле «Інформація про замовлення», куди для повної інформативності обов'язково вноситься інформація про можливість або неможливість придбання конкретного видання та причини відмови. При виборі видання на екрані з'являється коротке повідомлення щодо конкретного замовлення. Це дає змогу оперативно працювати з викладачами кафедр і будь-якому працівнику бібліотеки дати компетентну відповідь про замовлену літературу.

Штрих-кодування всього активного фонду бібліотеки забезпечило не лише впровадження автоматизованої видачі літератури, втричі скорочений час на масову видачу навчальних видань для студентів та віддалений доступ до власних електронних формулярів і перегляд заборгованої літератури на сайті бібліотеки шляхом авторизації. До сервісних послуг для бібліотечних працівників відноситься значно удосконалений процес опрацювання інформаційних ресурсів, а саме списан-

ня застарілих та зношених видань. Зчитування штрих-кодів придбаним терміналом збору даних дало змогу відділу комплектування забути про великі масиви титульних аркушів. Уже відійшов у минуле процес, коли працівники відділу брали у фонд ноутбук із сканером. Тепер все відбувається значно простіше: завдяки терміналу збору даних створюється файл в .txt форматі зі списаними штрих-кодами. Потім цей файл зі зчитаною інформацією передається у відділ комплектування, де за допомогою функцій ІРБІС-64 проводиться списання з електронного каталогу. По завершенню проведених робіт здійснюється статистичний аналіз партії та друкуються списки до акта списання.

Із інформацією про списану літературу працює також відділ наукової обробки, де проводиться робота з генеральним каталогом – єдиним картковим каталогом бібліотеки, що наповнюється. Специфіка списання загубленої читачами багатопримірникової навчальної літератури полягає в тому, що у різних актах вилучаються назви, які повторюються в кожному акті. Тепер для зручності двічі на рік акти об'єднуються в один документ і проводиться сортування цієї літератури по алфавіту та прораховується загальна кількість тих видань, що повторюються в різних актах. Таким чином, для читача в ЕК інформація відображається своєчасно, а в генеральному – співробітникам відділу стало набагато зручніше працювати. Тож вирішено надалі продовжити таку практику.

Можливості сучасних технологій визначили нові орієнтири в популяризації надбань бібліотеки. Все частіше використовується сучасна форма інформування у booktrailer-форматі. Результатами такої роботи були буктрейлери на видання викладачів нашого університету: навчальний посібник професора П. Ф. Колісника «Клінічна вертебрологія»; «Симфонія життя» на книгу професора В. І. Денесюка «Етапи життя людини»; «Інші світи» на книгу доктора медичних наук М. С. Гнатишина «Ворота в царство тіней: світ очима пацієнтів психіа-

тричної лікарні». Заслугує уваги буктрейлер на книгу професора, члена-кореспондента НАН України, академіка АМН України І. С. Чекмана «Історія лікознавства».

Цей формат зацікавив кафедру акушерства та гінекології № 2, завдяки співпраці з якою створені буктрейлери про наукову діяльність професорів П. Г. Жученка, І. А. Ситніка та доцента М. М. Рудюка, які були підготовлені до Міжнародних науково-практичних конференцій, що проходили на базі кафедри університету. На думку членів заходу, це було гідне вшанування знаних педагогів.

Любителі художнього слова позитивно оцінили буктрейлери на твори Дж. Оруелла «1984», С. Лойка «Аеропорт». З метою популяризації книги та читання серед різних категорій користувачів, розкриття фондів бібліотеки, підвищення творчого потенціалу та медіаграмотності бібліотечних фахівців, бібліотека ВНМУ як методичний центр організувала серед бібліотек ЗВО м. Вінниці конкурс буктрейлерів на художній твір «Літературний дивосвіт». Кожний учасник конкурсу проявив творчі здібності, інтелектуальну майстерність, креативний світогляд, фантазію. Результати буктрейлерів оцінені користувачами: сотні переглядів на сайті бібліотеки ВНМУ та зростаюча кількість запитів на художньому абонементі.

Інформаційно-аналітичне середовище бібліотеки складає традиційна видавнича діяльність. Діапазон науково-пошукової роботи з краєзнавчої медицини не має меж. Значна робота проводиться стосовно популяризації діяльності науковців університету. Щороку поповнюється започаткована у 2000 р. серія біобібліографічних видань «Вчені нашого університету», присвячена не тільки професорам-ювілярам, але й кафедрам-ювілярам: «Мороз Василь Максимович», «Формула успіху професора Ольги Яблонь», «Крізь терни до зірок» (до 75-річчя професора Г. І. Степанюка)), «Наукові здобутки кафедр стоматологічного факультету», «Кафедра факультетської хірургії: історія та сьогодення», «75 років на захисті

материнства» (кафедра акушерства і гінекології) та ін. Видання «Ректори ВНМУ: погляд крізь час» охоплює період з 1930 до 2016 р. Представлені світлини, коротка біографічна довідка, список праць та література про 17 ректорів. Оскільки глибина пошуку сягає майже 100 років, то багато матеріалів було вкрай складно відшукати. Але нам це вдалося й пошуки тривають. Готується до друку видання «Співробітники та студенти ВНМУ – учасники Другої Світової війни»; здійснюється пошук про пам'ятники, меморіальні дошки видатним медикам Вінниччини та науковцям ВНМУ; пошук матеріалів про воєнний період діяльності інституту, студентський рух 1941–1942 рр. у Вінниці; видатних лікарів Вінниччини ХІХ ст. та ін. Йде робота над науково-красознавчим дослідженням історії розвитку бібліотеки «Нарис з історії бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова». Користуються популярністю щорічні календарі «Вінниччина медична: знаменні й пам'ятні дати», які серед більшості викладацького складу університету стали вже «настільними» виданнями. Вся друкована продукція готується не лише в друкованому, але й електронному форматах.

Розширення функціональності навчальних закладів вимагає від бібліотеки відповідних змін з урахуванням якості інформаційного забезпечення не тільки навчального й наукового процесів, але й інтелектуального і творчого розвитку молоді. Студенти й викладачі університету є палкими шанувальниками художнього слова. Увійти в таємничий літературний світ медицини допомагають рекомендаційні бібліографічні покажчики «Літературно-медична парадигма: вивчаємо медицину разом з письменниками», «Життєвий і творчий шлях Кобзаря крізь призму медицини», «Дві грані однієї долі» (про єпископа, духовного письменника, хірурга, професора В. Ф. Войно-Ясенецького). А літературні таланти студентів, викладачів і бібліотекарів представлені в збірках поезій «На крилах натхнення» (2 випуски), «Схованки душі», «Вічність – загадка», «Мелодія золотої осені», «Троянди від сина», «Подих весни» та ін.

Розширюється видавнича діяльність з метою підвищення фахового рівня працівників бібліотеки. На правах методичного центру для бібліотек ЗВО м. Вінниці готуються інформаційні листи, рекомендації, видання серії «На допомогу бібліотечному фахівцю» з актуальних напрямків роботи. Виходячи з власного досвіду, підготовлені методичні рекомендації «Списання документів у програмі ІРБІС-64», «Автоматизована книговидача в науковій бібліотеці ВНМУ ім. М. І. Пирогова». Видання «Інтеграція у віртуальний простір як складова успіху наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» узагальнює власний досвід про основні канали комунікації, через які бібліотека поширює свій контент, про можливості подальшого просування бібліотеки у віртуальний простір та наведені статистичні дані різних соціальних мереж. У методичному посібнику «Соціальні мережі в роботі бібліотек» розглянуті основні аспекти грамотної роботи у соціальних мережах для поширення інформації про діяльність бібліотек та налагодження ефективного взаємозв'язку з власною цільовою аудиторією. Враховуючи сучасні потреби читачів, узагальнено досвід бібліотек у методичних рекомендаціях «Організація відкритого доступу до бібліотечного фонду». Базові аспекти культури спілкування з читачами розглянуті в методичних рекомендаціях «Етико-моральний аспект культури бібліотечного обслуговування» та ін.

Ефективна робота бібліотеки базується на зворотному зв'язку з користувачами, внаслідок якого підготовлені аналіз «Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Якою їй бути?» та аналітико-статистичний огляд «Вивчення потреб англomовних користувачів у навчальній літературі». Жвавий інтерес користувачі бібліотечного сайту проявляють до започаткованих у 2016 р. дайджестів «Грантові можливості для молоді» і «Гранти та стипендії для молодих науковців». Ці видання виправдовують себе, про що свідчать звернення користувачів сайту бібліотеки.

Кожна бібліотека Вінницького методоб'єднання має власний потенціал і досягнення. Тож заслуговує на увагу колег започаткований у 2016 р. дайджест «Сучасні орієнтири університетських бібліотек», де відбувається обмін цікавими напрацюваннями. Кожні півроку працівники всіх бібліотек методоб'єднання залучаються до підготовки цього видання. Щорічний «Аналіз діяльності бібліотек ЗВО методичного об'єднання м. Вінниці» в порівняльній площині з попередніми роками інформує бібліотечну спільноту про успіхи, досягнення та недоліки кожної бібліотеки в усіх напрямках діяльності.

Аспекти діяльності бібліотечного працівника надзвичайно широкі, тож оцінити досягнення, виявити результативність, відобразити динаміку професійного розвитку та окреслити перспективи професійного зростання допоможе власне портфоліо, методика складання якого відображена у виданні «Портфоліо бібліотекаря – ваша візитна картка».

Своєрідним підсумком 50-річної публікаційної та видавничої діяльності бібліотеки є видання «Публікації працівників бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова (1967–2017)», де систематизовані бібліографічні описи праць різноманітної видової і жанрової палітри з різних напрямків діяльності: статті, доповіді та виступи на наукових заходах, бібліографічні та методичні матеріали, бібліографічні бюлетені, дайджести та інші інформаційні видання медичної, літературної, мистецької, бібліотечної тематики. Загалом зібрано 578 джерел.

Однак бібліотека не зупиняється на досягнутому. Вона в постійних пошуках нових форм і методів роботи на допомогу задоволенню зростаючих читацьких інтересів.

**Kravchuk Nelina Mykolaivna
Shapovalova Viktoriia Yuriivna**

**UNIVERSITY LIBRARY AS AN INFORMATICAL
AND ANALITYCAL SERVICE**

The primary aspect is a mobility of the website that is determined by well-timed information about its own resources and remote resources. The most popular website section is “Scientometrics”, which is about Scopus, Web of Science, Google Scholar, etc. The library closely cooperates with the vice-rector for scientific work, constantly provides the scientists with individual and group consultations on the creation of their own profiles, conducts trainings with moderators on filling in collections of works in the institutional repository et al.

The form of automatic system of selective (electoral) information dissemination was improved. Due to the technical capabilities of the IRBIS-64 program, the bibliographer inscribes the reader’s stated topic into his electronic form, which is automatically sent monthly to the reader’s e-mail address.

The work on improving the automated search of information in the electronic catalogue (EC) is constantly held. An alphabetical index based on the IRBIS-64 program was created. Now, with systematization by keyword, you can select the desired cipher and its numeric value falls into the designated field.

The database of UDC was created, which according to the hierarchical dictionary principle fully revealed all branches. This base is convenient for reclassification of the fund and it is automatically displayed in the UDC-navigator on the library's website. Now, for any key word you enter, detailed sections are displayed to further refine the search of literature. Therefore, the reader has the opportunity to consistently find a specific topic and print the list of references if necessary. A thematic navigator under the MESH headings was created. It allows the reader to select a specific response to his request.

The making of the electronic «Order of literature» in the ARM «Completer» improved the work during the acquisition of the fund. This helps to work operatively with the teachers of the departments and to give a competent response about the ordered literature.

The purchase of data collection terminal allowed to read the barcodes of

books, to create files in .txt format and use IRBIS-64 to quickly write-off the literature from the electronic catalogue.

The modern form of information in a booktrailer format for the publications of our university teachers is used. The results of the booktrailers are highly rated by users: hundreds of views on the site of the VNMU library and the increased number of readers' queries.

Publishing activity is carried out with the purpose of popularizing the activities of the university scientists and departments, the reflection of medicine in fiction.

In order to help librarians, newsletters, recommendations, and the edition of a series "To help a library specialist" for the actual directions of work are being prepared. The result of the 50 years of publishing activity of the VNMU library is the edition of «Publications of the library staff of the National Pirogov Memorial Medical University (1967–2017)».

The information direction of the library contributes to the scientific, educational, cultural activities of the university and the improvement of the qualifications of librarians.

Keywords: website, scientometrics, automatic system of selective (electoral) information dissemination, online catalog, UDC-navigator, theme navigator MESH, order literature, write-off of literature, booktrailer, bibliographic editions, methodological editions.

УДК 027.7:001.8(477.73-21)

Костирко Тамара Миколаївна

канд. наук із соц. комунікацій,
дир. Наук. б-ки Нац. ун-ту кораблебудування ім. адмірала Макарова,
просп. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54025, Україна,
тел.: (0512) 39-73-62, e-mail: tamara.kostyrko@nuos.edu.ua
IDC-1172-2016 \orcid.org/0000-0002-4175-9975

**ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
З ПІДВИЩЕННЯ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ
ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ НУК ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

Розглядається один із напрямків роботи Наукової бібліотеки у виявленні наукової активності університету в цілому та публікаційної активності вченого за допомогою наукометричних та бібліометричних досліджень; створення офіційних профілів університету в базах даних Scopus та Web of Science, у вітчизняній рейтинговій системі «Бібліометрика української науки»; створення наукометричних профілів науковців та їх моніторинг; наукові дослідження з теоретичних і прикладних аспектів порівняльного аналізу діяльності дослідників, наукових колективів та наукових установ.

Ключові слова: наукометричні бази даних, бібліометричні дослідження, офіційний профіль організації, публікаційна активність вченого, наукові дослідження.

На сучасному етапі розвитку науки перспективність і за-
требуваність бібліометричних досліджень обумовлені комп-
лексом факторів. На основі бібліометричних показників роз-
робляють системи оцінки наукових досліджень, прогнозують
розвиток науки, вибудовують наукову політику, приймають
управлінські рішення. Об'єктивна, доступна для вимірювання
й порівняння інформація, що отримується за допомогою бі-
бліометрії, допомагає виявити точні кількісні індикатори для
оцінки динаміки розвитку наукової думки, а результати такого
аналізу цікаві як для вчених, так і для практиків.

З кінця XX – початку XXI ст. бібліометричні дослідження проводяться переважно на основі електронних ресурсів. Інформаційний та пошуковий потенціал наукометричних баз даних та доступність величезних обсягів даних у цифровому форматі відкривають принципово нові можливості для пошуку та інтерпретації бібліометричної інформації про наукові публікації.

Наукова діяльність бібліотеки розглядається в дослідницькому, методичному, організаційному, освітньому, просвітницькому та видавничому аспектах. Науковий вектор діяльності університетської бібліотеки спрямовується на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення наукометричного, вебометричного рейтингу університету, що впливає на якість надання бібліотекою інформаційних послуг відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000 та передбачає впровадження інноваційних технологій в інформаційне забезпечення наукової діяльності університету та дослідницьку діяльність бібліотеки [1, 9].

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (НУК) – єдиний в Україні унікальний вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку фахівців для суднобудівного, машинобудівного, енергетичного, морегосподарського комплексів України та інших країн світу за міжнародними нормами й вимогами.

Навчально-виховний процес у НУК забезпечують 57 кафедр, на яких працюють 539 викладачів.

З 2012 р. Науковою бібліотекою НУК розпочато новий вид діяльності – інформаційна аналітика як інструментарій моніторингу світового наукового інформаційного потоку, аналіз рівня цитування вчених та індексу впливу періодичних видань НУК в міжнародному інформаційному просторі, їх просування до наукометричних індексів основних галузевих та міжнародних баз даних [4].

Одним із напрямків роботи Наукової бібліотеки стало виявлення наукової активності НУК в цілому та публікаційної активності вченого за допомогою наукометричних та бібліометричних досліджень [7]. Нашою бібліотекою було проведено декілька наукометричних досліджень, а саме: «Наукометричний аналіз дисертаційного фонду бібліотеки» (2013 р.) та «Наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК на допомогу поліпшенню публікаційної активності науковців університету» (2014 р.) [6].

Згідно з результатами конкурсу МОН України, проведеного в серпні 2017 р., Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова отримав доступ до наукометричної БД Scopus за кошти держбюджету. Доступ до БД Web of Science здійснюється нашими науковцями за індивідуальним віддаленим доступом.

Із моменту отримання доступу бібліотекою виконано таку роботу:

1. У БД Scopus та Web of Science проведено роботу з об'єднання ідентифікаторів організації НУК та створення єдиного профілю університету. У БД Scopus знайдено 54 потенційні збіги назв університету та назв філій НУК у Первомайську, Херсоні, Феодосії (до 2014р.), у Web of Science – 53 потенційні збіги назв університету.

2. В офіційному профілі НУК ім. адм. Макарова у БД Scopus (Admiral Makarov National University of Shipbuilding) станом на 18.06.2018 р. представлений 201 автор, 261 документ, загальний h-індекс університету – 13. У БД Web of Science представлено 256 авторів та 149 документів, загальний h-індекс університету – 12.

Роботу зі створення єдиних профілів у обох БД буде продовжено протягом всього періоду доступу до них, тому що постійно знаходяться нові документи, автори та збіги назв.

За допомогою офіційних профілів НУК ім. адмірала Макарова можна зробити звіт за цитуванням документів, проаналі-

зувати їх за різними параметрами: авторами, напрямками досліджень, назвами серій книг, назвами конференцій, країною або регіоном, типами документів, редактором, організацією, яка фінансує, номером гранту, мовою, організацією, роком видання тощо.

3. На веб-сайті НБ НУК у розділі «Науковцю» створено сторінки Scopus і Web of Science, де представлено інформацію про ці наукометричні платформи, умови доступу до них та надано аналітичні матеріали:

- покажчики журналів та матеріалів конференцій, в яких опубліковані статті вчених НУК імені адмірала Макарова, що зареєстровані у БД SCOPUS та Web of Science;

- іменні покажчики публікацій науковців НУК у базах даних SCOPUS та Web of Science, які постійно оновлюються, останнє оновлення на 18.06.2018 р. Їх можна використовувати для Звіту про значення показників порівняльних критеріїв надання та підтвердження статусу національного закладу вищої освіти згідно з розпорядженням МОНУ «Щодо підготовки моніторингової справи для підтвердження статусу національного»;

- статті вчених НУК імені адмірала Макарова, опубліковані в журналах, зареєстрованих у БД SCOPUS та Web of Science.

4. Підготовлено та видано 2 методичних посібники: «Методичні рекомендації щодо підвищення публікаційної активності магістрантів та аспірантів» (автори Т. М. Костирко, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна), «Методичні рекомендації щодо використання наукометричної платформи Web of Science в науковій діяльності» (автори Т. М. Костирко, І. В. Бондар, 2017).

5. Також на сайті бібліотеки у розділі «Науковцю» представлено веб-навігатор «Відеодовідник по наукометричних БД».

6. Для науковців університету регулярно проводяться консультації та тренінги з питань наукометричного аналізу в базах даних Scopus та Web of Science.

Підвищення публікаційної активності НУК

Згідно з наказом НУК №271 від 14.11.2017 р. «Про підвищення публікаційної активності НУК» Науковою бібліотекою було проведено значний обсяг робіт, що направлені на підвищення рівня публікаційної активності науковців закладу вищої освіти (ЗВО).

Реєстрація науково-педагогічних працівників у Google Академії, Researcher ID, ORCID

Для науковців університету фахівцями НБ НУК здійснено:

- моніторинг присутності, інформаційну підтримку в реєстрації науковців університету у світових реєстрах унікальних ідентифікаторів авторів-науковців (ResearcherID; ORCID; Google Академія);
- організацію інформаційних заходів, спрямованих на підвищення академічної грамотності та публікаційної активності;
- контроль коректного представлення науковців університету у вітчизняній рейтинговій системі «Бібліометрика української науки».

Створення наукометричних профілів

В Україні інтегратором й аналізатором бібліометричних профілів є інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки». У цій системі акумулюються дані про створені в Google Scholar профілі вчених, установ, підрозділів установ (кафедр, лабораторій, відділів) і журналів. Базу даних профілів доповнено програмним інструментарієм для проведення аналітичних обчислень і отримання відомостей про галузеву, відомчу та географічну структуру науки країни. Така архітектура системи дозволяє стверджувати, що «Бібліометрика української науки» є аналітичною надбудовою над наявними в Google Scholar профілями суб'єктів й об'єктів систем наукових комунікацій України [5].

На 18.06.18 р. у системі «Бібліометрика української науки» зареєстровано 376 профілів науковців та співробітників НУК,

з них 355 – це представники Миколаєва і Херсона та 21 – науковці Первомайська.

Створено єдиний профіль НУК імені адмірала Макарова в Google Академії (<https://scholar.google.com.ua/citations?user=to4m3WMAAAAJ>) [Рис. 1] та зареєстровано його в системі «Бібліометрика української науки» (http://nbuviar.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=kolectivy). З індексом Гірша 28 (кількість посилань – 7450) НУК посідає 85 місце серед 137 закладів вищої освіти та науково-дослідних установ України.

Створено єдиний профіль Наукової бібліотеки НУК в Google Академії (https://scholar.google.com.ua/citations?user=7fhNg_8AAAAJ&hl=uk) [Рис. 2]. З індексом Гірша 4 (кількість посилань – 57) вона посідає 640 місце серед 696 наукових колективів закладів вищої освіти та науково-дослідних установ України.

Співробітники НБ регулярно здійснюють моніторинг наявності нових бібліометричних профілів науковців НУК у Google Академії для подальшої реєстрації їх у системі «Бібліометрика української науки». Всього відстежено у Google Академії 175 профілів, створених науковцями самостійно. Співробітниками бібліотеки створено 142 профілі та передано 309 профілів науковців до системи «Бібліометрика».

Але ці показники могли б бути набагато вищі. Серед основних проблем із самостійного створення науковцями наукометричних профілів у Google Академії є:

- некоректне внесення інформації у персональні профілі (відсутні повні дані про автора, не вказано місце роботи, повна назва університету, не підтверджена адреса корпоративної електронної пошти, немає фотографії, співавторів);
- не внесені усі або більшість праць автора;
- неправильний опис робіт;
- внесення в профіль чужих праць, що є неприпустимим у межах академічної доброчесності та сприяння позитивному

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, NUS

Міністерство освіти і науки України
Підприємство адрес електроенергії постачання в діючому році електрики - Головний завод
Кораблебудування машинобудування IT автомобіля та електротех...

пошуку

НАЗВА	ПРОЦІТОВАНО	ГОД
Навчальні основи розраховувальних технологій Г.А.Григор'єв Навч. друк	137	1990
Акумуляторне тепло В.І.Григор'єв, М.Р.Тихон, В.А.Поліщук Київ: Техніка 2005	109	1991
Дифузійна сварка металів Н.В.Козлов, В.П.Антоненко, В.А.Білик, В.В.Косишук, Н.А.Машкова, Д.В. Машковський	96	1991
Динамічний дисперсійний С.В.Евдокимов, Г.П.Поліщук, А.П.Поліщук Фізичні процеси в металевих матеріалах під час процесу виготовлення	96	1992
Судові установки кондиціонування повітря і холодильні машини Ю.В.Заваров Риїв: Класик	82	1994
Навчальні дисертаційні наукові дослідження з спеціальності управління процесами та программи С.В.Евдокимов, Г.П.Поліщук, В.В.Косишук Управління розвитком суднобудівних систем, 5-7	73	2012
Безопасность человека на море В.И.Александров Д.: Судостроение 2014	67	1993
Hydrogen storage of the Mg-C compounds A.D. Rud, A.M. Laitinov, V.D. Ivanov, V.N. Ivanov, A.A. Shvachka, ... International Journal of Hydrogen Energy 33 (4), 1310-1316	59	2008
Корабли Ю.В.Заваров М.: Рихтер 1991	56	1993

Наукова бібліотека Національного університету
кораблебудування імені адмірала Махарова

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Підтверджена електронна адреса в пошті на - Domashin@ukr.net

COMMUNICATIONS

НАЗВА	ПОСИЛАННЯ	РІК
Університети України, громадяни до руку відкритого доступу TM бастіон	12	2011
Вісн. Одеського національного університету. Бібліотекознавство ...		
Система бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів концепції адоптації регіональних механізмів функціонування The System of Library... TM бастіон, TM Абулдула	9	2008
Бібліотечна діяльність як професійна інновація Т бастіон	4	2011
Бібліотека, 11-13		
Концепції модернізації регіональної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів TM бастіон	4*	2008
Вісн. Одеського нац. ун-ту, 17-19		
Формування ресурсної бази інформаційного забезпечення освіти в умовах регіону TM бастіон	3*	2008
Вісн. Одеського нац. ун-ту, 25-27		
Організація безперервної бібліотечної освіти як чинник підтримки фінансової новові формуват	2	2016
TM бастіон		
Вісн. Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство ...		
Шляхи розвитку електронної бібліотеки вищого навчального закладу Т бастіон	2	2010
Вісн. Одеського нац. ун-ту, 38-40		
Електронні ресурси бібліотеки в інформаційному просторі університету	2*	2008

Document

	2012	2013
Edgemoor	57	36
Northwell	4	3
Tri-Quest	1	1

Crissalva et al.

	Татьяна Козловская Министерство культуры Республики Беларусь...
	Олена Будацька Національний бібліотечно-інформаційний центр...
	Тетяна Доросенко Національна бібліотечно-інформаційна система України...
	Тетяна Павленко Національна бібліотечно-інформаційна система України...
	Тетяна Митюшина Заступник директора Національного бібліотечно-інформаційного центру...
	Марія Журавина

Рис. 2. Єдиний профіль Наукової бібліотеки НУК в Google Академії

іміджу університету;

- несприяння керівництвом деяких підрозділів реєстрації викладачів у Google Scholar та збереженню наукових робіт в Інституційному репозитарії НУК.

Оприлюднення результатів досліджень у вигляді бібліометричного портрета – це своєрідний звіт фахівця суспільству за надану можливість займатися науковою діяльністю. Тому створення таких портретів слід розглядати як обов’язок вченого, адже від цього залежить загальний рейтинг університету.

Проблема точної ідентифікації автора наукової роботи не є новою у світі. Щодня свій науковий доробок публікують у різноманітних наукових виданнях десятки науковців з однаковими прізвищами в різних країнах. Через це при підрахунку цитувань робіт вчених міжнародними наукометричними базами виникає чимало плутанини та помилок.

Для вирішення цієї проблеми було створено проект Open Researcher and Contributor ID, або ORCID.

ORCID – це відкритий, некомерційний проект для створення й підтримки реєстру унікальних ідентифікаторів дослідників, унікальний, завдяки своїй незалежності від наукових дисциплін і національних кордонів, а також взаємодії з іншими системами ідентифікації. Основною метою введення системи ORCID є можливість ідентифікації наукових робіт, написаних різними вченими з однаковими іменами та прізвищами.

У нашому університеті створювати ідентифікатор автора ORCID вже декілька років допомагають авторам співробітники НДЧ, у 2017 р. до них приєдналися і працівники бібліотеки. Нами створено 156 ідентифікаторів автора. Серед проблем зі створення ідентифікаторів ORCID слід відзначити:

- неповне або некоректне внесення інформації у профілі авторів (відсутні прізвище та/або ім’я автора, контактна інформація автора (e-mail, website), назва організації, в якій працює автор, посада, інші ідентифікатори автора; наявні альтер-

нативні написання ПІБ автора різними мовами);

- відсутність списку робіт автора (із зазначенням DOI та/або посилання на Scopus);

- створення декількох ідентифікаторів ORCID для одного автора.

Ідентифікатор автора Researcher ID, що пропонується компанією Clarivate Analytics (розробником платформи Web of Science), дозволяє об'єднати як праці науковця в цій базі (із розрахуванням Індексу Гірша та інших наукометричних показників), так і в інших виданнях, що не індексуються у Web of Science Core Collection. На 18.06.2018 р. створено 236 профілів авторів НУК, з них 154 створено за допомогою співробітників бібліотеки.

Проблеми зі створення ідентифікаторів автора Researcher ID схожі з попередніми.

Зараз ці профілі потрібні для таблиці № 3 «Звіту про значення показників порівняльних критеріїв надання та підтвердження статусу національного закладу вищої освіти». Тому НБ НУК взяла на себе обов'язки зі створення зведених таблиць публікаційної активності авторів – науково-педагогічних працівників (НПП) НУК імені адмірала Макарова у БД Web of Science Core Collection та Scopus, у яких вказані загальна кількість публікацій авторів у кожній БД окремо, загальна кількість цитувань у БД, ідентифікатори автора (Researcher ID або Scopus). Ці зведені таблиці розсилаються електронною поштою керівникам структурних підрозділів університету та надаються для подальшого аналізу секретарю Вченої ради НУК. На сайті НБ НУК вони представлені як іменні покажчики науковців Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова у БД Web of Science або Scopus та оновлюються два рази на місяць.

Для вирішення цих проблем регулярно проводяться консультації та тренінги. Створення ідентифікаторів автора, бібліометричних профілів, а також навички користування

наукометричними платформами Scopus та Web of Science є необхідними як для студентів й аспірантів, так і для наукових керівників та всіх, хто проводить власне наукове дослідження на якісному міжнародному рівні.

Кожен ЗВО знаходить свій вихід із ситуації, що склалася, оцінивши потреби науково-педагогічних працівників і власні ресурси. Залежно від складності вирішуваних завдань, заходи, направлені на підвищення публікаційної активності, проводяться систематично або одноразово [8]. Проблеми, що найчастіше виникають, вирішуються за допомогою формування пакета нових сервісів:

- підбір наукових журналів для публікації досліджень;
- допомога в оформленні рукописів за вимогами видавництва;
- редагування списку літератури;
- консультування про стан авторського профілю в різних наукометричних системах;
- введення ретроспективної і поточної інформації про публікації ЗВО.

Оскільки наукометрія – відносно новий напрямок у роботі ЗВО, крім консультаційних послуг, актуальна освітня діяльність із підвищення публікаційної активності НПП. Попередньо рекомендується провести дослідження, що дозволить визначити ступінь компетентності НПП в галузії наукометрії [8].

Співробітниками Наукової бібліотеки НУК було проведено соціологічне дослідження щодо ставлення вчених НУК до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science.

Мета дослідження – з'ясувати ставлення професорсько-викладацького складу університету до наукометричних баз даних, проаналізувати, які ідентифікатори вченого вони використовують у роботі, яким БД надають перевагу, визначити проблеми, які виникають при інтеграції досліджень у світову науку.

У ході дослідження ми прагнули з'ясувати, чи використовують вчені наукометричні бази даних та які саме. Основні переваги при використанні наукометричних БД Scopus та Web of Science на думку науковців :

- покращує процес розробки ідей – 18,13%;
- допомагає у процесі підготовки і публікації статей – 50,63%;
- дозволяє знаходити актуальні наукові тренди – 26,25%;
- дозволяє знаходити наукових партнерів – 17,50%;
- дозволяє відстежувати наукові досягнення – 61,25%.

Проблемами інтеграції вітчизняних досліджень у світову науку науково-педагогічні працівники вважають :

- недостатнє фінансове стимулювання – 65,63%;
- труднощі публікацій у рейтингових виданнях – 23,75%;
- мовний бар'єр – 31,88%;
- фінансовий бар'єр – 61,88%;
- відсутність можливості для вільної наукової творчості – 8,75%;
- неадекватні критерії оцінки праці вченого – 20,63%.

На питання *Чи вважаєте Ви, що на сучасному етапі модернізації науки та реформування наукових організацій наукометричні дослідження набувають особливої актуальності* «так» відповіли 70,63%, «ні» – 26,25%.

Крім того, четверо співробітників нашої бібліотеки у квітні 2018 р. узяли участь у конкурсі на краще наукове дослідження з теоретичних та прикладних аспектів порівняльного аналізу діяльності дослідників, наукових колективів та наукових установ України та посіли 6 місце.

«Дослідження результативності наукової та науково-методичної діяльності Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова у сфері суднобудування та суміжних галузях».

Мета дослідження: відстежити динаміку публікаційної активності та результативності наукової діяльності НПП універ-

ситету за період 2013–2017 рр.

Завдяки проведеному дослідженню стало можливим визначити пріоритетні напрямки наукових розробок, а також виявити вчених – наукових лідерів університету. Результати проведеного аналізу публікаційної активності НПП НУК ми вважаємо вкрай важливими. Вони можуть бути використані як інструмент для виявлення слабких сторін науково-дослідницької діяльності університету й пошуку шляхів її удосконалення. Надалі ми плануємо результати проведеного дослідження застосовувати при аналізі наукової та господарської діяльності Миколаївського регіону, а саме відродження суднобудівної галузі в Україні.

Висновки. Виконуючи бібліометричні дослідження, бібліотека отримала репутацію експерта з бібліометрії серед науково-дослідницького персоналу університету. У багатьох випадках із бібліотекою консультуються й просять надати допомогу, пояснити методологічні підходи при використанні бібліометрії в підготовці зовнішніх експертних оцінок, при аналізі результатів бібліометричних досліджень, оптимізації стратегії публікації, виборі журналів з метою збільшення індексів цитування [2].

Таким чином, організація і проведення бібліометричних досліджень логічно розширюють професійну діяльність університетських бібліотек; підвищують їх статус у науковому співтоваристві; збільшують ступінь залученості в процеси наукового дослідження та університетського управління; закріплюють вплив і престиж бібліотеки в межах університету.

Як наслідок, переосмислюються професійні ролі й завдання інформаційно-бібліотечних фахівців, розвиваються і формуються нові компетентності та, відповідно, з'являються нові бібліотечні сервіси.

Список використаної літератури

1. Білоус В. С. Бібліотечні сервіси на допомогу адаптації університетської науки у глобальний інформаційний простір [Електронний ресурс] / В. С. Білоус // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи : матеріали Інтернет-конф. (Харків, 6–10 черв. 2017 р.) / Наук. б-ка Харків. нац. ун-ту радіоелектроніки. – Електрон. дан. – Харків, 2017. – Режим доступу: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3668> (дата звернення: 25.07.2018). – Загол. з екрана.
2. Галявиева М. С. Библиометрия – новое направление работы библиотек университетов Европы / М. С. Галявиева // Библиосфера. – 2012. – № 5. – С. 71–78.
3. Еременко Т. В. Индикаторы публикационной активности регионального научного сообщества: постановка проблемы / Т. В. Еременко // Науч. и техн. б-ки. – 2018. – № 1. – С. 44–49.
4. Колесникова Т. О. Університетська наука: бібліометричні дослідження / Т. О. Колесникова, О. В. Матвєєва // Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 верес. 2015 р.). – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – С. 40–48.
5. Копанєва В. О. Наукометрія у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / В. О. Копанєва // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи : матеріали Інтернет-конф. (Харків, 6–10 черв. 2017 р.) / Наук. б-ка Харків. нац. ун-ту радіоелектроніки. – Електрон. дан. – Харків, 2017. – Режим доступу: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3664> (дата звернення: 25.07.2018). – Загол. з екрана.
6. Костирко Т. М. Наукометричний аналіз дисертаційного фонду бібліотеки / Т. М. Костирко // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2014. – Вип. 44. – С. 125–133.
7. Костирко Т. М. Сучасні тенденції та перспективи розвитку бібліотек ВНЗ / Т. М. Костирко // Візія бібліотеки ВНЗ в контексті розвитку сучасних соціокомунікаційних концепцій : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Миколаїв : Наук. б-ка НУК, 2017. – С. 60–68.
8. Макурина А. В. Формирование клиентоориентированного подхода к публикационной активности вуза: из опыта работы библиотеки / А. В. Макурина, Е. В. Тесля // Науч. и техн. б-ки. – 2016. – № 12. – С. 59–65.

9. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С. 24–26.

Kostyrko Tamara Mykolaivna

**EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY ON
INCREASING THE PUBLICATION ACTIVITY AND
THE PERFORMANCE OF SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL
EMPLOYEES OF THE ADMIRAL MAKAROV NATIONAL
UNIVERSITY OF SHIPBUILDING**

The following issues were considered: one of the directions of work of the Scientific Library, which is identifying the scientific activity of the university as a whole and the publication activity of a scientist using scientometric and bibliometric studies; creation of official university profiles in the Scopus and Web of Science databases and in the national rating system Bibliometrics of Ukrainian science; creation of scientometric profiles of scientists and their monitoring; scientific research on the theoretical and applied aspects of comparative analysis of researchers' activities, research teams and scientific organizations.

Conclusions: In many cases people consult with the library and ask for help, to explain methodological approaches when using bibliometrics in the preparation of external expert assessments, in analysing the results of bibliometric studies, in optimizing publication strategies and selecting journals to increase citation indexes.

Thus, the organization and conduct of bibliometric studies logically expand the professional activity of university libraries; increase their status in the scientific community; increase the degree of involvement in the processes of scientific research and university management; consolidate the influence and prestige of the library within the university.

Keywords: scientometric databases, bibliometric studies, official organization profile, scientist's publication activity, scientific research.

Ковальчук Ольга Миколаївна

зав. від. обслуговування наук. літ.,

Наук. б-ки ім. М. Максимовича Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка

вул. Володимирська, 58, м. Київ, 01034, Україна,

тел.: (044) 239-34-37, e-mail: mba1@univ.kiev.ua

БІБЛІОТЕЧНИЙ СЕРВІС ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ГАРМОНІЗАЦІЯ МОЖЛИВОСТЕЙ В ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Об'єктом публікації є бібліотечний сервіс та інформаційні технології як особлива ланка здійснення інформаційної роботи. Предметом – гармонізація та оптимізація бібліотечного сервісу з новими техніко-технологічними можливостями. Метою публікації є представлення та аналіз підходів гармонізації бібліотечного сервісу та інформаційних технологій, крізь призму діяльності головної університетської бібліотеки нашої держави.

Ключові слова: бібліотечний сервіс, інформаційні технології, автоматизоване робоче місце (АРМ), пункт запису читачів (ПЗЧ), електронне замовлення, пластиковий читацький квиток.

Багатогранна організаційна діяльність бібліотеки переважно недоступна для більшості користувачів і сприймається як допоміжна, а часом, навіть, як другорядна. Система обслуговування ж – саме та діяльність, за результатами якої у користувачів формується думка про корисність, значущість для них бібліотеки. Тому правомірною може бути думка, що імідж і авторитет бібліотеки серед користувачів залежить від того, як працюють відділи обслуговування, від цього залежить чи стане випадковий відвідувач постійним читачем. Цим продиктована актуальність даної публікації.

У бібліотеці ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка (далі Бібліотека) історично склалась диференційована, розгалужена мережа підрозділів обслуговування. Це абонементи навчальної літератури, читальні зали профільної літе-

ратури на факультетах, абонемент художньої літератури для студентів, бібліотеки гуртожитків, відділ рідкісної книги, читальний зал колекції праць вчених КНУ. Загалом документне обслуговування користувачів сьогодні в бібліотеці здійснюється на 22 абонементах і 20 читальних залах.

Особливе місце в системі документного забезпечення користувачів займає відділ обслуговування науковою літературою (ВОНЛ), одним з основних завдань якого є забезпечення використання, збереження та розкриття документних фондів наукової літератури. До структури відділу входять: сектор читальних; абонемент наукової літератури; МБА; бібліотека Ботанічного саду ім. академіка О. В. Фоміна. Ці підрозділи бібліотеки щорічно обслуговують більше 15 000 читачів, яким видають більше 250 тис. примірників документів.

Саме науковий абонемент відділу перший, серед відділів обслуговування, розпочав перехід на видачу документів читачам за пластиковими читацькими квитками із штрих-кодом, дистанційний прийом замовлень через Інтернет. Можливість дистанційно переглядати каталог, цілодобово подавати замовлення, отримувати звіт про стан виконання замовлення є безперечними перевагами при виборі між електронним та традиційним замовленнями.

З 2002 р. відділ обслуговування паралельно приймає рукописні й електронні замовлення. На науковому абонементі створені 2 автоматизовані робочі місця (АРМ), по одному в читальних залах, секторі міжбібліотечного абонементу (МБА) та в бібліотеці Ботанічного саду ім. Академіка О. В. Фоміна. Всі вони мають доступ до мережі Інтернет, внутрішньої бібліотечної мережі (крім бібліотеки Ботанічного саду), підключені до автоматизованої бібліотечної системи. В читальному залі відділу для користувачів встановлено по 5 комп'ютерів з доступом до електронного каталогу бібліотеки.

У 2004 р. був створений новий структурний підрозділ бібліотеки – пункт запису читачів (ПЗЧ), який забезпечує:

- введення;
- редагування;
- зберігання;
- пошук;
- перегляд;
- друк;
- видалення відомостей із бази даних читачів (БДЧ).

БДЧ містить інформацію про читачів, котрі мають пластикові читацькі квитки, відомості про читачів-боржників, про порушників, які позбавлені права користування бібліотекою. У разі необхідності повноважень працівників наукового абонементу достатньо для внесення змін у вказану інформацію та для зміни пін-коду читача.

З 2004 р. розпочата видача документів на пластикові читацькі квитки, базована на технології штрих-кодування. Студенти та аспіранти замовляють документи виключно через Інтернет і отримують їх на електронний читацький квиток. Інші категорії користувачів та користувачі з релігійними переконаннями мають можливість подавати, як і раніше, традиційне паперове замовлення.

З 2005 р. абонемент наукової літератури природничих факультетів, що розташований на географічному факультеті університету за адресою проспект Академіка Глушкова, 2-а, також почав обслуговування користувачів у автоматизованому режимі. Користувач реєструється на одному з абонементів (за власним вибором). Локальна мережа дозволяє замовляти документи на одному з абонементів, а продовжувати термін користування ними на будь – якому іншому, що зручно для користувачів. Бібліотека і далі йде шляхом об'єднання всіх підрозділів обслуговування в єдину мережу.

Важко переоцінити можливості, які надає впровадження системи УФД «Бібліотека» для покращення роботи по своєчасному поверненню документів користувачами. У разі виникнення заборгованості система реагує автоматично: за-

борговані видання виділяються червоним кольором. Під час оформлення «Картки читача» до неї заноситься також e-mail користувача. Система налаштована таким чином, що в разі виникнення заборгованості на вказаний e-mail автоматично направляється нагадування. Станом на 2010 р. із загального числа зареєстрованих у системі читачів (8233) тільки 3754 мали e-mail, що опосередковано свідчило про відсутність у них доступу до мережі Інтернет. Тому вони не могли повною мірою скористатись перевагами, які надають інноваційні технології: переглядати з особистого комп'ютера електронний каталог, замовляти літературу, отримувати інформацію про стан своїх замовлень. Тобто, як і раніше, для подачі замовлення і отримання книг чи відмов таким користувачам треба було відвідати бібліотеку двічі. В останні роки ситуація змінилась на краще, всі користувачі мають електронну адресу.

Для виявлення читацької заборгованості не потрібно переглядати абонементи читачів, досить викликати потрібну «Зовнішню вихідну форму» [Рис.1], яка пропонує «Список боржників», «Список боржників з номером контактного телефону», «Список боржників з телефонами та адресою» [Рис.2].

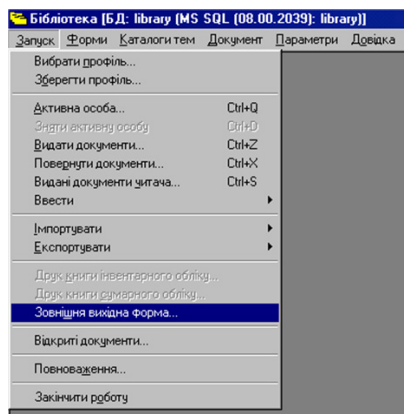

Рис. 1

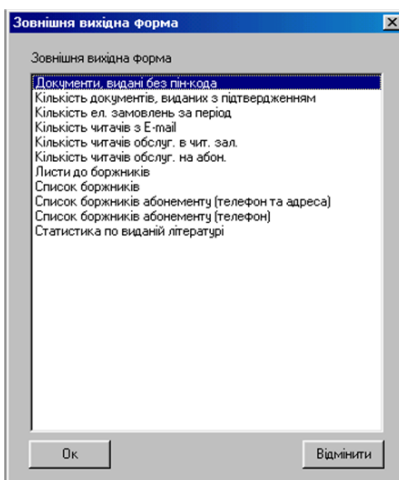

Рис. 2

При необхідності там же можна замовити форму «Листи до боржників» за потрібний період [Рис.3], яка містить адресу читача, його ПІБ, текст листа-нагадування, перелік книг, котрі необхідно повернути, контактний телефон наукового абонементу. Бібліотекаря залишається тільки вкласти листа в конверт.

Ці інновації дали можливість звести читацьку заборгованість до мінімуму.

Зразок листа

Адреса:

Прописана: 04201 м. Київ, вул. Кондратюка, 4, кв. 275

Шановний(а) Євстафієва Ольга Василівна.

Наукова бібліотека Київського Національного Університету імені Т. Шевченка нагадує Вам про необхідність повернути або перереєструвати протягом 3 днів книги, отримані в Науковій бібліотеці у кількості 1 шт., термін користування якими закінчився.

Перелік книг наведено нижче.
239-34-37.

Довідки за телефоном

Видано на «Абонемент-8»

> Массовое сознание / Грушин Б. А.

З повагою,

співробітники бібліотеки.

03.09.2015

Зразок листа

Адреса:

Прописана: 04201 м. Київ, вул. Кондратюка, 4, кв. 275

Шановний(а) Євстафієва Ольга Василівна.

Наукова бібліотека Київського Національного Університету імені Т. Шевченка нагадує Вам

про необхідність повернути або перереєструвати протягом 3 днів книги, отримані в Науковій бібліотеці у кількості 1 шт., термін користування якими закінчився.

Перелік книг наведено нижче.
239-34-37.

Довідки за телефоном

Видано на "Абонемент - 8"

> Массовое сознание / Грушин Б. А.

Рис. 3

Традиційно важливе місце в обслуговуванні читачів займає міжбібліотечний абонемент. Саме завдяки МБА стає можливо використовувати сукупні фонди бібліотек регіону та країни, а не обмежуватися тільки можливостями даної бібліотеки. МБА базується на використанні документів із фондів інших бібліотек при їх відсутності в даному фонді.

Розширення тематики потреб користувачів, зменшення тиражів видань, погіршення комплектування, котре викликане зменшенням фінансування, підвищують сьогодні роль міжбібліотечного абонементу, впровадження інформаційних технологій сприяє оперативності виконання замовлень шляхом доставки їх електронною поштою. Саме сектор МБА займається у нашій бібліотеці електронною доставкою документів (ЕДД).

Для забезпечення електронної доставки документів, існуючих на традиційних носіях, бібліотека використовує сканування, як засіб переведення їх в електронну форму. Тобто в сервіс-систему електронної доставки документів входять: автоматизоване замовлення літератури через Інтернет та автоматизована електронна доставка документів у вигляді зображень відсканованих сторінок.

Зміни в технологіях обслуговування читачів приводять до постійної зміни в технологічних процесах. Так, у зв'язку з початком роботи автоматизованого абонементу природничої літератури, змінився порядок друкування замовлень у нашому відділі.

Протягом перших двох років роботи автоматизованого абонементу всі користувачі отримували пластиковий читацький квиток із штрих-кодом, а згодом, такі квитки стали виготовляти тільки працівникам університету, студентам – просто активуємо штрих-код на студентському квитку. Такі, здавалось би невеличкі, але, насправді, численні, зміни в технологічних процесах, часом приводять до неузгодженості дій різних підрозділів відділу, бібліотеки, спонукають працівників підвищувати свій професійний рівень.

Таким чином, можемо зробити висновок, що впровадження інноваційних технологій – не самоціль, а засіб для покращення інформаційно-бібліотечного сервісу. Прийшло розуміння важливості сервісу, за рівнем розвитку якого можна судити про якість обслуговування користувачів. Сьогодні для нас поняття сервісу означає зміну філософії обслуговування, розгляд інформаційно-бібліотечного обслуговування через призму сервісу дозволяє вийти за межі звичних поглядів, котрі склалися у цій сфері. При такому, більш загальному підході, з'являється можливість вивчати стан і тенденції розвитку обслуговування із зовні, на фоні перспектив розвитку сервісної діяльності. На перший план виступає пріоритет потреб користувачів, вся робота відділу спрямовується на задоволення цих потреб, відбувається зміна технологічних процесів з метою підвищення якості обслуговування.

Список використаної літератури

1. Бабичева Е. Современные технологии – современное обслуживание / Е. Бабичева // Бібл. форум України. – 2005. – № 1(7). – С. 32–33.
2. Коржик Н. Автоматизований абонемент вищого навчального закладу / Н. Коржик // Вісн. Кн. палати. – 2006. – № 4. – С. 36–37.
3. Коржик Н. А. Електронний абонемент як засіб бібліотечно-інформаційного сервісу / Н. А. Коржик // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). – Київ, 2010. – С. 48–50.
4. Лоза Л. От традиционных к автоматизированным библиотечным технологиям обслуживания читателей / Л. Лоза. // Бібл. форум України. – 2009. – № 2. – С. 6–8.
5. Фоменко І. Проблеми автоматизації процесів обслуговування читачів у бібліотеці вищого навчального закладу / І. Фоменко, Н. Шепелява, Н. Коржик // Вісн. Кн. палати. – 2008. – № 5. – С. 27–31.
6. Шепелява Н. Аналіз досвіду автоматизації бібліотек : основні етапи / Н. Шепелява // Вісн. Кн. Палати. – 2005. – № 3. – С. 21–22.

Kovalchuk Olha Mykolaivna

**LIBRARY SERVICE AND INFORMATION TECHNOLOGIES
– HARMONIZATION OF OPPORTUNITIES IN THE
ACTIVITY OF THE UNIVERSITY LIBRARY**

The object of the publication is a library service and information technologies, as a special link of implementation of the information work. The subject of the publication is a harmonization and optimization of the library service with new technical and technological capabilities. The purpose of the publication is a presentation and analysis of the harmonization approaches of the library service and information technologies, through the prism of activities of the main university library of our country.

Keywords: library service, information technology, automated work area (ARM), reader's entry point (PZCH), electronic order, plastic reader's ticket.

Кулаженко Владимир Геннадьевич

дир. Фундаментальной б-ки Белорус. гос. ун-та,
просп. Независимости, 4, г. Минск, 220030, Беларусь,
тел.: 375 (017) 209-52-47, e-mail: kulazhanka@bsu.by

ИНТЕГРАЦИЯ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ В ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ КАК СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИЙ

В статье анализируется проблема определения приоритетного набора стратегических кейсов деятельности современной университетской библиотеки в условиях перехода к студенто-ориентированным моделям преподавания, а также расширения практики применения дистанционных форм обучения. Приведены некоторые успешные примеры, реализуемые в Беларуси, а также в библиотеках ведущих зарубежных университетов.

Ключевые слова: университетская библиотека, инновации, стратегии, международный проект Erasmus + FOSTERC.

На сегодняшний день, в креативном секторе экономики Беларуси по различным оценкам занято около 80 тысяч человек, что менее 2% от экономически активного населения. В основном это программисты и работники научной сферы. Но для того, чтобы экономика эффективно получала отдачу от человеческого потенциала в креативной индустрии должно работать не менее 10% от общего числа работников.

Поэтому сегодня перед системой образования и в первую очередь перед высшей школой возникает необходимость формирования новых компетенций, а это требует серьезных изменений в практикуемых моделях обучения. Очевидно, что в условиях роста объемов и быстрого старения информации традиционная трансляция и запоминание учебного материала не может соответствовать современным требованиям. Поэтому сегодня становятся актуальными те методики и формы работы, которые позволяют студенту самостоятельно усваивать

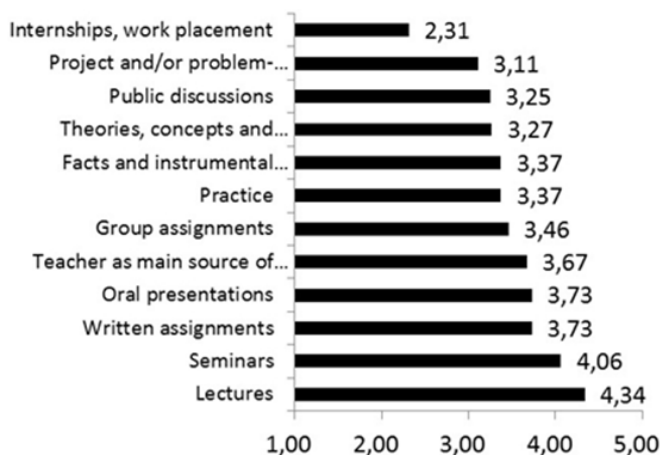
и анализировать информацию, формировать креативные идеи, видеть потенциал для создания бизнесов [2].

Давно назрел переход от пассивного к активному, либо студента-ориентированного обучения. К активным методам обучения мы относим: проблемно-ориентированное, проектное, исследовательское, критическое, игровое, явление-ориентированное, контекстное, программируемое и др. Важное направление в развитии новых форм обучения – это расширение внедрения дистанционного или смешанного обучения, которое сочетает традиционные и дистанционные формы.

Более наглядно востребованность студентов в новых моделях преподавания и обучения можно проследить по результатам довольно широкого по количеству респондентов опроса, которое включало ответы более 31 тыс. выпускников из 8 университетов Беларуси и было проведено в 2018 г. в рамках международного проекта Erasmus + FOSTERC [1] (см. табл. 1).

Таблица 1

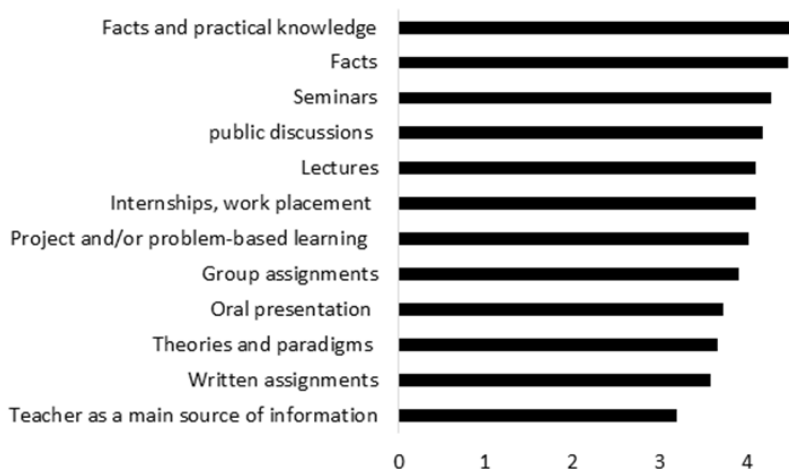
Модели преподавания и обучения, которые преобладают в учебном процессе (выпускники)

Как видно из таблицы, по мнению выпускников в учебном процессе перевешивают традиционные лекции и семинарские занятия, а активные формы обучения заняли довольно низкие позиции. Для сравнения приведем данные аналогичного опроса 3140 преподавателей белорусских университетов (см. табл. 2).

Таблица 2

Модели преподавания и обучения, которые преобладают в учебном процессе (преподаватели)

Преподаватели отметили высокую степень ориентации на практические знания и факты, при этом такие формы как проектное, групповое или проблемно-ориентированное обучение имели средние показатели. Как видим, налицо разрыв между восприятием использования различных моделей обучения у преподавателей и студентов университетов.

В связи с указанной ситуацией возникает вопрос определения места и функции библиотек в образовательном пространстве университетов, их возможностей в эффективном информационном и инфраструктурном обеспечении учебного процесса в современных условиях.

Понятно, что этот вопрос находится сегодня на стадии осмысления, но первый шаг на наш взгляд – это пересмотр традиционной роли университетского библиотекаря, расширения набора его компетенций и повышение уровня универсальности в применении его профессиональных навыков. В зарубежной научной литературе нередко для определения библиотекаря со смешанными обязанностями можно встретить термин «blended librarian», обозначающий библиотекаря, работающего с традиционной информацией и при этом обладающего ИТ-навыками [3, 5].

По нашему мнению, кроме инструментов ИТ, университетский библиотекарь должен владеть основами маркетинга, издательской деятельности, навыками педагогической и воспитательной работы. В условиях цифрового-трансформационных изменений в науке и образовании, автоматизации и оптимизации бизнес-процессов, узкая специализация библиотекарей – это день вчерашний, сегодня необходимо стремиться к универсальности. Каждый библиотекарь должен обладать не только основными процессами и сервисами библиотеки, оперативно и компетентно помогать пользователю, но и активно участвовать в научно-исследовательской, образовательной, воспитательной деятельности университета.

Университетские библиотеки Беларуси наряду с традиционной работой уже сегодня занимаются цифровым продвижением университетских научных сборников и журналов в международное информационное пространство, поддерживают работу институциональных репозиториев открытого доступа, оказывают поддержку академическому персоналу в выявлении некорректных заимствований. Библиотеки занимаются библиометрическими исследованиями, формируют цифровое портфолио исследователей и помогают ученым повысить видимость и влияние своих публикаций.

Вместе с развитием указанных направлений работы, по нашему мнению, в экосистеме университета возникают опреде-

ленные ниши, где библиотеки могут и должны найти новые возможности. Так одной из важнейших стратегий является активное приближение библиотекарей к студентам и преподавателям. Университетский библиотекарь должен сам быть преподавателем, ассистентом и консультантом. Это и проведение занятий на курсах библиотечно-библиографических знаний и информационной грамотности для студентов, курсы для магистрантов и аспирантов по академической письму, тренинги для ученых и преподавателей по использованию информационных ресурсов и информационному обеспечению публикационной активности.

Апробация таких форм работы в белорусских университетах показывает, что библиотекари готовы проводить занятия для студентов при условии заинтересованности администрации. Но для нас, библиотекарей, очевидно, что сегодня существует необходимость создания в университетах центров академического письма и включения соответствующих дисциплин в программы подготовки магистрантов и аспирантов. Действительно, сегодня ученому невозможно осуществлять продуктивную работу без навыков эффективной работы с цифровыми информационными ресурсами, инструментами научной коммуникации и создания цифрового портфолио, а также по самоархивированию и продвижению публикаций в мировое информационное пространство. Поэтому библиотекарь должен быть соответственно подготовленным, чтобы стать университетским экспертом в данных вопросах и вести эффективное обучение.

Следующая стратегия связана с возможностями библиотек по поддержке дистанционных форм обучения. В ряде западных университетов, например в Университете Барселоны, именно библиотекари помогают преподавателям формировать мультимедийный контент учебных единиц и размещать их в репозиторий [4]. Библиотеки имеют студии для записи видео лекций, помогают с визуализацией данных, работой с графиче-

ческими, аудио-видео файлами и др. Библиотечные ресурсы (ЭК, репозиторий) интегрирован в автоматизированную систему управления университетом и в режиме он-лайн присоединяются преподавателями до определенных курсов. Также библиотекари непосредственно помогают преподавателям с формированием дистанционных курсов в системе управления дистанционного обучения (LMS), такой как Moodle.

Библиотечное пространство также постепенно адаптируется к активным формам обучения, проведения групповых и проектных занятий. Возникает необходимость реорганизации пространства библиотек и создания зон для студенческой креативной активности. Также библиотека должна иметь возможности для оказания соответствующей технической поддержки разнообразным проектам и инициативам. Такие форматы как коворкин, нетворкинг, фаблаб постепенно входят в практику работы университетских библиотек, что способствует расширению стартап движения, развитию среди студентов креативного мышления, повышению предпринимательских компетенций. Можно привести успешные примеры создания коворкинга «КБ-16» в Научной библиотеке БНТУ и деятельность творческой лаборатории фаблаб по 3D печати в Фундаментальной библиотеке БГУ.

Можно согласиться с теми исследователями, которые считают, что университет в условиях цифровой трансформации выглядит, как своеобразная паттерн структура, где отдельные элементы системы движутся с разной скоростью, но в одном направлении. Поэтому именно сегодня библиотека имеет шанс стать своеобразным локомотивом в многогранном процессе цифровой трансформации университета.

Список использованной литературы

1. О проекте FOSTERC [Электронный ресурс] // Стимулирование развития компетенций в белорусском высшем образовании / Управление международных связей БГУ ; Международный проект Erasmus+. – Электрон. дан. – Режим доступа: <https://bit.ly/2RqdDIK> (дата обращения: 05.10.2018). – Загл. с экрана.
2. Шамис В. А. Активные методы обучения в вузе / В. А. Шамис // Сибир. торгов.-эконом. журн. – 2011. – № 14. – С. 136–144.
3. Bell J. Steven The blended librarian : the blueprint for redefining the teaching and learning role of academic librarians / Steven J. Bell, John Shank // College & Research Libraries. – 2004. – July/Aug. – P. 372–375. – Відомості доступні через Інтернет: <https://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/download/7297/7297> (дата звернення: 05.10.2018).
4. Espai del tactic : CRAI Universitat de Barcelona [Електронні ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://docenciaicrai.ub.edu/> (дата звернення: 10.06.2018). – Загол. з екрана.
5. Yared Mammo Cherinet. Blended skills and Future roles of librarians / Yared Mammo Cherinet // Library Management. – 2018. – Vol. 39, Iss. 1/2. – P. 93–105.

Kulazhenko Vladimir Gennadevich

INTEGRATION OF THE UNIVERSITY LIBRARY INTO THE LEARNING PROCESS AS AN INNOVATION STRATEGY

The article analyzes the problem of identification of priority set of strategic activity cases of a modern university library in the context of the transition to student-oriented teaching models and the expansion of distance studying practice. Some successful examples, which are implemented in Belarus, as well as in the libraries of the leading foreign universities, are provided.

Keywords: university library, innovations, strategies, international project Erasmus + FOSTERC.

УДК 027.7:378.4(477.51):025.171(=14)

Морозов Олександр Сергійович

дир. б-ки ім. акад. М. О. Лавровського Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя,
вул. М. Гоголя, 4, Ніжин, 16600, Україна,
тел.: +38(04631) 2-36-33, e-mail: biblioteka_ndu@ukr.net

**КОЛЕКЦІЇ – КНИЖКОВІ ПАМ'ЯТКИ У ФОНДОВОМУ
ЗІБРАННІ БІБЛІОТЕКИ НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ:
«БІБЛІОТЕКА НІЖИНСЬКОГО ГРЕЦЬКОГО
ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО УЧИЛИЩА»**

У статті розглядається історія формування, склад та обставини надходження до фондового зібрання Бібліотеки імені академіка М. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя книжкової колекції Ніжинського Грецького училища.

Ключові слова: книжкові пам'ятки, колекції, стародруки, рідкісні та цінні видання, бібліотеки, Ніжинське грецьке братство, Ніжинське Грецьке училище.

Робота з книжковими пам'ятками та унікальними історико-культурними фондами є одним із провідних напрямків дослідницької діяльності сучасної наукової бібліотеки. Бібліотека Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, як книгозбірня з майже 200-літньою історією та унікальними фондовими зібраннями, не є виключенням та протягом останніх десятиліть активно здійснює планомірну діяльність у напрямку дослідження своїх надбань.

Початком кропіткої роботи з виявлення та бібліографічного опрацювання унікальних книжкових колекцій стало створення у 1985 р. при університетській бібліотеці Музею рідкісної книги, який став водночас і своєрідною творчою лабораторією книгознавчих досліджень, і центром зберігання та популяризації стародруків, раритетних та цінних видань. У 2012 р., під час чергової реорганізації університетської книгозбірні, у

складі Відділу обслуговування та зберігання фондів уперше в історії бібліотеки було виділено окремий Сектор фондкових колекцій та рідкісної книги, в обов'язки якого покладено виявлення, науково-бібліографічне опрацювання, каталогізацію та паспортизацію книжкових пам'яток, стародруків, рідкісних, цінних видань, особових зібрань та історичних колекцій. Результатом наполегливої праці співробітників Сектору та Музею рідкісної книги стало створення Електронної Бази Даних «Рідкісна книга», яка сьогодні є доступною користувачам на офіційному веб-сайті бібліотеки та станом на 1 червня 2018 р. нараховує 33 тис. бібліографічних записів.

Особливістю формування фондowego зібрання бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, яка виникла у 1820 р. як книгозбірня Ніжинської Гімназії Вищих Наук князя О. Безбородька, було те, що у бібліотеці існувала власна система упорядкування та рубрикації нових надходжень. Усі новопридбані видання, незалежно від того, чи це були окремі примірники, чи цілісні бібліотечні колекції, перерозподілялися у відповідності до їх тематики та розставлялися у фондосховищі. Так звана «кріпосна система» розстановки фондів, коли книги жорстко прив'язувалися до відповідної кімнати, шафи та полиці залежно від тематики, остаточно склалася в нашій бібліотеці у 70–80-ті рр. XIX ст. під час створення на базі Ніжинського Ліцею вищого навчального закладу нового типу, а саме Історико-філологічного інституту князя О. Безбородька, та останнього значного упорядкування, інвентаризації та каталогізації історично сформованого книжкового зібрання – так званої «фундаментальної бібліотеки». Крім того, під час каталогізації та занесення до інвентарних описів брався до уваги розподіл книг за іншими видовими ознаками: друковані видання та манускрипти, російськомовні або іноземні книги, картографічні видання тощо. [5, с. 1–7]

Подібна систематизація фондів була, безумовно, зручною для організації навчального та наукового процесу навчального

закладу, але, так би мовити, «зіграла злий жарт» з бібліотечними працівниками сучасної бібліотеки, оскільки упорядковані попередніми власниками зібрання та колекції, що масово надходили до книгозбірні упродовж XIX – початку XX ст., унаслідок перерозподілу втратили свою цілісність, були механічно перемішані. Отже, сьогодні співробітникам Сектору фондів колекцій та рідкісної книги доводиться здійснювати практично зворотній процес – розшукувати, виокремлювати та заново формувати з майже мільйонного бібліотечного фонду цінні особові та історичні колекції, фактично здійснювати їх наукову реконструкцію. А якщо врахувати драматичні обставини життя та діяльності вітчизняних бібліотек у XX ст., масові вилучення та переміщення фондів, втрати архівних та первинних облікових документів, то сьогодні подвижницька робота книгознавців та бібліографів дуже часто нагадує діяльність шукачів скарбів або експертів-криміналістів...

Однією з безцінних перлин нашої книгозбірні, з точки зору її виключного наукового, культурного та історичного значення, є колекція книг з бібліотеки «Ніжинського грецького Олександрівського училища», яка надійшла на зберігання до Історико-філологічного інституту кн. О. Безбородька у 1876–1887 рр. Як і переважна більшість інших особових та історичних колекцій, ця збірка була перемішана з основним фондом бібліотеки та до останнього часу не була виділена як окреме зібрання, що унеможливлювало її книгознавче дослідження та з'ясування стану збереженості. Останнім часом, на тлі поживлення наукової цікавості до історії діяльності ніжинської грецької спільноти, цей факт став причиною для низки необгрунтованих звинувачень в науковій та науково-популярній літературі як на адресу нащадків ніжинських греків, так і сучасних фондоутримувачів колекції, тобто бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, у тому, що вони буцім-то не тільки не змогли зберегти безцінне книжкове зібрання, але й навіть свідомо долучилися до його розба-

зарювання та нищення. Зокрема, таку думку висловив відомий дослідник грецької діаспори Костянтин Папулідіс під час виступу на міжнародній науковій конференції «Україна – Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва» (м. Маріуполь, 1996). Не втримався від зауваження щодо відсутності ентузіазму з боку студентів та науковців Ніжинського держуніверситету до книжкової спадщини ніжинських греків грецький вчений Трандафілос Склавенітіс, котрий під час свого короткочасного перебування у Ніжині виявив лише близько 200 одиниць зберігання з колишньої грецької бібліотеки у Музеї рідкісної книги. Зрештою, зауваження щодо відсутності у Ніжині елліністичного наукового центру та цікавості до читання грецьких текстів, що спричинилося до «забуття залишків унікальної бібліотеки», висловив свого часу й відомий знавець грецьких архівів та книгосховищ в Україні Євген Чернухін. Але, треба віддати належне, останній у своєму дослідженні, окрім критичних зауважень, висловив оптимістичне сподівання на можливість виділення грецького книжкового зібрання в окрему колекцію у майбутньому. [11, с. 160–161]

Отже, цікавість наукової громадськості до історії грецької спільноти Ніжина у цілому та її книжкової спадщини зокрема спонукала співробітників бібліотеки до проведення ретельного дослідження власних історико-культурних фондів з метою виявлення та виокремлення колекції в окреме зібрання. Робота розпочалася у 2012 р., була невід'ємною частиною нашої діяльності з виявлення та відбору книжкових пам'яток до «Державного реєстру національно-культурного надбання» і супроводжувалася не тільки ретельним вивченням каталогів та інвентарних описів, екскурсіями до книгосховищ бібліотеки, переглядом «*de visu*» кожного виявленого примірника, вивченням провенієнцій, екслібрисів, власницьких та покрайніх записів, але й залученням додаткових історико-архівних та науково-бібліографічних досліджень. Наша робота була ускладнена тим фактором, що на сьогоднішній день не збе-

рігся інвентарний опис колекції грецького училища, який був укладений співробітниками бібліотеки під час процедури передавання бібліотеки на зберігання до Ніжинського історико-філологічного інституту кн. О. Безбородька. Скоріше за все, інвентар було втрачено під час Другої світової війни, оскільки остання письмова згадка про його існування відноситься до 1938 р. В архівному фонді університету нам вдалося знайти розписку про приймання-передавання документів бібліотеки при черговій зміні директора, де серед інвентарних книг значиться і окремий опис бібліотеки Грецького Олександрівського училища. Також відомо, що у 50–60-х рр. співробітниками бібліотеки було здійснено спробу переписування інвентарних книг, що розпочалося саме з масиву грецьких стародруків і супроводжувалося перешифруванням фонду. Ця робота з невідомої причини не була завершена, що призвело до ще більшого заплутування справи, а саме – дублювання інвентарних записів та інвентарних номерів. До того ж у бібліотечних працівників не вистачило кваліфікації для роботи з іноземними стародруками, що негативно позначилося на якості інвентарних записів... Усі ці фактори значно загальмували нашу роботу, і хоча певна робота з уточнення окремих деталей триває й досі, ми можемо говорити що в цілому грецька бібліотека на сьогоднішній день з основного фонду виділена, і ми можемо перейти до детального попримірничого її опису. Отже, ми маємо певні результати, які дають можливість зробити попередні важливі висновки. Деякі з них вже були оприлюднені нами під час проведення в Ніжині Міжнародної наукової конференції «Грецька громада Ніжина: історія та сучасність» (27–28 квітня 2018 р.) та в інших публікаціях. [3, с. 140–146]

Як вже зазначалося, історія формування колекції була тісно пов'язана з діяльністю ніжинської грецької колонії, що була створена у середині XVII ст. купцями-емігрантами переважно грецького походження. Торговельно-економічна діяльність ні-

жинських греків на теренах Гетьманщини активно підтримувався представниками гетьманської адміністрації, а згодом – і урядом Російської імперії. Документи канцелярії Б. Хмельницького, датовані 1657 р., офіційно засвідчили нове унікальне явище в історії України – появу грецької купецької колонії в місті Ніжині. Емігранти грецького походження та православного віросповідання, що у цей час масово переселялися з окупованого турками-османами Балканського півострова на сусідні християнські землі, обрали Ніжин осередком свого перебування. Уряди Гетьманщини, а згодом і Російської імперії, заохочуючи до переселення в Ніжин та ведення активної комерційної діяльності, надавали грекам економічні пільги та юридичну автономію. За часів гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи грецька національна меншина Ніжина зміцнює своє економічне та соціальне становище, перетворюється на впливову суспільну структуру та об'єднується у релігійно-комерційну корпорацію – Ніжинське грецьке православне братство. На межі XVII–XVIII ст. ніжинські греки будують в місті власні православні храми, при яких починають діяти школа, шпиталь, суд грецького братства, а згодом – і орган автономного самоврядування грецької спільноти – Ніжинський грецький магістрат. Період бурхливого розквіту грецької громади Ніжина припадає на другу половину та кінець XVIII ст. Діяльність ніжинських греків поступово занепадає у XIX ст. і завершується скасуванням юридичної автономії громади у зв'язку з міською реформою 1872 р. [10, с. 38–59]

Важливою складовою діяльності грецької спільноти Ніжина була духовно-просвітницька, яка виявилася у створенні «хрестоносного братства», в будівництві православних храмів, започаткуванні парафіяльної школи, а згодом – Грецького Олександрівського училища. Багаторічна діяльність таких установ ніжинської грецької громади як церква, школа, суд та магістрат, супроводжувалася формуванням упорядкованих архівних та бібліотечних зібрань. Архівну та книжкову спадщи-

ну ніжинських греків в різний час та у різних аспектах вивчали М. Автономов, М. М. Бережков, С. О. Белокуров, Х. Ласкаридіс, Є. П. Петухов, М. М. Плохінський, В. І. Савва, М. Н. Сперанський, М. К. Сторожевський, Б. Л. Фонкіч, К. В. Харлампович, Є. К. Чернухін та інші дослідники. Відзначимо важливу діяльність у вивченні книжкової спадщини ніжинських греків відомого дослідника, професора Київської духовної академії О. О. Дмитрієвського (1856–1929), який у вересні 1884 р. відвідав Ніжин. Завдяки особистим взаєминам з єпітропом грецької церкви Анастасієм Кунелакісом він зміг оглянути та описати зібрання цінних рукописних книг XI–XVIII ст. та унікальний архів ніжинських греків, що зберігалися у ризниці грецького Архангело-Михайлівського храму на першому ярусі церковної дзвіниці. Згодом він домігся вилучення найцінніших книг та рукописів, що не мали належного нагляду та умов зберігання, до Церковно-археологічного музею Київської Духовної Академії. Тоді за його ініціативи було вилучено 27 грецьких та слов'янських манускриптів XI–XVIII ст. та кілька десятків стародруків. [5, с. 370–400] На жаль, згадана нами колекція рукописів та стародруків з грецьких церков Ніжина сьогодні є розпорошеною і, головним чином, зберігається в фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Відділу рукописів Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі та деяких київських музеїв. Великих зусиль в напрямку дослідження цієї колекції зробив відомий київський греколог Є. К. Чернухін, який присвятив книжковим зібранням ніжинських греків кілька цікавих публікацій, здійснивши спробу простежити долю окремих примірників цього книжкового зібрання. [11, с. 159–229]

22 січня 1817 р. за наказом імператора Олександра I урочиство відкрилося Ніжинське Грецьке Олександрівське училище. Слід відзначити, що історія цього навчального закладу (одного з найдавніших на теренах колишньої Гетьманщини, практично ровесника Ніжинського Ліцею князя О. Безбородька)

та його роль у розвитку освіти та просвітництва в Україні до останнього часу лишаються вивченими недостатньо. Ініціатором створення училища на базі парафіяльної школи грецького братства став заможний грецький комерсант та меценат, бургомістр Ніжинського грецького магістрату Стефан Кирилович Буба (Бубас, 1761–1813), за зверненням якого грецька спільнота у 1811 р. розпочала збирання коштів. Значним внеском була пожертва самого мецената. Протягом наступних 6 років громада зібрала 86 тис. карбованців асигнаціями добровільних пожертв. На ці кошти для потреб училища було облаштовано окрему кам'яницю, яку пожертвувало грецьке товариство, забезпечено штат викладачів, упорядковано значну бібліотеку. Згідно «Статуту» це було трикласне училище з підготовчим класом, що відповідало рівню повітових, яке приймало на навчання переважно дітей грецької громади, хоча серед його учнів були й представники інших станів міста. [8, с. 51–58]

Училище мало власну бібліотеку, яка була не тільки об'єктом піклування меценатів закладу, але й, можна гадати, успадкувала книжкові скарби своєї попередниці – парафіяльної грецької школи, адже на момент відкриття у 1817 р. в ній вже нарахувалося 385 назв книг у 708 томах. Це були переважно класичні видання грецьких та латинських письменників доби античності, релігійна та навчальна література, закуплена меценатами та пожертвована з власних бібліотечних зібрань ніжинськими греками. Архівні документи свідчать, що 211 одиниць зберігання становили книги, передані за заповітом засновника Стефана Буби. Бібліотека Грецького училища і надалі поповнювалася новими надходженнями: навчальна література за офіційні кошти централізовано закуповувалася у книгарні Харківського університету. Практикувалися й приватні пожертви. Так, у 1860-ті рр. книгозбірня училища отримала значне пожертвування – 375 томів від родини померлого ніжинського грека Василя Антоновича. [8, с. 64]

Подібно до бібліотек інших навчальних закладів тієї доби,

бібліотека Ніжинського Грецького Олександрівського училища поділялася на три великих підрозділи – «фундаментальну» (або основну), учнівську бібліотеку та книжковий фонд для продажу. Якщо два останні мали у своєму складі малоцінну з наукової точки зору літературу для учнів, то «фундаментальна» мала виключно науковий характер і складалася з творів античних, середньовічних та сучасних авторів. Тут були книги переважно богословського, філософського, філологічного та історичного характеру. Збереглися цікаві архівні документи, що дають уявлення про стан «фундаментальної» бібліотеки грецького училища у 1841 р. У цей час загальна кількість книжкового зібрання сягала 1134 томи у 442 назвах. З них 379 томів (244 назви) становили російськомовні видання, 483 томи (131 назва) – книги грецькою мовою, 32 томи (18 назв) – італійські видання, 206 томів (28 назв) – німецькі киги, 34 томи (21 назва) – латиномовні видання. [8, с. 64] Навіть наведені нами достатньо сухі статистичні дані свідчать, що книгозбірня грецького училища мала просвітницький характер, була видатним явищем своєї доби і мала усі можливості задовільнити вишуканий смак будь-якого книжкового гурмана.

Надзвичайно цікавий опис бібліотеки Ніжинського Грецького Олександрівського училища залишив викладач законодавства Ніжинської чоловічої гімназії М. К. Сторожевський, який у 1863 р. опублікував у Київській університетській типографії розвідку «Ніжинські греки». Зокрема, він писав: *«...Бібліотека становить особливе надбання училища грецького. При вході у невеличку заставлену кількома полицями канурку, яку займає бібліотека, мимоволі потрапляєш мріями у який-небудь середньовічний монастир, до тісної келії вченого ченця. Купа старовинних фоліантів, обтягнутих шкірою, ще більше сприяють цій ілюзії. Ось береш з полиці першу ліпшу книгу – та відступаєш мимоволі з поваги до її глибокої старожитності. Кидаєшся до іншої – перед тобою постають найдавніші видання Альда та Ельзевіра, можливо, від самого дня надхо-*

дження недоторкані й непізнані... Чим більше роздивляшся книги, тим більше дивуєшся, як потрапили сюди близько 60-ти коштовних та рідкісних видань, котрих, можливо, не вистачає у найвизначніших бібліотеках... Училище ніколи не підозрювало, що воно володіє кількома десятками книг, за які кожний бібліоман з радістю б віддав кілька сотень сучасних видань». [9, с. 24–25]

Оглядаючи бібліотеку училища, М. Сторожевський у складі її 630 томів нарахував 55 унікальних найдавніших європейських видань, які датував початком та серединою XVI ст. У той же час, не без сумної іронії, автор нарису про ніжинських греків відзначив, що станом на 60-ті рр. XIX ст., володіючи безцінними книжковими раритетами, бібліотека училища практично не поповнювалася новими виданнями. Він писав: *«...Можна було б подумати, що винахід Гуттенберга (тобто друкарський верстат – О. М.) після 1820 р. не застосовується більше до справи, загубився... Упродовж 45 років до припорошеного пилом сховища мертвого, але дорогоцінного скарбу грецької громади не затік жодний струмок живих соків, і в цій неухважності до суттєвих потреб школи найяскравіше відбивається обскурантизм спільноти у справі морально-наукового просвічення її дітей». [9, с. 26]* Фактично, дослідник об'єктивно засвідчив стан училища та самої грецької спільноти Ніжина, яка на той час (60–70-ті рр. XIX ст.) почала стрімко втрачати свою національну ідентичність. Перемога національно-визвольної революції та проголошення незалежної Грецької держави, скасування славнозвісних ніжинських ярмарків і як наслідок поступове згасання торгівлі, масове переселення греків у великі портові міста і зрештою інтенсивна асиміляція тих, хто залишився у Ніжині – усі ці фактори в сукупності й спричинили поступове згасання грецької громади. Через офіційну ліквідацію самоврядування грецької спільноти Ніжина внаслідок міської реформи 1872 р. Ніжинське Грецьке Олександрівське училище також втратило своє значення і Ні-

жинська міська Дума на своїх засіданнях порушила розгляд питання про його реорганізацію на загальноміське. Фактично, на початок 70-х рр. XIX ст. грецька бібліотека втратила своїх читачів і залишалася для училища безцінним, але, на жаль, мертвим капіталом.

У 1875 р. відбулася реорганізація Ніжинського юридичного ліцею, на базі якого рішенням Міністерства освіти було започатковано Ніжинський історико-філологічний інститут князя О. Безбородька. Уперше питання про передачу грецьких книг до бібліотеки навчального закладу порушив директор новоствореного інституту академік М. О. Лавровський. Оглянувши книгосховище училища, Лавровський знайшов у ньому, як він сам писав, *«декілька цінних книг з богословського, класичного, історичного та літературного напрямків у стародавніх виданнях XVI–XVIII ст.»* [3, с. 1–2]. Згодом він офіційним листом звернувся до попечителя Київського навчального округу з проханням передати ці книги на зберігання до бібліотеки інституту. Міська управа не заперечувала, і директор доручив виконуючому обов'язки завідувача бібліотеки професору П. І. Люперсольському забрати книги з грецького училища, що останнім і було невдовзі виконано. Як свідчив відповідальний за бібліотеку інституту професор А. В. Добіаш, до її фондів було передано саме «фундаментальну», основну частину книгозбірні грецького училища, а саме 647 томів (254 назви) «вельми цінних книг по відділам богословському, класичному, загальноісторичному та загальнолітературному» [5, с. 3]. Але згодом, у 1883 р., директор училища Г. Манцов згадав про бібліотеку в надії за її рахунок вирішити проблему нестачі коштів на утримання училища. Він заявив, що оскільки книги зібрані і подаровані ніжинськими греками, їх не можна передавати без відома міської Думи, яка після ліквідації Грецького магістрату перебрала на себе його майнові права. Він погоджувався уступити ці книги інститутській бібліотеці за суму не менше, ніж 500 крб., або за умови виплати щорічно 25 крб.

за користування ними [1, арк. 4–5]. У свою чергу правління інституту визнало неможливим задовольнити клопотання директора грецького училища у повному обсязі. Бібліотечна комісія в складі професорів А. В. Добіаша, Р. Ф. Брандта, М. І. Соколова та Г. З. Зінгера оцінила грецькі книги в 250 крб. Але, ідучи назустріч побажанням Г. Манцова, дирекція інституту погодилася збільшити суму виплати до 300 крб. [1, арк. 5].

23 лютого 1884 р. Ніжинська міська Дума на своєму засіданні розглянула питання продажу грецької бібліотеки. Директор училища Г. Манцов у своєму виступі зазначив, що серед книг бібліотеки є *«екземпляри надзвичайно рідкісні і цінні»*, і тому Дума своїм рішенням призупинила справу і запропонувала дирекції грецького училища звернутися до інших світських та духовних навчальних закладів Російської імперії з пропозицією придбати це зібрання. За наступні півроку на письмову пропозицію грецького училища придбати книги відповів лише Казанський університет, але там були згодні придбати лише окремі примірники найцінніших стародруків. Враховуючи цей факт, міська Дума прийняла 19 грудня 1884 р. рішення: грецьку бібліотеку не продавати, а знову повернути на зберігання до училища [1, арк. 9–14 зв.].

Виконуючий на той час обов'язки бібліотекаря історико-філологічного інституту проф. М. І. Лілеєв 19 січня 1885 р. підготував грецьку бібліотеку до повернення, зазначивши у письмовому поданні, що в ній нараховується 264 назви у 647 томах, з яких 18 книг з якоїсь причини не було на місці, або вони були помилково внесені до загального реєстру інститутської бібліотеки. Але бібліотека так і не була повернена власникові, а залишалася у користуванні інституту аж до 1888 р. [1, арк. 18–19 зв.].

У 1887 р. у зв'язку зі смертю директора грецького училища Г. Манцова, його посаду обійняв відставний генерал-полковник А. Гржимайло, який вже не так енергійно відстоював ідею повернення бібліотеки. 18 червня 1887 р. він направив до

правління інституту листа, в якому погоджувався на запропоновану раніше суму грошової компенсації 300 крб. Але цього разу правління інституту відчуло власну силу і зміну настрою опонента, теж «стало у позу», повідомивши, що *«книги... більшою частиною філософського, канонічного та древньо-класичного змісту, не потрібні для грецького училища, не мають цінності і для бібліотеки інституту»*, отже воно не знаходить можливим придбати їх за гроші і погоджується повернути [1, арк. 20–21 зв.]. Оскільки бібліотека грецькому училищу в його тодішньому стані також не була потрібною, а отримати гроші за неї не було ніякої надії, директор А. Гржимайло погодився остаточно залишити її у довічному користуванні інституту, з умовою, щоб книги, які *«для міста можуть мати значення як історична пам'ятка»*, зберігалися в окремій кімнаті під особливою назвою *«Старовинна бібліотека Ніжинського грецького училища»* [1, арк. 26–26 зв.]. 27 лютого 1887 р. Ніжинська міська Дума погодилася з такою пропозицією і затвердила її своїм рішенням. Таким чином, після майже 12 років бюрократичної тяганини, бібліотека Ніжинського грецького Олександрівського училища влилася до складу фондового зібрання Ніжинського історико-філологічного інституту князя О. Безбородька.

За даними вже згадуваного нами М. Сторожевського найдавнішим друкованим виданням бібліотеки Грецького Олександрівського училища був палеотип – венеціанське видання риторичних творів грецького філософа Демосфена 1504 р. (книга може бути атрибутована як видання Альда Мануція *«Demosthenis orationes duae et fexaginta... Venetiis, in aedibus Aldi mense Nouem. MDIII»*, № 87 за каталогом «альдин» Каліфорнійського університету Ахмансона-Мерфі [13, с. 91]. На жаль, виявити це видання нам не пощастило, воно було втраченим вже на момент передавання бібліотеки до історико-філологічного інституту... У складі книгозбірні дослідника також зацікавили унікальні видання творів філософа Платона

(Венеція, друкарня Альда Мануція-старшого 1513 р.), праці Арістотеля (Венція, видавничий дім нащадків Альда, 1551 р.) [8, с. 121–134], медичні опуси лікаря Галена (5 томів, Венеція, 1541–1543 pp.), базельські видання «Іліади» та «Одисеї» Гомера (Фробен, 1544 р.), комедії Арістофана (Базель, 1547 р.), трагедії Софокла (1548 р.), твори Плутарха (1542 р.), Симфонії Старого Заповіту (1547 р.), творіння Синесія, єпископа Киринейського, твір Стефана Візантійського «Про міста та народи» (1568 р.), «Духовні подвиги Лоренцо Скуполі» (паризьке видання 1659 р.) тощо. Значну частину бібліотеки Грецького училища становлять словники, підручники з граматики давньогрецької мови, історії, географії, математики, богослов'я, художні морально-повчальні твори на світську та релігійну тематику грецькою, латинською, російською, італійською та німецькою мовами XVIII – початку XIX ст.

Під час вивчення історико-культурних фондів нашої бібліотеки нам вдалося виявити низку унікальних видань XVIII–XIX ст., що не входили до числа книг бібліотеки Грецького Олександрівського училища, але тісно пов'язані з діяльністю грецької громади Ніжина. Умови їх побутування та історію надходження до нашої бібліотеки ще належить з'ясувати. Зокрема, це унікальні книги просвітницького характеру, видані коштом та працею видатних грецьких мільйонерів-меценатів братів Анастасія, Зоя та Миколи Зосимів. З кінця 1770-х pp. брати мешкали переважно у Ніжині та всі свої кошти витрачали на благодійну та видавничу діяльність. У найкращих друкарнях Європи вони власним коштом друкували величезну кількість навчальної, релігійної, історичної та класичної літератури, видавали словники, твори грецьких богословів-просвітителів Євгенія Булгаріса та Нікіфора Теотокі, з якими були у дружніх стосунках, започаткували видання повної антології грецької античної літератури під загальною назвою «Еллінська бібліотека» тощо. Як вважають сучасні дослідники, своєю видавничою діяльністю брати Зосими сприяли форму-

ванню у XIX ст. новогрецької літературної мови. Окремі примірники своїх видань брати Зосими безкоштовно розсилали по бібліотеках та школах в місцях компактного проживання греків, зокрема, в бібліотеки Ніжинського історико-філологічного інституту князя О. Безбородька та грецького Олександрівського училища [6, с. 33–45].

Окремим масивом виявлено видання юридичного характеру та збірки законів Російської імперії, що належали Ніжинському грецькому магістрату, богослужбові грецькі видання XVIII – початку XIX ст. («Євангелія», «Псалтирі», «Апостоли» та «Часослови»), що були придбані у ніжинських греків професором історико-філологічного інституту М. М. Бережковим, окремі примірники стародруків із родинних зібрань грецьких родин Кліца, Кромміди та Кунелакісів тощо. Було прийнято методичне рішення також приєднати ці видання до грецької збірки. Колекція отримала загальну назву «Hellenica: книжкова спадщина ніжинських греків». Загальна кількість колекції сьогодні становить 796 томів; з них 652 примірники нами умовно віднесено до бібліотеки Грецького Олександрівського училища, решта (144 томи) пов'язані з діяльністю Ніжинського Грецького магістрату та окремих діячів грецької громади. Зараз здійснюється робота з попримірниковго бібліографічного опрацювання колекції, уточнюються деталі та атрибуція окремих примірників, до друку готується її науково-бібліографічний опис.

Таким чином, можемо підсумувати, що колекція книг з Ніжинського Грецького Олександрівського училища у Ніжині не втрачена, як це стверджували окремі дослідники, а зберіглася у фондах бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя досить повно і в гарному стані. Незважаючи на невеликий обсяг, вона, безумовно, є унікальною історико-культурною пам'яткою, пов'язаною з діяльністю грецької національної меншини у Ніжині, і має велике наукове та історичне значення.

Список використаної літератури

1. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині. – Ф. 1105. – Оп. 2. – Спр. 194.
2. Автономов Н. Страничка из истории библиотеки Нежинского Александровского греческого училища и Института князя Безбородко / Н. Автономов // Сб. Ист.-филол. о-ва при Ин-те кн. Безбородко в Нежине. – 1914. – Т. 9. – Неофиц. отд.
3. Грецька громада Ніжина : історія та сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 360-тій річниці універсалу гетьмана Б. Хмельницького, наданого ніжин. грекам, 330-тій річниці заснування Ніжин. грец. братства та 200-тій річниці відкриття Ніжин. грец. Олександрів. училища (Ніжин, 27–28 квіт. 2017 р.). – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2017. – 232 с.
4. Дмитриевский А. А. Греческие нежинские храмы и их капитальный вклад в церковно-археологический музей при Киевской духовной академии / А. А. Дмитриевский // Православ. обозрение. – 1885. – № 12. – С. 370–400.
5. Добиаш А. В. Заметка об основной библиотеке Историко-филологического института кн. Безбородко, составленная по случаю реорганизации библиотеки / А. В. Добиаш. – Нежин : Типолитография Венгера, 1895. – 41 с.
6. Морозов А. Сердца отданные Элладе : памяти греческих патриотов, меценатов и просветителей братьев Зосимов / А. Морозов, Л. Горлач, С. Эрголавос. – Нежин : ФОП Лук'яненко, 2009. – 128 с. – (Греки в Нежине ; вып. 5 : Жизнь замечательных греков в Украине).
7. Морозов О. «Альдини» у бібліотечному зібранні Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя / О. Морозов // Ніжин. старовина : зб. регіон. історії та пам'яткознавства. – 2009. – Вип. 8 (11). – С. 121–134.
8. Пятигорский Г. М. Александровское греческое училище в Нежине (1817–1919 гг.) / Г. М. Пятигорский // Греческая культура в России XVII–XX вв. – М. : Ин-т славяноведения РАН, 1999. – С. 51–71.
9. Сторожевский Н. К. Нежинские греки / Н. К. Сторожевский. – Киев : в Унив. тип. – 1863. – 32 с.
10. Харлампович К. В. Нариси історії грецької колонії в Ніжині XVII–XVIII ст. : до історії національних меншостей в Україні / К. В. Харлампович. – Ніжин : ТОВ «Ферокол», 2011. – 380 с.

11. Чернухін Є. Книжкові зібрання ніжинських греків / Є. Чернухін // Грец. православ'я в Україні : зб. наук. ст. та матеріалів. – Київ : «Прайм». – 2001. – С. 159–185.
12. The Aldine Press : Catalogue of the Ahmanson-Murphy Collection of Books by Or Relating to the Press in the Library of the University of California. – Los Angeles : University of California Press, 2001. – 671 p.

Morozov Oleksandr Serhiiovych

**COLLECTIONS OF RARE BOOKS IN THE LIBRARY
OF NIZHYN MYKOLA GOGOL STATE UNIVERSITY:
“LIBRARY OF ALEXANDER NIZHYN GREEK SCHOOL”**

The article deals with the history of creation, composition and circumstances of receiving the book collection of Alexander I Nizhyn Greek School by the fund collection of M. O. Lavrovsky Library of Nizhyn State University.

Keywords: rare books, books collections, old printed books, rare book storage, libraries, Nizhyn Greek brotherhood, Nizhyn Greek school.

mgr Pawłowska Maria

Kustosz dyplomowany

Biblioteka Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej

Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie,

ul. Prof. S. Łojasiewicza 11, Kraków, 30-348, Poland

e-mail: mary.pawlowska@uj.edu.pl

BIBLIOTEKA XXI WIEKU: WYZWANIA, PERSPEKTYWY, ZAGROŻENIA

Omówiono zasadnicze zmiany jakie miały miejsce w ostatnim czasie w bibliotekach naukowych. Zaprezentowano nowoczesny model biblioteki o nazwie Biblioteka 2.0, pokazano jaka jest relacja między tym modelem a biblioteką tradycyjną. Wskazano, które obszary działalności bibliotek powinny się zmienić i jak dopasować ich ofertę do wymagań współczesnego użytkownika, by możliwe było lepsze wykorzystanie zasobów bibliotecznych i dotarcie z nimi do jeszcze większej grupy odbiorców.

Słowa kluczowe: Biblioteki akademickie, Biblioteka 1.0, Biblioteka 2.0, Library 2.0, Biblioteka 3.0, system otwarty, zarządzanie bibliotekami, usługi biblioteczne, Information Literacy, przestrzeń biblioteczna.

Wstęp

Nowe, i wciąż zmieniające się okoliczności, w jakich znalazły się biblioteki wywołują potrzebę refleksji nad ich obecnym i przyszłym funkcjonowaniem. W moim wystąpieniu chciałabym zwrócić uwagę na niektóre zagadnienia bibliotekarskie dotyczące tego tematu, by ułatwić refleksję oraz zachęcić bibliotekarzy, aby spróbowali określić swoje miejsce w obecnej, zróżnicowanej i zmieniającej się rzeczywistości zawodowej. Moim mentorem i przewodnikiem, autorytetem, dzięki któremu zwróciłam uwagę na tę problematykę jest wybitny polski znawca zagadnień współczesnego bibliotekarstwa światowego – profesor Jacek Wojciechowski, teoretyk i praktyk, emerytowany wykładowca akademicki, autor wielu książek z dziedziny bibliotekoznawstwa, wśród których na szczególną uwagę zasługują publikacje wydane w ostatnim czasie

przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: «Biblioteki w nowym otoczeniu» [10] i «Obszary wiedzy o bibliotekarstwie» [11].

Współczesne biblioteki akademickie zmieniają się w miejsca, w których nowoczesność styka się z tradycją i te dwie rzeczywistości nie tylko współistnieją, ale przede wszystkim wzajemnie się uzupełniają. Biblioteki tradycyjne, określane często mianem Biblioteka 1.0, są stopniowo przekształcane w instytucje nowej generacji – Biblioteki 2.0¹, ale już dziś mówi się o kolejnym etapie rozwoju bibliotek, a mianowicie o «Bibliotekach 3.0».

Przypomnijmy czym jest instytucja, którą zwykło się określać mianem «Biblioteki 1.0»: to tradycyjna, znana nam wszystkim instytucja, która gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory drukowane i informuje o nich. Kiedyś taka biblioteka była skarbnicą, świątynią, laboratorium, miejscem tajemnym i trudno dostępnym, przeznaczonym dla wybranej grupy użytkowników, a pracujący w niej bibliotekarze postrzegani byli przede wszystkim jako strażnicy dóbr kultury. Z czasem obraz biblioteki zmieniał się – stopniowo stawała się otwartą na czytelników instytucją usługową, która, zachowując funkcję skarbnicy wiedzy, «upowszechnia dorobek myśli ludzkiej, współuczestnicząc w rozwoju nauki, gospodarki, kultury i oświaty» [1, s. 182]. Tak definiowano bibliotekę prawie pięćdziesiąt lat temu, dziś mówi się, że jest to «instytucja, która pełni funkcje: usługowe, informacyjne, edukacyjne, rekreacyjne i badawcze» [8, s. 273]. I tak rzeczywiście jest, ale, obserwując współczesne biblioteki zauważamy, że szczególną rolę odgrywa w nich nie bibliotekarz, ale czytelnik, którego dziś chętniej nazywamy użytkownikiem. By opisać ten nowy model bibliotekarstwa nawiązuje się do informatycznego określenia Web 2.0², odnoszącego się do zagadnień związanych z usługami internetowymi w odniesieniu do instytucji kultury, nauki i edukacji (Szkoła 2.0,

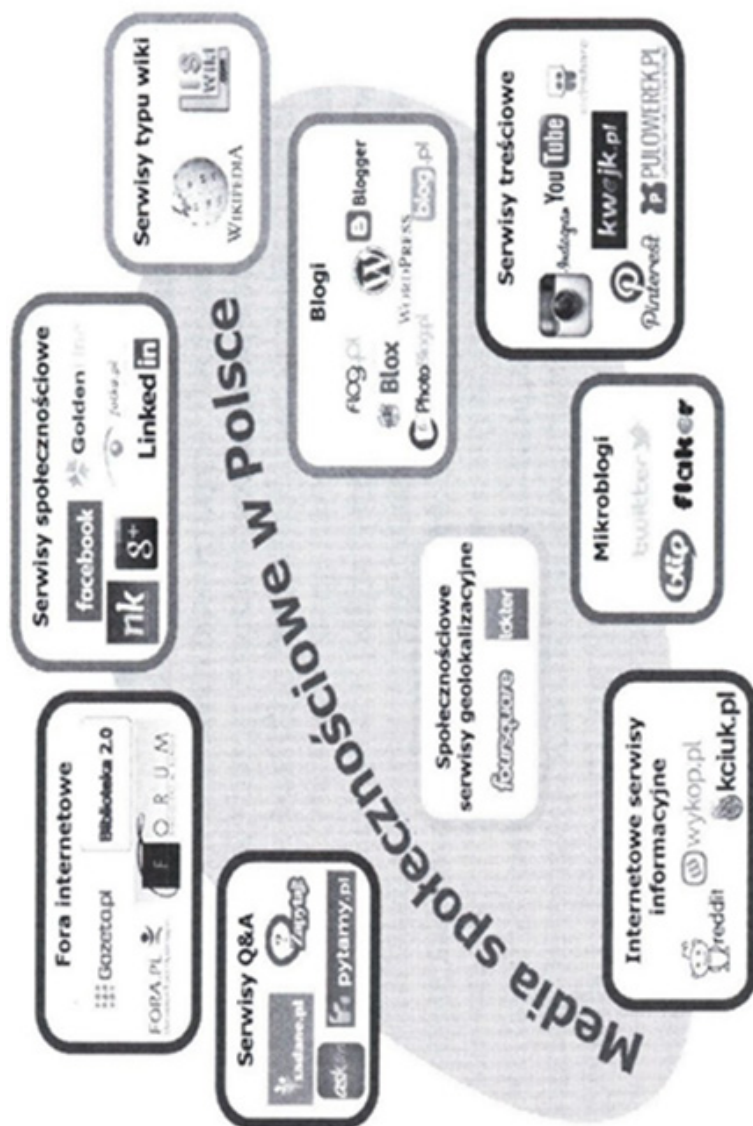
¹ W literaturze przedmiotu obok terminu Biblioteka 2.0 pojawiają się również określenia: Library 2.0, biblioteka drugiej generacji, biblioteka następnej generacji.

² Web 2.0 – określenie serwisów internetowych, w których działaniu podstawową rolę odgrywa treść generowana przez użytkowników danego serwisu.

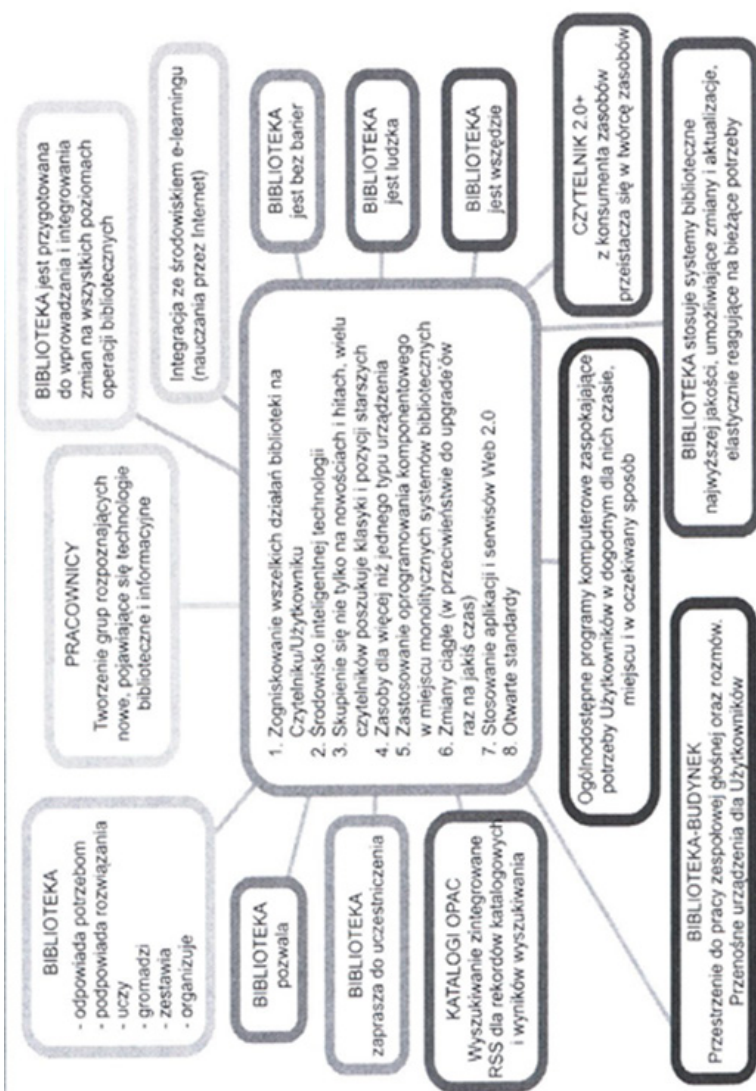
Edukacja 2.0, Nauka 2.0, Kultura 2.0). W bibliotekarskiej literaturze przedmiotu pojawiło się określenie Biblioteka 2.0 (Library 2.0), które opisuje model biblioteki, w którym realizowane są tradycyjne procesy biblioteczne, ale projektowanie i udostępnianie usług informacyjnych, a także kształtowanie zasobu odbywa się w ścisłej współpracy bibliotekarzy i czytelników. To nowoczesny model biblioteki, w którym użytkownik jest nie tylko odbiorcą oferowanych usług, ale przede wszystkim ich współtwórcą, konsultantem uczestniczącym dobrowolnie w tworzeniu sieciowych zasobów. W szerokim rozumieniu termin «Biblioteka 2.0.» odnosi się do „zainspirowanej przez postęp technologiczny ewolucji tradycyjnych usług biblioteczno-informacyjnych, skutkującej przekształceniem tradycyjnych bibliotek w aktywną przestrzeń społecznych oddziaływań, wymiany doświadczeń, zdobywania wiedzy i umiejętności [8, s. 260]. Inaczej mówiąc, model «Biblioteka 2.0» to wykorzystywanie interaktywnych narzędzi w internetowej działalności informacyjnej i usługowej biblioteki. [II. 1.]

Wśród tych narzędzi wymienia się najczęściej: «serwisy społecznościowe, blogi i mikroblogi, podcasty (audycje dźwiękowe udostępniane w Internecie w postaci dokumentów audio), serwisy typu wiki, społecznościowe tworzenie zakładek (social bookmarking) i folksonomie (narzędzia umożliwiające reakcję użytkownika na udostępniane w serwisie treści poprzez ich opisywanie/indeksowanie), spersonalizowane strony www, komunikatory internetowe, telewizję i radio internetowe, platformy społecznościowe (w tym, tzw. photo sharing – dzielenie się fotografiami), serwisy social news, fora i grupy dyskusyjne, Second Life (wirtualny odpowiednik tradycyjnej biblioteki), edytory tekstu on-line oraz serwisy typu mashup» [4, s. 133]. [II. 2].

Czy rzeczywiście jest to zupełnie nowy model działania biblioteki? Podstawowym źródłem informacji wciąż pozostają elektroniczne katalogi biblioteczne, ale mają postać zaawansowanych systemów informacyjno-wyszukiwawczych: łączą informacje bibliograficzne z pełnymi tekstami publikacji, danymi faktogra-

Il. 1. Media społecznościowe w Polsce [9, s. 30]

Il. 2. Cechy Biblioteki 2.0. według Bonarii Biancu [9, s. 37]

ficznymi, recenzjami, mogą zawierać zdjęcia, linki do innych dokumentów itp. Rozbudowany jest również profil czytelnika, na którym pojawiają się dodatkowe możliwości: tworzenie listy ulubionych publikacji, polecanie publikacji innym osobom, ocenianie publikacji, tworzenie słów kluczowych, wymiana informacji z bibliotekarzem lub innymi czytelnikami itp. Możliwe jest również uzupełnianie zasobów biblioteki przez jej użytkowników poprzez przysyłanie własnych, zdigitalizowanych i wstępnie opracowanych materiałów [3; 5; 9]. Jeśli do powyższych funkcjonalności dołączymy ofertę automatycznego dostarczania przez bibliotekę informacji spersonalizowanych, nastawionych na konkretnego użytkownika (działania te miałyby być prowadzone przy wykorzystaniu sieci semantycznej), to będziemy mieć do czynienia z jeszcze nowszym modelem, który teoretycy bibliotekoznawstwa próbują nazwać «Biblioteką 3.0».

Nie ulega wątpliwości, że współczesne biblioteki są nadal instytucjami usługowymi otwartymi na publiczność i na świat, który je otacza, ale, jak widać, także w bibliotekach zachodzą rozliczne zmiany, «trzeba je więc rozpoznać, zrozumieć i przewidzieć ku czemu prowadzą» [10, s. 13].

Co zmienia się w ofercie bibliotek?

Obok wciąż funkcjonującego w bibliotekach piśmienniczego modelu komunikacji pojawił się, i zagościł na dobre, model nowszy, nazywany digitalnym, elektronicznym lub cyfrowym. Wciąż jeszcze model piśmienniczy preferowany jest przez użytkowników biblioteki ale coraz częściej spotykamy odbiorców nastawionych wyłącznie na odbiór digitalny. Każdy z nas słyszał kiedyś opinię, wygłaszaną zwłaszcza przez młodych ludzi: «jeśli czegoś nie ma w sieci, to nie istnieje». Stąd kolejna zmiana w świecie bibliotek: zmienia się oferta biblioteczna. Zdecydowanie rzadziej biblioteki świadczą usługi bezpośrednie, częściej użytkownicy korzystają z zasobów zdalnie. Bibliotekarze obserwują te tendencje na co dzień: zauważalnie spada liczba wypożyczeń materiałów piśmienniczych, a równocześnie, w dobie wszechobecnych smart-

fonów i ogólnej dostępności Internetu, spada również liczba osób osobiście odwiedzających biblioteki. Dlatego, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom użytkowników, bibliotekarze przygotowują również tę nową ofertę, którą możemy nazwać umownie «ofertą zdalną». Obejmuje ona między innymi:

- Dostęp do elektronicznych katalogów bibliotecznych.
- Dostęp do baz danych i czasopism naukowych online opłaconych przez bibliotekę/uczelnię, także za pośrednictwem konsorcjów, przy ewentualnym współfinansowaniu przez odpowiednie ministerstwo.
- Czytelnie książek online: biblioteka udostępnia wybrane pozycje książkowe z literatury naukowej (np. poprzez bazę IbukLibra której oferta skierowana jest do bibliotek naukowych) lub szeroko rozumianej beletrystyki (np. w ramach bazy Legimi, którą oferują polskim czytelnikom biblioteki publiczne).
- Repozytoria uczelniane oferujące dostęp do prac naukowych własnych uczonych.
- Biblioteki cyfrowe udostępniające w sieci zdigitalizowane i specjalnie opracowane materiały.
- Dostęp do wydawnictw prezentowanych w ramach Open Access.

Warto w tym miejscu zwrócić szczególną uwagę na następujący problem: wszystkie materiały przygotowane przez bibliotekę i przez nią udostępniane (zwłaszcza udostępniane online) powinny mieć wyraźne oznaczenia biblioteczne, bo włączone do Sieci stają się „ogólno internetowymi” i nie są w żaden sposób identyfikowane z biblioteką, ani ze świadczonymi przez nią usługami, przez co umniejszają zasługi biblioteki i zniekształcają obraz jej działalności.

Tradycyjne, czy nowoczesne?

Liczne opinie głoszące, że z czasem weźmie górę komunikowanie elektroniczne, co spowoduje redukcję, a być może eliminację obiegu piśmiennictwa, okazały się przedwczesne. Najpopularniejsza jest dziś koncepcja biblioteki jako instytucji hybrydowej,

czyli biblioteki wielokomunikacyjnej. Niezmienne pozostają podstawowe wymiary działalności bibliotek, chociaż niektóre z nich przybierają inny wymiar i stają się obowiązujące w tej nowej, hybrydowej rzeczywistości.

Do niezmiennych standardów biblioteki należy jej dostępność. Odpowiednie godziny otwarcia³, dogodna lokalizacja, wysoki standard świadczonych usług i zapewnienie wszystkim użytkownikom jednakowego dostępu do oferty bibliotecznej były, są i nadal będą pierwszą i najważniejszą powinnością biblioteki. Nie można twierdzić, że oferta usług bibliotecznych «na dystans» rozwiąże wszystkie problemy: usługi zdalne, «choć usprawniają pracę biblioteki, nie wyczerpują rejestru bibliotecznych powinności» [11, s. 21].

Z tą pierwszym standardem łączy się kolejny: bezpłatność usług. Ta kwestia nie podlega dyskusji, każdy kto płaci podatki partycypuje w utrzymaniu bibliotek, dlatego usługi biblioteczne muszą być bezpłatne i na najwyższym poziomie. Oczywiście, gdyby wszyscy uprawnieni chcieli się zgłosić do biblioteki naprawdę jej funkcjonowanie byłoby niemożliwe, ale teoretycznie z tej instytucji nikogo wykluczać nie wolno. Łączy się z tym kolejne zagadnienie, o którym tylko napomknę, bo jest to temat na zupełnie osobne wystąpienie. Chodzi mianowicie o dostępność bibliotek dla osób niepełnosprawnych, starszych, bezrobotnych, bezdomnych czy też wykluczonych z innych powodów. O nich również powinniśmy pamiętać, przygotowując ofertę biblioteczną.

Biblioteki nie są samotnymi wyspami, i podobnie jak przedsiębiorstwa produkcyjne, czy sprzedawcy określonych dóbr, muszą komunikować się ze swoimi aktualnymi i potencjalnymi odbiorcami. Prawa rynku zmuszają firmy do działań promocyjnych, ale takie same działania muszą podejmować biblioteki, aby skutecznie

³ Znane są już biblioteki, które zapraszają czytelników 24 godziny na dobę, przede wszystkim w okresie sesji egzaminacyjnych. Do godz. 24.00 dyżur pełnią bibliotekarze, nocą studenci korzystają z biblioteki samodzielnie, logując się przy pomocy karty użytkownika. Biblioteki pracują zgodnie z zasadą: *wolność w ramach odpowiedzialności*.

informować o swojej działalności, o konkretnych przedsięwzięciach, produktach, czy usługach. Przedsiębiorstwa wykorzystują w celach promocyjnych cały system działań, których celem jest rozpoznanie i trafienie w potrzeby potencjalnych klientów, zachęcenie ich do nabycia danego dobra, a także tworzenie pozytywnego wizerunku produktu i firmy [7]. Działania promocyjne prowadzone są w bibliotekach w oparciu o podobne założenia i polegają na dwukierunkowym przepływie informacji na linii biblioteka (bibliotekarz) – użytkownicy, co pozwala zaprezentować to co biblioteka ma do zaoferowania i zobaczyć jak ta oferta przyjmowana jest przez odbiorców. Bez aktywnych działań zmierzających do poznania potrzeb, oczekiwań i opinii użytkowników, czyli bez uzyskania od nich «informacji zwrotnej», nie da się zbudować dobrej biblioteki ukierunkowanej na użytkownika, czyli wspomnianej uprzednio «Biblioteki 2.0». Wiąże się z tym obecność biblioteki w przedsięwzięciach o charakterze interaktywnym, o których już wcześniej była mowa, jednak nie mniej ważne, a może nawet ważniejsze, jest promowanie biblioteki za pomocą stron www. Wykorzystuje się tutaj promocję sieciową, w której bibliotekę przedstawia się jako instytucję solidną, poważną i przyjazną. Strony internetowe zawierają przede wszystkim gotowe informacje, nastawione na mniej lub bardziej skonkretyzowaną publiczność (np. dostęp do elektronicznego katalogu, instrukcje, automatyczne wyszukiwarki, przydatne linki, dane teleadresowe, listy prenumerowanych czasopism i inne), pozwalają więc na samodzielne poszukiwania i zaspakajanie potrzeb informacyjnych dużej części czytelników, bez konieczności angażowania w ten proces personelu bibliotecznego. Podobnie oddziałują biblioteczne sygnały lokowane w serwisach i na platformach społecznościowych, o czym pisze bardzo obszernie G. Gmiterek [4, s. 134–140]. Nie wykluczamy tutaj, w żadnym wypadku, tradycyjnych metod promocji w postaci plakatów, ogłoszeń i informacji zamieszczanych w bibliotece i w innych miejscach instytucji, z którą związana jest biblioteka.

Zmiany, a właściwie rozszerzenie oferty, nie dotyczą wyłącznie obecności biblioteki w sieci. To bardzo ważny aspekt działania nowoczesnej biblioteki, ale nie zapominajmy, że użytkownicy oczekują zmian także w obrębie «Biblioteki 1.0», z której wciąż korzystają, którą wciąż odwiedzają. Coraz powszechniejsze stają się biblioteki otwarte, w których dzięki swobodnemu dostępowi do zasobów, łączy się funkcję udostępniania i przechowywania księgozbioru. Dlatego coraz popularniejsze są w bibliotekach urządzenia pracujące w technologii RFID, która umożliwia automatyczną identyfikację unikalnie oznaczonych obiektów (w przypadku biblioteki są to książki i inne dokumenty biblioteczne) przy użyciu fal radiowych, co pozwala usprawnić i zautomatyzować proces wypożyczeń i zwrotów, a także śledzić lokalizację zasobów na regałach, a to znacznie usprawnia przeprowadzanie inwentaryzacji zasobów biblioteki. Znane są zarówno zalety, jak i wady technologii RFID, ale jedno jest pewne: pozwala ona efektywniej zarządzać biblioteką i czasem pracy bibliotekarzy, a przede wszystkim taka innowacyjna i nowoczesna biblioteka przynosi satysfakcję zarówno jej pracownikom, jak i jej użytkownikom. Wojciechowski, zwracając uwagę na najczęściej popełniane błędy w organizacji pracy biblioteki, pisze: «Aby wyeliminować, a przynajmniej ograniczyć kolejki w wypożyczalni lub podczas zapisów do biblioteki, warto zakupić urządzenia RFID do samodzielnych zwrotów i wypożyczeń, a w okresie wzmożonych odwiedzin uruchomić dodatkowe stanowiska rejestracyjne. Sześć lub więcej osób czekających w kolejce, wywołuje uczucie dyskomfortu i obniża ocenę biblioteki w oczach użytkownika. Ale ustawiczny „dyżurnowanie” w wypożyczalni większej ilości pracowników to marnowanie profesjonalnego potencjału biblioteki! Natomiast bibliotekarz dyżurny musi pracować mobilnie, w ruchu, obok zasobów i w bezpośrednim kontakcie z użytkownikami» [10, s. 80].

Z wolnym dostępem do zasobów biblioteki wiąże się kwestia właściwej organizacji księgozbioru. Preferowany przez wiele bibliotek system *numerus currens* nie sprawdza się w bibliotekach

otwartych, dlatego konieczne jest wprowadzenie zmian w tradycyjnym układzie księgozbioru, ze szczególnym naciskiem na układ tematyczno-przedmiotowy. Układ ten musi być czytelny nie tylko dla bibliotekarzy, ale przede wszystkim dla użytkowników, stąd konieczność zadbania o właściwe oznakowanie tych miejsc, do których ma dostęp czytelnik (czytelnie, magazyny, stanowiska do zapisów, wypożyczeń, zwrotów), a także poszczególnych regałów, a nawet pojedynczych półek. Informacja wizualna jest nieodzowna w każdej bibliotece, bo nie tylko ułatwia poruszanie się po niej, ale umożliwia samodzielne przeszukiwanie zbiorów, co częściowo zwalnia bibliotekarza z ustawicznego towarzyszenia czytelnikowi podczas korzystania przez niego z biblioteki.

Bardzo ważnym problemem wiążącym się z obecnością czytelników w bibliotece jest konieczność zadbania o to, by warunki korzystania z niej były nie tylko wygodne, ale wręcz luksusowe, co łączy się z organizacją przestrzeni do odpoczynku, dostępnością toalety, bufetu czy kawiarni. Biblioteka może, a właściwie powinna, udostępniać komputery, laptopy, skanery, czytniki e-booków, drukarki tradycyjne i 3D, sprzęt nagłaśniający i inne czasami bardzo nietypowe urządzenia (telebimy, antyramy, gabloty, sztalugi i in.). Warto w tym miejscu jeszcze raz przypomnieć: niezwykle istotny jest długi czas otwarcia biblioteki w porach dla użytkowników najkorzystniejszych, a nawet w dni wolne od pracy i nauki.

Biblioteki zmieniają się, ale wciąż niezmienny pozostaje ten aspekt ich działalności, który dotyczy współpracy międzybibliotecznej. Nadal popularne są tradycyjne wypożyczenia międzybiblioteczne, a dzięki temu, że katalogi większości bibliotek można przeszukiwać w Sieci, informacje o publikacjach w nich przechowywanych są dostępne dla każdego. Obecnie współpraca ta obejmuje przede wszystkim komunikację informacyjną, a więc udział bibliotek w konsorcjach i wspólny zakup naukowych baz danych i dostępu do czasopism i książek elektronicznych, dotyczy również kooperacji bibliotek w zakresie opracowywania zbiorów i współtworzenia automatycznych katalogów narodowych. Istotną rolę

odgrywa również współpraca bibliotek w gromadzeniu, selekcji i wymianie zbiorów, także materiałów zdigitalizowanych, jak również w zakresie udzielania informacji, porad i rekomendowanych materiałów.

Zmiany w ofercie bibliotek

Każda biblioteka, a szczególnie biblioteka naukowa, ma wśród swych zadań statutowych obowiązek wspierania nauki polegający na zapewnieniu materiałów edukacyjnych i informowaniu o nich, a także na organizowaniu w bibliotece przestrzeni edukacyjnej (zarówno do pracy indywidualnej, jak i zespołowej), z łatwym dostępem zarówno do materiałów drukowanych, jak i elektronicznych. Bibliotekarze, we współpracy z dydaktykami, tworzą i udostępniają w Sieci materiały edukacyjne w postaci tzw. «sylabusów». Ważnym elementem tej działalności jest również wspieranie edukacji ustawicznej i samokształcenia (idea uczenia się przez całe życie). Na podkreślenie zasługuje jeszcze jeden aspekt edukacyjny realizowany przez biblioteki: chodzi tutaj o popularne przysposobienie biblioteczne. Podczas takich zajęć uczymy użytkowników, jak korzystać z biblioteki i jej zasobów, ale przede wszystkim wdramy studentów i innych użytkowników w proces wyszukiwania, krytycznej weryfikacji oraz produktywnego wykorzystania informacji, zwłaszcza tych, które pochodzą z Internetu. To ostatnie zadanie, które określa się mianem «Information Literacy», jest szczególnie ważne i właśnie ono powinno być najważniejszym wyzwaniem dla «bibliotekarzy 2.0» [11, s. 53, 184].

Biblioteka wspiera również działalność naukowo-badawczą i laboratoryjną poprzez pośrednictwo w zakupie książek krajowych i zagranicznych, naukowych baz danych, czasopism tradycyjnych i drukowanych i innych materiałów niezbędnych pracownikom naukowym – zapewnia więc rozległy dostęp do dawniejszego i aktualnego dorobku naukowego, o czym była już wcześniej mowa. Nauka współczesna ma charakter inwencyjny, ale nie może się obejść bez kreatywnej wymiany opinii przez znawców, dyskusji i wzajemnej weryfikacji argumentów, konieczne jest więc «genero-

wanie przez biblioteki akademickie międzyuczelnianych platform dla współpracy uczonych zarówno w małych kolektywach, jak i w relacjach rozległych» [11, s. 224]. Oczywiście, biblioteki powinny stanowić miejsce przechowywania, archiwizacji i rozpowszechniania wyników badań naukowych zarówno w formie kolekcji piśmienniczych, jak i repozytoriów cyfrowych.

Przestrzeń publiczna

Jeśli odrzucimy stary model funkcjonowania biblioteki i wyzbedziemy się nawyków z poprzednich epok, kiedy to biblioteka postrzegana była wyłącznie jako świątynia wiedzy, a bibliotekarz był cerberem strzegącym jej zbiorów, możemy zacząć myśleć o bibliotece, która jest przestrzenią publiczną, «trzecim miejscem», czyli instytucją, w której możliwe są kontakty różnych osób podczas nieformalnych spotkań okazjonalnych, ale także podczas spotkań adresowanych do większych grup odbiorców. Spotkań zainicjowanych lub zorganizowanych przez pracowników biblioteki (spotkania autorskie, dyskusyjne kluby książki i in.) przy współudziale zgromadzonych wokół niej użytkowników. Łączą się z tym rekreacyjne, przyjemnościowe zadania biblioteki. Wspieranie rozrywki i jej promowanie weszło już do kanonu działań bibliotek nie tylko publicznych; coraz częściej również biblioteki naukowe proponują swoim użytkownikom, ale także osobom z zewnątrz, interesujące imprezy kulturalne, takie jak koncerty, wystawy malarstwa, spotkania z ciekawymi ludźmi, wykłady, gry terenowe i pikniki połączone z promocją biblioteki [2]. Jakość, skuteczność i poziom takich działań zależy przede wszystkim od stopnia zaangażowania pracowników biblioteki, poziomu ich umiejętności, czyli najogólniej mówiąc, od ich profesjonalizmu.

Zakończenie

Celem wystąpienia było wykazanie, że współczesne biblioteki to nowoczesne instytucje otwarte, które łączą działalność tradycyjną z nowymi wyzwaniami, które umożliwiającą użytkownikom nie tylko wyszukiwanie informacji w sieci, ale także tworzenie zasobów multimedialnych i udostępnianie tych zasobów innym

odbiorcom, także w ramach Biblioteki 2.0, Pokazano jakie zmiany wprowadzono już w bibliotekach, zasugerowano na jakie aspekty ich działalności zwrócić uwagę, by stworzyć instytucje, które spełnią oczekiwania czytelników i zachęcą do skorzystania z ich oferty. Zmiany organizacyjne, szeroka działalność promocyjna, wielopłaszczyznowa współpraca bibliotek, przygotowanie bogatej oferty edukacyjnej zarówno w postaci tradycyjnych źródeł informacji, jak również wyselekcjonowanych materiałów dostępnych w formie digitalnej, czy wreszcie zadbanie o komfortowe warunki pracy i doskonałą organizację przestrzeni bibliotecznej, to tylko niektóre, bardzo istotne aspekty tworzenia nowoczesnego modelu biblioteki [6]. Podkreślono, że dzięki współpracy bibliotekarzy, którzy biorą na siebie obowiązek gromadzenia, porządkowania, opracowywania i udostępniania różnorodnych materiałów, z użytkownikami Internetu, możliwe jest lepsze wykorzystanie zasobów bibliotecznych i dotarcie z nimi do większej grupy odbiorców. Zaprezentowane idee mają charakter uniwersalny, bo nie dotyczą wyłącznie polskich bibliotek naukowych, mogą więc skłonić do refleksji i zachęcić do zastanowienia się nad miejscem bibliotek i bibliotekarzy w nowej i wciąż zmieniającej się rzeczywistości, związanej przede wszystkim z szerokim wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych.

Wykaz wykorzystanych źródeł

1. Encyklopedia wiedzy o książce / pod redakcją Aleksandra Birkenmajera. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971. – 1234 s.
2. Gałek H. Subiektywny przegląd nietypowych usług bibliotecznych [Електронний ресурс] / H. Gałek // EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy. – 2016. – № 2 (164). – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/427> (дата звернення: 05.09.2018). – Загол. з екрана.
3. Gmiterek G. Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu. Biblioteka 2.0. / G. Gmiterek. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2014. – 340 s.
4. Gmiterek G. Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece / G. Gmiterek,

- S. D. Kotuła. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2017. – 292 s.
5. Kowalska M. Crowdsourcing internetowy – pozytywny wymiar partycypacji społecznej. Konteksty, istota, uwarunkowania / M. Kowalska. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2015. – 366 s.
 6. Rożnikowska M. Biblioteki dawniej i dziś. Hybrydowe, cyfrowe...? Jakie będą i co może wpłynąć na ich kształt w przyszłości. W: Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? [Електронний ресурс] / M. Rożnikowska, M. Margas, I. Kitlińska, P. Bógdoł // II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej (Łódź (Poland), 19– 21 June 2006). – Łódź, 2006. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/ biblio21/ sesja6ref3.pdf> (дата звернення: 23.06.2018). – Загол. з екрана.
 7. Słownik finansowy [Електронний ресурс] // FinDict. – Електрон. дан. – Режим доступу: <https://www.findict.pl/slownik/promocja> (дата звернення: 05.09.2018). – Загол. з екрана.
 8. Staniów B. Biblioteka i bibliotekarstwo – od książki do czytelnika. W: Encyklopedia książki. T. 1–2 / B. Staniów ; pod redakcją A. Żbikowskiej-Migoń. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. – 870 s.
 9. Tyszkowska M. Jak korzystać z Web 2 w każdej bibliotece? / M. Tyszkowska. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2017. – 104 s.
 10. Wojciechowski J. Biblioteki w nowym otoczeniu / J. Wojciechowski. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2014. – 287 s.
 11. Wojciechowski J. Obszary wiedzy o bibliotece / J. Wojciechowski. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2017. – 256 s.

Павловська Марія

**БІБЛІОТЕКА ХХІ СТОЛІТТЯ:
ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ЗАГРОЗИ**

У статті розглядаються основні зміни, які відбулися останнім часом в наукових бібліотеках. Представлена модель сучасної бібліотеки під назвою Library 2.0, показуючи зв'язок між цією моделлю і традиційною бібліотекою. Було відзначено, що сфери діяльності бібліотек повинні змінитися. Розглянуто, як бібліотеці адаптувати свою продукцію до вимог сучасного користувача, щоб мати можливість ефективніше використовувати бібліотечні ресурси і забезпечити доступ до них більшої аудиторії.

Ключові слова: Академічні бібліотеки, Бібліотека 1.0, Бібліотека 2.0, Бібліотека 2.0, Бібліотека 3.0, відкрита система, управління бібліотеками, бібліотечні послуги, інформаційна грамотність, бібліотечний простір.

Pawlowska Maria

**LIBRARY OF THE 21-ST CENTURY:
CHALLENGES, PERSPECTIVES, THREATS**

The author present changes that took place recently in scientific libraries and a modern library model called Library 2.0 with the relationship between this model and the traditional library. In the article indicated which areas of library activity should change and how to match their offer to the requirements of the modern user, so that it would be possible to better use the library resources and reach even a larger group of recipients with them.

Keywords: Academic libraries, Library 1.0, Library 2.0, Library 3.0, open system, library management, library services, Information Literacy, library space.

Подрезова Марина Олексіївна

заслужений працівник культури України,
дир. Наук. б-ки Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова,
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,
тел.: (0482) 34-77-89, e-mail: library@onu.edu.ua

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОСТІ:
НОВА РЕАЛЬНІСТЬ – НОВІ ПОГЛЯДИ**

У статті представлено досвід створення інноваційної інфраструктури Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Докладно розглянуто як інноваційні підходи до вирішення традиційних завдань бібліотеки, так і шляхи реалізації зовсім нових функцій бібліотеки закладу вищої освіти. Зосереджено увагу на окремих проектах, що відображають діяльність структурних відділів та загалом бібліотеки як інформаційного центру.

Ключові слова: Наукова бібліотека, інновації, науково-редакційна діяльність, електронна бібліотека, бібліографічна робота, репозитарій, інформаційно-аналітичний моніторинг, антиплагіат.

Умови сучасності, що пов'язані з реформуванням системи вищої освіти, зміною статусу закладів вищої освіти, введенням нових освітніх стандартів, торкаючись усіх сторін діяльності ЗВО, звичайно ж, відбиваються на роботі бібліотеки, оскільки будь-яку університетську бібліотеку правильно розглядати як підсистему вузу. У ХХІ ст. вишівська бібліотека – це суб'єкт освіти, рівнозначний іншим освітнім структурам ЗВО – факультетам, кафедрам, з якими взаємодіє на принципах партнерства. Бібліотека як підсистема вузу оперативно реагує на стратегічно важливі зміни, що відбуваються в університеті, визначаючи свою місію, стратегію, цілі й завдання.

Головна місія сучасної вишівської бібліотеки – підтримка навчання й досліджень в університеті шляхом створення необхідних умов доступу до інформації та бібліотечних послуг.

Сьогодні ми говоримо про інформаційну концепцію розвитку бібліотеки, коли пріоритет віддається інформаційній функції, а бібліотека розглядається як інформаційна установа, яка в міру поширення новітніх технічних засобів обробки інформації стає бібліотекою автоматизованою, що пропонує свої послуги в мережевому режимі. Саме бібліотеці належить особлива унікальна роль у формуванні інформаційного середовища.

Це достатньо складний період для бібліотеки, оскільки відбуваються істотні зміни як у складі інформаційних ресурсів (електронні каталоги, електронні документи та видання, сучасні бази даних), так і в способах користування ними (віддалений доступ до баз даних, інтерактивний пошук інформації, електронна доставка документів тощо), крім того з'являються нові напрями роботи, що обумовлює зміни у структурі бібліотеки.

Для ефективного вирішення поставлених задач Науковою бібліотекою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова була розроблена Програма стратегічного розвитку бібліотеки до 2020 р., яка включає комплекс проєктів, які розглядаються як складові стратегії, що вибудовуються в одному цільовому напрямі. Заплановані проєкти поступово впроваджуються в життя, створюючи новий образ сучасної бібліотеки ЗВО – інформаційного центру.

Першочерговим завданням бібліотеки ЗВО, як інформаційного центру є супровід навчального та науково-дослідного процесів університету, тобто забезпечення сучасних потреб користувачів у бібліотечно-інформаційних продуктах та послугах. Реалізація Програми інноваційного розвитку бібліотеки передбачає якісні зміни не тільки в інфраструктурі бібліотеки, а й концептуальний підхід до інформаційно-бібліотечного обслуговування, для якого характерні технізація, соціальна спрямованість, інтелектуалізація, відкритість.

Декілька слів про класичні відділи, що виконують тради-

ційні бібліотечні процеси, але зазнали істотних змін у напрямках роботи та трансформацій у своїй структурі.

Фонд Відділу рідкісних книг та рукописів є найціннішим історичним джерелом сучасної освіти, невід'ємною частиною культурної спадщини України. Відділ прагне поєднати традиційну для академічної бібліотеки дослідницьку діяльність в галузі книгознавства з новими трендами і культурними ініціативами, створюючи і просуваючи позитивний імідж бібліотеки й університету.

Практика упорядкування комплексу архівних документів та формування фондів особового походження у бібліотеці Одеського університету з'явилася порівняно недавно й представляє принципово новий напрям діяльності нашої бібліотеки. Для роботи з архівними документами з 2016 р. у структурі відділу рідкісних книг та рукописів був виділений окремий сектор архівів.

На сьогодні опрацьовано чотири фонди особового походження:

- історика та географа Ф. Є. Петруня,
- філософа та психолога М. М. Ланге,
- історика та педагога А. Г. Готалова-Готліба,
- бібліографів та краєзнавців В. С. Фельдмана та О. Ю. Ноткіної.

Описи опрацьованих архівів особового походження представлені на сайті Наукової бібліотеки та доступні всім користувачам у режимі он-лайн.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності НБ ОНУ є створення цифрових копій стародруків, цінних та раритетних видань з наступною компетентною систематизацією в електронній бібліотеці на сайті бібліотеки. У 2017 р., згідно з програмою Національного Надбання України та з нагоди 200-річчя Наукової бібліотеки, Міністерством науки та освіти для створення електронного читального залу копій стародруків та рідкісних видань була виділена сума на придбання

спеціального програмно-апаратного комплексу для сканування літератури – першого в Україні безконтактного 3D сканеру – та серверу, який того ж року було введено в експлуатацію. Сервер був призначений для хостингу віртуальних машин, на ньому створено апаратний RAID-масив 10 рівня, розгорнуто гіпервізор Hyper-V. Оцифрування фондів проходить у рамках «Концепції створення електронної бібліотеки». Також придбано сервер-файлового сховища та робочих станцій. Нині на сервері запущені та працюють 7 віртуальних машин.

Вже минув рік з того часу, як бібліотека почала використовувати в роботі спеціалізований книжковий сканер Metis EDS GAMMA.

Враження від першого року експлуатації дуже приємні. За цей час було відскановано більш ніж 67082 сторінок різного формату. В тому числі й великі розвороти газет початку XX ст., розмір яких іноді навіть перевищував формат A1. З цього об'єму оцифрованого матеріалу було створено більш ніж 38318 електронних документів. Вони поповнили, або поповнять фонд наших електронних ресурсів – електронної бібліотеки старовинних видань, репозитарію, електронного каталогу.

Робота сканеру Metis EDS GAMMA спрямована не тільки на оцифрування інформації та на розпізнання текстів з метою забезпечення швидкого пошуку за ключовими словами, але й на збереження матеріальних носіїв інформації (стародруків, рідкісних та цінних видань). Всього на сайті бібліотеки на даний момент розміщено у вільному доступі 673 повнотекстових електронних копій стародруків та рідкісних видань та 4604 електронні копії періодичних видань.

До оцифрування видань долучився також **Відділ зберігання фондів**, для якого цей вид роботи є принципово новий. Співробітники відділу займаються оцифруванням рідкісного фонду газет. Повний цикл цього процесу виконує саме цей відділ: відбір газет, що користуються попитом (на основі ана-

лізу запитів) – сканування – технічна обробка – завантаження на сайт НБ в розділ Електронна бібліотека. Станом на червень 2018 р. в цьому розділі міститься близько 3,5 тис. оцифрованих газет, переважно одеських.

Електронна бібліотека рідкісних видань є складовою загальної *електронної бібліотеки* – автоматизованого бібліотечного комплексу університету, що є потужним бібліотечним порталом, інформаційною платформою доступу до електронних каталогів, повнотекстових баз даних підручників і монографій, навчально-методичних посібників, наукових праць, кваліфікаційних робіт, баз даних (зовнішніх та власної генерації), який забезпечує користувачів необхідною профільною інформацією. Електронну бібліотеку НБ ОНУ можна визначити як систему, що представляє сукупність тематично упорядкованих електронних матеріалів та технологій, яка призначена для забезпечення збереження, пошуку й передачі інформації користувачам системи.

Для забезпечення інтелектуально-інформаційного та психологічного комфорту користувачів були переобладнані **читальні зали** та впроваджені сучасні принципи наповнення їх літературою. Отже, сьогодні в бібліотеці функціонують шість читальних залів: два – універсальні, два – тематичні, зокрема читальний зал рідкісних книг та рукописів, а також два зали Інтернет та електронних документів. З урахуванням побажань користувачів були виокремлені індивідуальні місця для роботи, зали обладнані комп'ютерами з доступом до всіх електронних видань та баз даних, що наявні в бібліотеці, надається безкоштовний бездротовий доступ до мережі Інтернет (Wi-Fi).

Для ще більш комфортної роботи читачів в Науковій бібліотеці організовано зони вільного спілкування – простір вільного читання та самореалізації, відкритий майданчик для спілкування. Зали, охоплені зоною Wi-Fi, обладнані зручними сучасними меблями, організовані місця для самостійної робо-

ти читачів із власними гаджетами.

У бібліотеці відкрито зал групових занять, де організовуються семінари, лекції, конференції, заняття зі студентами тощо.

Напрямок роботи з каталогами також зазнав істотних змін. У зв'язку з припиненням використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації систематичні каталоги бібліотеки було законсервовано (з 1 травня 2017 р.) та розроблено тезаурус предметних рубрик українською мовою згідно з таблицями УДК. Новий тезаурус розроблений згідно з методикою електронної предметизації за УДК та з урахуванням особливостей структури фондів НБ ОНУ та власних напрацювань фахівців бібліотеки, більшою мірою співробітників Відділу обробки документів і організації каталогів. Тезаурус є методичною основою процесу електронної предметизації документів, а також інформаційно-пошуковою мовою електронного каталогу, яка використовується для інформаційного пошуку, виконання інформаційних запитів користувачів бібліотеки тощо. На сайті НБ створено розділ методичного спрямування, де підібрані та постійно оновлюються матеріали за цією актуальною тематикою. Велика робота проводиться для розширеного інформаційного наповнення електронного каталогу: до бібліографічного опису публікацій надаються повні тексти публікацій.

Відбулися зміни й у процесі комплектування фондів, зокрема періодичних видань. Спеціальні групи у складі кваліфікованих співробітників здійснюють пошук у зовнішніх ресурсах Інтернет із метою відшукування сайтів періодичних видань відкритого доступу. На основі аналізу знайдених баз даних Наукова бібліотека має змогу ввести їх до інформаційної платформи Наукової бібліотеки та заощадити кошти. Основні суми НБ витрачає на передплату таких баз даних як East View та Ebsco, в яких збільшилося наповнення видань гуманітарної спрямованості.

Протягом останніх років поступово відбувалася переорієнтація **в галузі інформаційно-бібліографічної роботи**. Змінилася структура Інформаційно-бібліографічного відділу – з 2018 р. відділ складається з трьох секторів: сектору бібліографічно-медійного маркетингу, сектору інформаційно-бібліографічного сервісу та науково-редакційного сектору. Треба відмітити, що саме через спрямованість процесів та діяльність роботи Інформаційно-бібліографічного відділу складається образ сучасної бібліотеки. Так, на ряду з традиційними видами бібліографічної роботи все більш уваги приділяється забезпеченню сучасних потреб користувачів у бібліотечно-інформаційних продуктах та послугах. Цьому сприяє активне вивчення web-контенту та генерація електронних бібліографічних ресурсів, опанування й використання ресурсів Інтернет, розширення сфери бібліотечних послуг, підвищення якості бібліотечних процесів.

Своєрідним показником інтелектуального потенціалу та наукової спроможності колективу бібліотеки на сучасному етапі є створення власного видавничого продукту – **«Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство»** (видається з 2007 р.; з 2011 р. – двічі на рік, має як друкований варіант, так і електронний). Повний комплекс редакційно-видавничої підготовки до друку періодичного видання здійснює науково-редакційний сектор. Наказом Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2017 р. № 996 періодичне видання було включено до переліку фахових видань України в галузі історичних наук. Крім того, бібліотека створила міні-електронний журнал відкритого доступу *Biblio-Коллегіум* (2007), в якому розміщені праці секції «Бібліотечно-бібліографічна справа», що постійно бере участь у щорічній науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ.

Науково-редакційний сектор відділу крім підготовки та редагування видань та публікацій представляє університет у

вільний енциклопедії **«Вікіпедія»**, беручи участь у масштабному проєкті «ОНУ імені І. І. Мечникова у Вікіпедії» («Вікі-Мечников»). З метою представлення актуальної, достовірної інформації щодо вчених та підрозділів університету було написано та відредаговано близько 250 статей українською та російською мовами. Внаслідок цієї роботи були поповнені категорії «Ректори», «Наукові бібліотеки», «Колекції», «Музеї», а також написані нові статті для категорій «Рейтинги», «Наука», «Нобелівська премія», «Вчені»; підібрані відповідні ілюстрації.

Представники бібліотеки вже два роки поспіль, 2017–2018 рр., беруть участь у роботі науково-практичних заходів, організаторами яких виступають ДНУ «Книжкова палата України» та ОНУ імені І. І. Мечникова (видавництво університету).

Наукова бібліотека тісно співпрацює з **науково-методичною радою університету**, представником від бібліотеки є заступник директора з наукової роботи. Так, на 2-ій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні видавництва вищих навчальних закладів» (2017 р.) було представлено доповідь, яка розкрила **методику проходження електронного документа в університеті**. З метою упорядкування процесу формування фонду електронних ресурсів НБ визначено технологію введення та режим доступу до них. Інформація викладена на сайті НБ у вигляді бази даних **«Авторам»**, яка включає в себе витяги з нормативно-правових документів, умови розміщення електронних документів у відкритому доступі в Науковій бібліотеці.

У рамках як редакційно-видавничої, так і наукової діяльності було створено базу даних методичного спрямування «Дослідникам», яка містить інформацію для науковців, студентів, працівників бібліотек щодо культури наукових публікацій: нормативні документи, вимоги, правила та рекомендації до оформлення наукових видань, публікацій, списків джерел та

літератури, надані правила цитування та посилання на використані джерела, приділено увагу міжнародним правилам оформлення публікацій, а також транслітерації латинською мовою.

Наукова бібліотека, як інформаційний центр, реалізує свої функції та підтверджує статус наукової установи, здійснюючи активну **наукову діяльність**. При цьому вирішуються наступні завдання: участь у створенні національної бібліографії України, репертуару української книги та періодичних видань; розвиток української біографістики, інформаційне розкриття фондів та вивчення історичних колекцій, розвиток краєзнавчої тематики, вивчення історії університету.

НБ займається підтримкою публікацій нових серійних видань. Науковою бібліотекою раніше були засновані серії «Бібліографія вчених ОНУ», «Праці вчених ОНУ», «Книжкові колекції Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету».

У 2010 р. започаткована нова серія видань «Розвиток науки в Одеському (Новоросійському) університеті». У рамках серії вже вийшло п'ять монографій, підготовлених авторським колективом Наукової бібліотеки й факультетами ОНУ. До речі, за останні роки налагоджено плідну академічну співпрацю Наукової бібліотеки з університетськими кафедрами факультетів. Експеримент із підготовки спільних наукових видань виявився досить вдалим. До 150-річчя ОНУ імені І. І. Мечникова в рамках названої серії вийшла колективна монографія «Напередодні апогею: одеські роки філософа і психолога – професора Миколи Яковича Грота» (1883–1886) (Одеса, 2016), що стала результатом спільної плідної праці науковців університету, спеціалістів у галузях психології, філософії, історії та співробітників бібліотеки. Співробітники бібліотеки брали участь у підготовці колективної монографії «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015)» (Одеса, 2015).

На честь святкування 150-річного ювілею Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Науковою бібліотекою в університеті було відкрито нову книжкову серію «Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова», яка була продовжена у рік 200-річчя бібліотеки університету. У рамках цієї серії в 2015–2017 рр. були здійснені видавничі проекти: каталог-альбом «Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західноєвропейська гравюра XV–XIX століть» (2015) та альбом-каталог «Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки» (2017).

До 200-річчя Наукової бібліотеки вийшла ґрунтовна монографія «Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова» (Одеса, 2017).

Ці видання отримали визнання наукової спільноти:

– влітку 2017 р. видання «Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки» (Одеса, 2017) та «Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова» (Одеса, 2017) отримали Диплом XIV конкурсу «Одеса на книжкових сторінках» у номінації «Наукові видання», що проводився в рамках XXI Міжнародного книжкового фестивалю «Зелена хвиля»;

– у травні 2018 р. альбом-каталог «Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки» (Одеса, 2017) увійшов до ТОП-10 Всеукраїнського бібліотечного біографічного рейтингу 2017 (номінація «Джерела біографії»), а також став лауреатом конкурсу «Краща книга виставки XIX Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині» в номінації «Наукове видання».

Діяльність *секторів бібліографічно-медійного маркетингу та інформаційно-бібліографічного сервісу* у поєднанні з тісною співпрацею з факультетами, кафедрами університету

має конкретні результати:

- Забезпечення інформаційних запитів та потреб підрозділів із конкретної тематики, тобто на основі змістовного аналізу інформаційних ресурсів та їх опрацювання формуються тематичні бази даних, наприклад, «Біотехнологія», «Нанотехнології», «Туризм», «Журналістика та видавнича діяльність» тощо, доступ до яких здійснюється на сайті НБ.

- Для нових спеціальностей, які плануються до відкриття в університеті, співробітники бібліотеки здійснюють широке інформаційне забезпечення, тобто формують навчально-методичні бази даних, що містять повні тексти публікацій, посилення на авторитетні сайти, перелік періодичних видань з певної тематики тощо.

- Кваліфіковані співробітники відділу здійснюють інформаційно-бібліографічне забезпечення науково-дослідної діяльності, наукових проектів окремих підрозділів університету шляхом аналітико-синтетичної переробки інформації. Це новий комплексний вид роботи відділу, який поєднує як бібліографічне обслуговування, так і медійний маркетинг. Прикладом такої роботи стала розробка теми з соціальної психології «Самодетермінація суб'єктів соціальних контекстів» (було підібрано 352 наукові праці, що були опубліковані за останні 5 років, з них 68 – англomовні публікації).

Широкого попиту набуває віртуальне *довідкове обслуговування* віддалених користувачів, зокрема надання послуг електронної доставки документів, використання інформаційно-ресурсного потенціалу бібліотеки з метою реалізації освітньої функції.

Наразі Наукова бібліотека є керівником деяких значущих видів діяльності, що мають загальноуніверситетське значення: ведення Електронного архіву-репозитарію університету, наукометричні та бібліометричні дослідження, антиплагіатна діяльність, сприяння формуванню академічної доброчесності в університеті.

З 2010 р. у Науковій бібліотеці було створено **інституційний репозитарій відкритого доступу** як платформу для інтеграції у світовий інформаційний простір. Призначення репозитарію – це забезпечення відкритого доступу до наукових досліджень університету, що дає можливість продемонструвати його науковий потенціал. Електронний архів-репозитарій ОНУ було зареєстровано у світових базах та системах, а також зараховано до Міжнародного реєстру періодичних засобів масової інформації (ISSN 3210-7731) та отримано статус повноцінного відкритого електронного видання (2013), у якому можна публікувати результати досліджень як у першоджерелі нарівні з друкованими періодичними виданнями.

Нині в архіві-репозитарії ОНУ більш ніж 17 тис. документів (17806 одиниць). З метою сприяння зацікавленості наукової спільноти університету щодо представленості своєї наукової діяльності у репозитарії, щоквартально на засіданнях вченої ради університету та факультетів надається інформація про лідерів серед наукових підрозділів та співробітників, що найширше представили свої роботи у базі та мають найбільшу кількість переглядів. Такий підхід не тільки спонукає авторів своєчасно відображати свої наукові доробки у Репозитарії університету, а й допомагає аналізувати свою роботу. Крім цього, новим підходом до поповнення архіву-репозитарію став моніторинг повнотекстових публікацій у зовнішніх відкритих ресурсах, завдяки чому вдалося додатково поповнити архів-репозитарій близько 1 тис. наукових робіт співробітників університету.

До сфери діяльності бібліотеки поступово впроваджуються напрямки, що стосуються **інформаційно-аналітичного забезпечення** науково-видавничої діяльності університету; формування та удосконалення бібліографічної культури періодичних видань; інтеграції університетських видань та результатів науково-дослідницької діяльності вчених університету у вітчизняні та світові бази. Тому у 2012 р. виникла потреба

організувати інформаційно-аналітичний сектор у складі Інформаційно-бібліографічного відділу, який в 2016 р. був реорганізований в самостійний відділ інформаційно-аналітичного моніторингу. Зараз пріоритетними напрямками його роботи є:

- аналіз періодичних видань згідно з виконанням національних та міжнародних вимог для розробки подальшої стратегії розвитку видання, зокрема наразі головним завданням в цьому напрямку є інформаційно-консультативна підтримка редакційних колегій щодо підтвердження статусу «фаховий» у зв'язку із затвердженням наказу МОН № 32 від 15.01.2018 № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України».

- з 2015 р. бібліотека централізовано реєструє в агенції CrossRef унікальні ідентифікатори статей – Digital Object Identifier (DOI), з цього року для 26 періодичних видань вузу.

- представлення періодичних видань університету в профільних та мультидисциплінарних базах даних, тому на постійній основі проводиться пошук та аналіз баз даних на доцільність представлення наукових доробків. За останні півроку були підписані угоди щодо прийняття всіх гуманітарних видань ОНУ в Слов'янський гуманітарний індекс (Slavic Humanities Index) та 4 видання було відібрано багатофункціональною пошуковою платформою EBSCO.

- надання консультацій співробітникам університету щодо пошуку наукової літератури за допомогою наукометричних баз даних, визначення публікаційної активності, представлення своїх наукових доробків на відкритих платформах тощо.

З метою підвищення кваліфікації та актуалізації наявних знань співробітники на постійній основі беруть участь у **різноманітних семінарах**. Однією з цікавих зустрічей в рамках освітньої програми імені Фулбрайта (США) стала лекція професора психології Університету Кентуккі (Лексингтон, США) Джейсоном Д. Хансом на тему «Підготовка до видання рукописів у західних наукових журналах». Він відповів на актуаль-

ні питання щодо цієї теми. На завершення Дж. Ханс передав Науковій бібліотеці видання, що містять рекомендації, правила, вимоги щодо оформлення та підготовки статей у наукових виданнях.

Наукова бібліотека щорічно проводить повний *моніторинг публікаційної активності наукових та науково-педагогічних працівників університету* в періодичних виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science Core Collection. За останній квартал було надано розгорнутий аналіз публікаційної активності вчених університету для звіту про виконання критеріїв надання та підтвердження статусу національного (сформовано перелік із 3380 наукових робіт зі Scopus та 3114 наукових робіт із Web of Science Core Collection 255 співробітників вузу) та для конкурсу виконавців держзамовлення (сформовано перелік із 6933 наукових робіт 213 співробітників вузу).

Крім цього, співробітниками НБ було *підготовлено заявки для участі в конкурсі*, який був оголошений Міністерством освіти і науки щодо надання безкоштовного доступу до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science за кошти державного бюджету. Одеський національний університет входить в 10 найкращих університетів України за кількістю статей, представлених у Web of Science Core Collection (публікацій – 4536, кількість цитувань – 20 710, h-index – 54). Крім цього, три статті вчених ОНУ є високоцитованими документами (входять до 1% найкращих праць у своїй науковій області). Згідно з наукометричною базою даних Scopus ОНУ займає 5 місце серед вузів України (публікацій – 3355, кількість цитувань – 18 029, h-index – 55). Завдяки цьому університетові було надано безкоштовний доступ (наказ МОН України № 1286 від 19 вересня 2017 р.). Наразі готуються документи для отримання доступу на наступних рік.

Завдяки інформаційній революції бібліотеки стали виконувати функції інформаційних центрів, що забезпечують широ-

кий доступ населення до інформації. Всі інформаційні технології так чи інакше пов'язані з використанням комп'ютерів, за допомогою яких здійснюється створення, зберігання, обробка, отримання та передача інформації. В НБ ОНУ комп'ютерними процесами керує **Відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення**. Сьогодні функції цього відділу не зводяться лише до вирішення технічних проблем. Співробітники поділяють відповідальність за функціонування електронного репозитарію з Відділом інформаційно-аналітичного моніторингу.

Значних змін зазнала структура відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення. З березня 2018 р. у складі відділу було створено **Сектор моніторингу плагіату**. Необхідність окремого сектору була обумовлена тим, що НБ в межах участі ОНУ імені І. І. Мечникова в Проекті сприяння академічній доброчесності в Україні почала перевірку кваліфікаційних та наукових праць на наявність плагіату. Була підписана угода з компанією ТОВ «Антиплагіат» (Україна).

Компанія надає доступ до сервісу Unicheck, який перевіряє текстові документи на наявність запозичених частин тексту з відкритих джерел в Інтернеті чи внутрішньої бази документів університету.

Співробітниками Відділу інформаційних технологій НБ було розроблено Положення про порядок подачі та перевірки документів, а на його основі – методичну інструкцію. Сектор активно співпрацює в цьому напрямку з представниками вчених рад факультетів, керівниками кваліфікаційних робіт, відповідальними секретарями наукових журналів та збірників, що видає університет. Наразі перевіряються випускні кваліфікаційні роботи, наукові публікації, що надаються до друку в наукових виданнях ОНУ, навчальні посібники, та дисертаційні роботи.

Крім цих питань активно вирішуються і саме технічні проблеми:

• у січні 2017 р. було отримано новий термо-сублімаційний принтер ZXP-3, призначений для роздруку читачських ключ-карток. Цей принтер відрізняється зручністю використання, швидкістю та меншою собівартістю витратних матеріалів;

• у 2017 р. було запроваджено алгоритм пошуку за ключовими словами в автоматизованій інформаційній системі «Електронна бібліотека рідкісних видань»;

• з урахуванням потреб людей з обмеженими можливостями в Залі Інтернет та електронних документів встановлено програмне забезпечення для сліпих та слабоворих користувачів;

• в 2018 р. була завершена об'ємна робота з оцифрування всього архіву університетських періодичних видань та видань, що продовжуються.

Ще одним актуальним напрямом діяльності бібліотеки є долучення до Проекту **«Культура академічної доброчесності: роль бібліотек»**. З метою інформування університетської спільноти було створено базу даних «Формування академічної доброчесності», що містить нормативно-правові документи, інформацію щодо проведення заходів з академічної доброчесності в НБ, інформаційно-рекомендаційні матеріали, перелік антиплагіатних сервісів; розроблено слайд-лекцію «Академічна доброчесність: нова академічна культура».

З метою сприяння академічній доброчесності в університеті співробітники Наукової бібліотеки беруть участь в організації інформаційно-освітніх заходів. Здійснюється диференційований підхід до навчання основам інформаційної культури та грамотності всіх категорій користувачів з використанням мультимедійних технологій, а саме:

• формування та підвищення інформаційно-бібліотечної культури користувачів (заняття зі студентами перших курсів);

• навчання основам інформаційної та бібліографічної грамотності (бакалаври, магістри, аспіранти);

- проведення семінарів з питань наукометрії, пошуку наукової інформації та самоархівування (молоді науковці);
- здійснення на постійній основі спільних методичних напрацювань із викладачами для проведення занять.

Сьогодні диктує нові тенденції не тільки в наданні доступу до інформації, а й її візуального представлення та зручності в користуванні. Саме тому велику увагу в Науковій бібліотеці приділено розробці, вдосконаленню та наповненню **веб-сайту бібліотеки**. З метою модернізації веб-сайту НБ його було оптимізовано для мобільних пристроїв. Співробітники різних відділів здійснюють оперативне інформаційне поповнення певних розділів сайту. Крім того, вносять пропозиції щодо розширення спектру інформаційних послуг, відповідно до навчального, виховного й науково-дослідного процесів університету. Таким чином, сайт постійно оновлюється актуальною інформацією, з'являються нові розділи, видаляються застарілі відомості. Все це формує імідж сучасної університетської бібліотеки як інформаційного центру.

З метою покращення **комунікації у віртуальному середовищі**, а також поширення інформації про діяльність бібліотеки у соціальній мережі Facebook створено профіль Наукової бібліотеки. Крім того, бібліотека має свій канал на YouTube, де розміщуються віртуальні виставки, які співробітники готують у форматі відео-презентації, що полегшує сприйняття інформації та робить відомості візуально привабливішими.

Не применшуючи ролі традиційних для бібліотеки видів роботи, ми бачимо великі перспективи в інноваційній діяльності щодо розкриття бібліотечних ресурсів, надання інтелектуального доступу до них, забезпечення наукової університетської спільноти інформацією в різних формах подання та різноманітного змісту. Цю діяльність бібліотеки можна вважати різновидом престижної реклами, в основі якої лежить бренд бібліотеки, її індивідуальний, фірмовий стиль, який сприяє закріпленню позитивної установки на бібліотеку. Ре-

класно-видавничу та рекламно-іміджеву діяльність не тільки сприяє популяризації інформаційних ресурсів бібліотеки та інформуванню справжніх і потенційних читачів про ресурси бібліотеки, а й є стимулом для розвитку творчих здібностей бібліотечних фахівців.

Podrezova Maryna Oleksiivna

**MODERN INFORMATION CENTER:
NEW REALITY – NEW POINTS OF VIEWS**

The article represents the experience of creating innovative infrastructure of the Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University. Innovative approaches to solving traditional problems of the library as well as ways of realization of completely new functions of the library of the higher education institution are considered in details. Special attention paid to the certain projects that reflect the activities of structural departments and the activities of the library as an information center.

Keywords: Scientific library, innovations, scientific and editorial activity, electronic library, bibliographic work, repository, information and analytical monitoring, anti-plagiarism.

Починкова Марія Миколаївна

канд. пед. наук, доц.,
в. о. дир. Наук. б-ки Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка»,
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Луганська обл. 92703, Україна,
e-mail: pochinkovam@gmail.com, ORCID 0000-0002-1383-7470.

Малютіна Оксана Федорівна

магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
пров. бібліотекар Наук. б-ки Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка»,
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Луганська обл. 92703, Україна,
e-mail: malutinaoksana@gmail.com, ORCID 000-0001-5315-858X.

Шелякіна Інна Олександрівна

магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
бібліогр. І кат. Наук. б-ки Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка»
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Луганська обл. 92703, Україна,
e-mail: innashelyakina@ukr.net, ORCID 0000-0002-5231-6264.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОДИН ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОБОТИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості використання інформаційних технологій як одного із стратегічних напрямів роботи сучасної бібліотеки закладу вищої освіти. Докладно представлено особливості використання УФД-бібліотеки, програми Calibre e-book management. Визначено переваги і недоліки використання інформаційних технологій у роботі сучасної бібліотеки закладу вищої освіти.

Ключові слова: інформаційні технології, бібліотека закладу вищої освіти, стратегічний напрям роботи сучасної бібліотеки.

Тотальна інформатизація світу вимагає змін в усіх сферах його життя. У першу чергу ці зміни торкаються освіти й науки, а це, у свою чергу, тягне за собою інформатизацію бібліотек закладів освіти.

Інформаційні технології активно впроваджуються в роботу наукових бібліотек закладів вищої освіти і є на сьогодні одним

із стратегічних напрямків її роботи.

Проблема інформатизації сучасної наукової бібліотеки, хоча і нова, але викликає активне зацікавлення науковців.

Так, визначенню місця бібліотек у сучасному віртуальному середовищі присвятили свої наукові праці Т. Берестова, О. Лаврик, Ю. Столяров, Я. Шрайберг та інші. Розвиток і впровадження електронного бібліотечного ресурсу в роботу бібліотек досліджували Т. Павлуша, А. Чекмарьова, Л. Чуприна, О. Пашкова та ін. Використання Інтернет-технологій у бібліотечній справі стало предметом досліджень О. Опаріна, Є. Охезіна, Л. Філіппова та ін. У публікаціях вчених і практиків бібліотечної справи розкриваються механізми представлення бібліотеки і її ресурсів у соціальних мережах, значення й використання соціальних сайтів. Ця проблематика знаходиться в полі зору таких учених, як Я. Шрайберг, Т. Бондаренко, А. Ваганов, Є. Геніїв, А. Кирилова, В. Степанов, С. Головаха та ін.

Саме через інформаційні технології створюються й надаються у користування інформаційні ресурси університетів, інформаційно забезпечується дистанційне навчання.

Сьогодні бібліотеками використовуються наступні інформаційні технології: комп'ютерні мережі передачі даних, електронні бібліотеки, інформаційне забезпечення дистанційного навчання, електронні каталоги, наукові бази даних.

Метою нашої статті вбачаємо розкрити особливості використання інформаційних технологій як одного зі стратегічних напрямків роботи сучасної бібліотеки закладу вищої освіти.

Широке використання інформаційних технологій у НБ дозволяє університету інтегруватися не тільки в український науковий сегмент, а й виходити на міжнародний інформаційний простір.

Погоджуємось із думкою А. Марущак, який наголошує на тому, що найголовнішим завданням у бібліотечній справі є формування національного інтелектуального ресурсу та забезпечення максимального доступу до електронних ресурсів

бібліотек з урахуванням правової нормативної бази і кадрового потенціалу [3, с. 26].

У сучасних бібліотеках закладів вищої освіти використовуються різні інформаційні технології, зокрема базове програмне забезпечення, створене на основі сучасних технологій і стандартів обробки та передачі інформації, яке забезпечує автоматизацію основних виробничих циклів бібліотеки, система «УФД-Бібліотека», програма Calibre, електронна пошта, веб-сайти.

Розглянемо використання окремих інформаційних технологій в роботі бібліотеки закладу вищої освіти.

Система «УФД/Бібліотека» призначена для комплексної автоматизації діяльності бібліотеки. Вона включає засоби автоматизації основних бібліотечних виробничих циклів: комплектування бібліотечного фонду, обробку документів, обслуговування користувачів. Система дає змогу працювати в мережі одночасно великій кількості людей. Програма передбачає захист від несанкціонованого доступу. Тому кожний користувач має свої власні ім'я, пароль та повноваження, встановлені програмою. Її розробник – київське акціонерне товариство «Український фондовий дім». Використання такої програми дозволяє автоматизувати процеси, пов'язані з комплектуванням та обробкою літератури, починаючи від оформлення замовлення, що докорінно змінило традиційний підхід до основних бібліотечних процесів. Ця система дозволяє створювати документ з певною глибиною інформації, надає максимально зручні засоби пошуку літератури. Систематизація документу здійснюється не тільки на підставі визначення систематичного індексу, а, насамперед, на визначенні предметної рубрики і підрубрик для документу, що надає більш зручний спосіб пошуку для користувачів, які часто не пам'ятають автора й точну назву книги.

Операційна система – Microsoft Windows (клієнт), багатоплатформова (сервер), тип – інтегрована бібліотечна система.

Відбір та перегляд інформації електронного каталогу відбувається шляхом пошуку документів за заданими критеріями (темами класифікаторів та значеннями полів бібліографічного опису або через зв'язки документів).

Сортування відібраних документів за вказаними критеріями відбувається в порядку зростання або зменшення значень.

Перегляд інформації про комплектування фондів бібліотеки, наявність документів у фондах бібліотеки та перегляд електронних копій документів у разі їх наявності відбувається шляхом використання форми «Бібліотечний фонд».

Завдяки формам «УФД/Бібліотеки» можливо ведення інформації про книгопостачальників та їх пропозиції щодо придбання літератури, про потреби в літературі та засоби аналізу книгозабезпеченості, про відмовлення читачам (у тому числі через відсутність примірників) та складання замовлень на придбання літератури.

Також можлива обробка партій літератури та розподіл примірників за місцями збереження.

Завдяки технічній можливості складання актів надходження та списання бібліотечних фондів є змога ведення книг інвентарного та сумарного обліку, а також проведення аналізу стану фонду шляхом відбору примірників за різними ознаками та складання відповідних звітів.

Система «УФД/Бібліотека» призначена не тільки для автоматизації всіх основних виробничих циклів бібліотеки, а й для занесення електронних копій документів до бази даних чи відповідних контейнерів локальної мережі, утримання електронних адрес документів, які розміщені на компакт-дисках, у локальній та глобальній мережах, перегляду та друку електронних копій документів, знайдених у каталозі, шифрування електронних копій.

У читальному залі до послуг читачів надається доступ до електронних ресурсів. Для цього спеціально обладнані автоматизовані робочі місця. Для зручності роботи користувачам

пропонуються інформаційні листівки та пам'ятки про бази даних, створено ярлики та пам'ятки на робочому столі комп'ютера. Проте досить часто під час інформаційного пошуку читачі звертаються за допомогою до бібліотекаря.

Працівники читального залу спостерігають за роботою користувачів та намагаються в потрібний момент делікатно втрутитися та надати читачу консультацію під час пошуку та вибору джерел інформації. Як показує практика, традиційних джерел для цього вже недостатньо. Пошук ведеться за допомогою електронного каталогу бібліотеки, який надає можливість швидко та якісно відшукати потрібний документ електронного архіву. Користуючись технологіями, які надає автоматизована інформаційна система «УФД/Бібліотека», читачі можуть у читальному залі переглядати електронні версії окремих документів, що зберігаються у фонді бібліотеки ЛНУ імені Тараса Шевченка, та копіювати їх на свої електронні носії.

Користувачам нашої бібліотеки надається також бездротовий доступ до мережі Інтернет за технологією Wi-Fi, що дозволяє їм працювати в бібліотеці зі своїми комп'ютерними пристроями. Наприклад, студенти безпосередньо зі свого персонального електронного пристрою (ноутбука, планшета чи мобільного телефону), увівши IP-адресу, можуть приєднатися до локальної мережі бібліотеки та користуватися електронною бібліотекою чи іншими доступними електронними ресурсами.

Ще одним аспектом впровадження інформаційних технологій у роботу бібліотек закладів вищої освіти є створення на їх базі цифрових репозиторіїв. Це дозволяє бібліотеці розширити власні повнотекстові електронні ресурси та збільшити електронні колекції.

Крім того, активне впровадження інформаційних технологій надає можливість доступу через мережу Інтернет до світових баз даних. Зокрема, в останні роки університетам України надається доступ до реферативних наукових баз даних Web

of Science та Scopus. Обидва продукти належать поважним науково-видавничим корпораціям, вони індексують десятки тисяч періодичних видань, використовуються у всьому світі в проектах оцінки публікаційної активності та наукової метрики вчених, під час проведення аналітико-прогностичних досліджень по регіонах та галузях науки. Проте між Web of Science і Scopus існує багато відмінностей. Ці продукти різні, перш за все, за політикою наповнення власних індексів. Характеристикам цих баз даних приділялось багато уваги в багатьох публікаціях [1, с. 30; 2, с. 10].

Досвід роботи нашої бібліотеки (ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка») засвідчує ефективність використання програми Calibre, яка призначена для роботи з електронними книгами. За допомогою цієї програми можна конвертувати електронні документи з одного формату в інший, створювати бібліотеку й зберігати в ній книги, шукати та переглядати електронні документи, копіювати електронні книги на мобільні пристрої.

Програма Calibre e-book management підтримує роботу з операційними системами Windows, Mac OS X і Linux. Розробником програми Calibre є Ковід Гойал.

Робота з програмою Calibre починається з форми «Додати книги». У програму слід додати книги для створення електронної бібліотеки і для початку використання програми.

Електронні книги в бібліотеку можна додавати поодиноці, вибираючи окремі електронні книги у вікні Провідника. Якщо натиснути на стрілку поруч із кнопкою «Додати книги», то з контекстного меню можна вибрати потрібний варіант додавання книг у бібліотеку. У програмі Calibre можна налаштувати автоматичне додавання електронних книг у створювану бібліотеку.

Основним режимом додавання книг у бібліотеку є групове додавання книг з вибраних директорій. Програма копіює книги і вони додаються в бібліотеку.

Додані в бібліотеку книги будуть відображені у вигляді списку. Можна переглянути дані кожної доданої книги – «Назва», «Автор(и)», «Дата» додавання в бібліотеку, «Розмір (МБ)», «Оцінка», «Теги», «Серія».

Нижче панелі меню розташовується поле «Пошук» для швидкого пошуку книг у бібліотеці. Після введення назви твору потрібно натиснути або кнопку «Пуск!», або на клавіатурі клавішу «Enter». Поруч із полем пошуку розташована кнопка для скидання швидкого пошуку.

Електронні книги, додані в бібліотеку, копіюються з місця їх первинного розміщення.

Наступна кнопка «Редагувати метадані» дозволяє впорядкувати використання бібліотеки за допомогою тегів. Електронним книгам присвоюються певні теги, наприклад, за жанрами, для більш зручного використання бібліотеки.

Після цього відкриється вікно «Редагування метаданих» для редагування метаданих обраної електронної книги. У цьому вікні можна самостійно змінити метадані електронної книги, додати нові теги, видалити вже наявні, додати свій опис до книги або залишити свій коментар.

Загальний доступ до бібліотеки Calibre в нашій бібліотеці відбувається по локальній мережі за допомогою бездротової технології або по Інтернету.

Сервер фактично не вимагає попереднього налаштування. Конфігурація мережевого доступу знаходиться в однойменному розділі налаштувань. Для запуску сервера використовується команда «Підключитися/Загальний доступ – Запустити контент сервер». У результаті за адресою [http://\[IP комп'ютера\]:8080/](http://[IP комп'ютера]:8080/) доступний вміст сервера.

У кожної книги є постійна адреса й опис на основі метаданих. Користувач може переходити за вмістом у віртуальні бібліотеки, теги, видавців та інші атрибути, відстежувати новинки, підтримується пошук. Передбачено різні режими відображення, у тому числі й для мобільних пристроїв. Користу-

вачі, вводячи IP-адресу на своїх персональних пристроях, без перешкод підключаються до бібліотеки Calibre завдяки Wi-Fi та можуть знайти потрібний електронний ресурс, переглянути його або зберегти на свій накопичувач.

Отже, інформаційні технології є одним з ефективних стратегічних напрямів роботи бібліотек закладів вищої освіти, оскільки сприяють залученню користувачів не тільки до внутрішньої інформації, а й до зовнішньої світової наукової інформації, допомагають більш якісно та повно обслуговувати користувачів, у тім числі й віддалених, що є важливим аспектом для освітньої та наукової діяльності будь-якого закладу освіти.

Безумовно, цей напрям залишається й одним з найперспективніших, тому що інформатизація суспільства стає все більш помітною і активною.

Однак, треба відзначити й певні труднощі, з якими стикається бібліотека у процесі впровадження та використання інформаційних технологій у своїй діяльності: слабе фінансування бібліотек (технічний прогрес вимагає оновлення технічних засобів кожні 5–10 років); поєднання фахівців різних галузей серед працівників бібліотек – не тільки бібліотекарів, а й інженерів, менеджерів з використання інтернет-технологій тощо; наявність сучасного програмного забезпечення; розробка стратегічних напрямів інформатизації бібліотеки.

Отже, дослідження використання інформаційних технологій як одного зі стратегічних напрямів роботи сучасної бібліотеки закладу вищої освіти не вважаємо вичерпним. Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробці стратегії використання інформаційних технологій у роботі сучасних бібліотек закладів вищої освіти в Україні.

Список використаної літератури

1. Копанєва Є. Національні індекси наукового цитування / Є. Копанєва // Бібл. вісн. – 2012. – № 4. – С. 29–35.
2. Котляров И. Показатели качества научного журнала / И. Котляров // Вісн. Кн. палати. – 2010. – № 2. – С. 9–12.
3. Марущак А. І. Забезпечення доступу до інформації : визначення поняття / А. І. Марущак // Правова інформатика. – 2008. – № 3 (19). – С. 24–30.

**Pochynkova Mariia Mykolaivna
Maliutina Oksana Fedorivna
Sheliakina Inna Oleksandrivna**

THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES AS ONE OF THE STRATEGIC DIRECTIONS OF THE WORK OF A MODERN LIBRARY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The subject of the research is the use of information technologies in the work of modern library of the institution of higher education. The topic of the use of information technologies is one of the directions of the modern library work of the institution of higher education. The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the use of information technologies as one of strategic directions of work in the modern library of the institution of higher education. The research methods were the analysis of scientific literature on the topic of research, studying the experience of implementing information technologies in libraries of higher education institutions in Ukraine and analyzing its own system of work (library of the «Luhansk Taras Shevchenko National University»). Various information technologies, in particular the basic software, created on the basis of modern technologies and standards of information processing and transmission, which ensures the automation of the main production cycles of the library, the system «UFD–Library», the program Calibre, electronic mail, web sites are used in the work of modern library. The results can be used in the work of libraries of institutions of higher education and institutions of secondary education for the development of career enhancement

trainings for library workers. The use of information technologies in the work of modern library is one of the most effective and promising strategic directions of work due to the active informatization of society.

Keywords: information technologies, library of the institution of higher education, strategic direction of modern library work.

Сербін Олег Олегович

д-р наук із соц. комунікацій, проф.,
дир. Наук. б-ки ім. М. Максимовича Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка,
вул. Володимирська, 58, м. Київ, 01601, Україна,
тел.: 239-34-40, e-mail: serbinolego@gmail.com
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3119-690X

**БІБЛІОТЕКА СЬОГОДНІ В МІНЛИВОМУ
ЗАБАРВЛЕННІ РЕФОРМ**

Публікація присвячена основним питанням функціонування сучасної університетської бібліотеки. В ній представлено основні напрями роботи та їх характеристика. Предметом публікації є сама університетська бібліотека. Об'єктом – функціонування та шляхи вдосконалення основних бібліотечно-інформаційних сервісів, як серединної суті університетської бібліотеки. Метою публікації є аналітичний огляд сучасного стану та розвитку університетської бібліотеки крізь призму практичної діяльності та досвіду роботи Наукової бібліотеки України імені М. Максимовича.

Ключові слова: університетська бібліотека, бібліотечно-інформаційний сервіс, бібліотечний фонд.

Сучасна бібліотека як центр свідомості, що віддзеркалює всі напрямки діяльності суспільства – вже не фантазія, а реальна вимога часу. Можна довго сперечатися, в контексті універсальності чи галузевості університетської бібліотеки, але аксіоматичним є те, що бібліотечно-інформаційні сервіси сьогодні переживають часи оновлення, змін та переформатування. З огляду на це, адекватною місією університетської бібліотеки на сьогодні може бути розвиток, створення, збереження, організація доступу та використання власних і світових інформаційних ресурсів, які відповідають навчальному та науковому процесам в університеті; забезпечення інформаційних дослідницьких потреб студентів, викладачів, співробітників університету на принципах доступності, оперативності, ін-

формативності, комфортності [10, с. 119]. Сучасна бібліотека підтримує розвиток освіти та науки в університеті, пропонуючи ресурси для отримання знань, інформації та ідей на основі відкритості інформації, оперативності та комфортності. Бібліотека запроваджує ефективність бібліотечного обслуговування та програм для своїх користувачів, використовуючи найвищі стандарти в організації управління. Бібліотека підтримує принципи академічної свободи та будує весь сервіс на основі відкритості та доступності. Бібліотека поважає всі потреби та запити користувачів університетської громади, цінує різноманітність своїх колекцій. Бібліотека взаємодіє зі структурними підрозділами університету, надає ресурси та сервіс для підтримки академічних та дослідницьких програм, а також співпрацює з науковими інституціями та бібліотеками України та світу [11, с. 117]. Бібліотека вивчає та запроваджує сучасні досягнення в бібліотечно-інформаційній галузі.

Вже сьогодні можна констатувати певні успіхи низки університетських бібліотек щодо відповідності критеріям, які перелічені вище. Однак, в кожній бібліотеці свої особливості [3, с. 274]. Зокрема, в головній університетській бібліотеці України, Науковій бібліотеці імені М. Максимовича (Бібліотека), історія своїх завдань і своїх успіхів.

Бібліотечно-інформаційний фонд НБ – 3,5 мільйони примірників – досить вагомий показник для бібліотеки не тільки на рівні держави, але й на міжнародному рівні. Це надбання, яке потрібно зберегти та примножити. Разом з тим, фонд потребує серйозної роботи і саме над цим ми зосередимо увагу нижче, адже йдеться про змістовний осередок Бібліотеки, навколо якого і відбуваються всі технологічні операції, якісні зміни та впровадження нових форм.

Так, оптимізація кількості друкованого фонду в науковому книгосховищі шляхом переміщення окремих масивів видань до галузевих відділів обслуговування Бібліотеки є важливою складовою роботи. За необхідності, дублетні (виявлені при-

мірники однієї назви у великій кількості) та морально застарілі видання (один примірник залишається в книгосховищі) потрібно вилучати з фонду. Необхідним є аналіз розташування фондів, технічного стану приміщень книгосховищ та їхнього обладнання (запровадження системи RFID для оперативного переобліку, системи мобільних стелажів, що надасть можливості економії площі до 50% тощо).

Пріоритетне спрямування зусиль на збільшення фонду електронних видань (власних оцифрованих та передплачених ліцензійних). Формування переліку видань за пріоритетністю, що потребують цифрового опрацювання для створення електронної бібліотеки (надалі – ЕБ). Роботу буде сплановано відповідно до чіткого плану дій. Крім того, необхідним є впровадження процесів пошуку та зберігання електронних ресурсів, що знаходяться у вільному доступі та доступні для депозитарного представлення в Бібліотеці. Ці операції дозволять суттєво наповнити ЕБ та сприятимуть якісному збільшенню загального фонду Бібліотеки.

Проведення комплексної ретро-каталогізації для подальшої інтеграції отриманих бібліографічних записів з традиційних карткових каталогів в електронний каталог Бібліотеки. Це дозволить в повному обсязі представити фонд Бібліотеки для всіх категорій читачів-користувачів. Ретро-каталогізацію можливо здійснювати у різний спосіб. Можливе залучення кадрового потенціалу Бібліотеки для ручного вводу бібліографічних записів з каталожних карток або студентів-практикантів для здійснення даних операцій. В такому разі необхідною умовою є фахове редагування бібліографічних записів з високою вірогідністю звіряння запису з ресурсом «de visu». Іншим шляхом є створення «імідж-каталогу», що дозволило б здійснювати звірку зі «сканом» самої каталожної картки. І найоптимальнішим є шлях створення «імідж-каталогу» та конвертація сканованих бібліографічних записів в електронний каталог (надалі – ЕК) бібліотеки. Це мінімізує часові витрати

та значно зменшить редакторську роботу.

Важливим напрямком роботи сучасної Бібліотеки є перехід на індексування інформаційних ресурсів за Універсальною десятковою класифікацією. Це передбачено відповідною постановою Кабінету міністрів України, про що йшлося в попередніх дослідженнях та є логічним продовження розвитку підходів та методів індексування в загальній історії розвитку десяткових класифікацій [4, с. 7]. З позиції керівника міжвідомчої комісії з впровадження УДК в Україні, стверджую, що це єдиний шлях до адекватного представлення нашої ресурсної інформаційної бази в усьому світі крізь призму індексного вираження змістовності документів та одна з небагатьох можливостей дієво застосовувати весь спектр можливостей інформаційно-пошукових мов, про що йшлося в попередніх дослідженнях [5, с. 6].

Аналіз функціональності існуючої АБІС з огляду на об'єктивну необхідність трансформаційного спрямування вторинної інформації з електронного каталогу Бібліотеки до світової бібліотечної практики обміну та використання бібліографічної інформації [8, с. 27–30]. Йдеться про можливість представлення бібліографічної інформації у форматах родини MARC, а саме UNIMARC та MARC21. Необхідними є також технологічні можливості АБІС в аспекті підтримки протоколу Z 39.50, основна мета якого є підвищення здатності до взаємодії інформаційних систем різних бібліотечних об'єднань таким чином, щоб ці системи були представлені в гармонізованому вигляді для кінцевого користувача як в сенсі підтримуваних типів пошуку інформації, так і в сенсі представлення бібліографічної інформації, та забезпечували передбачуваність, точність і повноту результатів пошуку [9, с. 324–328]. Впровадження платформи федеративного пошуку (всіх ресурсів бібліотеки – друкованих, електронних – в одному вікні).

Вдосконалення процесів аналітико-синтетичного опрацювання інформаційних ресурсів з метою уніфікації та оптимі-

зації шляху «Ресурс-Читач» та скорочення термінів технологічного опрацювання документів. Оптимізація процесів наукового опрацювання документів напряду залежить від можливостей і технологічних характеристик АБІС. Це дозволить сконцентрувати увагу на редагуванні ЕК Бібліотеки, що підвищить рівень його інформативності.

Розвиток бібліотеки як зібрання сучасної наукової літератури та інформаційних ресурсів і сервісів та гармонійне поєднання їх з меморіальною колекцією (рідкісних і цінних видань, особистих бібліотечних колекцій та особових архівних фондів тощо). Продовження робіт щодо впорядкованого представлення стародруків в рамках проекту «Old printed books», а також можливого представлення в проектах World Digital Library. Europeana. Створення нових колекцій, їх оцифрування та представлення для широкого кола читачів-користувачів.

Подальше формування колекції та сервісів Бібліотеки згідно з освітньою, науково-дослідною та виховною місією Університету, з урахуванням потреб наукового та академічного процесів на основі постійної тісної співпраці з факультетами.

Організація та розвиток Електронної бібліотеки: створення власних інформаційних ресурсів та організація доступу до ядра світових наукових е-ресурсів. Участь в проектах Світової Цифрової Бібліотеки та ін. Для реалізації цих завдань необхідним є дотримання попередніх рекомендацій для формування повноцінної Електронної бібліотеки, виконання умов прийняття участі в означених проектах та підготовка необхідних матеріалів належної якості для подальшого представлення в електронному середовищі.

Долучення до роботи Консорціуму «ЕЛІБУКР: Електронна бібліотека» (www.elibukr.org) на правах повноцінного члена для подальшої інтеграції у світове бібліотечно-інформаційне співтовариство. Це дозволить одночасно з усіма учасниками проекту придбати спеціалізовані продукти та програмне забезпечення для доступу до електронних ресурсів. За умовами

проекту, необхідним є гарантування можливості використання наукових електронних ресурсів в навчальному процесі та наукових дослідженнях, що проводяться в університеті; забезпечення можливості вільного доступу до інформаційних ресурсів проекту для студентів, викладачів і науковців; забезпечення можливості вільного розміщення публікацій викладачів, співробітників та студентів університету через власний електронний інституційний репозитарій та/чи створені електронні журнали відкритого доступу; розвитку стратегії перетворення наукової бібліотеки університету у науково-інформаційний центр на принципах доступності, оперативності, комфортності, сприяння розвитку послуг з навчання протягом життя.

Сприяння відкритому доступу до результатів наукових досліджень в Університеті через розвиток та підтримку електронних версій наукових журналів (оцифровка, створення метаданих, представлення на порталі «Наукова періодика України», створення та розвиток власного інституційного репозитарію, прийняття політики відкритого доступу та інших подібних проектів). Враховуючи зростаючу актуальність використання наукометричних показників, зокрема, індексів цитування, H-індексу та ін., як показника впливовості науковця, необхідним є представлення публікацій науковців Університету для індексування в міжнародних реферативних базах та пошукових системах, наприклад, Google Scholar. Це значно підвищить рівень присутності результатів досліджень науковців університету в світовій академічній громаді та збільшить рейтинг Університету.

Прагнення до ідеального рівня сервісів, що відповідають потребам читачів-користувачів: зосередження уваги на очікуваннях і потребах читачів-користувачів щодо бібліотечного сервісу та ресурсів на засадах комфортності, оперативності, інформативності, теж зумовлює певні репутаційні виклики. Бібліотека повинна бути постійним місцем перебування читачів-користувачів (студентів) у вільний від лекційних, семінар-

ських, практичних занять час. Наявність бібліотечно-інформаційного сервісу (а не банального «обслуговування»), доступ до всесвітньої мережі Інтернет (в тому числі і засобами Wi-Fi), оперативне виконання замовлень, проведення творчих зустрічей з авторами, проведення круглих столів, семінарів, конференцій – все це повинно сприяти підвищенню коефіцієнта релевантності у взаємовідносинах між читачем-користувачем та Бібліотекою.

Представлення Бібліотеки у всесвітній мережі Інтернет засобами динамічного, гостинного, інформативного, функціонального сайту (порталу) Бібліотеки, технологічні можливості якого могли б дозволити здійснювати не тільки пошук інформації, але й надавати читачам-користувачам оптимальний спектр бібліотечно-інформаційного сервісу, зокрема дистанційного (дистантного) обслуговування; повномірного використання можливостей світової блогосфери – створення та ведення корпоративного блогу Бібліотеки чи тематичних блогів тощо; представлення у соціальних мережах, таких як Facebook, Twitter, Google та ін.; проведення Skype- конференцій та Вебінарів – все це може мати місце, але сьогодні жорсткий SMM ринок диктує свої правила і виграє той, хто дотримується цих правил. Тому, сайт нами розглядається в першу чергу, як можливість представлення електронного каталогу, баз даних та повнотекстових ресурсів.

Здійснення кадрової політики в частині розвитку професійних, технологічно-компетентних кадрів-бібліотекарів (система підвищення кваліфікації, тренінгів тощо) та якісне оновлення персоналу Бібліотеки – ще один важливий напрям роботи. Сприяння співробітникам, що прагнуть підвищення свого професійного рівня, у здобутті повної вищої або другої вищої освіти в бібліотечно-інформаційній галузі. Для цього необхідним є залучення прикладного досвіду роботи Української бібліотечної асоціації, Київського національного університету культури і мистецтв, Державної академії керівних ка-

дрів культури і мистецтв тощо. Крім цього, здійснення ротації кадрів в межах Бібліотеки для раціональнішого та результативнішого використання їхнього інтелектуального та професійного потенціалу. Прийняття на роботу молодих, кваліфікованих, сучасних спеціалістів на конкурсних засадах.

Науковий статус Бібліотеки передбачає підвищення рівня науково-дослідної роботи шляхом проведення відповідних досліджень, публікацій їх результатів у вигляді монографій, статей у фаховій періодиці, організацію та проведення конференцій на базі Бібліотеки та участь в роботі конференцій, семінарів, круглих столів та інших заходах навчальних і наукових закладів України. І на цьому етапі є низка перемога, а ще більше планів. Зокрема, в рамках договору про виконання НДР між Університетом та Державним фондом фундаментальних досліджень від 15.05.2017 р., №17ДФ06-01 співробітники Бібліотеки, під моїм керівництвом, виконували міжнародну науково-дослідну роботу «Взаємодія книжкових традицій Білорусі й України в XVI – на початку XIX ст.» [2]. Наразі розпочато другий етап співпраці, що в загальних рисах визначається договором з Національною бібліотекою Білорусі від 27 травня 2016 р., зокрема, стосовно дослідження книжкової спадщини [1]. З білоруською стороною досягнуто домовленості про залучення Бібліотеки до участі у Програмі транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна за напрямком збереження місцевої культури та історичної спадщини.

Окремої уваги заслуговує науко-методична робота Бібліотеки як координаційного центру для бібліотек вищих навчальних закладів України, незалежно від їх відомчого підпорядкування. Бібліотека є опорною базою Науково-методичної бібліотечної комісії Міністерства освіти і науки України і повинна здійснювати методичне керівництво бібліотеками вищих навчальних закладів міста Києва, Київської зони, України. Повномірність виконання цих функцій прямопропорційне рівню матеріального забезпечення Бібліотеки в частині фінан-

сування проведення конференцій, відряджень, семінарів. Потрібно актуалізувати високий статус Бібліотеки, провести низку виїзних заходів до бібліотек ВНЗ інших регіонів України, підвищити корпоративну, взаємовигідну співпрацю на рівні організації Зведеного електронного каталогу та формування авторитетних файлів. Зміцнити та поглибити роботу з профільним Міністерством для лобювання потреб та інтересів університетських бібліотек на державному рівні.

Структура Бібліотеки повинна бути функціональною та оптимізаційно-виправданою з огляду на важливість кінцевого результату своєї діяльності. І тому, ми не припиняємо роботу щодо оптимізації процесів виконання бібліотечно-інформаційних сервісів крізь призму переформатування, зміну векторів використання та наповнення новим функціональним змістом приміщень Бібліотеки. А це 20 читальних залів та 22 абонементи, разом з головним корпусом Бібліотеки. Велике господарство – великі виклики, але це навпаки дає можливість для ширшого лавірування в морі реформ та якісних змін.

Ми глибоко переконані, що досвід кожного колективу, кожної бібліотеки, кожного з нас окремо – це дороговказ для реальних дій в рамках обміну та взаєморозуміння. Не буває бібліотекаря без бібліотеки, а бібліотеки без читачів. І тому нашим завданням завжди буде наполегливо працювати та не боятися змінюватися на вимогу часу, виклики завтрашнього дня та запит читача-користувача, як головного осередку наших професійних звершень.

Список використаної літератури

1. Лукин Д. Исследование украинско-белорусского книжного наследия в контексте общего европейского исторического опыта и формирования перспектив / Д. Лукин, О. Сербин // Матэрыялы міжнароднага кангрэса «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» (Мінск, 14–15 верасня 2017 г.) : у 2 ч. – Мінск, 2017. – Ч. 1 : XIII міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні. – С. 239–246.

2. Лукін Д. Взаємодія книжкових трапидій Білорусі й України в XVI – на початку XIX ст. / О. Сербін, О. Суша, Д. Лукін // Анот. зб. проєктів спільного конкурсу ДФФД – БРФФД. – 2018. – С. 162–166.
3. Сербін О. Некоторые аспекты стратегических поисков развития университетской библиотеки: от задач до их реализации / О. Сербин // Кітап. Уақыт. Қоғам : V халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары = Книга. Время. Общество : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. / құраст. М. А. Таженова ; бас ред. А. Нухулы. – Павлодар : ПМПИ, 2017. – Р. 271–275.
4. Сербін О. Використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні : сучасний стан та тенденції розвитку / О. Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2007. – № 19. – С. 77–83.
5. Сербін О. Индексвання ресурсів в Україні на шляху до інтеграції в міжнародний інформаційний простір / О. Сербін // Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : УБА, 2017. – С. 61–64.
6. Сербін О. Представлення інформаційно-пошукових мов у веб-орієнтованих системах / О. Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2008. – № 20. – С. 176–184.
7. Сербін О. Система десятикової класифікації українською мовою: історія та структурний аналіз / О. Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 10. – С. 19–22.
8. Сербін О. Систематизація бібліографічної інформації засобами концептуальних моделей знань / О. Сербін // Бібл. вісн. – 2011. – № 1. – С. 25–36.
9. Сербін О. Систематизація інформації в контексті розвитку класифікацій наук : монографія / О. Сербін. – Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2015. – 431 с.
10. Ситницький М. Оцінювання стратегії розвитку наукової бібліотеки дослідницького університету в контексті практичної реалізації та окреслення подальших перспектив / М. Ситницький, О. Сербін // Бізнес-Інформ. – 2018 – № 1. – С. 117–127.
11. Ситницький М. Перспективи розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України в контексті імплементації європейського досвіду / М. Ситницький, О. Сербін // Проблеми економіки. – 2018. – № 1(35). – С. 115–121.

LIBRARY IN TODAY'S CHANGING REFORM ENVIRONMENT

The paper is devoted to the main issues of the functioning of the modern university library. The main directions of work and their characteristics are presented. The subject of the publication is the university library itself. The object is the functioning and ways of improving the main library and information services, as the basement of the university library. The purpose of the publication is an analytical review of the current state and development of the university library through the prism of practical activity and experience of the work of the Maksymovych Scientific Library.

Keywords: university library, library and information service, library fund.

УДК 027.7:378.4(477.64-21):005.2

Чала Ніна Миколаївна

дир. Наук. б-ки Запоріз. нац. ун-ту,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, 69600, Україна,
тел.: (061) 289-12-25, e-mail: chalanina@ukr.net
ResearcherID: V-5395-2017

Агоян Оксана Миколаївна

заст. дир. Наук. б-ки з наук. роботи та новіт. технологій Запоріз. нац. ун-ту,
вул. Жуковського 66, м. Запоріжжя, 69600, Україна,
тел.: (061) 289-12-03, e-mail: oksagojan@gmail.com
ResearcherID: F-7553-2018

**ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК
РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

У статті висвітлюється проектна діяльність наукової бібліотеки Запорізького національного університету, яка спрямована на створення безбар'єрного інформаційного та культурного середовища, забезпечення вільного доступу до інформаційних і навчально-методичних ресурсів. Пошук можливостей ефективної співпраці з партнерами та громадськістю для створення комфортного середовища бібліотеки з використанням інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечить надання широкого спектру традиційних та інноваційних послуг.

Ключові слова: Запорізький національний університет, наукова бібліотека, проектна діяльність, Web of Science, Scopus, цифровий ідентифікатор об'єкту DOI, коворкінг, відкритий простір, інформаційний центр.

Один зі стратегічних напрямків Запорізького національного університету – проектна діяльність. У зв'язку з цим було розроблено Концепцію проектної діяльності Запорізького національного університету [6], яка репрезентує організацію, цілі та завдання проектної діяльності, а також шляхи їх реалізації. У структурі Запорізького національного університету створено відділ проектної діяльності, який забезпечує концен-

трацію зусиль факультетів та основних структурних підрозділів вишу на єдиній платформі задля подальшого розвитку освітньої, наукової, інноваційної й міжнародної діяльності та залучення студентів, аспірантів і молодих учених до розробки та практичної реалізації інноваційних ідей і проектів.

Наукова бібліотека – один із підрозділів вузу, як наслідок, вона несе консолідовану відповідальність за професійне, якісне вирішення завдань із впровадження прогресивних технологій, швидко й гнучко реагує на внутрішньовузівські трансформаційні зміни та інновації [9]. Тому у бібліотеці створено проектну (мобільну) групу, її роботу організовує проектний менеджер, який є відповідальною особою за проектну діяльність у бібліотеці та сполучною ланкою між відділом проектної діяльності й проектними групами.

Метою статті є висвітлення проектної діяльності, яка на сьогодні є стратегією наукової бібліотеки Запорізького національного університету.

Цінність наукової бібліотеки в інформаційному просторі університету полягає у відкритості та доступності для всіх учасників науково-освітньої діяльності, наданні інформації на різних носіях, забезпеченні профільними знаннями, у тому числі й з використанням онлайн-засобів і технологій обслуговування, у побудові високотехнологічного інформаційного університетського ландшафту як оригінального середовища отримання знань.

Аналіз практики наукової бібліотеки ЗНУ свідчить про великий арсенал як традиційних, так і нових форм роботи. Основою інноваційних підходів у діяльності стала проектна робота як засіб перетворення та вдосконалення бібліотечної роботи, як передумова інноваційного розвитку бібліотеки, як пошук можливостей ефективної співпраці з партнерами та громадськістю.

Серед найбільш вдалих проектів, які розроблені та реалізуються в останні роки в бібліотеці Запорізького національного

університету, можна відзначити такі:

«Український Книжковий Проект “100 тисяч книжок”» (початок: 2006 р.) здійснюється в Україні за сприяння Міжнародного фонду «Відродження» та нідерландського фонду «Центрально- і Східноєвропейський книжковий проект». Мета проекту – доступність та оперативність отримання необхідних видань для формування якісної навчально-методичної бази для вищої школи. Організація постійно діючої виставкової зали Української книги на базі наукової бібліотеки ЗНУ стала першим кроком на спільному шляху. Організаторами Проекту безкоштовно передано виставкове обладнання (12 книжкових шаф). Діяльність у рамках проекту дозволяє поповнювати бібліотечний фонд новими підручниками та науковими виданнями, отриманими від видавництв в дар та за пільговими цінами. Активними партнерами виступають видавництва: «Центр учбової літератури (ЦУЛ)», «Ін Юре», «Академперіодика», «Тандем-У», «Темпора», «КНТ». Під час презентацій видавництв експонується їхня книжкова продукція, проводяться зустрічі з відомими видавцями, спілкування з досвідченими менеджерами-консультантами, акції «Нова книга», акції для викладачів та студентів ЗНУ «Книги за пільговими цінами», обговорення новинок та бестселерів видавництв, замовлення викладачами видань за навчальними планами, оновлення рекламно-книжкової експозиції проекту. У межах Проекту щороку студенти університету зустрічаються з відомими українськими письменниками (Андрієм Курковим, Сергієм Жаданом, Любко Дерешом, Мариною Гримич та іншими), беруть участь в обговоренні сучасних літературних процесів. Студенти спеціальності «Видавнича справа» спілкуються з керівниками, провідними фахівцями, менеджерами видавництв України, що сприяє їх фаховому навчанню. Інформація про проект міститься в програмах презентацій книжкових виставок до наукових конференцій, університетських заходів, проводяться огляди видань, наданих видавництвами.

У 2011 р. науковою бібліотекою за проектом Європейської програми Міжнародного фонду «Відродження» створено Центр європейської інформації (бюджет проекту 55 600 грн.). Відкриття Центру відбулося за участю Генерального консула Республіки Польща Яна Граната, представників Запорізької облдержадміністрації та громадських організацій м. Запоріжжя, а також координатора Європейської програми МФВ. Для створення інформаційного фонду з питань євроінтеграції України від МФ «Відродження» та Генерального консульства Республіки Польща отримано 3 транші книг обсягом 122 прим. вартістю 3514 грн. За планом реалізації проекту придбано 2 персональних комп'ютери з комплектуючими й периферією та принтер загальною вартістю 13 тис. грн, що забезпечує проведення веб-конференцій та інформаційних заходів в онлайн-режимі. «Центр європейської інформації» функціонує як інформаційно-просвітницький ресурсний центр, який надає вільний доступ усім зацікавленим особам (студентам, викладачам, журналістам, підприємцям та ін.) до інформаційних ресурсів та електронних баз даних матеріалів щодо функціонування інституцій Європейського Союзу та інших європейських організацій, економіки, політики, освітніх і культурних процесів у країнах Європи, можливостей навчання, участі в наукових, молодіжних та інших програмах ЄС, аспектів співпраці України з ЄС з метою сприяння європейській інтеграції України. Щороку Центр європейської інформації бере участь у проєкті Дні Європи в Україні, у проєктах і заходах спільно з європейськими представництвами та громадськими організаціями. У програми візитів до ЗНУ представників посольств і консульств включається відвідування Центру європейської інформації.

У межах діяльності Центру в жовтні 2011 р. – лютому 2012 р. проведено 2-й конкурс пошукових та творчих студентських робіт «Європа в Україні, Україна в Європі: очима молоді». Конкурс проводився в рамках проекту товариства

«Український народний дім в Чернівцях» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Організаторами конкурсу стали Центр європейської інформації та наукова бібліотека Запорізького Національного університету.

Центр регулярно проводить просвітницько-інформаційні заходи, спрямовані на популяризацію знань про європейську та євроатлантичну інтеграцію України: прес-конференції, круглі столи, лекції, семінари, тренінги, дискусії, пізнавально-розважальні заходи для молоді, тематичні виставки, святкування Дня Європи, Дня європейських мов, Тижня Толерантності тощо. Він виступає координуючим центром інформаційних ресурсів, які зосереджені у структурних підрозділах наукової бібліотеки. Акумулює ресурс серія бібліографічних показників «Україна та європейська інтеграція», які висвітлюють питання правового, економічного, освітнього, політичного вимірів. Інформаційні ресурси з питань євроінтеграції представляє розділ веб-сайту бібліотеки «Центр європейської інформації у м. Запоріжжі».

У 2011 р. наукова бібліотека ЗНУ приєдналася до проекту «Електронна бібліотека України: створення центрів знань в університетах України “ElibUkr”» (<http://www.elibukr.org>), що діє в Україні за ініціативою Києво-Могилянської фундації Америки. Реалізація проекту дає можливість забезпечувати, підтримувати та вдосконалювати інформаційну базу, необхідну для науково-дослідницької роботи учених і фахівців університету, та відповідні механізми обміну інформацією з метою інтеграції українських науковців до міжнародної світової академічної спільноти. Науковці ЗНУ отримали доступ до бази даних світової наукової інформації «Відкриті електронні архіви в інституціях України», яку складають електронні колекції 36 університетів України. Завдяки доступу до Всесвітньої бібліотеки електронних книг (США) колекція бібліотеки поповниться на сотні унікальних за змістом та високоякісних оцифрованих книг. Доступ до Електронної бібліотеки видав-

ничого дому «Гребенников» (м. Москва) дозволив отримати електронні формати журналів із менеджменту, маркетингу, фінансів. Міжнародна компанія DeGruyter (Німеччина, Берлін) надала доступ до 507 журналів бази «Journals/Yearbooks – De Gruyter Publishers». За даними статистичного аналізу використання баз даних учасниками Проекту наш університет став одним із найактивніших в Україні, тестовий доступ до ресурсів потужних представників сучасної інформаційної індустрії.

У 2013 р. розпочато співробітництво з компанією Ельзевір (Амстердам, Нідерланди) – провідним світовим постачальником наукової інформації. Запорізьким національним університетом було укладено Договір про підключення до послуг компанії Ельзевір і надання з 3 жовтня 2013 р. до 30 вересня 2014 р. доступу до продуктів та послуг Scopus.

Наукова бібліотека ЗНУ протягом останніх років бере участь у проекті видавництва Walter de Gruyter (Гамбург, Німеччина) – підготовці щорічних випусків видання World Guide to Libraries. Довідник містить адреси та детальну інформацію про фонди та спеціальні колекції 3 200 університетських бібліотек в понад 200 країнах.

На формування інформаційних ресурсів, створення нового інформаційного простору для користувачів спрямовується діяльність наукової бібліотеки у вітчизняних і міжнародних проектах.

2016 р. університет став учасником Консорціуму e-VERUM (<http://everum.org.ua>), заснованого Громадським об'єднанням «ЕлібУкр», Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, Асоціацією користувачів української науково-освітньої мережі «УРАН», Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка. Головною метою діяльності Консорціуму є покращення забезпечення електронними інформаційними ресурсами університетських і науково-дослідних установ України, підвищення продук-

тивності та ефективності діяльності вчених, сприяння збільшенню кількості публікацій у провідних наукових виданнях, поліпшення показників української науки в міжнародних рейтингах. Завдяки започаткованому Консорціумом проекту «ТОРНАДО» Запорізький національний університет протягом 3-х місяців мав доступ до наукометричної платформи Web of Science.

Проект корпоративного формування інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань» (<http://nbuv.gov.ua/node/2456>), який ініціювала Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, створює єдину точку доступу до наукових ресурсів 218 вітчизняних бібліотек, серед яких і університетські. Наукова бібліотека ЗНУ представляє на порталі веб-версію електронного каталогу книг, надає доступ до бібліографічної інформації про видання електронної бібліотеки, електронних версій наукових фахових видань ЗНУ, а відтепер включає і е-архів бібліографічних покажчиків, підготовлених науковою бібліотекою.

Підвищення якості наукових публікацій та відображення їх особливої актуальності набуває ефективність висвітлення результатів наукових пошуків. Час вимагає від наукових працівників не лише друкованих видань, а й відображення своїх публікацій у відкритому просторі, доступності та цитованості наукових публікацій, впровадження досліджень та використання цих досліджень, про що свідчить індекс цитування публікацій у міжнародних наукометричних БД. Розуміючи це, наукова бібліотека взяла участь у підготовці матеріалів на конкурс, що був оголошений МОН України. За результатами конкурсу Запорізький національний університет – один із двох запорізьких вишів, яким Міністерство освіти і науки України забезпечило підключення до міжнародних наукових баз даних («Scopus» і «Web of Science») за кошти держбюджету.

Так, університет від 13 жовтня 2017 р. отримав доступ до «Web of Science» (Clarivate Analytics), який буде відкрито до

30 вересня 2018 р. За умовами договору доступ здійснюється через веб-сторінку наукової бібліотеки ЗНУ (<http://library.znu.edu.ua>), також вона надає інформаційний супровід та консультативну допомогу користувачам.

За домовленістю МОН та компанії-постачальника послуг Clarivate Analytics для підвищення публікаційної активності та якості наукових статей, пошуку наукових видань проводяться онлайн-семінари, Наукова бібліотека підключалася до всіх онлайн-заходів: спеціалістом із навчання від компанії Clarivate Analytics по Україні І. Тихонковою їх проведено 11 (українською мовою), з інформаційного порталу Clarivate Analytics – 70 (російською мовою).

На бібліотеку покладено забезпечення інформаційного супроводу доступу до ресурсів і послуг платформи Web of Science. Провідні працівники пройшли навчання і надають консультативну допомогу користувачам як в залі електронних ресурсів наукової бібліотеки, так і на кафедрах, у комп'ютерних класах університету. Для науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрантів розроблено та презентовано низку тренінгів із використання інформаційної платформи та аналітичних сервісів Web of Science. Заняття передбачають ознайомлення з платформою, що проходить як презентація, та безпосередньо індивідуальну практичну роботу на платформі Web of Science: питання відбору профільних видань для опублікування результатів наукових досліджень із використанням Journal Citation Reports, робота з інформаційним інструментом EndNote online для оформлення публікацій, поширення своїх наукових досягнень і пошук потенційних співавторів за допомогою ResearcherID. Використання ресурсів Web of Science допомагає науковцям досягнути значних результатів як в самих дослідженнях, так і в отриманні грантів, сприяє посиленню міжнародного співробітництва та збільшує кількість і якість наукових публікацій дослідників вишу, допомагає планувати наукову кар'єру та створювати джерельну базу

для майбутнього. Підготовку й модерацію тренінгів здійснює завідувач відділу автоматизації наукової бібліотеки [7].

З метою адаптації фахових видань ЗНУ до нових нормативних вимог та їх інтеграції до світового наукового простору Запорізький національний університет став членом асоціації PILA (Publishers International Linking Association, Inc., Міжнародна асоціація видавців наукової літератури), отримав офіційний код видавця – префікс – і відтепер має усі необхідні повноваження для присвоєння цифрових ідентифікаторів DOI [2, 13]. Наукова бібліотека посіла чільне місце у забезпеченні університету передовими технологіями в галузі освітнього та наукового процесів для впровадження цифрового ідентифікатора об'єктів DOI й підготувала проект «Реєстрація DOI для фахових видань ЗНУ» [1]. Складові проекту:

- уніфікований алгоритм для зручності реєстрації наукових і фахових видань університету;
- формування суфікса цифрового ідентифікатора (DOI) для фахового видання ЗНУ;
- формування суфікса цифрового ідентифікатора (DOI) для номера фахового видання ЗНУ;
- формування суфікса цифрового ідентифікатора (DOI) для статті номера фахового видання ЗНУ;
- консультації з підготовки інтернет-сайту журналу, його англomовної версії, що має серед іншого містити анотації англійською мовою до всіх статей, які публікуються в журналі;
- виконання низки формальних вимог, необхідних для включення наукового видання до тієї чи іншої міжнародної бази бібліографічних даних;
- презентація, тренінги для членів редакційних колегій наукових фахових видань ЗНУ [16].

Науковою бібліотекою вже здійснено реєстрацію на платформі 1-го видання та статей, які містяться в даному числі журналу, розроблено технологічну карту надання DOI випускам наукових фахових видань ЗНУ.

У 2017 р. бібліотечному фонду університету виповнилося 120 років. До цієї події створено проект «Перлини бібліотечного фонду – видання минулих століть».

Проведена значна науково-інформаційна робота з метою дослідження історії окремих видань фонду рідкісної книги [17].

Історично склалося так, що колекція постала ще до часів відкриття Запорізького державного педагогічного інституту, до 1933 р. У спадок сучасній університетській книгозбірні ХХІ ст. залишились книжки бібліотеки Олександрівської жіночої гімназії, відкритої у 1897 р. У 1919–1921 рр. це були книжки бібліотеки Олександрівської вчительської семінарії, у 1930–1933 рр. – Запорізького інституту народної освіти, а у 1933 р. це вже фонд бібліотеки Запорізького державного педагогічного інституту. У 1985 р. інститут отримав статус Запорізький державний університет.

Таким чином, колекція рідкісних книг була створена на базі видань із фондів бібліотек Олександрівських, а з 1921 р. Запорізьких освітянських закладів, у зв'язку з перейменуванням міста Олександрівська на Запоріжжя. Окрім фондів названих установ, колекція успадкувала видання з бібліотек приватних осіб, ряду товариств та організацій, вчених, письменників, громадських діячів ХІХ–ХХІ ст.

Стародруковані, рідкісні та цінні видання з часу заснування бібліотеки складають її найцінніший фонд – фонд рідкісних книг, який налічує 9 056 примірників видань. Документальний комплекс містить унікальний, переважно оригінальний склад фонду, який не повторює й не дублює інші фонди наукової бібліотеки ЗНУ і належить до одного з найбільших бібліотечних зібрань рідкісної книги Запорізького регіону.

У колекцію входять видання з 1790-го до 1945-го рр.: прижиттєві видання класиків української та зарубіжної літератури, діячів української науки, культури, енциклопедії, довідкова й наукова література, періодичні видання ХІХ ст. Про всі ці

історичні періоди формування бібліотечного фонду, про меценатів і дарителів свідчать печатки, екслібриси, позначки, дарчі надписи, бібліотечні штампи на книжках.

Зберігаються у фондах і особисті колекції, зокрема відомих науковців ЗНУ В. А. Чабаненка, О. Мальованого, В. Білкуна, Н. Я. Томіліної та ін. База даних «Рідкісна книга» електронного каталогу подає бібліографічну інформацію про всі видання. Ювілейна книжково-музейна експозиція «Перлини бібліотечного фонду – видання минулих століть» відтворила в книгах історію освітянських закладів і представила книжкові пам'ятки – прижиттєві видання українських класиків та книги з інформацією про їх шлях до наукової бібліотеки ЗНУ і попередніх власників.

Наукова бібліотека ЗНУ входить в «Реєстр бібліотек ВНЗ – фондоутримувачів рідкісних і цінних видань» [14]. Відповідно до «Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання», затвердженого наказом Міністерства культури України від 14.06.2016 р. № 437, здійснено відбір книжкових пам'яток, що зберігаються у фонді наукової бібліотеки Запорізького національного університету, – це 61 примірник.

Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [15] вимагає перегляду пріоритетів у роботі бібліотек, створення їх гнучкої та динамічної структури, комфортно-го середовища, впровадження варіативних моделей бібліотек, зонування бібліотечного простору, використання інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечить надання широкого спектру традиційних та інноваційних послуг.

Грантова історія наукової бібліотеки ЗНУ за 2017–2018 рр. налічує 10 поданих заявок міжнародним і вітчизняним фондам, 1 отриманий грант та 1 відтермінований для подальшої роботи [10].

У межах співробітництва ЗНУ із Британською Радою в

Україні, що розпочалось у липні 2016 р., за міжнародною програмою «Активні громадяни в усьому світі», яка орієнтована на формування лідерського потенціалу в соціальній сфері та покликана сприяти розвитку навичок міжкультурного діалогу і соціальної відповідальності, було проведено низку тренінгів доцентами кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови. У дводенних тренінгах «Активні громадяни» взяли участь співробітники бібліотеки вишу. Під час заходу виникла ідея проекту «Відкритий простір бібліотеки / Open space Library».

Ідея проекту полягає в тому, що на сьогодні бібліотека перестає бути місцем, де зберігаються книги, а стає дійсно громадським центром спілкування, комфортним і максимально зручним для відвідувачів, із можливістю реалізувати власні культурно-освітні, дозвільні, інтелектуальні потреби та ідеї. Простір сучасної бібліотеки – це фокус-зони, які поєднують в собі елементи антикафе, книгарні та традиційної читальні. Більша частина пов'язана з новими ІТ-технологіями. Адже більшість відвідувачів приходять до бібліотеки не тільки для читання книг, а для отримання доступу до інформації через мобільні пристрої – смартфони, планшети й ноутбуки. Сучасна бібліотека має бути відкритим простором. Американський соціолог, професор соціології в Університеті Західної Флориди, Рей Ольденбург вказує на необхідність людей мати «третє місце» після дому та роботи, яке забезпечує взаємодію спільноти та соціалізацію з іншими [8].

Стратегія наукової бібліотеки ЗНУ бути тим третім місцем, куди людина спішить після навчання і хоче побути там замість дому. Третє місце – де хочеться зустрічатися, де затишно, цікаво, зручно. Головний наш меседж – відкритість та доступність.

За пропозицією ректора ЗНУ Миколи Фролова та в очікуванні результатів отримання гранту, наукова бібліотека почала працювати над переформатуванням простору наукової бібліо-

теки для виділення зони коворкінгу. До розробки долучилася студрада, яка допомогла впроваджувати ідеї коворкінгу. Хол бібліотеки було облаштовано столами і стільцями, блоками розеток для підключення зарядних пристроїв ноутбуків, планшетів, електронних книжок. Встановлено стелаж для буккросингу.

Були створені рекламні оголошення, які розповсюджувалися студентами перших курсів на своїх факультетах. На заняттях «Основи інформаційної культури» їм розповідали про коворкінг та ідею проекту, що сприйнялося молоддю дуже позитивно.

Проект «Відкритий простір бібліотеки. Open space library» отримав міні-грант від Британської Ради в Україні за міжнародною програмою «Активні громадяни в усьому світі», що дало можливість доповнити бібліотечний коворкінг 2 виставковими стендами, канапою, потужним Wi-Fi [11]. На сьогодні Відкритий простір бібліотеки – це місце, де можна поспілкуватися з друзями, провести ділову зустріч, взяти участь у культурних заходах і забавах. Простір вже має своїх постійних відвідувачів: проходять заходи міжнародного відділу студради – спікінг клуб (бесіди з носіями мови), форум-театр, презентації книг зустрічі з цікавими людьми. До Дня Гідності і Свободи Відкритий простір бібліотеки зібрав студентів коледжу та університету на зустріч з головою Великої ради отаманів запорізького козацтва, фундатором Першої громадської козацької історичної бібліотеки ім. князя Дмитра (Байди) Вишневецького, керівником координаційної ради з питань козацтва при Запорізькій обласній держадміністрації, а також відомим громадським діячем Дмитром Сухініним задля презентації його книги «Вогняні роси». Це – новітня військово-політична історія запорізького козацтва [12]. У межах заходів Запорізької книжкової толоки до Відкритого простору завітала Юлія Хливнюк – одна з авторок журналу «Слово жінки» (м. Київ), яка очолює в проекті напрямок «Автентична пісня», презен-

тувала журнал «Слово жінки» [3]. Завдяки виставковій діяльності, залученню письменників і діячів культури на масові заходи бібліотека стала улюбленим місцем зустрічей та спілкування молоді. У межах проекту існує арт-простір, в якому проходять презентації робіт художників-початківців, зустрічі з ними: переможці міського конкурсу образотворчого мистецтва «АРТ-барви Запоріжжя», персональна виставка картин юної художниці Валерії Федорченко, учениці 10-го класу Запорізької загальноосвітньої школи № 101 та ін. Найактивнішою аудиторією є учні шкіл, яким цікаво спілкуватися з майже своїми однолітками-митцями [4].

За ініціативою проректора з науково-педагогічної та навчальної роботи Олександра Гури підготовлено проект «Бібліотека – відкритий інформаційний простір для навчальних закладів регіону», який спрямований на забезпечення вільного доступу до інформаційних і навчально-методичних ресурсів та залучення не тільки студентів нашого університету, а й громадськості Запорізького регіону – створення безбар'єрного інформаційного середовища на базі наукової бібліотеки ЗНУ. Проекти було подано до Організації НВСЕ (Harald Binder Cultural Enterprises – Гаральд Біндер Культурні підприємства), фонду Monsanto (Франція) та до Фонду сприяння демократії Посольства США.

Подальший розвиток ідея знайшла у проекті «Бібліотека ЗНУ – відкритий інформаційний простір регіону з інклюзією». Мета проекту: забезпечення рівного доступу учнів, батьків, педагогічних працівників та громадськості до інформаційних та навчально-методичних ресурсів з інклюзії. На сьогодні бібліотека може стати відкритим інформаційним простором у Запорізькому регіоні (36 об'єднаних територіальних громад) із забезпечення вільного доступу до інформаційних та навчально-методичних ресурсів з інклюзії, та забезпечити методично-інформаційний супровід процесу розвитку моделі навчального закладу з інклюзивною освітою. Проект сприяти-

ме: підвищенню ефективності навчально-виховного процесу; акумулюванню даних про послуги, сервіси, можливості для інклюзивного навчання, розвитку дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків; об'єднанню зусиль фахівців різних галузей, державних та громадських установ із питань розбудови інклюзивної освіти; наданню кваліфікованої допомоги користувачам інформаційного простору в пошуку інформації згідно з їхніми запитами; залученню громадськості міста Запоріжжя та Запорізької області для отримання широкого доступу до інформаційних і навчально-методичних ресурсів; формуванню критичного мислення й толерантності до дітей із порушеннями розвитку; підвищенню інформаційної грамотності, сприяння взаєморозумінню, довіри у суспільстві [5].

Провідним напрямом проектної діяльності бібліотеки є також пошук грантового фінансування та розробка проектів по оцифруванню книжкового фонду. Серед документів на паперових носіях особливе місце посідають книжкові пам'ятки як важлива частка національно-культурної спадщини, тому їх збереження є справою особливої ваги. У межах проекту «Оцифрування бібліотечних фондів «Цифрова країна» «Фонду культури та інновацій FUTURA» (Україна) було подано проект «Електронна колекція періодичних видань Наукової бібліотеки Запорізького національного університету».

На отримання грантового фінансування спільно з факультетом журналістики підготовлено та подано проектні пропозиції: «Розвиток медіаосвіти і місцевих громад Південно-українського регіону» для конкурсів «Гранти для випускників програм обміну Посольства США в Україні» Чорноморського фонду регіонального розвитку, «Розвиток медіаграмотності у громадах Південноукраїнського регіону» для участі в першому етапі конкурсу «Культурна дипломатія задля діалогу» Міжнародного фонду «Відродження», «Створення ресурсного центру «Медіатека медіаграмотності Південноукраїнського

регіону» Конкурсу мікропроектів 2017 Посольства Федеративної Республіки Німеччини.

За фінансової підтримки Міжнародної ради досліджень і обмінів IREX у межах University Administration Support Program Alumni Grant на базі факультетів журналістики і соціології та управління реалізується грантовий проект «Інтенсивний тренінговий інститут із методології медіа досліджень. Для методичного й наукового забезпечення процесу навчання викладачів, аспірантів і докторантів ЗНУ проектом передбачено придбання професійної літератури вітчизняних та закордонних видавництв українською, російською й англійською мовами. Тематика книг стосується медіакультури й методології досліджень мас-медіа: це підручники та посібники, наукові і довідкові видання з журналістики, медіаграмотності, інформаційної безпеки, соціологічних методів вивчення мас-медіа, лінгвістичних і статистичних, якісних і кількісних методологій досліджень. Це дало можливість науковій бібліотеці створити нову колекцію літератури з методології медіа-досліджень.

Завдяки проектній діяльності поліпшується фінансовий стан бібліотеки, посилюється її роль в інформаційно-освітньому середовищі університету, зв'язок із факультетами, кафедрами та іншими структурними підрозділами вишу, покращується якість послуг, що надаються користувачам, наукова бібліотека ЗНУ набуває свого іміджу, з'являються нові перспективи в роботі.

Список використаної літератури

1. Агоян О. Реєстрація DOI для фахових видань ЗНУ : [презентація] / О. Агоян ; Запоріж. нац. ун-ту ; Наук. б-ка // Наук. б-ка Запоріж. нац. ун-ту : офіц. сайт. – Електрон. дан. – 19 слайдів – Режим доступу: <http://library.znu.edu.ua/gallery-bnners/znuDOI-compressed.pdf> (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрана.
2. Данілова А. Д. Методичні рекомендації щодо впровадження циф-

- рових ідентифікаторів у видавничий процес для періодичних видань Національної академії наук України [Текст] / А. Д. Данілова, А. І. Радченко, Т. М. Яцків ; ВД «Академперіодика» НАН України; ПА «Укрінформнаука». – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Академперіодика, 2017. – 48 с.
3. До наукової бібліотеки завітала автор журналу «Слово жінки» / Наук. б-ка // Запоріз. нац. ун-т : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Ukraine, 2017, 31 жовт. – Режим доступу: <https://bit.ly/2uQW75Z> (дата звернення: 20.07.2018). – Загол. з екрана.
 4. Іванова О. Наукова бібліотека ЗНУ – простір для навчання та спілкування [Текст] / О. Іванова // МИГ. – 2018. – 29 марта (№ 13). – С. 10.
 5. Інклюзивна освіта в ЗНУ : традиції новації, якість / Ф-т соц. педагогіки та психології // Запоріз. нац. ун-т : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Ukraine, 2018, 4 квіт. – Режим доступу: <https://bit.ly/2GwRhDL> (дата звернення: 20.07.2018). – Загол. з екрана.
 6. Концепція проектної діяльності Запорізького національного університету / Запоріз. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2016. – [5 л.]. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <https://www.znu.edu.ua/pidrozdily/proektdij/konserciya.pdf> (дата звернення: 20.07.2018). – Загол. з екрана.
 7. Наукова бібліотека провела тренінги з використання платформи «Web of Science» для аспірантів / Наук. б-ка // Запоріз. нац. ун-т : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Ukraine, 2018, 15 трав. – Режим доступу: <https://bit.ly/2GjKAju> (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрана.
 8. Ольденбург Р. Третье место: кафе, кофейни, книжные магазины, бары, салоны красоты и другие места «тусовок» как фундамент сообщества [Текст] / Р. Ольденбург ; пер. с англ. А. Широкаковой. – М. : Новое лит. обозрение, 2014. – 456 с.
 9. Пасмор Н. П. Сучасна вузівська бібліотека: окремі практики і перспективи розвитку / Н. П. Пасмор, В. В. Щабельник // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., присвяч. 210-річчю Харків. нац. мед. ун-ту та 95-річчю Наук. б-ки Харків. нац. мед. ун-ту (Харків, 5–12 жовт. 2015 р.). – Харків, 2015. – С. 134–138. – Відомості доступні через Інтернет: <https://bit.ly/2A1yAVX> (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрану.
 10. Петрова А. Наукова бібліотека інформує про результати проектного року–2017 / А. Петрова // Запоріз. нац. ун-т : офіц. сайт. – Елек-

- трон. дан. – Ukraine, 2017, 22 листоп. – Режим доступу: <https://bit.ly/2JFcEiD> (дата звернення: 20.07.2018). – Загол. з екрана.
11. Петрова А. Наукова бібліотека презентувала результати проекту «Open space Library» / А. Петрова // Запорізь. нац. ун-т : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Ukraine, 2017, 22 листоп. – Режим доступу: <https://bit.ly/2JFcEiD> (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрана.
 12. Петрова А. У ЗНУ до Дня Гідності та Свободи відбулася презентація книги Дмитра Сухініна «Вогняні роси» / А. Петрова // Запорізь. нац. ун-т : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Ukraine, 2017, 22 листоп. – Режим доступу: <https://bit.ly/2JFcEiD> (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрану.
 13. Радченко А. І. Методичні рекомендації щодо присвоєння цифрових ідентифікаторів (DOI) науковим публікаціям [Текст] / А. І. Радченко, Т. М. Яцків. – 2-ге вид., допов. – Київ : Академперіодика, 2016. – 24 с.
 14. Реєстр бібліотек вищих навчальних закладів – фондоутримувачів рідкісних та цінних видань / Наук.-метод. бібл. комісія М-ва освіти і науки, молоді та спорту України, секція з організації та зберігання інформац. ресурсів // Наук. б-ка Запорізь. нац. ун-ту : офіц. сайт. – 29 с. – Електрон. дан. – Відомості доступні також через Інтернет: http://library.znu.edu.ua//2018/PRO_NAS/reestr.pdf (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрана.
 15. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» : проект // Укр. бібл. асоц. : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Режим доступу: <https://bit.ly/2LiRJb5> (дата звернення: 23.07.2018). – Загол. з екрана.
 16. Хлистун О. Наукова бібліотека презентувала алгоритм реєстрації DOI для фахових видань ЗНУ / О. Хлистун // Запорізь. нац. ун-т : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Ukraine, 2018, 27 квіт. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Hqauu> (дата звернення: 20.07.2018). – Загол. з екрана.
 17. Чала Н. М. Колекція рідкісних видань у науковій бібліотеці ЗНУ: історія створення, проблеми вивчення та практика інформаційного розкриття / Н. М. Чала, Л. Г. Полтавченко // Рідкісні та цінні видання в бібліотеках вищих навчальних закладів Запорізької області : матеріали наук.-практ. конф. б-к Вищих навч. закл. III-IV рівнів акредитації (Запоріжжя, 5 груд. 2012 р.). – Запоріжжя, 2012. – С. 26–36.

**Chala Nina Mykolaivna
Ahoian Oksana Mykolaivna**

**PROJECT ACTIVITY IS A STRATEGIC DIRECTION
OF THE DEVELOPMENT OF THE SCIENTIFIC LIBRARY
OF ZAPORIZHZHIA NATIONAL UNIVERSITY**

The article deals with the project activities of the Scientific Library of Zaporizhzhia National University, which aims to create an open information and cultural space and to provide a free access to information and educational resources. The article provides an overview of the latest projects and their impact on the process of scientific library development. The importance of expanding of the information space and increasing readership is mentioned. The article describes the projects which share the common idea of the necessity of providing a modern creative space for students and changing the perception of a traditional library.

The perspectives for the project activities aiming at information support of Ukrainian school reform and inclusive education system are depicted. The search for possibilities of effective collaboration with the partners and community to create a comfortable library space using information and communication technology, which will guarantee a wide variety of traditional and innovative library services, is described.

Keywords: Zaporizhzhia National University, scientific library, project activities, Web of Science, Scopus, digital object identifier (DOI), coworking, open space, information centre.

Ширєнкова Аліна Олександрівна

зав. інформ.-бібліогр. від.
Вищ. держ. навч. заклад України «Буковин. держ. мед. ун-т»,
Театральна площа, 2, м. Чернівці, 58002, Україна,
тел.: (0372) 55-37-54; e-mail: Sh.Alina@bsmu.edu.ua,
ORCID 0000-0002-3984-1590,
ResearcherIDM-9672-2016

Задерей Софія Іванівна

пров. бібліотекар інформ.-бібліогр. від.
Вищ. держ. навч. заклад України «Буковин. держ. мед. ун-т»,
Театральна площа, 2, м. Чернівці, 58002, Україна,
тел.: (0372) 55-37-54; e-mail: zaderei.sofia@bsmu.edu.ua,
ORCID 0000-0003-3937-4643,
ResearcherIDB-1990-2017

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ В НАУКОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології поширюються в усі сфери життєдіяльності людини, формуючи єдине глобальне інформаційне суспільство. Центральну роль у цьому процесі відіграє інформатизація освіти вищих навчальних закладів України шляхом комунікації між науковцями. Сучасна вузівська бібліотека починає посідати одне з основних місць генерації та поширення знань, розвиваючи наукову комунікацію.

Ключові слова: наукова комунікація, бібліотека БДМУ, інформатизація, бібліометрія.

У сучасному інформаційному середовищі останнім часом спостерігається зростання поняття наукової комунікації – взаємодії вчених із питань створення нового наукового знання, що охоплює діяльність із пошуку інформації для продукування нових ідей, а також сам процес виробництва нового знання і обміну між різними вченими [3]. У свою чергу багато робіт присвячено вивченню комунікацій в інформаційному науковому середовищі та впливу бібліотек на них (роботи П. Хілза, Є. Л. Шапиро, Ю. М. Столярова та інших).

Так, у моделі наукової комунікації П. Хіллза виокремлено шість компонентів:

- 1) учений як виробник і споживач наукової інформації;
- 2) наукове співтовариство;
- 3) видавець;
- 4) інформаційний продукт;
- 5) бібліотечний працівник;
- 6) комунікаційні технології.

Для аналізу процесів комунікації використовують різні моделі, що в основному мають лінійний характер і акцентують увагу на різних засобах передачі інформації через статті, журнали, книги тощо, на учасниках як окремих особах, групах, так і установах у цілому та на функціях різноманітних видах діяльності.

Із розвитком сучасного суспільства інформація починає відігравати важливу роль у результаті наукового пізнання. Її отримання, поширення та використання мають суттєве значення для подальшого розвитку науки.

Сучасні автори теорії комунікації К. Шеннон та У. Вівер дають таке визначення комунікації: «Це всі дії, коли один розум впливає на інший».

Враховуючи, що поширення наукової інформації відбувається певними засобами та методами через різні канали, з'являється необхідність у розвитку наукової комунікації. Наукова комунікація – обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами. Виокремлюють різні твердження та мислення з приводу основних елементів та критерії самого поняття.

Метою цієї статті є спроба трансформувати діяльність вузівської бібліотеки до основних елементів наукової комунікації:

- 1) комунікант – відправник повідомлення (особа, яка генерує ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її);

2) комунікат – повідомлення (фіксована чи нефіксована наукова інформація, закодована певним чином за допомогою символів, знаків, кодів);

3) канал (спосіб передачі наукової інформації);

4) реципієнт – отримувач повідомлення (особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її, реагує на неї);

5) зворотний зв'язок – реакція реципієнта на отримане наукове повідомлення.

Вивчення комунікаційних процесів та інформаційних потоків у науковій галузі здійснюють фахівці в галузі наукових комунікацій і бібліометрії. У свою чергу бібліометрія – наукова дисципліна, яка використовує статистичні методи для аналізу наукової літератури з метою виявлення тенденцій розвитку предметних галузей, особливостей авторства й взаємного впливу публікацій. Бібліометричні зв'язки, такі як цитування, взаємне цитування і взаємні посилання, авторське співцитування та колективне авторство, забезпечують документне підтвердження комунікацій у межах наукових галузей і між ними. Подібні навички більш характерні для фахівців бібліотечної справи, а нові тенденції розвитку у сфері науки змушують видозмінювати й вдосконалювати власні знання та методи роботи з читачами.

Бібліотека стає не просто місцем збору та збереження документів і знань, а основним місцем комунікації між науковцем та доступом до достовірної наукової інформації. Проаналізувавши тенденції сучасного наукового світу в публікаційній діяльності, розуміємо, що зростання сумнівних інформаційних ресурсів, фейкових видань, вигаданих метрик, всього того, що негативно впливає на подальше поширення результатів учених в науковому середовищі призводить до необхідності створювати бібліотечно-інформаційні центри з наданням кваліфікованих консультацій та постійним професійним інформаційним супроводом від моменту пошуку інформації, під-

бору періодичного видання для оприлюднення результатів до остаточного оформлення роботи.

Наукові роботи все частіше стають не лише висвітленням результатів дослідження, але й формою комунікації, мірилом якості та елементом іміджу науковця. Відомо, що старіння наукових публікацій відбувається досить швидко, особливо це стосується галузі медицини, де наукові дослідження стрімко розвиваються. Основним джерелом у системі наукових комунікацій у всьому світі є наукові періодичні видання, які поступово видозмінюють свій формат із паперових на електронні, відкриті, передплачувані тощо. Доступ до них з'являється у більшій кількості читачів, між видавцями зростає конкуренція. Це і багато інших факторів, пов'язаних із вимогами міністерств, навчальних закладів призводить до того, що вчені за браком навичок і часу стають жертвами неякісної інформації, потрапляють до лав хижацьких журналів, що впливає на результати.

Якісний пошук наукової інформації, включаючи реферативні та наукометричні бази даних, дає основу для написання власного конкурентоспроможного наукового дослідження. Правильне цитування робіт колег стає аргументом власних досліджень, дотримання наукової етики – проявом поваги, коригування власної роботи або колег, визначення внеску попередників і, головне, не ставить під сумнів дослідження.

Враховуючи елементи наукової комунікації, *спеціалісти бібліотечної справи виступають комунікантом*, генеруючи та опрацьовуючи необхідну науковцеві інформацію з подальшим її поширенням.

Враховуючи всі сучасні наукові комунікаційні тенденції, співробітники бібліотеки БДМУ розпочали розвивати нову форму роботи з професорсько-викладацьким складом, розробивши цикл науково-методичних семінарів, які раніше проводилися винятково до певних заходів та подій. В основу було покладено формування навичок і роботу з різноманітними

інструментами (утилітами) для якісного пошуку інформації при написанні власної роботи, її просування через профільні журнали та відкриті системи, а також формування власного іміджу науковця. Навички роботи з наукометричними базами даних, дотримання наукової та публікаційної етики, захист авторських прав та інтелектуальної власності, види ліцензій, патентів і умови їх отримання та правильність оформлення робіт із використанням для їх написання ресурсів у вигляді списків використаних джерел згідно зі стандартів. Наразі продовжено проведення семінарів, але відповідно до профільності кафедри.

Також практикується співпраця зі спеціалістами вузької направленості, судовими експертами, спеціалістами Інституту інтелектуальної власності, адвокатами тощо. Проводяться засідання круглих столів та веб-конференції з питань інтелектуальної власності та захисту авторських прав на науковий твір.

Каналами поширення наукової інформації науковців нашого університету, до яких долучилася бібліотека, виступають:

- Електронний каталог БДМУ «ІРБІС-64», через який можна отримувати своєчасну та достовірну реферативну інформацію про нові надходження наукової медичної періодики. Швидке наповнення каталогу відбувається шляхом співпраці колективів бібліотек у складі корпорації;

- ресурси власної генерації, на зразок університетського репозитарію «Інтелектуальні фонди БДМУ»;

- веб-сайт бібліотеки та інтернет-сторінки в соціальних мережах;

- телевізійні панелі в корпусах університету тощо;

- електронні довідки шляхом електронного листування;

- супровід сайту наукових конференцій БДМУ в межах проекту «Наукові конференції України» (платформа OCS);

- співпраця з редакціями університетських часописів у межах проекту «Наукова періодика України» (платформа OJS);

- проведення семінарів, круглих столів, диспутів тощо;
- постійне консультування спеціалістами бібліотечної справи.

Враховуючи елементи наукової комунікації, науковці, професорсько-викладацький склад разом із студентами стають реципієнтами, особами, для яких призначена інформація, що вони опрацьовують, і в результаті чого формують свої подальші наукові роботи, створює підґрунтя для подальшого дослідження.

Як результат, можна зауважити, що бібліотека Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» відіграє важливу роль у науковій комунікації закладу. Завдяки правильно розділеним обов'язкам та функціям кожного з відділів створено потужну наукову інформаційну систему, в якій беруть участь спеціалісти всієї бібліотеки. Така система дозволяє швидко та чітко надавати необхідну інформацію користувачам як у відділах, так і віртуально, за допомогою мережі Інтернет.

Проведені заходи для наукових колективів університету, здобувачів та студентів, які працюють над науковими дослідженнями, показали, що є необхідність у тісній науковій комунікації між ними та бібліотекою. Після проведених науково-методичних семінарів науковці легше та швидше освоювали можливості різноманітних інформаційних ресурсів, навчилися оформляти свої роботи відповідно до вимог і профільності періодичних видань, здійснювати правильний підбір часописів для власних публікацій.

Сучасна університетська бібліотека організовує процес інформаційної наукової комунікації з користувачем як у реальному, так і в віртуальному просторі. Ряд питань і труднощів, що виникають у науковців під час роботи над дослідженням, створює умови для більш поглибленого вивчення та розвитку наукової комунікації серед науковців університету за участю бібліотеки:

- інформаційна підтримка науковців під час збору матеріалів для роботи;
- допомога у якісному оформленні самої роботи та списку використаних джерел;
- супровід матеріалів в електронному середовищі, створення та наповнення електронних баз даних, власних наукових колекцій тощо;
- створення умов для роботи з віддаленими ресурсами (відділений доступ), реферативними та наукометричними базами даних;
- обмін інформацією між фондами вітчизняних та закордонних установ;
- обмін науковою інформацією під час проведення засідань круглих столів та конференцій саме для науковців за вузькими тематиками.

Це і багато інших форм роботи в напрямку наукової комунікації створюють нові умови роботи для бібліотек, розширюють їх діяльність та виводять їх на новий рівень. Вузівська бібліотека стає незамінним підрозділом у складі наукової установи.

Список використаної літератури

1. Бірюкова Т. Бібліотека-Освіта: наукова комунікація, інтеграція знань, методів, технологій / Т. Бірюкова, І. Компанієць // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 1. – С. 33–37.
2. Копанєва В. Бібліотека в системі наукової електронної комунікації / В. Копанєва // Бібл. вісн. – 2007. – № 5. – С. 3–9.
3. Стрішенець Н. В. Наукова комунікація як елемент управління фондом / Н. В. Стрішенець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 3. – С. 66–69.

**Shyrienkova Alina Oleksandrivna,
Zaderei Sofia Ivanivna**

THE ROLE OF THE LIBRARY IN SCIENTIFIC COMMUNICATION

In the modern information environment, the notion of scientific communication is increasingly encountered among scientists. Given the variety of assertions, forms, methods and types of scientific communication, it's quite clear that library becomes the main and irreplaceable resource in the search for qualitative information. The purpose of this article is to highlight the library of BSMU work in the transformation of the accepted elements of scientific communication. The close cooperation of the library staff with the scientists in the sphere each department researches deliver benefits: the skills of qualitative search for relevant and reliable information improved; the authors of scientific papers have learned to compile lists of literature on various international standards; the methodology of selecting sources and their use in their own research has changed; the scientists got used to work with auxiliary resources for the further promotion of materials among the scientific community.

Keywords: scientific communication, library of BSMU, informational support, bibliometrics

Штангей Ольга Миколаївна

нач. Інформац.-бібліогр. від.

Наук. б-ка Харків. нац. акад. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова,

вул. Маршала Бажанова, 17, м. Харків, 61002, Україна,

тел.: (057)707-32-25, e-mail: ostagej@gmail.com,

ResearcherID: I-9859-2018

**ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ
УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ФУНКЦІЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ**

В статті висвітлено роботу з колекцією праць професорсько-викладацького складу ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, а саме: ведення картотеки «Праці професорсько-викладацького складу ХНУМГ ім. О. М. Бекетова», проведення рейтингового оцінювання «Науково-методична література викладачів університету», ведення електронних ресурсів Наукової бібліотеки, співпраця Наукової бібліотеки з Музейним комплексом та архівом у рамках збереження спадщини університету, створення біобібліографічних покажчиків.

Ключові слова: Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, наукова бібліотека, музейний комплекс, феноменологічний підхід, інфокомунікаційні технології, фонд праць викладачів, рейтингове оцінювання, електронний ресурс, культурно-історична спадщина, біобібліографічний покажчик.

Бібліотеки завжди здійснювали освітню та виховну функції. Це, насамперед, стосується бібліотек вищих навчальних закладів як невід'ємної складової освітнього процесу. Отже, бібліотека вишу має відповідати вимогам сучасної системи вищої освіти, державної політики, розвитку новітніх технологій.

Одночасно університетська бібліотека виступає специфічним соціальним інститутом, що є джерелом інформації про наукову, технологічну, інтелектуальну та взагалі культурно-історичну спадщину навчального закладу як певного осередку

знань. На думку німецького філософа та соціолога Юргена Хабермаса, діяльність сучасних соціальних інститутів повинна бути спрямована, насамперед, на:

- відтворення культурної спадщини, що може стати найважливішим способом соціалізації й істотно оздоровити структуру суспільства, з'явитися потужним засобом його освіти й гуманізації;

- створення умов для засвоєння століттями вироблених культурних цінностей, для освоєння соціальної реальності через літературу і мистецтво, що є ефективним засобом не тільки пізнання духовного життя людини, істинної людяності, а й методом дослідження соціальної дії, зокрема спонукальних мотивів вчинків і соціальної поведінки людини, виявлення прихованих причин різного роду впливів, які проявляються як в суспільному, так і в особистому житті людини [7].

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова (надалі Університет) має давню й багату історію та наукові традиції, які ретельно зберігаються, продовжуються, збагачуються сучасним поколінням викладачів і студентів. В стінах Університету працювали відомі вчені й талановиті педагоги, імена яких прикрашають славетні сторінки вітчизняної історії. Сьогодні дуже важливо розповісти студентській молоді про особистості, що зробили значний внесок у розвиток науки, технологій і розбудову вишу. Створюючи різноманітні бібліографічні ресурси, бібліотеки розкривають роль вчених навчальних закладів у розвитку відповідних галузей знань та народного господарства, надають сучасному поколінню науковців, інженерів та студентів приклад служіння вітчизні й науці, сприяють зростанню наукового та інтелектуального рівня молоді.

В умовах переходу до інформаційного суспільства та швидкого прогресу інформаційних технологій бібліотечна справа переживає трансформації, набуває нових форм, засобів та можливостей. Їх актуалізація є значною проблемою сучасної

бібліотечної справи взагалі та збереження й відтворення культурно-історичної спадщини зокрема.

Метою цього дослідження є аналіз комплексу заходів бібліотеки сучасного вишу зі збереження, систематизації, розкриття й опрацювання спадщини професорсько-викладацького складу Університету на прикладі роботи Наукової бібліотеки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова (надалі Бібліотека).

Методом дослідження в статті обрано систематичний опис наявних заходів, що об'єктивно створені в бібліотеці з метою збереження спадщини Університету, та оцінка їх ефективності. В певному сенсі можна вважати методологічною основою цього дослідження феноменологічний підхід до комплексу заходів бібліотечної справи, застосування якого дає можливість виявити соціокультурні зміни, що відбуваються з бібліотекою в контексті побудови суспільства знань. У найзагальнішому значенні цей підхід являє собою методологічну позицію, описовий метод, що дозволяє намалювати об'єкт шляхом безпосереднього пізнання [6]. Дійсно, в епоху вибухоподібного проникнення у бібліотечну справу інфокомунікаційних технологій традиційний досвід бібліотек не може забезпечити безпомилкові рекомендації та точні орієнтири для подальшого розвитку. Отже, неможливо абстрактним міркуванням визначити повний спектр заходів, їх форми та оптимальні пропорції між ними. Необхідно постійно проводити дослідження досвіду окремих бібліотек та широкий обмін цим досвідом для розповсюдження позитивних методів та практик сучасної бібліотечної справи.

Опис комплексу заходів Наукової бібліотеки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова зі збереження спадщини Університету

Зважаючи на виключну важливість культурно-історичної спадщини для подальшого розвитку університету, Вчена рада Університету своїм рішенням від 30 серпня 2014 р. започаткувала «Фонд історичної, освітньої, наукової, інтелектуальної та

культурної спадщини» (надалі – Фонд спадщини) [5]. В рамках діяльності Фонду спадщини за неповні чотири роки Бібліотекою в співпраці з іншими підрозділами Університету розгорнуто комплекс взаємно пов'язаних заходів, до якого належать: збирання колекції праць викладачів Університету, ведення картотеки праць професорсько-викладацького складу, рейтингове оцінювання науково-методичної літератури викладачів Університету; ведення електронних ресурсів: «Праці викладачів ХНУМГ ім. О. М. Бекетова», «Видатні вчені ХНУМГ у Вікіпедії», «Галерея вчених ХНУМГ ім. О. М. Бекетова»; розробка та видання бібліографічних покажчиків, співпраця з Музейним комплексом Університету, архівом, яка полягає в організації та проведенні конференцій, виставок, переглядів, виданні альманахів.

Зазначені заходи або напрями роботи більш детально розглянуто нижче.

Фонд праць викладачів ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

З метою збереження та вивчення інтелектуальної спадщини вчених Університету з 2005 року Бібліотека почала окремо накопичувати фонд праць викладачів.

Всього цей фонд містить 6151 видання, з них книг – 3505 екземплярів, методичних вказівок – 2646 екземплярів. Розстановка книг у цьому фонді хронологічно-алфавітна.

Фонд відображається в картотеці «Праці професорсько-викладацького складу Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова», організація та ведення якої – одна з функцій інформаційно-бібліографічного відділу Бібліотеки.

Картотека дає повне уявлення про наукову та навчальну діяльність Університету, факультетів, кафедр та вчених. Також картотека є важливим довідковим матеріалом для виконання бібліографічних довідок із персоналій вчених Університету за різними аспектами: тематичні, фактографічні, адресні, на

уточнення бібліографічних даних.

Картотека праць вчених Університету має декілька розділів: ректорат, професорсько-викладацький склад, історія Університету. До першого розділу входить інформація про праці ректорів та проректорів Університету. Матеріал у картотеці згруповано за алфавітом персоналій. Кожна персоналія містить: дані з біографічної довідки вченого, його друковані праці, винаходи, участь у редакційних колегіях тощо. Картки розташовано в зворотньо-хронологічному порядку, а всередині кожного року – за алфавітом. Розділ «Історія університету» містить інформацію про перейменування вишу, історію його розвитку. Завершується картотека літературою про науковців.

Одноманітність в методиці ведення картотеки праць вчених має велике значення, тому що саме вона є базою для створення біобібліографічних покажчиків друкованих праць та списків опублікованих праць науковців; картотека допомагає при проведенні виставок до ювілеїв вчених, кафедр, факультетів, відкритих переглядів «Вчені-ювіляри ХНУМГ ім. О. М. Бекетова року», «Науково-методична література викладачів університету» до рейтингового оцінювання Університету.

Перегляд праць науково-методичної літератури викладачів університету

Цей перегляд праць здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (із змінами і доповненнями) [3], Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30.09.2010 № 926/2010 [4]. Ці документи підтверджують необхідність та доцільність запровадження дієвої системи рейтингового оцінювання ЗВО як ефективного інструменту забезпечення якості освіти на університетському, національному та міжнародному рівнях. Відповідно до цих законодавчих документів бібліотека має безпосереднє відношення до ресурсного забезпечення навчального процесу. За

рішенням Вченої ради ХНУМГ ім. О. М. Бекетова організовується щорічний рейтинговий перегляд праць професорсько-викладацького складу Університету, на який надаються видання за останні три роки.

Усі нові надходження праць викладачів Університету до Бібліотеки розподіляються за видами документів (методичні вказівки, конспекти лекцій, навчальні посібники, підручники, монографії).

Із усіх видів нових надходжень виокремлюються видання, які враховуються для рейтингового оцінювання Університету (підручники, навчальні посібники, монографії).

Дані цих документів заносяться до відповідних електронних списків.

Заздалегідь усі відомості про авторів звіряються зі штатним формуляром, який оновлюється кожен рік за даними відділу кадрів Університету.

Окремо складається статистичний список, де вказується кількість видань, що надійшли до Бібліотеки за останні три роки. Книги для рейтингового оцінювання розміщуються в окремому фонді за видами документів у алфавітно-хронологічному порядку.

Усі рейтингові дані передаються до Центру нових інформаційних технологій (надалі ЦНІТ) Університету для подальшого рейтингового оцінювання. Перед проведенням перегляду ЦНІТ готує таблиці: «Результативність видавничої діяльності (монографії, навчальні посібники і підручники)» та графіки: «Ранжування кафедр за кількістю опублікованих навчальних посібників, підручників на 100 штатних науково-педагогічних та наукових працівників», «Ранжування кафедр за кількістю опублікованих монографій на 100 штатних науково-педагогічних та наукових працівників». Завдяки цим таблицям кожен відвідувач виставки може узагальнено з'ясувати та порівняти результати навчальної та наукової діяльності кафедр.

Розміщення рейтингового фонду на перегляді здійс-

нюється за:

- факультетами;
- видами документів;
- роками.

Перегляд відвідують керівництво Університету, професорсько-викладацький склад, аспіранти, студенти та співробітники Університету.

Праці викладачів ХНУМГ ім. О. М. Бекетова на сайті Бібліотеки

На основі роботи з колекцією праць професорсько-викладацького складу ХНУМГ ім. О. М. Бекетова було створено електронний ресурс «Праці викладачів ХНУМГ ім. О. М. Бекетова», який розміщено на сайті бібліотеки і який являє собою поєднання електронного каталогу Бібліотеки, цифрового репозиторію, фонду праць викладачів Університету, сайту Бібліотеки.

Програмне забезпечення ПЗ АІБС «Коґна», на базі якого створено електронний каталог Бібліотеки, дає можливість приєднувати до будь-якого екземпляру зображення обкладинки і його електронну адресу, якщо це видання знаходиться в цифровому репозиторії. Завдяки цьому з'явилася можливість праці вчених Університету (з 2010 р.) розкрити в більш повному обсязі на сайті Бібліотеки.

Матеріали в цьому ресурсі розташовуються за видами документів:

- підручники;
- навчальні посібники;
- монографії;
- конспекти лекцій;
- методичні вказівки.

Всередині кожного розділу інформація розташована за роками, а всередині року – за алфавітом. Це дає можливість користувачам не тільки побачити які книги викладачів Універ-

ситету знаходяться у фондах нашої Бібліотеки, а й отримати їх повний електронний текст. Електронний каталог дає можливість користувачу дізнатись: у якому відділі бібліотеки знаходиться потрібне видання, його шифр зберігання й кількість примірників. Цей ресурс дає змогу всебічно розкрити фонд праць викладачів, завдяки цілодобовому доступу до повного тексту праць за допомогою гіперпосилань. Таким чином, розкривається цей фонд, задовольняються інформаційні потреби користувача [2].

Біобібліографічні показники

З метою всебічного дослідження, розвитку та збереження традицій і досягнень Університету започатковано сумісний проект Музейного комплексу та Бібліотеки «Спадщина університету: Історія. Наука. Культура. Особистість».

У межах цього проекту досліджуються теми, які пов'язані з історією, сьогоденням та діяльністю видатних особистостей Університету. Бібліотека й Музейний комплекс створюють альманахи музею, присвячені нашим видатним вченим. Видано такі альманахи: «Намітоков Кемаль Кадирович (з нагоди 90-річчя з дня народження та 40-ї річниці творчої діяльності в університеті)», «Семёнов Владлен Трофимович. Строитель. Архитектор. Градостроитель. Педагог. Учёный (к 75-летию со дня рождения)», «Доля Володимир Трофимович (до 80-річчя від дня народження)». Щорічно в Університеті проводяться загальноуніверситетські науково-практичні конференції «Спадщина університету: Історія. Освіта. Наука. Культура. Особистість». До цих заходів Бібліотека готує перегляд «Вчені-ювіляри ХНУМГ ім. О. М. Бекетова року», який проходить в Музейному комплексі Університету. На ньому відвідувачі мають змогу ознайомитися з виданнями різних років, журнальними статтями, буклетами, фотографіями, що зберігаються у фондах нашої Бібліотеки. На конференціях співробітники Бібліотеки виступають з доповідями, які супро-

воджуються презентаціями, що висвітлюють окремі сторінки історії вишу.

Бібліотека складає та готує до видання біобібліографічні покажчики про вчених Університету. Ці покажчики розкривають внесок видатних особистостей в розвиток науки, освіти Університету та країни, допомагають ознайомитися з особливостями наукової, творчої, громадської, міжнародної діяльності вченого. Жанр покажчика дає змогу об'єднати всі праці вченого, як опубліковані так і неопубліковані, популяризувати досягнення фахівця в науковій сфері, всебічно розкрити результати його діяльності, висвітлити наукову, науково-педагогічну та творчу діяльність [1].

У 2016 р. Бібліотекою започатковано серію «Видатні імена та події», яка об'єднує біобібліографічні покажчики, що укладає Бібліотека, та є аналітичною складовою «Фонду історичної, освітньої, наукової, інтелектуальної та культурної спадщини ХНУМГ ім. О. М. Бекетова». Основними завданнями серії є: популяризація наукової, науково-педагогічної, організаторської та творчої діяльності видатних науковців Університету; всебічне дослідження історії, розвитку, традицій і досягнень вишу; формування поваги до надбань навчального закладу. В серії створено такі покажчики: «Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова: ректорський вимір» (отримав гран-прі на конкурсі Харківського зонального методичного об'єднання «Бібліотекар року 2016»), «Л. М. Шутенко. Моя любов – Академія!», «Віталій Андрійович Маляренко», «Олексій Миколайович Бекетов».

Структура покажчиків може включати передмову, вступну статтю, дані біографічного характеру, спогади друзів, колег, бібліографічні відомості про монографії, підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, наукові статті, тези доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах, авторські свідчення, патенти, публікації про вченого, фотоматеріали, допоміжні покажчики. Доступ до електронних

версій біобібліографічних покажчиків можна отримати з сайту Бібліотеки, Цифрового репозиторію Університету.

Пошук матеріалів, крім фондів і картотек нашої Бібліотеки, проводиться у фондах бібліотек Харкова та за його межами, державних й особистих архівах, музейних фондах, електронних базах, каталогах, інтернет-ресурсах.

З наведеними вище електронними ресурсами можна ознайомитись на сайті Наукової бібліотеки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова за електронною адресою: <http://library.kname.edu.ua>.

Висновки

Актуальність проблеми збереження та відтворення культурно-історичної спадщини для бібліотеки сучасного вищого навчального закладу та практичний комплекс відповідних заходів розглянуто на прикладі ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

В статті обґрунтовано феноменологічний підхід до дослідження комплексу заходів бібліотечної справи зі збереження та відтворення культурно-історичної спадщини Університету.

Наведений у статті комплекс заходів Бібліотеки розроблено та впроваджено в межах реалізації рішення Вченої ради Університету від 30 серпня 2014 р., наказу ректора № 248-1 від 28 листопада 2014 р. про створення «Фонду історичної, освітньої, наукової, інтелектуальної та культурної спадщини». Як записано в установчих документах Фонду спадщини [5], його головною задачею є збереження спадщини Університету, яка має стати повним та реальним відображенням всього різноманіття життєдіяльності навчального закладу та освітньої, наукової, педагогічної діяльності персоналій Університету, та на цій основі підвищення освіченості та культури, естетичних поглядів студентів та співробітників Університету, подальшого всебічного розвитку багаторічних глибоких історичних традицій вишу, закладених попередніми поколіннями, формування поваги до історії та надбань ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

Як свідчить виконаний у статті аналіз комплексу заходів,

застосування різноманітних засобів та методів сучасної бібліотечної справи суттєво підвищує ефективність розв'язання завдань Фонду спадщини. Такий комплексний підхід до збереження спадщини Університету забезпечує всебічне охоплення аудиторії користувачів, значно спрощує та прискорює процес інформування та підвищує якість та різноманітність форм надання інформаційно-довідкових послуг. Разом з тим невіддільний характер прогресу сучасних інформаційних технологій стимулює подальший пошук ефективних методів та заходів бібліотечної справи й вимагає від бібліотечної громадськості ініціативності та широкого обміну новітнім досвідом.

Список використаної літератури

1. Кушнарченко Н. Н. Біобібліографічні показники як засіб формування позитивного іміджу освітньо-наукового закладу / Н. Н. Кушнарченко, С. В. Євсєєнко // Вісн. кн. палати. – 2016. – № 9. – С. 48–51.
2. Науменко І. Бібліографічні продукти та послуги на сайті бібліотеки як засіб задоволення інформаційних потреб користувачів / І. Науменко // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2018. – № 1. – С. 17–19.
3. Про вищу освіту (зі змінами і доповненнями) : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 25.07.2018 // Відом. Верховної ради. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
4. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні : указ Президента України від 30.09.2010 р. № 926/2010 // Уряд. кур'єр. – 2010. – 6 жовт. – С. 9.
5. Про створення «Фонду історичної, освітньої, наукової, інтелектуальної та культурної спадщини ХНУМГ ім. О. М. Бекетова» [Електронний ресурс] : наказ Харків. нац. акад. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова від 28 листоп. 2014 р. № 248-01 / Харків. нац. акад. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова : офіц. сайт. – Електрон. дан. – Режим доступу: <https://bit.ly/2NrTX4v> (дата звернення: 20.07.2018). – Загол. з екрана.
6. Тикунова И. П. Концептуальная модель современной библиотеки : социально-философский анализ : дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.11 – Социальная философия / И. П. Тикунова ; Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Помор. гос. ун-т

- им. М. В. Ломоносова». – Архангельск, 2007. – 129 с.
7. Харбермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Харбермас. – М.: Весь мир, 2003. – 416 с.

Shtanhei Olha Mykolaivna

**SAVING THE CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE
OF THE UNIVERSITY AS A FUNCTION OF A SCIENTIFIC
LIBRARY IN THE CONTEXT OF BUILDING KNOWLEDGE
SOCIETY**

Purpose: The urgency of the problem of preserving the cultural and historical heritage of the library of a modern higher educational institution and a practical set of relevant activities are considered using the example of O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (KNUUE).

Methodology: The article substantiates the phenomenological approach to the study of a complex of library activities. The complex of activities of the National University of Urban Economy scientific library was developed and implemented as part of the pursuance of the decision of the Academic Council of the University of August 30, 2014 on the establishment of the "Fund for the Historical, Educational, Scientific, Intellectual and Cultural Heritage".

Findings: As the analysis demonstrates, the use of various means and methods of modern librarianship significantly improves the effectiveness of achieving the objectives of the Fund.

Results and practical value: Such integrated approach to preserving the heritage of the university provides a comprehensive inclusion of the users audience, greatly simplifies and speeds up the access process and improves the quality and variety of forms of providing information and reference services. At the same time, the non-stop nature of the progress of modern infocommunication technologies stimulates the further search for effective methods and activities of the librarianship and requires the librarians community to actively initiate and widely exchange the latest experience.

Keywords: O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, scientific library, museum complex, phenomenological

approach, infocommunication technologies, academic publications collection, rating evaluation, electronic resource, cultural and historical heritage, biobibliographical index.

УДК 027.7:001.891.92:378.4(476)

Юрик Инна Викторовна

дир. Науч.б-ки Белорус. нац. техн. ун-та,
ул. Я. Коласа, 16, г. Минск, 220013, Республика Беларусь,
тел.: 375 (17) 296-66-64, e-mail: jurik@bntu.by,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4269-7374>

Лазарев Владимир Станиславович

ведущий библиограф отдела маркетинга и проектной деятельности
Науч.б-ки Белорус. нац. техн. ун-та,
ул. Я. Коласа, 16, г. Минск, 220013, Республика Беларусь
тел.: 375 (17) 290-46-21, e-mail: vslazarev@bntu.by,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0387-4515>

**ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ
КОМФОРТНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ НАУКИ
В УНИВЕРСИТЕТЕ: ВКЛАД БИБЛИОТЕКИ**

Предметом статьи являются направления деятельности современной университетской библиотеки, способствующие формированию и развитию комфортной информационной среды науки в университете. Цель. Определение сущностных характеристик комфортной информационной среды науки и роли университетской библиотеки в ее формировании и развитии. Материалы и методы. Информационную базу исследования составили публикации ученых и специалистов по исследуемой проблематике, а также результаты, полученные в ходе научно-исследовательских работ авторов статьи. Результаты. Выполнен анализ определений «информационная среда», «информационная среда науки», «комфортность информационной среды». Выявлены сущностные характеристики комфортной информационной среды науки. Описаны основные направления деятельности Научной библиотеки БНТУ, направленные на формирование и развитие комфортной информационной среды науки университета. Выводы. Научная библиотека БНТУ вносит значительный вклад в формирование и развитие комфортной информационной среды науки университета посредством внедрения в практику работы таких направлений деятельности, как: информационная поддержка прикладных научных исследований и экспериментальных разработок, выполняемых по ряду приоритетных направлений научно-технической деятель-

ности в Республике Беларусь; создание и сопровождение ресурсов открытого доступа; формирование потребности ученых и исследователей в первичных научных данных; консультативная работа по регистрации в различных системах идентификации авторских профилей; библиометрические исследования.

Ключевые слова: информационная среда, информационная среда науки, комфортность информационной среды, Научная библиотека БНТУ, ресурсы открытого доступа, первичные научные данные, институциональный репозиторий, библиометрические исследования, научные сериальные издания, научные журналы, системы идентификации авторских профилей, информационные услуги, информационные сервисы, цифровая трансформация науки.

Развитие ИКТ и их интеграция в исследовательские процессы и научную коммуникацию ставит перед университетскими библиотеками новые задачи в контексте реализации традиционной функции, связанной с информационным обеспечением научного и образовательного процессов. Возникает вопрос, как при всем разнообразии существующих сегодня в рамках информационной инфраструктуры науки инструментов и сервисов, позволяющих реализовывать различные цели и задачи научно-исследовательского характера, сформировать комфортную информационную среду науки в университете?

На первый взгляд, термин «информационная среда» относится к числу интуитивно понятных. Вместе с тем, анализ литературы по данной тематике свидетельствует о неоднозначности его трактовки. В качестве примера рассмотрим некоторые из них.

Первое определение, предлагаемое Интернетом при вводе соответствующего запроса в Google, интерпретирует информационную среду как «совокупность технических и программных средств хранения, обработки и передачи информации, а также социально-экономических и культурных условий реализации процессов информатизации» [3]. Первая

часть определения предполагает, что хранение, передача и обработка информации без технических и программных средств невозможна, с чем нельзя не согласиться, учитывая экспоненциальный рост объемов информации в современном мире. Вторая – делает дополнительный акцент на телекоммуникациях, поскольку «информатизация» – это «политика и процессы, направленные на построение и развитие телекоммуникационной инфраструктуры, объединяющей территориально распределенные информационные ресурсы» [2].

Следующее определение, предлагаемое Интернетом, трактует информационную среду как «совокупность информационных условий существования субъекта (это наличие информационных ресурсов и их качество, развитость информационной инфраструктуры). Информационная среда представляет условия для развития субъекта <...>, однако, степень ее благоприятствования определяется уже внутренними характеристиками субъекта», а именно априорной информированностью, когнитивностью, его информационными потребностями [7]. Здесь важными представляются указания на роль информационной среды в развитии субъекта и на зависимость развития не только от среды, но и от тезауруса субъекта. Замечание о роли тезауруса субъекта выражено и у Ю. А. Шрейдера, а именно в его высказывании о том, что в одном случае «комфортность информационной среды может быть достигнута путем улучшения прицельности поиска (в этом случае информационная служба уменьшает возможности выбора у потребителя, отсекая за него шумы), а в другом случае – путем снабжения научной информации необходимой метаинформацией. В этом последнем случае комфорт состоит в увеличении возможностей выбора у самого потребителя. При таком подходе определяющим является не критерий достаточности и качества информационных ресурсов, но критерий качества (комфортности) информационной среды» [8, с. 4].

Т. А. Ожерельева отмечает, что «информационная среда

<...> создается человеком для решения его задач» и потому «может использоваться как система поддержки или как подсистема управления» [6, с. 23]. В определении данного автора информационная среда рассматривается как часть «информационного поля» [6, с. 23], которое трактуется как «отражение свойств и характеристик окружающего мира» [10, с. 551].

Рассмотрение различных определений понятия «информационная среда» убедило нас в том, что применительно к информационной среде науки следует ориентироваться на концепцию, изложенную в работе К. А. Калюжного [4]. Данный автор справедливо отмечает, что если «пространство существует вокруг человека, независимо от человека, от его ценностей и представлений», то среда «наоборот, всегда очеловечена и конкретна, заведомо предполагает присутствие в ней человека или общества. Среда постепенно формируется человеком и одновременно влияет на него. Среда, в отличие от пространства, всегда населена людьми, фиксируя результаты их деятельности и выражая их взаимоотношения. Таким образом, в среде проецируется некоторая часть пространства, на которую накладывается многообразие впечатков социальных процессов» [4, с. 11]. При этом «содержанием информационной среды являются различные формы дискурса – устная и письменная речь, компьютерные записи <...>, постоянно ведущийся научный диалог <...>, а также знание как особая форма информации, отчужденной от личности исследователя и ставшей общественным достоянием <...>. В целом <...> информационная среда довольно сложна и разнородна. В ее состав входят «и личные контакты, и переписка, обмен рукописями, препринтами и оттисками, семинары и конференции, научные журналы и другие издания, а также система научной информации, оказывающая научным работникам все расширяющийся спектр информационных услуг¹» [4, с. 15].

¹ Цитата внутри цитаты относится к [8, с. 3].

Соответственно, информационная среда определяется как «антропогенная часть пространства, в котором взаимодействуют и самоорганизуются субъекты и объекты информационных процессов, поддерживаемых информационной инфраструктурой и связанных с поиском, обработкой и хранением информации и знаний» [4, с. 17]. Ее первая функция «заключается в консолидации и воспроизводстве информации и знаний», а вторая – в обеспечении комфортности «информационного обмена. Комфортность при этом понимается субъективно, в том смысле, что одни субъекты находят для себя полезным расширенный набор возможностей поиска, обработки и хранения информации, а для других требуется сужение этого набора до минимума, необходимого для осуществления выбора» [4, с. 18]. Здесь также уместна цитата из давней публикации Ю. А. Шрейдера, уточняющая, что «комфортность информационной среды может быть достигнута путем <...> снабжения научной информации необходимой метаинформацией. В этом <...> случае <...> комфорт состоит в увеличении возможностей выбора у самого потребителя» [8, с. 4].

Среди признаков информационной среды науки, на которые обращает внимание А. К. Калюжный, отметим «открытость» [4, с. 18] и «избыточность» [4, с. 19]. При этом «избыточность» мы принимаем за условие надежности и, следовательно, комфортности информационной среды.

Одной из отличительных характеристик информационной среды науки является ограниченный круг участников информационных процессов, к которому относятся ученые, исследователи и администраторы науки. Комфортность информационной среды – это одновременно ее способность представить каждому из участников избирательно отобранную документальную информацию и готовые решения по передаче сгенерированной ими документальной информации в ее каналы (издания и др.) и хранилища (репозитории и др.), а также способность предоставить им возможность проведения

в ней комфортного самостоятельного информационного обмена и поиска. Комфортность последних естественно понимать не только как собственно удобство их осуществления, но как обеспечение одновременно приемлемой полноты отраженной документальной информации и относительной компактности содержащих ее «каналов и хранилищ».

Какова же роль Научной библиотеки Белорусского национального технического университета (далее – БНТУ) в формировании комфортной информационной среды науки, способной обеспечить консолидацию и воспроизводство информации, знаний и эффективное удовлетворение потребности в исследовательской деятельности?

В рамках настоящей работы мы не будем рассматривать традиционное направление деятельности библиотеки, связанное с информационной поддержкой научного и образовательного процессов университета посредством организации лицензионного доступа к мировым научным базам данных полнотекстовых журналов мировых научных издательств и индексам цитирования. В части предоставления ученым и исследователям избирательно отобранную для них документальную информацию остановимся на подготовке системы информирования ответственных исполнителей научно-исследовательских работ, выполняемых по ряду Приоритетных направлений научно-технической деятельности в Республике Беларусь на 2016–2020 гг., утвержденных Указом Президента Республики Беларусь от 22 апреля 2015 г., № 166². Создаваемая система основана на следующих соображениях:

1. В необходимой исследователям по естествознанию и технике комфортной информационной среде должны сочетаться требования избыточности содержания и относительной ограниченности объема.

² НИР «Разработка библиометрической методики отбора и оценки мировых научных периодических изданий, публикации в которых необходимы для качественной реализации научных исследований в Республике Беларусь».

2. Ни не критичное привлечение услуг наиболее известных издателей и информационных провайдеров, ни, тем более, обращение к наиболее дешевым вариантам «пакетов подписки» и источникам открытого доступа не гарантирует эффективно-го научно-информационного обслуживания исследований по конкретной отрасли науки. В условиях стремительного роста мировых информационных ресурсов и на фоне ограниченных финансовых возможностей по их использованию для организации научно-информационного обслуживания исследований необходимо привлечение именно тех баз данных, «пакетов подписки» и других источников, о которых есть обоснованные данные о том, что они наилучшим образом представят доступ к необходимой для выполнения исследований информации в достаточном объеме и разнообразии.

3. Наиболее важным, востребованным и универсальным каналом документальной научной информации по естествознанию и технике³ являются научные журналы – канал, по которому исследователю предоставляется порядка семидесяти и более процентов соответствующего мирового документального потока.

4. Прочие (помимо научных журналов) сериальные издания (периодические и продолжающиеся сборники, серии монографий) обеспечивают охват трудов важнейших международных отраслевых конференций и обобщающих монографий, руководств и справочников по важнейшим проблемам отрасли (поскольку все они зачастую выходят именно в виде продолжающихся сериальных изданий).

5. Отбираемые для организации информационного обслуживания базы данных, издательства, провайдерские услуги, «пакеты подписки» и прочее должны оцениваться по представленности в них не менее 60–80% цитируемых сериальных

³ Информационное обслуживание общественных наук не рассматривается в связи с иными закономерностями функционирования в них научных коммуникаций, хотя в БНТУ имеются достаточно мощные исследовательские школы и в общественных науках.

изданий.

С целью такого отбора была разработана библиометрическая методика основанная на использовании цитат-анализа на уровне сериальных изданий при «окне цитирования» равном одному году, включающая учет совокупной *цитируемости* изданий в *избранных специализированных журналах-источниках и расчет «фактора воздействия дисциплины»*, т. е. показателя, подобного «импакт-фактору» (отношение числа ссылок к числу публикаций), в числителе которого, однако, присутствует показатель цитируемости отбираемых изданий не во всех журналах, индексируемых JCR, а лишь в **избранных специализируемых** журналах [9], *отличающаяся тем, что* «публикационное окно» избирается равным «5+1» году, т. е. пяти предшествующим годам и году, в течение которого учитывались ссылки. Кроме того, в качестве дополнительных этапов методика включает также отбор на основании данных о *цитировании*, отбираемых сериальными изданиями *специализированных журналов* при «окне цитирования» равном одному году и публикационном окне равно «5+1» году, с выбором, соответственно, изданий *цитирующих*, а также расчет «фактора восприимчивости дисциплины», т. е. отношения числа ссылок, сделанных в течение года в отбираемых сериальных изданиях на публикации узкоспециализированных журналов, к числу публикаций в *цитирующих* изданиях в течение одного года. Примером такого исследования является [1]. В результате были составлены ранжированные перечни соответствующих периодических изданий по тематикам (размещены в репозитории открытых данных figshare); определена совокупность баз данных, необходимых для создания комфортной, достаточно компактной и полной научно-исследовательской среды; разработаны методические рекомендации по отбору мировых научных сериальных изданий для совершенствования информационного обслуживания специалистов естественнонаучного и технического профилей.

Для размещения и хранения сгенерированной учеными и исследователями БНТУ документальной информации с 2012 г. библиотека поддерживает репозиторий на базе программного обеспечения DSpace. Репозиторий является одним из крупнейших в Республике Беларусь и содержит в настоящий момент более 33500 документов. В 2017 г. количество виртуальных посещений репозитория составило 398884, количество «электронных выдач» документов – 1580000.

Следует отметить, что Научная библиотека поддерживает принципы открытой науки и активно внедряет в практику открытый доступ к публикациям не только посредством создания и сопровождения университетского репозитория, но и пяти сайтов научных журналов БНТУ. С 2014 г. функционирует система управления научными журналами на платформе <http://ejournal.by/>, обеспечивающая соответствие международным нормам представления контента. В настоящее время доступ представлен к более чем 4500 публикациям. С 2017 г. все рукописи статей, поступающие в журналы БНТУ через систему, тестируются системой «АНТИПЛАГИАТ». Библиотека активно взаимодействует с редакциями научных журналов БНТУ, оказывая посильную помощь в приведении журналов в соответствие международным требованиям, например, в части подготовки списков пристатейной литературы в соответствии с принятыми в международной практике стилями цитирования.

Переход к модели открытой науки предполагает предоставление свободного доступа не только к научным статьям, но и к первичным научным данным экспериментальных исследований. Под открытыми научными данными исследований мы понимаем вид открытых данных, представляющих собой результаты научных исследований, доступных в интернете для свободного скачивания, изменения и распространения без каких-либо юридических или финансовых ограничений [11].

Общая доступность научных первичных данных позволяет

сравнить результаты экспериментов, проводимых различными исследователями, повышает достоверность выводов, поддерживает прозрачность и воспроизводимость данных, укрепляя доверие к науке. Среди ожидаемых результатов от использования открытых данных исследований можно назвать: 1) рост научного сегмента и повышение его влияния и полезности; 2) более прозрачные механизмы оценки и контроля научной деятельности; 3) эффективные модели управления, прогнозирования, стратегического планирования [1].

Полагаем, что формирование современной комфортной информационной среды науки в университете невозможно без расширения спектра информационных услуг, формирующих потребность ученых в первичных научных данных экспериментальных исследований. Первым шагом в развитии этого направления деятельности библиотеки было изучение мирового опыта. В 2017 г. группой экспертов, в числе которых и один из авторов данного материала, в рамках НИР «Анализ мирового опыта и разработка предложений по стратегии развития на 2018–2020 гг. и на перспективу до 2025 г. системы научно-технической и инновационной информации Республики Беларусь как элемента национальной инновационной системы» были проанализированы мировые тренды цифровой трансформации науки и образования, составлен перечень цифровых инструментов, предназначенных для оказания помощи исследователям на каждом из этапов жизненного цикла исследования. Выявленные цифровые инструменты выступают в качестве площадок для публикации научных данных, обмена опытом, открытого обсуждения процесса научного исследования и результатов. Среди них: разнообразные поисковые системы, репозитории научных работ (ArXiv, biorXiv, F1000 и др.), репозитории подготовки и размещения данных (re3data.org, Dryad, Figshare, Zenodo и др.), репозитории открытого исходного кода (BioLINCC, GitHub, DataHub и др.), универсальные (Twitter, Facebook, Google+, LinkedIn др.) и

специализированные научные социальные сети (Academia, ResearchGate, Mendeley и др.), онлайн-платформы для работы с библиографическими данными (библиографические менеджеры) (CiteULike, Zotero и Mendeley и др.), сервисы рецензирования (Publons, Academic Karma, Journal Review и др.) и т.д. [7].

Следующий шаг – размещение на сайте Научной библиотеки раздела, посвященного первичным научным данным – от введения в тему (определение понятия, возможности управления данными) до рекомендаций по использованию цифровых инструментов для подготовки и размещения научных первичных данных. И, наконец, внедрение услуг, связанных с оказанием помощи при поиске данных, необходимых для исследований; рекомендации источников для размещения в них первичных научных данных и препринтов исследователей БНТУ содействие в размещении данных.

Набирает популярность услуга, связанная с оказанием помощи в выборе журналов для предполагаемой публикации результатов исследования, которые полностью соответствуют потребностям, возможностям или желаниям исследователя. Здесь имеется в виду как подбор лидирующих мировых журналов в конкретном научном направлении (в соответствии с библиометрической оценкой), так и журналов, к примеру, четвертого квартиля, однако индексируемых в Web of Science или Scopus. Проводятся как подбор журналов по запросам исследователей, так и соответствующие обучающие тренинги.

Востребованным направлением деятельности библиотеки является содействие в регистрации исследователей в различных системах авторских профилей: Google Scholar, ORCID, ResearcherID и РИНЦ. Количество тренингов по этому вопросу, проведенных библиотекой, измеряется десятками, консультаций – сотнями, количество же созданных профилей только в Google Scholar с декабря 2016 г. по настоящее время с 200 увеличилось более чем в десять раз. Эти меры призваны по-

высить видимость работ исследователей БНТУ международным сообществом. По желанию исследователей они также получают консультации по использованию исследовательской социальной сети ResearchGate и облачного сервиса для распространения данных Mendeley, в которых можно непосредственно хранить как свои публикации, так и сопутствующую фактическую информацию в формате, удобном для международного научного сообщества.

Продуктивное информационное обслуживание ученых, исследователей и администраторов науки уже не представляется без проведения библиометрической экспертизы. Она включает в себя следующие направления: сбор, структурирование, координация и интерпретация библиометрических данных; организация консультаций для ректората, отделов и штата университета; проведение исследований научной продуктивности, национального и международного сотрудничества. Ежегодно осуществляется оценка эффективности публикационной активности исследователей БНТУ в целом на основании изучения их цитируемости и публикаций в ведущих мировых журналах; проводится такая оценка для отдельных исследователей по их запросам; организовывается обучение исследователей библиометрическим приемам такой самооценки по их запросам.

Ряд описанных направлений в той или иной степени отражен на сайте Научной библиотеки БНТУ – <http://library.bntu.by>.

В заключение отметим, что внедрение в практику работы Научной библиотеки БНТУ таких направлений деятельности, как информационная поддержка прикладных научных исследований и экспериментальных разработок, выполняемых по ряду приоритетных направлений научно-технической деятельности в Республике Беларусь, создание и сопровождение ресурсов открытого доступа, формирование потребности ученых и исследователей в первичных научных данных, кон-

сультативная работа по регистрации в различных системах идентификации авторских профилей, библиометрические исследования – способствуют формированию и развитию комфортной информационной среды науки в университете, способной обеспечить консолидацию и воспроизводство информации, знаний и эффективное удовлетворение целого спектра информационных потребностей ученых, исследователей и администраторов науки. Кроме того, новые направления позволяют формировать компетенции библиотекарей, необходимые для успешного решения задач поиска и обработки научной информации в условиях цифровой трансформации науки; усиливают интеграцию библиотеки в управленческие процессы; повышают престиж библиотеки в пределах университета; улучшают «видимость» библиотеки в широком академическом контексте.

Список использованной литературы

1. Интеграция информационных ресурсов открытого доступа для обеспечения научно-образовательного процесса в учреждениях высшего образования / Д. А. Качан А. В. Богатко, И. Н. Богатко [и др.] // Открытое образование. – 2018. – Т. 22, № 4. – С. 53–63.
2. Информатизация [Электронный ресурс] // Википедия : свободная энцикл. – Ukraine, 2018, 19 июня. – Электрон. дан. – Режим доступа: <https://bit.ly/2OPoVYz> (дата обращения: 09.10.2018). – Загл. с экрана.
3. Информационная среда [Электронный ресурс] // Финансовый словарь. – Электрон. дан. – Режим доступа: https://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/23436 (дата обращения: 09.10.2018). – Загл. с экрана.
4. Калюжный К. А. Информационная среда и информационная среда науки: сущность и назначение / К. А. Калюжный // Наука. Инновации. Образование. – 2015. – Вып. 18. – С. 7–23.
5. Лазарев В. С. Отбор сериальных изданий в помощь исследованиям по нанотехнологиям / В. С. Лазарев, И. В. Юрик // Науч.-техн. информ. Серия 1, Орг. и методика информ. работы. – 2018. – № 5. – С. 19–31.
6. Ожерельева Т. А. Об отношении понятий «информационное про-

- странство», «информационное поле», «информационная среда» и «семантическое окружение» / Т. А. Ожерельева // Междунар. журн. прикладных и фундамент. исслед. – 2014. – № 10. – С. 21–24.
7. Смирнов М. А. Информационная среда и развитие общества / М. А. Смирнов // Информ. о-во. – 2001. – Вып. 5. – С. 50–54.
 8. Шрейдер, Ю. А. Информационные процессы и информационная среда / Ю. А. Шрейдер // Науч.-техн. информ. Серия 2, Информ. процессы и системы. – 1976. – № 1. – С. 3–6.
 9. Hirst G. Discipline impact factor – a method for determining core journal list / G. Hirst // J. Amer. Soc. Inform. Sci. – 1978. – Vol. 29, № 4. – P. 171–172.
 10. Tsvetkov V. Y. Information field / V. Y. Tsvetkov // Life Science Journal. – 2014. – Vol. 11, № 5. – P. 551–554.
 11. What is open data? [Электронный ресурс] // Open Access and Data Steering Committee / YORK Universite. – Электрон. дан. – Режим доступа: <https://bit.ly/2Oc8Uwc> (дата звернения: 09.10.2018). – Загол. з экрана.

**Yuryk Inna Viktorovna
Lazarev Vladimir Stanislavovich**

CREATION AND DEVELOPMENT OF COMFORTABLE INFORMATION ENVIRONMENT OF SCIENCE AT THE UNIVERSITY: LIBRARY CONTRIBUTION

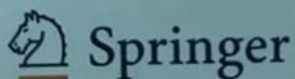
The purpose of the study is the identification of essential characteristics of a comfortable information environment of science and determining the role of the University library in its creation and development. The information base of the research consists of the publications of researchers and specialists on the problems under study, as well as the results obtained during the research works of the authors of the article; both were interpreted by the authors and set out in the present article in the context of the research purpose. The findings are the presented analysis of definitions of the notions of «information environment», «information environment of science», «comfort of information environment». Essential characteristics of comfortable information environment of science are featured. The practical value of the research lies in the applicability of the results (listed below) in the work of other university libraries. As the result it is stated that

the Belarusian National Technical University Scientific Library makes a significant contribution to the creation and development of a comfortable information environment of science of the University by means of the introduction into practice of such activities as: information support of applied research and experimental development carried out in a number of priority areas of scientific and technical activities in the Republic of Belarus, the creation and maintenance of open access resources, the formation of the needs of scientists and researchers in primary scientific data, advisory work on researchers registration in various systems of identification of author profiles, bibliometric research.

Keywords: information environment, information environment of science, comfort of information environment, Belarusian National Technical University Scientific Library, open access resources, primary research data, institutional repository, bibliometric research, scientific serials, scientific journals, systems of identification of author profiles, information support, information services, digital transformation of science.

ФОТОІСТОРІЯ

Організатори та партнери Конференції

Сербін О. О., директор НБ ім. М. Максимовича
КНУ імені Тараса Шевченка;
Подрезова М. О., директор НБ ОНУ імені І. І. Мечникова

Місце проведення III Міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи» – спортивно-оздоровча база ОНУ імені І. І. Мечникова «Чорноморка»

Кулаженко В. Г., директор Фундаментальної бібліотеки Білоруського державного університету; Юрик І. В., директор НБ Білоруського національного технічного університету; Коваль І. М., ректор ОНУ імені І. І. Мечникова; Подрезова М. О., директор НБ ОНУ імені І. І. Мечникова; Гринько М. В., директор НБ Гродненського державного університету імені Я. Купали

Пленарне засідання

Робота секцій III Міжнародної науково-практичної конференції

Представники бібліотек Польщі: Павловська М. (керівник бібліотеки факультету фізики, астрономії і прикладної інформатики Ягеллонського університету) та Пшевозник Б. (доктор Сілезького університету, Інституту бібліотекознавства і наукової інформації) та Сербін О. О., директор НБ ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка

Вручення іменних Сертифікатів учасників конференції

Книги в подарунок Науковій бібліотеці ОНУ.
 Морозов О. С., директор бібліотеки імені акад. М. О. Лавровського
 Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;
 Алексєнко М. В., завідувач відділу рідкісних книг та рукописів
 НБ ОНУ

Зліва направо: Пружина В. П., заст. директора НБ ОНУ імені І. І. Мечникова; Сербін О. О., директор НБ ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка; Суровцева О. В., заст. директора НБ ОНУ імені І. І. Мечникова; завідувачі відділів НБ ОНУ імені І. І. Мечникова Ляху О. І. та Мурашко О. С.

Директори бібліотек ЗВО України

Демонстрація роботи спеціалізованого книжкового сканеру
Metis EDS GAMMA

Матон Д., комерційний директор компанії Acsmis Group; Сер-
бін О. О., директор НБ ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шев-
ченка; Подрезова М. О., директор НБ ОНУ імені І. І. Мечникова

До роботи конференції долучилися видавництва України

Експерсія-виставка «Шевдври в колекціях університетської бібліотеки: західноєвропейська гравюра XV–XIX століть» (НБ ОНУ імені І. І. Мечникова, Преображенська, 24)

Наукове видання

Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи

Матеріали III Міжнародної
науково-практичної конференції бібліотек ЗВО
(Одеса, 4–6 липня 2018 р.)

Українською, польською та російською мовами

Підп. до друку 10.12.2018. Формат 60х84/16.
Ум.-друк. арк. 14,82. Тираж 100 пр.
Зам. № 1823.

Видавець та виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: +38 (048) 723 28 39
druk@onu.edu.ua